

Ν. ΒΡΑΧΝΟΤ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΙΣΤΟΡΙΑ

ΓΙΑ ΤΗΣ Α΄ ΤΑΞΗΣ

ΤΟΥ

ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ

ΔΡΑΣ. 2

ΕΚΔΟΤΗΣ

ΓΡΑΛΛΗΡΟΥ

Ἄριθ. $\left\{ \begin{array}{l} \text{Πρωτ. 13656} \\ \text{Λιεκτ.} \end{array} \right.$

Ἐν Ἀθήναις τῇ 8 Σεπτεμβρίου 1910

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

Πρὸς τὸν κ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΝ ΔΑΜΗΡΟΝ

Γνωρίζομεν ὑμῖν, ὅτι κατ' ἀπόφασιν τῆς ἐπὶ τῆς ἐκδόσεως τῶν διδακτικῶν βιβλίων Ἐποπτικῆς Ἐπιτροπείας, ἡ τιμὴ τῆς **Ἑλληνικῆς Ἱστορίας** ὑπὸ Ν. Βραχνοῦ διὰ τὴν Α' τάξιν τῶν Ἑλληνικῶν Σχολείων, ἐκ φύλλον τυπογραφικῶν 10, ὠρίσθη εἰς **δραχμὰς δύο (2)**, τὸ δὲ ἐπιθετόν βιβλίοςημον χρώματος ῥοδίνου ἔστε **δραχμῆς μεῶς καὶ λεπτῶν δώδεκα (1.12)**.

Ἐντελλόμεθα ὅπως συμμορφωθῆτε πρὸς τὰς ἀποφάσεις ταύτας, ἐκτυπώσητε δὲ τὴν παροῦσαν ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς ὄψεως τοῦ περικαλύμματος τοῦ βιβλίου, κάτωθι τῆς θέσεως, εἰς ἣν κατὰ νόμον ἐπικολλάται τὸ βιβλίοςημον.

Ὁ Ὑπουργὸς

Α. Σ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

Π. ΖΑΓΑΝΙΑΡΗΣ

Λογισμ

© Ν. Παυλίδης

1919 = 13

παιδιά στην τάξη
τα βιβλία στην τάξη

281
5
11

5
11

18462

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Ι. ΒΡΑΧΝΟΥ

Καθηγητοῦ τοῦ Γ' ἐν Ἀθήναις γυμνασίου.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΑΠΟ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΑΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΑΧΑΪΚΗΣ ΣΥΜΠΟΛΙΤΕΙΑΣ

ΔΙΑ ΤΗΝ Α' ΤΑΞΙΝ

ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΔΑΜΠΡΟΥ

1910

18462

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Γ. ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΑΠΟ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΑΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΑΧΑΪΚΗΣ ΣΥΜΠΟΛΙΤΕΙΑΣ

§ 1. Διασάφησης τῆς ἐννοίας τῆς ἱστορίας καὶ διακρίσεως τῆς ἐθνικῆς ἱστορίας ἐκάστου λαοῦ ἀπὸ τῆς παγκοσμίου ἱστορίας τῆς ἀνθρωπότητος.

Τὸ ὄνομα ἱστορία παραγόμενον ἐκ τοῦ οἶδα, ἦτοι γνωρίζω, ἀρχικῶς καὶ κυριολεκτικῶς ἐσήμαινε πᾶσαν γνῶσιν, τὴν ὁποίαν ὁ ἄνθρωπος ἀποκτᾷ διὰ τῆς πείρας, ἦτοι διὰ παρατηρήσεως, ἐξετάσεως, ἐρεῦνης. Ἐπειτα δὲ μετέπεσεν εἰς εἰδικὴν σημασίαν σημαίνει δηλαδὴ τὴν ἔγγραφον ἐξιστόρησιν (διήγησιν) τῶν κατὰ καιροὺς σπουδαίων συμβάντων τῶν ἀναγομένων εἰς τὴν ἐθνικὴν ἐν γένει καὶ ἰδιαιτέρως εἰς τὴν κοινωνικὴν καὶ πολιτικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἀνθρωπίνου βίου.

Ἡ ἱστορία ἐν τῇ εἰδικῇ αὐτῆς σημασίᾳ καλεῖται γενικὴ ἢ παγκόσμιος, ὅταν περιστρέφεται περὶ τὴν μελέτην τοῦ ἱστορικοῦ βίου ὅλων τῶν πεπολιτισμένων λαῶν· μερικὴ δὲ ἢ εἰδική, ὅταν περιορίζεται ἀπλῶς εἰς τὴν ἐξιστόρησιν τῶν τυγχόντων ἑνὸς μόνου λαοῦ ἢ ἔθνους. Διαιρεῖται δὲ ἡ παγκόσμιος ἱστορία εἰς τρία μεγάλα τμήματα, εἰς τὴν ἀρχαίαν, τὴν μέσην καὶ τὴν νεωτέραν ἱστορίαν.

§ 2. Σπουδαιότης τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας ἐν τῇ καθόλου ἱστορίᾳ τῆς ἀνθρωπότητος.

Ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ ἱστορία ἔχει μεγίστην σπουδαιότητα ἐν τῇ καθόλου ἱστορίᾳ τῆς ἀνθρωπότητος. Διὰ τῶν Ἑλλήνων τὸ θέατρον τῆς παγκοσμίου ἱστορίας μετετέθη ἐκ τῆς Ἀσίας εἰς τὴν Εὐρώπην. Οἱ Ἕλληνες ἐδημιούργησαν τέλειον πνευματικὸν βίον. Εἰς καμμίαν χώραν δὲν ἀνεβλάστησαν τοιοῦτοι ποιηταὶ καὶ φιλόσοφοι καὶ ῥήτορες καὶ εἰς πᾶσαν ἐπιστήμην καὶ τέχνην σοφοὶ καὶ ἔξοχοι ἄνδρες, ὅποιοι ἀνεβλάστησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τὰ ἀθάνατα ἔργα τῶν μεγάλων ἀνδρῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος καθ' ὅλους τοὺς αἰῶνας θέλουσι φωτίξῃ τὸ ἀνθρώπινον γένος. Ἐκ τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ πηγάζει ἡ πνευματικὴ ἀνάπτυξις τοῦ νεωτέρου πεπολιτισμένου κόσμου.

§ 3. Σύντομος χωρογραφία τῆς Ἑλλάδος καὶ πασῶν τῶν περὶ τὸ Αἰγαῖον καὶ τὴν ἀνατολικὴν Μεσόγειον χωρῶν.

Ἑλλάς κατὰ πρῶτον ὀνομάζετο μικρά τις χώρα εἰς τὴν Φθίαν τῆς νοτίου Θεσσαλίας· ἐκείθεν δὲ κατ' ὀλίγον τὸ ὄνομα τοῦτο ἐξηπλώθη ἐφ' ὅλην τὴν χερσόνησον, ἥτις εἶνε ἡ ἀνατολικωτέρα τῶν τριῶν χερσονήσων τῆς μεσημβρινῆς Εὐρώπης. Ὄθεν καὶ Ἑλληνικὴ χερσόνησος ὀνομάζεται αὕτη. Εἶνε δὲ ἡ Ἑλληνικὴ χερσόνησος πρὸς βορρᾶν μὲν εὐρεῖα καὶ συνεχῆς, ἐκτεινομένη

από της Ἀδριατικῆς θαλάσσης μέχρι τοῦ Εὐξείνου Πόντου, πρὸς νότον δὲ στενὴ ἀκανόνιστος καὶ πλήρης κόλπων ἀκρωτηρίων καὶ νήσων.

Ἄλλ' ὑπὸ ἱστορικὴν ἐποψιν ἡ Ἑλλάς δὲν περιορίζεται εἰς τὴν χερσόνησον ταύτην, ἀλλ' ἐκτείνεται καὶ εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ εἰς τὴν κάτω Ἰταλίαν καὶ τὴν Σικελίαν καὶ πανταχοῦ ὅπου κατέκχησαν Ἕλληνες, πανταχοῦ ὅπου διεδόθη ὁ ἑλληνισμός. Ἄλλ' ἡ χώρα, ἣτις ὑπῆρξεν οὕτως εἶπειν ἡ μητρόπολις τοῦ ἑλληνισμοῦ, εἶνε ἐκεῖνη, ἡ ὁποία ἀπλοῦται ἀπὸ τοῦ Ὀλύμπου, τῶν Καμβουνίων καὶ τῶν Κεραυνίων ὄρεων μέχρι τῶν ἀκρωτηρίων τῆς Πελοποννήσου Μαλέας καὶ Ταινάρου. Ἡ χώρα αὕτη ὑπῆρξεν ἡ ἐστία, ἐκ τῆς ὁποίας διεδόθη ὁ πολιτισμός ὁ ἐξημερώσας καὶ αὐτοὺς τοὺς βαρβάρους. Τὴν χώραν ταύτην ἀρχαῖοι γεωγράφοι ὠνόμασαν συνεχῆ Ἑλλάδα.

Ἡ συνεχὴς Ἑλλάς διὰ φυσικῶν ὄρων διαιρεῖται εἰς τρία μέρη α') εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα β') εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ γ') εἰς τὰς ἐν τῷ Αἰγαίῳ καὶ τῷ Ἰονίῳ πελάγει νήσους. Ἡ ἠπειρωτικὴ Ἑλλάς διὰ δύο κόλπων, τοῦ Ἀμβρακικοῦ καὶ τοῦ Μαλιακοῦ, χωρίζεται τρόπον τινὰ εἰς δύο τμήματα, τὴν βόρειον Ἑλλάδα, ἣτις περιλαμβάνει τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Ἥπειρον, καὶ τὴν μέσην Ἑλλάδα, ἣτις ὑπὸ τῶν νεωτέρων καλεῖται Στερεὰ Ἑλλάς. Ἡ μέση Ἑλλάς περιελάμβανε πρὸς ἀνατολὰς μὲν τὰς ἐξῆς χώρας, τὴν Ἀττικὴν, τὴν Μεγαρίδα, τὴν Βοιωτίαν, τὴν Φωκίδα, τὴν Δωρίδα, καὶ τὴν Λοκρίδα, πρὸς δυσμὰς δὲ τὴν Αἰτωλίαν καὶ τὴν Ἀκαρνανίαν. >>

Ἡ Πελοπόννησος εἶνε χερσόνησος, ἣτις συνεδέετο ἄλλοτε μὲ τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα διὰ τοῦ στενοῦ ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου, τώρα δὲ χωρίζεται διὰ διώρυχος, ἀποκοπέντος τοῦ ἰσθμοῦ. Εἰς τὴν Πελοπόννησον εἰσχωροῦσι τέσσαρες βαθεὶς κόλποι, ὁ Ἀργολικός, ὁ Λακωνικός, ὁ Μεσσηνιακός καὶ ὁ Κυπαρισσιακός, οἱ ὁποῖοι παρέχουσι εἰς αὐτὴν τὸ σχῆμα φύλλου πλατάνου. Ἡ Πελοπόννησος ἀπετελεῖτο ἐξ ἑννέα χωρῶν, αἵτινες ἦσαν αἱ ἐξῆς: 1) ἡ Κο-

ρινθία· 2) ἡ Σικυωνία πρὸς ἀνατολὰς τῆς Κορινθίας· 3) ἡ Φλιασία πρὸς νότον τῆς Σικυωνίας· 4) ἡ Ἀχαΐα· 5) ἡ Ἀργολίς, ἡ ὁποία περιελάμβανε ἰδιαίτερος, πέντε αὐτονόμους χώρας, τὴν Ἀργεῖαν, τὴν Ἐπιδαυρίαν, τὴν Τροιζηνίαν, τὴν Ἐρμιονίδα καὶ τὴν Κυνυρίαν· 6) ἡ Λακωνική· 7) ἡ Μεσσηνία· 8) ἡ Ἥλις καὶ 9) ἡ Ἀρκαδία, κατέχουσα τὸ κέντρον τῆς Πελοποννήσου.

Αἱ ἀνὰ τὸ Αἰγαῖον πέλαγος νῆσοι ἀποτελοῦσι τρόπον τινὰ πολυτοξὸν γέφυραν, ἡ ὁποία συνδέει τὰς ἀκτὰς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας μετὰ τῶν ἀκτῶν τῆς Ἑλλάδος. Ὁμοίως καὶ αἱ νῆσοι τοῦ Ἰονίου πελάγους ἀποτελοῦσι γέφυραν, ἣτις μετὰγει ἐκ τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν Ἰταλίαν. Τὸ Αἰγαῖον πέλαγος ὑποδιαιρεῖται α') εἰς τὸ Μυρτῶνον πέλαγος, περιλαμβάνον τὰς βορείους Σποράδας, τὴν Εὐβοίαν καὶ τὰς Κυκλάδας· β') εἰς τὸ Θορακικὸν πέλαγος, ἐν ᾧ ὑπάρχουσιν αἱ νῆσοι Λέσβος, Τένεδος, Ἀθήμος, Ἴμβρος, Σαμοθράκη καὶ Θάσος· γ') εἰς τὸ Ἰκάριον πέλαγος, ἐν τῷ ὁποίῳ ὑπάρχουσιν αἱ νῆσοι Χίος, Σάμος, Ἰκαρία, Πάτμος, Λέρος, Κάλυμνος, Κῶς, Ἀστυπάλαια, Σύμη καὶ Ρόδος. Νοτιοανατολικῶς τοῦ Ἰκαρίου πελάγους ἐκτείνεται τὸ Καρπάθιον πέλαγος, περιλαμβάνον τὰς νήσους Κάρπαθον καὶ Κάσον· ἀνατολικῶς δὲ τοῦ Καρπαθίου πελάγους ἐκτείνεται τὸ Λύκειον ἢ Παμφυλίον πέλαγος, πρὸς ἀνατολὰς δ' αὐτοῦ κεῖται ἡ νῆσος Κύπρος. Ἐν δὲ τῷ Κρητικῷ πελάγει πρὸς νότον τοῦ Μυρτῶνου κεῖται ἡ μεγαλόνησος Κρήτη.

Τὰς ἀνατολικὰς ἀκτὰς τοῦ Αἰγαίου πελάγους ἀποτελοῦσιν αἱ δυτικαὶ χώραι τῆς Μικρᾶς Ἀσίας Μυσία, Λυδία καὶ Καρία, τὰς δὲ βορείους ἀκτὰς τοῦ Παμφυλίου πελάγους αἱ μεσημεριναὶ χώραι τῆς Μικρᾶς Ἀσίας Λυκία, Παμφυλία καὶ Κιλικία.

Ἡ συνεχὴς Ἑλλὰς εἶνε χώρα κατ' ἐξοχὴν ὄρεινή. Τὰ ἐννέα δέκατα τῆς ἐπιφανείας αὐτῆς κατέχονται ὑπὸ ὄρεων, τὰ ὁποῖα σχεδὸν κανονικῶς διασταυροῦνται εἰς τρόπον ὥστε σχηματίζονται μεταξὺ αὐτῶν τερπναὶ καὶ εὐφοραὶ κοιλάδες καὶ πεδιάδες.

Ὁ φυσικὸς δὲ οὗτος σχηματισμὸς τῆς χώρας ὑπεβोधήθησεν ὄχι ὀλίγον τὴν ἀνάπτυξιν τοπικῶν πολιτειῶν καὶ τὴν διάπλασιν πολυτρόπου ἔθνικοῦ βίου.

ΣΥΝΤΟΜΩΤΑΤΗ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΜΝΕΙΑ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΘΝΩΝ

§ 4. <Οἱ Βαβυλώνιοι καὶ οἱ Ἀσσύριοι.>

Ἡ εὐφορὸς πεδιάς ἢ κειμένη μεταξὺ τῶν δύο ποταμῶν Εὐφράτου καὶ Τίγρητος κατὰ τὸν κατώτατον αὐτῶν ῥοὴν ἐκαλεῖτο Βαβυλωνία ἐκ τῆς πρωτεύουσας Βαβυλώνας. Ταύτην ἀρχαιότατα κατήκησαν οἱ Σουμέριοι, λαὸς τουρανικῆς καταγωγῆς. Οἱ Σουμέριοι εἶχον ἀναπτύξῃ ἴδιον πολιτισμὸν (4000 π. Χ.). Περί δὲ τὸ δισχιλιοστὸν ἔτος π. Χ. εἰσέβαλον εἰς τὴν Βαβυλωνίαν καὶ ἐγκατεστάθησαν ἐν αὐτῇ οἱ Χαλδαῖοι, σημιτικῆς καταγωγῆς, οἵτινες παρέλαβον τὸν πολιτισμὸν τῶν ὑπ' αὐτῶν ὑποταχθέντων Σουμερίων καὶ ἀνέπτυξαν αὐτὸν ἀκόμη περισσότερον.

Παρὰ τοῖς Βαβυλωνίοις ὑπῆρχεν ἀκριβὲς σύστημα μέτρων καὶ σταθμῶν, σημαντικὴ βιομηχανία, ἐξηπλωμένον ἐμπόριον καὶ πολὺ ἀνεπτυγμένον δίκαιον. Ἡ θρησκεία τῶν Βαβυλωνίων ἦτο ἀστρολατρεία ὡς ἐκ τῆς φύσεως δὲ τοῦ θρησκευμάτος τῶν οἱ Βαβυλώνιοι ἠσχολήθησαν πολὺ εἰς τὴν ἀστρονομίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἔκαμαν μεγάλας προόδους.

Μετὰ τῆς Βαβυλωνίας κατ' ἀρχὰς ἦτο ἡνωμένη καὶ ἡ βορειότερον αὐτῆς κειμένη Ἀσσυρία. Ταύτης οἱ κάτοικοι ἦσαν συγγενέστατοι πρὸς τοὺς Βαβυλωνίους, ἔχοντες τὴν αὐτὴν γλῶσσαν μέ τινας διαλεκτικὰς διαφοράς, τὴν αὐτὴν γραφὴν καὶ τὸν

αὐτὸν πολιτισμόν. Ἀλλὰ κατόπιν, ἄγνωστον πότε, οἱ Ἀσσύριοι ἀπεσχίσθησαν ἀπὸ τῶν Βαβυλωνίων καὶ ἀπετέλεσαν ἀνεξάρτητον κράτος μὲ πρωτεύουσαν τὴν Νινευῖ.

Τὸ ἀσσυριακὸν κράτος ἔφθασεν εἰς ὑψίστην ἀκμὴν καὶ ὑπέταξε τὴν Βαβυλωνίαν, τὴν Συρίαν, τὴν Παλαιστίνην, τὴν Φοινίκην καὶ τὴν Αἴγυπτον. Ἀλλὰ κατόπιν παρήκμασε καὶ τῷ 606 π.Χ. κατελύθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Μήδων Κυαξάρου, μετὰ τοῦ ὁποίου συνεμάχει ὁ βασιλεὺς τῶν Βαβυλωνίων Ναβοπολάσσαρος. Οἱ δύο σύμμαχοι νικηταὶ διένειμαν πρὸς ἀλλήλους τὸ ἀσσυριακὸν κράτος.

Μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Ἀσσυρίων ἤρχιζε νὰ ἀκμάζη τὸ νέον βαβυλωνιακὸν κράτος, μετ' αὐτοῦ δὲ ἦτο ἡνωμένη καὶ ἡ Συρία. Ἡ ὑψίστη ἀκμὴ τοῦ νέου βαβυλωνιακοῦ κράτους συμπύπτει μὲ τὴν βασιλείαν τοῦ Ναβουχοδονόσορος (604—561 π.Χ.), ὁπότε ἡ Βαβυλὼν ἦτο ἡ λαμπροτέρα πόλις τοῦ κόσμου. Τὸ νέον βαβυλωνιακὸν κράτος κατελύθη τῷ 538 π.Χ. ὑπὸ Κύρου τοῦ πρεσβυτέρου.

§ 54 Οἱ Φοίνικες. I

Οἱ Φοίνικες ἦσαν λαὸς σημιτικῆς καταγωγῆς, κατήκουν δὲ τὴν στενὴν πλησίον τῆς θαλάσσης λωρίδα πρὸς δυσμὰς τοῦ Λιβάνου, ἢ ὅποια ἦτο πλουσία εἰς λιμένας. Ἡ θρησκεία τῶν Φοινίκων ἦτο σχεδὸν ὁμοία μὲ τὴν θρησκείαν τῶν Βαβυλωνίων, ἀλλὰ παραμειορφωμένη διὰ τῆς ἀκολασίας καὶ τῆς ὀμότητος. Κυριώτατοι θεοὶ ἦσαν ὁ Βάαλ καὶ ἡ Ἀστάρτη. Σπουδαιότεραι δὲ πόλεις ἐν Φοινίκῃ ἦσαν ἡ Ἄραδος, ἡ Βηρυτός, ἡ Σιδὼν καὶ ἡ Τύρος.

Οἱ Φοίνικες ἦσαν λαὸς ναυτικώτατος καὶ ἐμπορικώτατος, ἐπεκτείναντες τὸ ἐμπόριόν των πρὸς βορρᾶν μὲν μέχρι τῆς Βαλτικῆς θαλάσσης, πρὸς νότον δὲ μέχρι τοῦ ἐν τῇ δυτικῇ Ἀφρικῇ

ποταμιού Σενεγάλη. Ἴδρυσαν διαφόρους ἀποικίας, ὡς τὴν Καρχηδόνα εἰς τὴν βόρειον Ἀφρικὴν, τὸ Πάνορμον εἰς τὴν Σικελίαν καὶ τὰ Γάδειρα εἰς τὴν Ἰσπανίαν. Διὰ δὲ τῶν πλοίων των μετέφερον εἰς τὰς χώρας τῆς Δύσεως τὸν ἐν Αἰγύπτῳ καὶ Βαβυλωνίᾳ πολιτισμόν. Οἱ Φοίνικες θεωροῦνται ὡς ἐφευρέται τῶν γραμμάτων, τῆς ἀριθμητικῆς, τῆς ὕαλου, τῆς ἐριουργίας καὶ τῆς διὰ τῆς πορφύρας βαφῆς.

§ 6. Οἱ Ἑβραῖοι.

Γενάρχης τῶν Ἑβραίων ἦτο ὁ Ἀβραὰμ ἐκ τῆς Οὐρ τῆς Μεσοποταμίας. Ὁ ἔγγονος αὐτοῦ Ἰακώβ, ὁ ἐπικληθεὶς καὶ Ἰσραήλ, ἐγέννησε δώδεκα υἱούς, οἱ ὅποιοι ἔγειναν γενάρχαι τῶν δώδεκα φυλῶν τοῦ Ἰσραήλ. Οἱ Ἑβραῖοι, οἵτινες ἦσαν λαὸς σημιτικῆς καταγωγῆς, κατόικουν τὴν γῆν Χαναάν, τὴν μετέπειτα Παλαιστίνην, κατὰ δὲ τὴν δευτέραν χιλιετηρίδα π. Χ. μετενόστησαν εἰς Αἴγυπτον, ὅπου ἀνεπτύχθησαν εἰς μέγαν λαόν. Ἄλλ' ἕνεκα τῆς τυραννίας τῶν βασιλέων τῆς Αἰγύπτου, τῶν καλουμένων Φαραώ, ἠναγκάσθησαν νὰ ἐγκαταλίπωσι τὴν Αἴγυπτον ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἐλευθερωτοῦ Μωϋσέως καὶ νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς Χαναάν. Κατὰ τὴν ἐπιστροφήν ὑπέστησαν πολλὰς καὶ μακροχρονίους περιπλανήσεις εἰς τὴν ἀραβικὴν ἔρημον. Κατὰ δὲ τὸν χρόνον τῶν περιπλανήσεων ὁ Μωϋσῆς ἔδωκεν εἰς τοὺς Ἑβραίους τὸν θεῖον νόμον ἧτοι τὰς δέκα ἐντολάς, τὰς ὁποίας κατὰ τὴν παράδοσιν ἔλαβε παρ' αὐτοῦ τοῦ θεοῦ ἐπὶ τοῦ ὄρους Σινᾶ. Διὰ τοῦ θεοῦ νόμου ἐπεβάλλετο εἰς τοὺς Ἑβραίους ἡ λατρεία τοῦ ἐνὸς καὶ μόνο ἀληθινοῦ θεοῦ καὶ ἐκηρύσσοντο οἱ Ἑβραῖοι ὁ περιούσιος ἦτοι εὐνοούμενος λαὸς τοῦ Κυρίου. Τέλος ἐπέστρεψαν εἰς Χαναάν καὶ κατέλαβον αὐτήν, ἀφ' οὗ ὑπὸ τὸν Ἰησοῦν τὸν Ναυῆ ἐνίκησαν τοὺς ἐγκατεστημένους ἐν αὐτῇ ἀλλοφύλους. Ἐπὶ τριακόσια ἔτη κατόπιν οἱ Ἑβραῖοι ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τῶν Κριτῶν ἦτοι κυβερνητῶν

(Γεδεών, Ίεφθάε, Σαμφών, Σαμουήλ) ἠγωνίζοντο κατὰ τῶν γειτόνων λαῶν· μόλις δὲ διὰ τοῦ Σαμουήλ κατωρθώθη ἡ ἔνωσις τοῦ ἑβραϊκοῦ λαοῦ καὶ ἡ σύμπηξις αὐτοῦ εἰς βασίλειον ὑπ' αὐτὸν τὸν Σαμουήλ (1075 π. X.).

Ἡ ἀκμὴ τοῦ ἑβραϊκοῦ βασιλείου συμπίπτει μὲ τὸς τρεῖς πρώτους βασιλεῖς Σαούλ, Δαυΐδ, Σολομῶντα. Ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σολομῶντος (953 π. X.) διηρέθη τοῦτο εἰς δύο, εἰς τὸ βασίλειον τοῦ Ἰσραὴλ πρὸς βορρᾶν μὲ πρωτεύουσαν κατ' ἀρχὰς τὴν Σιχέμ καὶ ἔπειτα τὴν Σαμάρειαν, καὶ εἰς τὸ βασίλειον τοῦ Ἰούδα πρὸς νότον μὲ πρωτεύουσαν τὴν Ἱερουσαλήμ. Ἀμφότερα τὰ βασίλεια ταῦτα παρήκμασαν· καὶ τὸ μὲν βασίλειον τοῦ Ἰσραὴλ ὑπετάχθη εἰς τοὺς Ἀσσυρίους τῷ 722 π. X., τὸ δὲ βασίλειον τοῦ Ἰούδα ἕνα αἰῶνα βραδύτερον ὑπετάχθη εἰς τοὺς Βαβυλωνίους (586 π. X.).

§ 7. Οἱ Αἰγύπτιοι.

Ἡ Αἴγυπτος, κατέχουσα τὴν βορειοανατολικὴν γωνίαν τῆς Ἀφρικῆς καὶ ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Νεῖλου διαρροεμένη, διηρέιτο εἰς τὴν ἄνω Αἴγυπτον μὲ πρωτεύουσαν τὰς Θήβας καὶ εἰς τὴν κάτω Αἴγυπτον μὲ πρωτεύουσαν τὴν Μέμφιν. Πολίτευμα ἐν Αἰγύπτῳ ἦτο ἡ κληρονομικὴ βασιλεία, οἱ δὲ βασιλεῖς ἔθεωροῦντο ὡς υἱοὶ τοῦ υπερτάτου θεοῦ Ῥά, ἔχοντος ἀνθρωπίνην μορφήν. Παρὰ τοῖς Αἰγυπτίοις ἦτο σημαντικὴ ἡ δύναμις τῶν ἱερέων, οἱ ὅποιοι ἐμερίμων συνάμα καὶ περὶ τῶν ἐπιστημῶν.

Ἡ θρησκεία τῶν Αἰγυπτίων ἦτο φυσιολατρεία. Ἐλάτρευον οἱ Αἰγύπτιοι τὰς φυσικὰς ιδιότητας μετὰ συμβολικῆς ζυφολατρείας. Ἄνωτατος θεὸς ἦτο ὁ θεὸς τοῦ ἡλίου Ῥά. Οἱ νεκροὶ ἐτύγχανον ἰδιαίτερας ἐπιμελείας, ταριχευόμενοι ὡς μωμμία.

Πρῶτος βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου μνημονεύεται ὁ Μηνᾶς 4000 ἢ 3000 π. X. ὅστις ἤνωσεν εἰς ἓν κράτος τὴν ἄνω καὶ κάτω Αἴ-

γυπτον με πρωτεύουσαν την Μέμφιν. Ἀπὸ τοῦ Μηνᾶ λαμβάνουσιν ἀρχὴν αἱ διάφοροι δυναστεῖαι. Οἱ τῆς τετάρτης δυναστείας βασιλεῖς Χέοψ, Χεφρὴν καὶ Μυκερίνος ἔκτισαν τὰς θαυμαστὰς πυραμίδας. Περὶ τὰ 2000 π. Χ. οἱ Ὑκσως, ἦτοι βασιλεῖς ποιμένες, αἰθιοπικῆς καταγωγῆς, ἐξορμήσαντες ἐκ τῆς Συρίας καὶ τῆς βορείου Ἀραβίας εἰσέβαλον διὰ τοῦ στενοῦ τοῦ Σουέζ εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Νείλου καὶ κατέστησαν τὴν Αἴγυπτον φόρου ὑποτελή. Ἀλλὰ μετὰ πεντακοσίων ἐτῶν, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, τυραννικὴν ἀρχὴν οἱ Ὑκσως ἐξεδιώχθησαν, καὶ τὸ βασίλειον τῶν Φαραῶ ἀνιδρύθη με πρωτεύουσαν τὰς Θήβας. Τότε ἤρχισεν ἡ λαμπροτέρα ἐποχὴ τοῦ αἰγυπτιακοῦ κράτους, τὸ ὅποιον ἔφθασεν εἰς τὴν μεγίστην ἀκμὴν ἐπὶ τοῦ ἥρωος βασιλέως Ῥαμεσσῆ τοῦ Β' (1388—1322), τὸν ὅποιον οἱ Ἕλληνες ὀνομάζουσι Σέσωστριν. Ὁ Ῥαμεσσῆς κατὰ τὰ λεγόμενα ὑπέταξε πᾶσαν σχεδὸν τὴν Αἰθιοπίαν καὶ τὴν Αἰθῶν, τὴν Ἀραβίαν, τὴν Συρίαν καὶ μέρος τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

Ἐπὶ τῶν διαδόχων τοῦ Ῥαμεσσῆ Β' τὸ αἰγυπτιακὸν κράτος ἤρχισε νὰ παρακμάζῃ. Περὶ τὰ τέλη τῆς ὀγδόης ἑκατονταετηρίδος οἱ Αἰθίοπες κατέλαβον τὴν Αἴγυπτον καὶ ἤρξαν ἐν αὐτῇ ἐπὶ πενήκοντα ἔτη. Ἐπειτα ἐξεδιώχθησαν. Ἀλλὰ καὶ πάλιν ἡ κάτω Αἴγυπτος ὑπέκυψεν εἰς τοὺς Ἀσσυρίους. Ἀλλ' ὁ ἐκ Σάτις τῆς κάτω Αἰγύπτου Φαμμίτιχος βοηθούμενος ὑπὸ Ἑλλήνων καὶ Καρῶν μισθοφόρων ἠλευθέρωσε τὴν Αἴγυπτον ἀπὸ τῶν Ἀσσυρίων καὶ ἐγένετο αὐτὸς βασιλεὺς (660 π. Χ.), ἀνέδειξε δὲ πρωτεύουσαν τὴν Σάτιν καὶ ἤνοιξε τὰς πύλας τοῦ ἐμπορίου εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ εἰς τοὺς Φοίνικας, προσέτι δὲ παρεχώρησεν εἰς τοὺς Ἕλληνας γῆν, ὅπου ἔκτισαν οὗτοι τὴν Ναύκρατιν. Ἐπὶ δὲ τοῦ Φαμμνίτου ἡ Αἴγυπτος ὑπετάχθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν Καμβύσου καὶ ἔγεινε περσικὴ ἐπαρχία (525 π. Χ.).

§ 8. Μῆδοι, Λυδοί, Πέρσαι.

α') Οἱ Μῆδοι ἦσαν Ἄριοι τὴν καταγωγὴν. Περί τὸ 800 π. Χ. ὑπεδουλώθησαν εἰς τοὺς Ἀσσυρίους· ἀλλὰ περὶ τὰ τέλη τοῦ ὀγδοῦ αἰῶνος ἔχοντες ἀρχηγὸν τὸν Δηϊόκην ἐπανεστάτησαν καὶ ἀπεινάξαν τὸν ξενικὸν ζυγόν. Ὁ Δηϊόκης προσέλαβε τὸν τίτλον βασιλέως, κατέστησε πρωτεύουσαν τοῦ μηδικοῦ κράτους τὰ Ἐκβάτανα καὶ ὠχύρωσεν αὐτά. Ὁ υἱὸς αὐτοῦ Φραόρτης ὑπέταξε τοὺς Πέρσας καὶ κατέστησεν αὐτοὺς φόρου ὑποτελεῖς. Ὁ δὲ υἱὸς τοῦ Φραόρτου Κυαξάρης (635—595 π. Χ.) κατέλυσε μετὰ τοῦ βασιλέως τῶν Βαβυλωνίων Ναβοπολασσάρου τὸ ἀσσυριακὸν κράτος (606 π. Χ.). Ἄλλ' ἐπὶ τοῦ Ἀστυάγου, υἱοῦ τοῦ Κυαξάρου, τὸ μηδικὸν κράτος κατελύθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν Κύρου (558 π. Χ.) καὶ ἡ Μηδία ἔγεινε περσικὴ ἐπαρχία.

β') Ἡ Λυδία, χώρα ἐπὶ τῆς δυτικῆς παραλίας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας μὲ πρωτεύουσαν τὰς Σάρδεις, προήχθη εἰς μεγάλην ἀκμὴν ἐπὶ τῆς τρίτης, τῆς ἱστορικῆς, δυναστείας τῶν Μερμναδῶν (712—542 π. Χ.). Ταύτης ἐπισημότατοι βασιλεῖς ἦσαν ὁ Γύγης, ὁ Ἀλυάττης καὶ ὁ Κροῖσος. Οἱ Λυδοὶ ἦσαν κατ' ἀρχὰς λαὸς φιλοπόλεμος. Ἄλλ' ἔνεκα τῆς ἐπιδράσεως τοῦ φυσικοῦ πλοῦτος τῆς χώρας περιέπεσον εἰς μαλθακότητά καὶ φιληδονίαν. Ὁ Κροῖσος ἐκυρίευσεν μὲν πᾶσαν τὴν Μικρὰν Ἀσίαν μέχρι τοῦ Ἄλυος· ἀλλὰ διαβὰς τοῦτον καὶ προσβαλὼν τὸ περσικὸν κράτος ἐνίκηθη ὑπὸ Κύρου τοῦ πρεσβυτέρου καὶ ἀπώλεσε τὸν θρόνον του, ἡ δὲ Λυδία προσηρτήθη εἰς τὸ περσικὸν κράτος (548 π. Χ.).

γ') Οἱ Πέρσαι κατέφικον τὴν πρὸς βορρᾶν τοῦ Περσικοῦ κόλπου ὄρεινὴν χώραν, διηροῦντο δ' εἰς φυλάς, μεταξὺ δὲ τούτων κατ' ἐξοχὴν διέπρεπεν ἡ φυλὴ τῶν Πασαργαδῶν. Οἱ Πέρσαι ἐκυβερνῶντο ὑπὸ ἡγεμόνων ἀνηκόντων εἰς τὸν μέγαν καὶ ἰσχυρὸν ἐκ τῆς φυλῆς τῶν Πασαργαδῶν οἶκον τῶν Ἀχαιμενιδῶν, ὁ ὁποῖος ἤρξεν ἐν Περσίᾳ μέχρι τοῦ 330 π. Χ. Ὁ βασιλεὺς τῆς Μηδίας

Φραόρτης, ὡς προείπομεν, ὑπέταξε τοὺς Πέρσας· ἀλλ' ὁ υἱὸς τοῦ Καμβύσου Κύρος (558 — 529 π. Χ.) νικήσας τὸν πάππον του Ἀστυάγην κατέλυσε τὸ κράτος τῶν Μήδων καὶ ἔγεινεν ἰδρυτῆς τοῦ περσικοῦ κράτους, τὸ ὁποῖον κατέστησε τὸ πρῶτον ἐν Ἀσίᾳ, ἀφ' οὗ ὑπήγαγεν εἰς αὐτὸ τὴν Λυδίαν καὶ πάσας τὰς ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἑλληνικὰς πόλεις, ἔτι δὲ τὴν Βαβυλωνίαν καὶ τὴν Συρίαν. Ὁ υἱὸς τοῦ Κύρου Καμβύσης, βασιλεὺς ἀλαζῶν καὶ τυραννικός, ἐκυρίευσεν τὴν Τύρον, τὴν Κύπρον καὶ τὴν Αἴγυπτον. Ὁ Καμβύσης ἐδολοφόνησε πολλούς, ἐν οἷς καὶ τὸν ἀδελφόν του Σμέρδιν. Ἀλλ' ὅτε εὐρίσκετο ἐν Αἰγύπτῳ, ἀπατεῶν τις μάγος, πολὺ ὁμοιάζων μὲ τὸν Σμέρδιν, κατώρθωσε ν' ἀναγορευθῆ βασιλεὺς τῆς Περσίας. Ὁ Καμβύσης μαθὼν τοῦτο σπεύδει εἰς τὴν Περσίαν· ἀλλὰ καθ' ὁδὸν ἀποθνήσκει διατρυπηθεὶς ὑπὸ τοῦ ἰδίου του ξίφους. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ψευδοσμέρδης μετὰ ἐπτάμηνον ἀρχὴν ἐξεδιώχθη ὑπὸ ἐπτὰ μεγιστάνων Περσῶν, ἐν οἷς ἦτο καὶ ὁ ἐκ τοῦ γένους τῶν Ἀχαιμενιδῶν Δαρεῖος ὁ Ὑστάσπους. Τὸ δὲ βασιλικὸν ἀξίωμα ἀνετέθη εἰς τὸν Δαρεῖον, περὶ τοῦ ὁποίου θὰ γείνη λόγος ἐν ἄλλῃ κεφαλῇ κατωτέρω.

Ἡ Ἑλλάς μετρί τῆς καθουοῦ τῶν Δωριεῶν

§ 9 Οἱ ἀρχαιότατοι κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος.

Τίνες ἦσαν οἱ πρῶτοι κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος, καὶ πόθεν κατήγοντο δὲν δυνάμεθα ἀκριβῶς νὰ γνωρίζωμεν, διότι αἱ εἰδήσεις τῶν ἀρχαίων περὶ τοῦ ζητήματος τούτου εἶνε συγκεχυμένα καὶ ἀσφρεῖς. Ὡς ἀρχαιότατοι κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος θεωροῦν-

ται οί Πελασγοί, οἵτινες λέγεται ¹⁾ ὅτι ἤλθον ἐκ τῆς Ἀσίας πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων καὶ κατήκνησαν τὰς μεσημβρινὰς χώρας τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου. Οἱ Πελασγοί ἦσαν λαὸς γεωργικὸς καὶ ποιμενικὸς, εἶχον δὲ ἱκανὸν πολιτισμὸν καὶ μονίμους κατοικίας. Πρὸς κατοικίαν των ἐξέλεγον εὐφόρους πεδιάδας, αἱ ὁποῖαι ὠνομάζοντο ἄρ γ η. Ἵνα δὲ προφυλάσσωνται ἀπὸ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν ληστῶν, ἔκτιζον τείχη καὶ ἀκροπόλεις, τὰς ὁποίας ὠνόμαζον λα ρ ί σ α ς. Τὰ τείχη ἔκτιζον μὲ πελωρίους λίθους, τοὺς ὁποίους προσήρμοζον τὸν ἓνα ἐπὶ τοῦ ἄλλου μετὰ θαυμαστῆς τέχνης. Τὰ πελώρια ταῦτα τείχη οἱ ἀρχαῖοι ὠνόμαζον κυ κ λ ὠ π ε ι α τ ε ί χ η, διότι ἐπίστευον ὅτι ταῦτα ἔκτισαν οἱ μυθολογούμενοι Κύκλωπες. Λεῖψανα τοιοῦτων κυκλωπέων τειχῶν σφῆζονται μέχρι σήμερον εἰς τὴν Τίρυνθα, εἰς τὰς Μυκήνας, εἰς τὸν Ὀρχομενὸν καὶ ἀλλαχοῦ, τὰ ὁποῖα κινεῖσαι τὸν θαυμασμὸν πάντων ὄσοι ἐπισκέπτονται αὐτά.

Ἐκτὸς τῶν Πελασγῶν λέγεται ὅτι καὶ ἄλλοι λαοὶ κατήκνησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τοὺς παναρχαίους χρόνους φέροντες ἰδιαιτέρα ὀνόματα: τοιοῦτοι ἦσαν αἱ Δρύοπες, οἱ Κουρήτες, οἱ Κραναιοί, οἱ Μινυαὶ καὶ ἄλλοι. Ἄλλ' οἱ Πελασγοὶ ἦσαν τὸ πολυπληθέστερον καὶ ἐπικρατέστερον ἔθνος: διὰ τοῦτο δὲ καὶ τὸ ὄνομα αὐτῶν ἐπεκράτησεν ὡς περιλαμβάνον ἕλους τοὺς λαοὺς, ὄσοι κατήκνησαν ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὴν παναρχαίαν ἐκείνην ἐποχὴν καὶ ἡ ἐποχὴ ἐκείνη ὠνομάσθη «πελασγική ἐποχή».

Ἄλλὰ σὺν τῷ χρόνῳ τὰ ὀνόματα τῶν διαφόρων τούτων λαῶν συνεχωνεύθησαν ὑπὸ ἓν κοινὸν ὄνομα, τὸ τῶν Ἑλλήνων. Οἱ Ἑλληνες ἦσαν συγγενεῖς πρὸς τοὺς Πελασγοὺς, ἀλλ' ἠρωϊκώτεροι καὶ πο-

1. Ἡ θεωρία ὅτι οἱ πρῶτοι κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος ἤλθον ἐκ τῆς Ἀσίας κατέπεσεν ἐσχάτως. Φαίνεται δὲ μᾶλλον πιθανὸν ὅτι οἱ Ἑλληνες, ἄριοι τὴν καταγωγὴν, κατήκουν πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων τὴν Ἑλλάδα καὶ ὅτι ἐκ τῆς Ἑλλάδος μετέβησαν εἰς τὴν Ἀσίαν Ἑλληνες.

λεμικώτεροι. Οὔτοι κατ' ἀρχὰς κατόικουν μικράν τινα ἐν τῇ νοτίῳ Θεσσαλίᾳ χώραν, Φθίαν καλουμένην· ἐκ ταύτης δ' ὄρμηθέντες ἐπεκράτησαν ἐφ' ὄλων τῶν λαῶν τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου, εἰς τοὺς ὁποίους ἔδωκαν καὶ τὸ ὄνομά των.

§ 10. Ἑποικοί.

Ἡ παράδοσις ἀναφέρει ὅτι εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὸν πολιτισμὸν τῶν Ἑλλήνων συνετέλεσαν καὶ ξένοι ἑποικοί, οἵτινες ἦλθον ἐκ τῆς Ἀνατολῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ Ἰδρυσαν ἐν αὐτῇ σπουδαῖα κέντρα. Τοιοῦτοι ἑποικοί γνωστότατοι ἦσαν ὁ Κέκροψ ἔλθων ἐκ τῆς Αἰγύπτου εἰς τὴν Ἀττικὴν, ὁ Δαναὸς ἔλθων ὡσαύτως ἐκ τῆς Αἰγύπτου εἰς τὸ Ἄργος, ὁ Κάδμος ἔλθων ἐκ τῆς Φοινίκης εἰς τὰς Θήβας, ὁ Πέλοψ ἔλθων ἐκ τῆς Φρυγίας εἰς τὴν Πίσσαν τῆς Ἠλίδος. Ἀλλὰ τὰ περὶ ἐποίκων λεγόμενα εἶνε μυθώδη, μαρτυροῦσι δὲ μόνον ὅτι μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Ἀνατολῆς ὑπήρχεν ἐπικοινωνία καὶ ἐπιμιξία καὶ ὅτι ἡ προσηγμένη Ἀνατολή σπουδαίως ἐπέδρασεν ἐπὶ τῆς θρησκείας καὶ τῶν πολιτικῶν θεσμῶν τῆς Ἑλλάδος.

§ 11. Ἑλληνικαὶ φυλαί.

Κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους οἱ Ἕλληνες εὐρίσκονται διηρημένοι εἰς τέσσαρας φυλάς, τοὺς Δωριεῖς, τοὺς Αἰολεῖς, τοὺς Ἴωνας καὶ τοὺς Ἀχαιοὺς. Θέλοντες δὲ νὰ παραστήσωσιν ἑαυτοὺς ὡς ἓν ἔθνος, τὸ ὅποιον εἶχε κοινὴν καταγωγὴν, ἐθεώρουν ὡς γενάρχην τὸν Ἕλληνα, υἱὸν τοῦ βασιλέως τῆς Φθίας Δευκαλίωνος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου μυθολογεῖται ὅτι ἔγεινε κατακλυσμός.

Ὁ Ἕλληγ ἐγέννησε τὸν Δῶρον, τὸν Αἰόλον καὶ τὸν Εὐῶθον, ὁ δὲ Εὐῶθος ἐγέννησε τὸν Ἴωνα καὶ τὸν Ἀχαιοόν. Ἐκ τῶν δύο λοιπὸν υἱῶν τοῦ Ἕλληγος, Δῶρου καὶ Αἰόλου, καὶ ἐκ τῶν δύο ἐγγόνων αὐτοῦ, Ἴωνος καὶ Ἀχαιοῦ, ὠνομάσθησαν αἱ τέσσαρες φυλαὶ τῶν Ἑλλήνων. Ἀλλ' ἡ γενεαλογία αὕτη δὲν εἶνε ἀληθής. Ἐπλάσθη ἐν ἀρχῇ τῶν ἱστορικῶν χρόνων, ὅποτε τὸ ὄνομα Ἕλληγες κατέστη καθολικὸν εἰς ὅλους τοὺς κατοικοῦντας τὴν Ἑλληνικὴν χερσόνησον.

Μόνον Δωριεῖς, Ἴωνες, Αἰολεῖς καὶ Ἀχαιοὶ ὑπῆρξαν, οὐχὶ δὲ καὶ Δῶρος, Ἴων, Αἰόλος καὶ Ἀχαιοίς. Τὰ ὀνόματα ταῦτα, ἐκ τῶν ὁποίων δῆθεν ὠνομάσθησαν αἱ τέσσαρες φυλαὶ τῶν Ἑλλήνων, εἶνε πλαστά. Ὡσαύτως ὑπῆρξαν Ἕλληγες· ἀλλ' Ἕλληγ ὡς γενάρχης δὲν ὑπῆρξε. Καὶ τὸ ὄνομα τοῦτο ἐπλάσθη καθ' οὓς χρόνους τὸ ὄνομα Ἕλληγες ἐπεκράτησεν ἐπὶ πάντων τῶν κατοίκων τῆς Ἑλλάδος· ἐπλάσθη δέ, διότι οἱ Ἕλληγες ἔχοντες πλέον συνείδησιν τῆς ἐνότητός των ἠθέλησαν, ὡς προείπομεν, νὰ παραστήσωσιν ἑαυτοὺς ὡς ἐν ἔθνος ἔχον μίαν καὶ τὴν αὐτὴν καταγωγὴν.

§ 12. Οἱ περὶ θεῶν λόγοι τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων.

Ἡ θρησκεία τῶν πρώτων κατοίκων τῆς Ἑλλάδος, τῶν Πελασγῶν, ἦτο καθαρὰ φυσιολατρεία, τουτέστιν ἐλάτρευον οὗτοι τὰς δυνάμεις τῆς φύσεως, οἷον τὸν ἥλιον, τὴν σελήνην, τὴν γῆν, τὸν οὐρανόν, τὸν ἄνεμον, τὸ πῦρ καὶ ἄλλα. Σὺν τῷ χρόνῳ δὲ ἡ ζωηρὰ φαντασία τῶν Ἑλλήνων ἐπροσωποποίησε τὰς διαφόρους δυνάμεις καὶ τὰ φαινόμενα τῆς φύσεως καὶ ἐπλασεν ἄπειρον πλήθος θεῶν ἀνωτέρων καὶ κατωτέρων. Τοὺς θεοὺς των οἱ Ἕλληγες περιέβαλον μορφὴν ἀνθρωπίνην, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι εἶχον κάλλος ἰδεῶδες, ἦσαν ἀθάνατοι καὶ ἐκυβέρνων τὸν κόσμον προστατεύοντες τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ δίκαιον καὶ τιμωροῦντες τὸ ἄδικον. Κατὰ

τήν προσωποποίησιν ἐκάστου τῶν θεῶν ἐπλάττετο ὑπὸ τοῦ εὐφαντάστου ἑλληνικοῦ λαοῦ ἱστορία, ἡ ὁποία περιελάμβανε τὴν γέννησιν, τὰς ιδιότητας, τὰς πράξεις καὶ τὰς σχέσεις αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους.

Δώδεκα τῶν θεῶν ἐθεωροῦντο οἱ μέγιστοι πάντων καὶ ἐκαλοῦντο Ὀλύμπιοι ὡς κατοικοῦντες ἐπὶ τῆς ὑψηλοτάτης κορυφῆς τοῦ Ὀλύμπου, ἐκεῖ ὅπου δὲν ἠδύνατο νὰ φθάσῃ τὸ βλέμμα τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὅπου διαρκῆς γαλήνη καὶ αἰθρία ἐβασίλευεν. Ἦσαν δὲ οἱ δώδεκα Ὀλύμπιοι θεοὶ ὁ Ζεὺς, ὁ ὑπατος πάντων τῶν θεῶν, θεὸς τοῦ οὐρανοῦ· ἡ Ἥρα, σύζυγος τοῦ Διός· ἡ Ἀθηνᾶ, θεὰ τῆς σοφίας· ὁ Ποσειδῶν, θεὸς τῆς θαλάσσης· ὁ Ἀπόλλων, θεὸς τοῦ φωτός· ἡ Ἄρτεμις, θεὰ του κυνηγίου· ὁ Ἄρης, θεὸς τοῦ πολέμου· ὁ Ἡφαιστος, θεὸς τῆς μεταλλουργίας· ἡ Ἀφροδίτη, θεὰ τοῦ κάλλους· ἡ Διμήτηρ, θεὰ τῆς γεωργίας· ἡ Ἑστία προστάτις τοῦ οἰκιακοῦ ἀσύλου· ὁ Ἑρμῆς, ἄγγελος τοῦ Διός, θεὸς τοῦ ἐμπορίου καὶ τῶν γραμμάτων.

Πλὴν τῶν δώδεκα Ὀλυμπίων θεῶν ὑπῆρχον καὶ ἄλλοι, ὡς ὁ Πλούτων, ἀδελφὸς τοῦ Διός καὶ θεὸς τοῦ Ἄδου· ἡ Περσεφόνη, σύζυγος τοῦ Πλούτωνος· ὁ Διόνυσος, θεὸς τοῦ οἴνου· ὁ Αἴολος, θεὸς τῶν ἀνέμων· ἡ Θέμις, θεὰ τῆς δικαιοσύνης· αἱ ἐν νέεα Μοῦσαι, ἔφοροι τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν ὠραίων τεχνῶν.

Κατὰ τὰς θρησκευτικὰς δοξασίας τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων αἱ ψυχαὶ τῶν ἀνθρώπων μετέβαινον μετὰ θάνατον εἰς τὸν Ἄδην. Ἐκεῖ ἐκρίνοντο ἐνώπιον τριῶν κριτῶν, τοῦ Μίνωος, τοῦ Αἰακοῦ καὶ τοῦ Ροδάμάνθου· καὶ τῶν μὲν δικαίων αἱ ψυχαὶ μετέβαινον εἰς τὰ Ἠλύσια πεδία, τῶν δὲ ἁμαρτωλῶν εἰς τὸν Τάρταρον.

§ 13. Αἱ περὶ ἡρώων παραδόσεις.

Τὰ συμβεβηκτα τὰ ἀναγόμενα εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων τῆς Ἑλλάδος παρεδόθησαν εἰς τὰς μεταγενεστέ-

ρας γενεάς διὰ μυθικῶν διηγήσεων. Κατὰ τὰς μυθικὰς διηγήσεις ἡ ἀρχαιοτάτη ἐποχὴ τῆς Ἑλλάδος ὑπῆρξε κατ' ἐξοχὴν ἡρωϊκὴ. Ἄνδρες, οἱ ὅποιοι ἦσαν ἀνώτεροι τῶν ἄλλων ἀνθρώπων καὶ κατὰ τὴν σωματικὴν δύναμιν καὶ κατὰ τὰς ἄλλας ἀρετάς, κατεπολέμησαν ληστὰς, κατέβαλον θηρία καὶ τέρατα καὶ οὕτω προήγαγον τὸν πολιτισμὸν τῆς χώρας. Τοὺς ἄνδρας τούτους ὁ λαὸς ὠνόμαζεν ἡρώας καὶ μετὰ θάνατον τοὺς ἐλάτρευεν ὡς ἡμιθέους. Πᾶσα πόλις καὶ πᾶσα φυλὴ εἶχεν ἰδίους ἡρώας, οἱ ὅποιοι ἔλεγον ὅτι κατήγοντο ἐκ τῶν θεῶν καὶ μάλιστα ἐκ τοῦ Διὸς. Ἐπιφανέστεροι δὲ τούτων ἦσαν ὁ Ἡρακλῆς, ὁ Θησεύς καὶ ἄλλοι. Ἄλλ' αἱ πράξεις, αἱ ὅποιοι ἀπεδίδοντο εἰς αὐτούς, ἀνήκουσι μᾶλλον εἰς τὰς μυθώδεις καὶ πολλάκις ἀλληγορικὰς παραστάσεις, αὐτὰ δὲ τὰ πρόσωπα τῶν ἡρώων ἢ δὲν ὑπῆρξαν ποτὲ ἢ δὲν ἔπραξαν ὅσα ἢ εὐπιστία τοῦ λαοῦ ἀπέδωκεν εἰς αὐτὰ.

α') Ὁ Ἡρακλῆς.

Ὁ Ἡρακλῆς ἦτο υἱὸς τοῦ Διὸς καὶ τῆς θνητῆς Ἀλκμήνης, ἔμελλε δὲ κατὰ τὴν πρόρρησιν τοῦ Διὸς νὰ βασιλεύσῃ εἰς τὰς Μυκῆνας. Ἄλλ' ἡ ζηλότυπος Ἥρα, ἡ σύζυγος τοῦ Διὸς, διὰ τῆς Εὐλειθυίας, θεᾶς τῶν τοκετῶν, ἀνέβαλεν ἐπὶ μίαν ἡμέραν τὴν γέννησιν τοῦ Ἡρακλέους, ἐπέσπευσε δὲ τὴν γέννησιν τοῦ ἐξ-αδελφοῦ του Εὐρυσθέως. Οὕτως ὁ Ἡρακλῆς ἔχασε τὰ πρωτοτόκια καὶ ὁ θρόνος τῶν Μυκηνῶν περιήλθεν εἰς τὸν Εὐρυσθέα. Ἄλλ' ἡ Ἥρα καὶ μετὰ τοῦτο κατεδίωκε τὸν Ἡρακλέα σκληρῶς. Ὅτε οὗτος ἔγεινεν ἀνὴρ, κατελήφθη ἡμέραν τινα ὑπὸ μανίας, τὴν ὁποίαν ἐνέβαλεν εἰς αὐτὸν ἡ Ἥρα, καὶ ἐφόνησε τὴν σύζυγόν του καὶ τὰ τρία τέκνα του. Ἴνα δὲ ἐξιλεώσῃ τοὺς θεοὺς, διετάχθη ὑπὸ τοῦ μαντείου τῶν Δελφῶν νὰ δουλεύσῃ ἐπὶ δώδεκα ἔτη εἰς τὸν Εὐρυσθέα, τὸν βασιλέα τῶν Μυκηνῶν, ἐκτελῶν ἀγογγύστως πᾶσας τὰς διαταγὰς ἐκεῖνου.

Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ὁ Ἡρακλῆς διατασσόμενος ὑπὸ

τοῦ Εὐρυσθέως ἐξετέλεσε δώδεκα καταπληκτικούς καὶ παρατόλ-
 μους ἄθλους, διὰ τῶν ὁποίων ἔγεινεν ὁ ὀνομαστότατος τῶν ἡρώων
 τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Μετὰ δὲ τὸν θάνατόν του ἔγεινεν ἡμίθεος
 καὶ ἀναβάς εἰς τὸν Ὀλυμπον ἐχαϊρέτισεν ἀντὶ τοῦ Διὸς πρώτην
 τὴν Ἥραν, διότι εἰς τὸν σκληρὸν διωγμὸν αὐτῆς ὤφειλε τὸ μέγα
 ὄνομά του.

ε') Ὁ Θησεύς.

Ὅπως ὁ Ἡρακλῆς θεωρεῖται ὁ κατ' ἐξοχὴν ἥρωας τῶν Δω-
 ριέων, οὕτω καὶ ὁ Θησεύς θεωρεῖται ὁ μέγιστος ἥρωας τῶν Ἰώνων.

Ὁ Θησεύς ἦτο υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Ἀττικῆς Αἰγέως καὶ
 τῆς Αἰθρας, θυγατρὸς τοῦ βασιλέως τῆς Τροιζήνης Πιθθέως. Καὶ
 ὁ Θησεύς κατώρθωσε μεγάλα καὶ θαυμαστά κατορθώματα, τὸ
 ἀξιολογώτατον δὲ πάντων ἦτο ὅτι ἀπήλλαξε τὴν πατρίδα του
 ἀπὸ αἰσχροῦ καὶ ἐπονειδίστου φόρου, τὸν ὅποιον οἱ Ἀθηναῖοι
 ἐπλήρωνον εἰς τὸν βασιλέα τῆς Κρήτης Μίνωα. Ὁ Μίνωας δῆλα δὴ
 νικήσας τοὺς Ἀθηναίους ἐν πολέμῳ ὑπεχρέωσεν αὐτοὺς νὰ πέμ-
 πωσι κατ' ἔτος ἑπτὰ νέους καὶ ἑπτὰ νεάνιδας, καὶ ὁ Μίνωας ἔρ-
 ριπτεν αὐτοὺς ὡς βορρὰν ἤτοι τροφήν εἰς τὸν ἐντὸς τοῦ περιφήμου
 Λαβυρίνθου ἐγκλεισμένον Μινώταυρον. Ὁ Θησεύς συγκαταλε-
 χθεὶς ἐκουσίως μεταξὺ τῶν θυμάτων τοῦ Μινωταύρου καὶ ἐλθὼν
 εἰς Κρήτην, διὰ τῆς βοηθείας τῆς θυγατρὸς τοῦ Μίνωος Ἀριάδ-
 νης, ἣτις συνεπάθησε πρὸς αὐτόν, ἐφόνευσε τὸν Μινώταυρον ἐπ-
 ανελθὼν δ' εἰς Ἀθήνας ἔγεινεν ἐνθουσιωδῶς δεκτὸς ὑπὸ τοῦ λαοῦ
 καὶ ἀνηγорεύθη βασιλεὺς ἀντὶ τοῦ ἀποθανόντος πατρὸς του.

Ὁ Θησεύς γενόμενος βασιλεὺς ἐκυβέρνησε τὴν χώραν μετὰ
 πολλῆς δυνάμεως καὶ συνέσεως. Ἡ Ἀττικὴ ἐπὶ Κέκροπος διη-
 ρεῖτο εἰς δώδεκα πόλεις, ἐκάστη δὲ αὐτῶν εἶχεν ἴδιους ἄρχον-
 τας καὶ ἴδιον βουλευτήριον. Ὁ Θησεύς καθήργησε τὰ βουλευτή-
 ρια ταῦτα καὶ ἤνωσε πολιτικῶς τὰς δώδεκα πόλεις ὑπὸ μίαν
 ἀρχήν, καταστήσας κέντρον καὶ πρωτεύουσαν πρὸς Ἀθήνας, ἔπου

ἔδρυσεν ἐν κοινὸν βουλευτήριον καὶ ἐν πρυτανεῖον. Ἐπὶ τὸν ἄλλο ἐξορισθεὶς ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων μετέβη εἰς Σκυῖρον, ὅπου ἐφρονεῖτο ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς νήσου Λυκομήδους.

§ 14. Ἡ Ἀργοναυτικὴ ἐκστρατεία.

Ἐκτὸς τῶν μεμονωμένων κατορθωμάτων τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ ἥρωος συνέβησαν κατὰ τοὺς μυθολογικοὺς χρόνους καὶ πολεμικαὶ ἐπιχειρήσεις, εἰς τὰς ὁποίας ἔλαβον μέρος πολλοὶ ἥρωες. Πρώτη τοιαύτη κοινὴ ἐπιχείρησις ἀναφέρεται ἢ Ἀργοναυτικὴ ἐκστρατεία.

Ὁ Φρίξος καὶ ἡ Ἑλλη, τέκνα τῆς Νεφέλης καὶ τοῦ Ἀθάμαντος, βασιλέως τοῦ ἐν Βοιωτίᾳ Ὀρχομενοῦ, φεύγοντα τὴν ὀργὴν τῆς μητρικῆς τῶν Ἰνοῦς ἐπέβησαν τοῦ χρυσομάλλου πτερωτοῦ κριοῦ, τὸν ὁποῖον ἔδωκεν εἰς αὐτὰ ἡ μήτηρ τῶν, καὶ φερόμενα ὑπὲρ τὴν θάλασσαν διηυθύνοντο πρὸς ἀνατολάς. Καθ' ὁδὸν ἡ Ἑλλη ζαλισθεῖσα ἔπεσεν ἐκ τοῦ κριοῦ καὶ ἐπνίγη εἰς τὸν πορθμὸν τὸν ἐνώοντα τὴν Προποντίδα μετὰ τοῦ Αἰγαίου πελάγους, ὅστις ἀπ' αὐτῆς ὠνομάσθη Ἑλλήσποντος. Ὁ δὲ Φρίξος ἐξακολουθήσας τὴν πορείαν ἔφθασεν εἰς τὴν Κολχίδα, εἰς τὰ ἀνατολικά παράλια τοῦ Εὐξείνου Πόντου. Ἐκεῖ τὸν μὲν κριὸν ἐθυσίασεν εἰς τὸν Δία, τὸ δὲ δέρας ἦτοι τὸ δέρμα ἐδώρησεν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Κολχίδος Αἰήτην, ὅστις ἐκρέμασεν αὐτὸ εἰς τὸ ἱερὸν ἄλσος τοῦ Ἄρεως καὶ ἔθεσε φύλακα ἕνα δράκοντα ἀκοίμητον.

Κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ὁ Πελίας ἐκθρονίσας τὸν ἀδελφόν του Αἴσωνα, βασιλέα τῆς ἐν Θεσσαλίᾳ Ἰωλκοῦ, ἤρπασεν αὐτὸς τὴν βασιλείαν. Μετὰ τινα ἔτη παρουσιάσθη εἰς τὸν Πελίαν ὁ ἡλικιωθεὶς υἱὸς τοῦ Αἴσωνος Ἰάσων καὶ ἀπήτησε παρ' αὐτοῦ τὴν πατρικὴν βασιλείαν. Ὁ Πελίας πρὸ αὐτοῦ ἀπήτησε παρὰ τοῦ Ἰάσωνος νὰ τῷ φέρῃ ἐκ Κολχίδος τὸ χρυσομάλλον δέρας.

Ὁ Ἰάσων ναυπηγῆσας πεντηκόντορον ἦτοι ναῦν πεντήκον-

τα κωπίων, τὴν ὁποῖαν ὠνόμασαν Ἀργῶ, ἐξέπλευσεν ἐκ τῆς Ἰωλκοῦ μετ' ἄλλων ἠρώων· φθάσας δὲ εἰς Κολχίδα κατώρθωσε τῇ βοηθείᾳ τῆς θυγατρὸς τοῦ Αἰήτου Μηδείας νὰ λάβῃ τὸ χρυσόμαλλον δέρας. Μετὰ τοῦτο ὁ Ἰάσων ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ἰωλκὸν παραλαβὼν μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τὴν Μήδειαν. Ἄλλ' ἐπειδὴ ὁ Πελλίας καὶ πάλιν ἠρνήθη νὰ παραδώσῃ εἰς τὸν Ἰάσωνα τὴν βασιλείαν, ἐφρονεύθη οὗτος διὰ τῆς μαγικῆς τέχνης τῆς Μηδείας.

§ 15. Ὁ πόλεμος τῶν ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας.

Ὁ βασιλεὺς τῶν Θηβῶν Οἰδίπους εἶχε δύο υἱούς, τὸν Ἐτεοκλῆ καὶ τὸν Πολυνείκην, καὶ δύο θυγατέρας, τὴν Ἀντιγόνην καὶ τὴν Ἰσμήνην. Ἀποθανόντος τοῦ Οἰδίποδος παρέλαβον τὴν βασιλείαν οἱ δύο υἱοὶ του καὶ συμφώνησαν νὰ βασιλεύουσιν ἐναλλάξ ἑκάτερος ἀνὰ ἓν ἔτος. Ἄλλ' ὁ Ἐτεοκλῆς, ἀφ' οὗ ἐβασίλευσε πρῶτος, ἠρνήθη ἔπειτα νὰ παραδώσῃ τὴν ἀρχὴν εἰς τὸν ἀδελφόν του μετὰ τὴν λήξιν τοῦ ἔτους. Τότε ὁ Πολυνείκης ὀργισθεὶς κατέφυγεν εἰς τὸν βασιλέα τοῦ Ἄργους Ἀδραστον, γίνεται γαμβρὸς αὐτοῦ ἐπὶ θυγατρὶ καὶ ἐκστρατεύει κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ του. Ὁ πόλεμος οὗτος ὀνομάζεται «πόλεμος τῶν ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας», διότι ἑπτὰ στρατηγοὶ ἐξεστράτευσαν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ἀδράστου. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐνίκησαν οἱ Ἄργεῖοι, ἀλλ' ἔπειτα ἀπεκρούσθησαν. Τότε ὁ Πολυνείκης προτείνει νὰ κριθῇ ἄγων διὰ μονομαχίας τῶν δύο ἀδελφῶν. Μονομαχοῦσι λοιπὸν ὁ Ἐτεοκλῆς καὶ ὁ Πολυνείκης καὶ φονεύονται καὶ οἱ δύο.

Ὁ Κρέων, θεῖος πρὸς μητρὸς τῶν βασιλοπαίδων, παρέλαβε τὴν βασιλείαν καὶ διέταξεν ὁ μὲν Ἐτεοκλῆς νὰ κηδευθῇ καὶ νὰ ἀποδοθῶσιν εἰς αὐτὸν αἱ συνήθεις εἰς τοὺς νεκροὺς τιμαί, τὸ δὲ σῶμα τοῦ Πολυνείκουσ ὡς πολεμήσαντος κατὰ τῆς πατρίδος του νὰ μείνῃ ἄταφον καὶ νὰ γείνη βορὰ τῶν κυνῶν καὶ τῶν ὀρνέων. Ἄλλ' ἡ εὐσεβής καὶ μεγαλόφρων ἀδελφὴ τοῦ Πολυνείκουσ Ἀντι-

γόνη παραβαίνει τὴν σκληρὰν καὶ ἄδικον διαταγὴν τοῦ τυράννου, συλληφθεῖσα δὲ θανατώνεται. Ἄλλὰ καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Κρέοντος Αἴμων, μνηστήρ τῆς Ἀντιγόνης, αὐτοκτονεῖ ἐπὶ τοῦ τάφου αὐτῆς, καὶ ἡ σύζυγος τοῦ Κρέοντος Εὐρυδίκη μαθοῦσα τὸν θάνατον τοῦ υἱοῦ τῆς ἀπαγχονίζεται. Οὕτω τὰ δυστυχήματα ἐπῆλθον τὸ ἓν κατόπιν τοῦ ἄλλου ἕνεκα τῆς σκληρότητος τοῦ Κρέοντος καὶ τῆς ἀσεβείας αὐτοῦ πρὸς τὰ θεῖα.

Ὁ πόλεμος οὗτος τῶν ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας φαίνεται ὅτι εἶνε ἀπήχησις μεγάλων ἀγῶνων ἀχαϊκῶν καὶ αἰολικῶν φύλων ὑπὸ τὰ τεύχη τῆς ἰσχυρᾶς Καδμείας.

§ 16. Ὁ Τρωϊκὸς πόλεμος.

Εἰς τὰ βορειοδυτικὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἔκειτο τὸ βασίλειον τῆς Τροίας, τοῦ ὁποῦοι πρωτεύουσα ἦτο τὸ Ἴλιον.

Ὅτε ἐδασίλευεν εἰς τὴν Τροίαν ὁ Πρίαμος, ὁ υἱὸς αὐτοῦ Πάρις ἐλθὼν ποτε εἰς τὴν Σπάρτην ἐφιλοξενήθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως αὐτῆς Μενελάου. Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ Μενελάου ὁ Πάρις ἔπεισε τὴν σύζυγον αὐτοῦ, τὴν ὠραίαν Ἑλένην, νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ εἰς τὴν Τροίαν.

Ὁ Μενέλαος μαθὼν τὴν ἀρπαγὴν τῆς συζύγου του ἀμέσως κατέστησεν αὐτὴν γνωστὴν εἰς τὸν ἀδελφόν του Ἀγαμέμνονα, βασιλέα τῶν Μυκηνῶν, καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς ἡγεμόνας τῆς Ἑλλάδος. Οἱ Ἕλληνες θεωρήσαντες τὴν ἀρπαγὴν ταύτην ὡς κοινήν προσβολὴν καὶ ὕβριν καθ' ὅλης τῆς Ἑλλάδος ἀπεφάσισαν νὰ τιμωρήσωσι τὸν ἄρπαγα. Ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν λοιπὸν τοῦ Ἀγαμέμνονος ἐξεστράτευσαν ἐναντίον τῆς Τροίας οἱ ἐπιφανέστεροι τῶν ἡγεμόνων τῆς Ἑλλάδος, ὁ Μενέλαος, ὁ γηραιὸς βασιλεὺς τῆς Πύλου Νέστωρ, ὁ πολυμήχανος βασιλεὺς τῆς Ἰθάκης Ὀδυσσεύς, ὁ υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Φθίας Πηλέως καὶ τῆς θεᾶς Θέτιδος Ἀχιλλεύς, ὁ ἀνδρειότερος ὄλων τῶν Ἑλλήνων, ὁ βασιλεὺς τοῦ

Ἄργους Διομήδης, υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Σαλαμῖνος Τελαμώνος Αἴας, καὶ ἄλλοι πολλοί.

Οἱ Ἕλληνες ἀνερχόμενοι εἰς ἑκατὸν τριάκοντα πέντε χιλιάδας ἐξέπλευσαν ἐκ τῆς Αὐλίδος τῆς Βοιωτίας ἐπὶ χιλίων διακοσίων πλοίων, φθάσαντες δὲ εἰς Τροίαν ἐπολιόρκησαν τὸ Ἴλιον. Ἡ πολιορκία παρετάθη ἐπὶ δέκα ἔτη (1193-1183 π. Χ.), διότι καὶ τὰ τεῖχη τῆς πόλεως ἦσαν ὕψηλὰ καὶ ὄχυρὰ καὶ τὴν πόλιν ὑπερήσπιζε γενναίως ὁ πρωτότοκος υἱὸς τοῦ Πριάμου Ἐκτωρ, ὁ ἀνδρείοτατος πάντων τῶν Τρώων. Τὸ δέκατον ἔτος συνέθη καὶ ἡ πολυθρόλητος ἔρις μεταξὺ Ἀγαμέμνονος καὶ Ἀχιλλέως, διότι ὁ ἀρχιστράτηγος Ἀγαμέμνων ἀφήρεσε διὰ τῆς βίας ἀπὸ τοῦ Ἀχιλλέως τὸ γέρας, βραβεῖον, αὐτοῦ, ἦτοι τὴν Βρυσήϊδα. Τέλος τὸ Ἴλιον ἐκυριεύθη διὰ τεχνάσματος τοῦ πανούργου Ὀδυσσεύς, ἦτοι διὰ τοῦ δουρείου ἵππου, καὶ μετεβλήθη εἰς ἐρείπια καὶ τέφραν.

Κατὰ τὴν ἐπιστροφήν των οἱ Ἕλληνες ὑπέστησαν τὰ πάνδεινα. Ὁ Ἀγαμέμνων φθάσας εἰς τὰς Μυκήνας ἐδολοφονήθη ὑπὸ τῆς ἀπίστου συζύγου του Κλυταιμνήστρας καὶ τοῦ ἐξαδέλφου του Αἰγίσθου. Ὁ Μενέλαος μετὰ πολλὰς περιπλανήσεις ἔφθασε μετὰ τῆς Ἑλένης εἰς τὴν Σπάρτην. Ὁ δὲ Ὀδυσσεύς, ἀφ' οὗ περιεπλανήθη ἐπὶ δέκα ἔτη, ἔφθασε τέλος εἰς τὴν Ἰθάκην, ὅπου τῇ βοήθειᾳ καὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ Τηλεμάχου ἐρόνευσε τοὺς ἀυθάδεις καὶ ἀλαζόνας μνηστήρας τῆς πιστῆς καὶ ἐναρέτου συζύγου του Πηνελόπης.

Μέρος τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου, ἀπὸ τῆς στιγμῆς, καθ' ἣν ἤρχισεν ἡ ἔρις μεταξὺ Ἀγαμέμνονος καὶ Ἀχιλλέως μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Ἐκτορος, ἐξύμνησεν ὁ μέγιστος τῶν ποιητῶν τοῦ κόσμου Ὅμηρος εἰς τὸ ἀθάνατον αὐτοῦ ποίημα τὴν Ἰλιάδα. Ὁ Ὅμηρος ἐξύμνησεν ὡσαύτως καὶ τὰς περιπλανήσεις τοῦ Ὀδυσσεύς εἰς τὸ ἕτερον ἀθάνατον ποίημά του, τὴν Ὀδύσειαν.

Ὁ Τρωϊκὸς πόλεμος ὡς πραγματικὸν γεγονός δὲν δύναται ν' ἀμφισβητηθῇ· τὰ καθ' ἕκαστα μόνον ἀνήκουσιν εἰς τὴν ποίησιν. Εἰς παλαιότεραν ἐποχὴν βεβαίως συνέθη σύγκρουσις τῶν συνεταγμένων δυνάμεων τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν κατεχόντων τὴν

Μικράν Ἀσίαν λαῶν, οἵτινες ἐν μέρει ἦσαν συγγενεῖς πρὸς τοὺς Ἕλληνας.

Ἡ Ἑλλάς μεχρι τῶν Μηαικῶν Πολέμων

§ 17. Ἡ κάθοδος τῶν Δωριέων εἰς τὴν Πελοπόννησον.

Μετὰ τὰ τρωϊκὰ συνέβησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα μεγάλαι παραχαί και πολιτικαὶ μεταβολαὶ ἢ μᾶλλον ἀνατροπὴ και γενικὴ μετανάστευσις τῶν λαῶν. Ἡ δὲ σημαντικωτέρα τῶν μεταναστεύσεων τούτων εἶνε ἡ κάθοδος τῶν Δωριέων εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἣτις λέγεται και «κάθοδος τῶν Ἡρακλειδῶν».

Οἱ Δωριεῖς, οἵτινες κατόικουν τὴν μεταξὺ Οἴτης και Παρνασσοῦ χώραν, τὴν καλουμένην Δωριίδα, μετὰ γυναικῶν και παίδων, ἔχοντες ἀρχηγούς τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἡρακλέους Τήμενον, Ἀριστόδημον και Κρεσφόντην, βοηθούμενοι δὲ και ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Αἰτωλῶν Ὁξύλου, διεπεραιώθησαν ἐκ τῆς Ναυπάκτου εἰς τὴν Πελοπόννησον και ἐπεχείρησαν τὴν κατάκτησιν αὐτῆς. Καὶ ὁ μὲν Ὁξύλος μετὰ τῶν Αἰτωλῶν κατέλαβεν ὀπισθόποτε εὐκόλως τὴν Ἠλιδα και ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τῶν Ἡλείων βασιλεὺς αὐτῶν. Οἱ δὲ Δωριεῖς μετὰ μακροὺς πολέμους ἔγειναν κύριοι τοῦ ἀνατολικοῦ και μεσημβρινοῦ μέρους τῆς Πελοποννήσου. Καταλύσαντες δὲ τὸ κράτος τῶν Ἀχαιῶν διεμοίρασαν, κατὰ τὴν παράδοσιν, μεταξὺ τῶν τὴν χώραν. Καὶ ὁ μὲν Τήμενος ἔλαβε διὰ κλήρου τὴν Ἀργολίδα, οἱ δὲ δύο υἱοὶ τοῦ ἀποθανόντος Ἀριστοδήμου Εὐρυσθένης και Προκλῆς τὴν Λακωνικὴν, και ὁ Κρεσφόντης διὰ δόλου κατὰ τὴν κλήρωσιν τὴν εὐφορον Μεσσηνίαν.

Πολλοὶ τῶν νικηθέντων Ἀχαιῶν ὤρμησαν πρὸς τὴν βάρειον

παραλίαν τῆς χερσονήσου παρὰ τὸν Κορινθιακὸν κόλπον καὶ ἀφ' οὗ ἐξεδιώξαν ἐκ τῆς Αἰγιαλείας τοὺς ἐν αὐτῇ κατοικοῦντας Ἴωνας, κατέλαβον τὴν χώραν, ἣτις ἀπ' αὐτῶν ὠνομάσθη Ἀχαιαί. Οἱ ἐκδιωχθέντες ἐξ αὐτῆς Ἴωνες κατέφυγον πρὸς τοὺς ὁμοφύλους τῶν Ἀθηναίων. Μόνη δὲ ἡ Ἀρκαδία διετήρησε τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς, ἀφ' ἑνὸς μὲν διότι ἡ χώρα ἦτο ὄρεινή, ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι ὁ βασιλεὺς αὐτῆς Κύπελος ἔδωκεν εἰς τὸν Κρεσφόν-την σύζυγον τὴν θυγατέρα του Μερόπη.

§18. Αἱ ἑλληνικαὶ ἀποικίαι. Ἡ ὅλη περιοχὴ τῶν ἑλληνικῶν ἀποικιῶν καὶ τῶν διὰ τούτων εἰς τοὺς Ἕλληνας γνωστῶν γενομένων χωρῶν.

Αἱ διάφοροι μεταναστεύσεις, αἱ ὁποῖαι συνέβησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ μάλιστα ἡ λεγομένη κάθοδος τῶν Δωριέων ἐπέφερον καθ' ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα μεγάλην ἀναστάτῳσιν, ἕνεκα δὲ αὐτῆς καὶ ἄλλαι μεταναστεύσεις ἀπώτεραι ἔλαβον χώραν.

α') Αἰολικαὶ ἀποικίαι. — Καὶ πρῶτον πολλοὶ τῶν ἀπογόνων τοῦ Ἀγαμέμνονος ἐκ τῆς Πελοποννήσου ἐνωθέντες μετὰ πολλῶν ἐκ Βοιωτίας Αἰολέων μετέβησαν εἰς τὴν Θράκην καὶ διὰ τοῦ Ἑλλησπόντου διεπεραιώθησαν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν τῇ 1054 π.Χ. Μετὰ μακροῦς δὲ ἀγῶνας πρὸς τοὺς ἐγχωρίους κατέλαβον ἅπασαν τὴν βορειοδυτικὴν παραλίαν, ἣτοι τὴν τρωϊκὴν χώραν, καὶ τὰς πλησίον κειμένας νήσους Λέσβον καὶ Τένεδον καὶ Ἰδρυσαν ἐπ' αὐτῶν ἀποικίας. Αἱ ἀποικίαι αὗται ὠνομάσθησαν αἰολικαί, ἡ δὲ χώρα Αἰολίς. Τῶν αἰολικῶν ἀποικιῶν σπουδαιότεραι ἦσαν ἡ Κύμη καὶ ἡ Σμύρνη, ἣτις βραδύτερον ἔγεινεν ἰωνική, καὶ ἐπὶ τῆς Λέσβου ἡ Μυτιλήνη.

β') Ἴωνικαὶ ἀποικίαι. — Οἱ Ἴωνες, οἱ ὁποῖοι ἐξεδιώχθησαν ἐκ τῆς Αἰγιαλείας ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν, κατέφυγον, ὡς προείπομεν,

εἰς τὴν Ἀττικὴν. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἡ χώρα αὕτη, οὕσα λεπτόγειος καὶ ἄγονος, δὲν ἠδύνατο νὰ διαθρέψῃ τοσοῦτον πληθυσμόν, οἱ Ἴωνες οὗτοι μιμούμενοι τοῖς Αἰολεῖς ἐν ἔτει 1044 π. Χ. ἐπλευσαν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Μετὰ μακροῦς δὲ ἀγῶνας ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν χώραν τὴν κειμένην πρὸς νότον τῶν αἰολικῶν ἀποικιῶν, τὴν ὁποίαν ἐκάλεσαν Ἴωνίαν καὶ ἡ ὁποία ὡς πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὸ κλίμα κατέχει μίαν τῶν ὠραιότερων τοποθεσιῶν τοῦ κόσμου. Ἐπὶ τῶν ὠραίων λοιπὸν ἀκτῶν τῆς Ἴωνίας καὶ ἐπὶ τῶν ἀπέναντι νήσων Χίου καὶ Σάμου ἔδρυσαν δώδεκα ἀποικίας, τὴν Φώκαιαν, τὰς Κλαζομενάς, τὴν Ἐφεσον, τὴν Κολοφῶνα, τὴν Μίλητον καὶ ἄλλας.

γ') Δωρικοί ἀποικίαι.—Μετὰ τοὺς Ἴωνας οἱ Δωριεῖς ἐκ τῆς Μεγαρικῆς καὶ τῆς Ἀργολίδος ὁρμώμενοι διέπλευσαν τὴν θάλασσαν, φθάσαντες δὲ εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν κατέλαβον τὰς νήσους Ῥόδον καὶ Κῶν καὶ τὴν μεσημβρινὴν ἀκτὴν τῆς Καρίας καὶ ἔκτισαν ἕξ πόλεις, τρεῖς ἐν τῇ Ῥόδῳ, μίαν ἐν τῇ Κῷ καὶ δύο ἐπὶ τῆς παραλίας τῆς Καρίας, τὴν Κνίδον καὶ τὴν Ἀλικαρνασσόν.

Οὕτως ἅπασα ἡ δυτικὴ παραλία τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐπληρώθη ἑλληνικῶν ἀποικιῶν, αἵτινες πᾶσαι προώδευσαν εἰς τὸ ἐμπόριον, τὴν ναυτιλίαν, τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας.

Βραδύτερον ἀπὸ τοῦ ὀγδόου μέχρι τοῦ ἔκτου π. Χ. αἰῶνος οἱ Ἕλληνες ἔδρυσαν καὶ ἄλλας πολυάριθμους ἀποικίας. Πρὸς ἀνατολὰς τὰ παράλια τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης, ὁ Εὐξείνιος Πόντος μέχρι τῶν ἀκτῶν τῆς Ἀζοφικῆς, ἡ μεσημβρινὴ παραλία τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἡ Κύπρος, πρὸς νότον ἡ Αἴγυπτος καὶ ἡ Κυρηναϊκὴ καὶ πρὸς δυσμὰς ἡ Σικελία καὶ ἡ κάτω Ἰταλία καὶ αἱ ἀκταὶ τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἰσπανίας περιεστέφθησαν διὰ στεφάνης πόλεων ἑλληνικῶν, αἱ ὁποῖαι ἠμιλλῶντο ἐν τῷ σταδίῳ τῆς εὐημερίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ.

Αἱ ἐπισημότεραι τῶν ἀποικιῶν τούτων ἦσαν εἰς τὰ παράλια τῆς Χαλκιδικῆς χερσονήσου, ἡ Ὀλυνθος, ἡ Ποτεΐδαια, ἡ Ἀκανθος, τὰ Στάγειρα καὶ ἄλλαι. Εἰς τὰς ἀκτὰς τοῦ Ἑλλησπόντου

ἡ Ἄβυδος, ἡ Σηστός καὶ ἡ Λάμψακος. Ἐν τῇ Προποντίδι ἡ Κύζικος, ἡ Πέρινθος, ἡ Σηλυβρία. Ἐπὶ τοῦ θρακικοῦ Βοσπόρου ἐπὶ μὲν τῆς εὐρωπαϊκῆς ὀχθῆς τὸ Βυζάντιον, ἐπὶ δὲ τῆς ἀσιατικῆς ἡ Χαλκηδών. Εἰς τὰς ἀκτὰς τοῦ Εὐξείνου Πόντου ἡ Ἡρακλεία, ἡ Σινώπη, ἡ Κερασοῦς, ἡ Τραπεζοῦς, ἡ Ὀδησσός καὶ ἄλλαι.

Πρὸς δυσμὰς, ἐπὶ τῆς ἰλλυρικῆς παραλίας, ἦσαν ἡ Ἀπολλωνία καὶ ἡ Ἐπίδαμνος. Ἐν Σικελίᾳ αἱ Συρακοῦσαι, ἡ Μεσσήνη, ἡ Κατάνη, ἡ Γέλα, ἡ Ἰμέρα, ὁ Ἀκράγας καὶ ἄλλαι. Ἐν τῇ κάτω Ἰταλίᾳ, ἣτις καὶ μεγάλη Ἑλλάς ὠνομάζετο, ἦσαν τὸ Ῥήγιον, ἡ Σύδαρις, ἡ Κρότων, ἡ Κύμη, ἡ Ἐλέα, ὁ Τάρας καὶ ἄλλαι. Ἐπὶ τῶν μεσηβρινῶν παραλίῶν τῆς Γαλλίας ἡ Μασσαλία. Ἐν ταῖς ἀκταῖς τῆς Ἰσπανίας ἡ Ρόδη, ἡ Ἀγάθη καὶ ἄλλαι. Ἐν Κύπρῳ ἡ Πάφος καὶ ἡ Σαλαμίς. Ἐπὶ τῶν βορείων παραλίῶν τῆς Ἀφρικῆς ἡ Κυρήνη, ἡ Ἀπολλωνία, ἡ Βάρκη, ἡ Τεύχειρα καὶ ἡ Βερενίκη. Ἐν Αἰγύπτῳ ἡ Ναύκρατις.

Ὅσως ὁ ἑλληνισμός, ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, τὰ ἑλληνικὰ ἥθη, καὶ αἱ ἑλληνικοὶ θεσμοὶ ἐξηπλώθησαν ἀπανταχοῦ ἔπου τὸ εὐφορον τῆς γῆς, ὅπου ὁ καλὸς λιμὴν, ὅπου ἡ εὐκολία τῆς συγκοινωνίας ἐδελέαζον τὰς ἀποίκους.

Αἱ ἀποικίαι πολιτικῶς ἦσαν ἀνεξάρτητοι ἀπὸ τῶν μητροπόλεων. Ὁ μόνος δεσμὸς ἦτο τὸ σέβας πρὸς τὴν μητρόπολιν καὶ ἡ λατρεία τῶν πατρῶν θεῶν.

Οἱ λόγοι, οἵτινες παρεκίνησαν τοὺς Ἕλληνας εἰς τὴν ἔδρυσιν ἀποικιῶν, ἦσαν κυρίως τρεῖς α) ἡ δυσκολία εἰς τὸ νὰ πορίζωνται ἐν τῇ πατρίδι τῶν τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα ἕνεκα τῆς αὐτῆς τοῦ πληθυσμοῦ β) ἡ πρὸς τὴν ἐλευθερίαν ἀκατάσχετος κλίσις αὐτῶν, ἕνεκα τῆς ὁποίας μὴ ἀνεχόμενοι τὴν ἐπιβαλλομένην εἰς αὐτοὺς ἐξουσίαν ἐζήτουν νέαν πατρίδα καὶ γ) τὸ φύσει ἐμπορικὸν καὶ ἐπιχειρηματικὸν πνεῦμα τῶν Ἑλλήνων. Τελευταῖον δὲ καὶ αὐταὶ αἱ ἐγχώριοι ἀρχαὶ ἕνεκεν ἐσωτερικῶν λόγων ἐξέπεμπον πολλάκις τῆς ἀποικίας.

§ 19. Διαίρεσις καὶ ἐνότης τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληγες οὐδέποτε ἀπετέλεσαν ἐν κράτος, ἀλλ' ἦσαν διηρημένοι εἰς ἀπειραρίθμους αὐτοτελεῖς καὶ ἀνεξαρτήτους πολιτείας. Ἄλλ' ἐν τούτοις αἱ διάφοροι αὐταὶ αὐτοτελεῖς καὶ ἀνεξάρτητοι πολιτεῖαι συνεδέοντο πρὸς ἀλλήλας τόσον στενῶς διὰ δεσμῶν ἠθικῶν καὶ κοινωνικῶν, ὥστε ἅπαντες οἱ Ἕλληγες ἐθεώρουσαν ἑαυτοὺς ὡς μέλη ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἔθνους. Οἱ κυριώτεροι τῶν δεσμῶν ἦσαν ἡ κοινὴ καταγωγὴ, ἡ αὐτὴ γλῶσσα, ἡ αὐτὴ θρησκεία· προσέτι δὲ τὰ μαντεῖα, αἱ ἀμφικτυοναί καὶ οἱ πανελλήνιοι ἀγῶνες.

§ 20. Μαντεῖα.

Οἱ Ἕλληγες πρωϊμώτατα ἤρχισαν νὰ δίδωσι προσοχὴν εἰς τίνα φαινόμενα τῆς φύσεως, εἰς τὰς ἀστραπὰς, εἰς τὰς βροντάς, εἰς τοὺς σεισμούς, εἰς τὴν ἔκλειψιν τῆς σελήνης καὶ τοῦ ἡλίου, καὶ ἐνόμιζον ὅτι τὰ φαινόμενα ταῦτα ἦσαν προμηνύματα τῶν μελλόντων νὰ συμβῶσιν. Ὁσαύτως ἐνόμιζον ὅτι καὶ ἡ πτήσις οἰωνῶν, ἦτοι σαρκοφάγων πτηνῶν, καὶ τὰ σπλάγγνα τῶν σφαγίων καὶ ἄλλα διάφορα σημεῖα ἐφανέρωνον τὴν εὐμένειαν ἢ τὴν δυσμένειαν τῶν θεῶν ὡς πρὸς τὰ μέλλοντα νὰ συμβῶσιν. Ἄλλὰ τὴν θέλησιν τῶν θεῶν περὶ τῶν μελλόντων ἐμάνθανον πρὸ πάντων οἱ Ἕλληγες εἰς ἱεροὺς τίνας τόπους, ἔπου ἐπίστευον ὅτι παρίσταντο ἀοράτως αὐτοὶ οἱ θεοί. Οἱ ἱεροὶ οὗτοι τόποι ὠνομάζοντο μαντεῖα, συνέρρεον δ' εἰς αὐτὰ πανταχόθεν οἱ ἄνθρωποι ζητοῦντες χρησμόν.

Μαντεῖα ὑπῆρχον πολλὰ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἄλλὰ τὸ περίφημον καὶ ὀνομαστότερον ὄλων ἦτο τὸ ἐν Δελφοῖς τῆς Φω-

κίδος, ἔπου ὁ Ἀπόλλων διὰ τῆς Πυθίας, ἱερείας, προέλεγε τὰ μέλλοντα εἰς τοὺς ἐρωτῶντας. "Ὅτε ἡ Πυθία ἔμελλε νὰ χρησιμοδοτήσῃ, ἐκάθητο ἐπὶ τρίποδος, κάτωθεν δ' αὐτοῦ ὑπῆρχε χάσμα καὶ ἐξήρχοντο ἐξ αὐτοῦ ἀναθυμιάσεις. Ἡ Πυθία ζαλιζομένη ἐκ τῶν ἀναθυμιάσεων ἤρχιζε νὰ λέγῃ ἀκαταλήπτους λέξεις, οἱ δὲ ἱερεῖς, οἵτινες διεκρίνοντο ἐπὶ μεγάλη εὐφυΐα καὶ σοφία, ἐσχημάτιζον ἐκ τῶν λέξεων τῆς Πυθίας χρησμούς, συνήθως ἐμέτρους, εὐφυεῖς, συντόμους καὶ δυσκόλως ἐννοουμένους, πολλάκις δὲ καὶ διφορομένους, ἤτοι ἐπιδεχομένους διπλῆν ἐξήγησιν. Ἐκ τούτου δὲ ὁ Ἀπόλλων ὠνομάζετο Λοξίας. Διὰ πᾶσαν σπουδαίαν ὑπόθεσιν οἱ Ἕλληνες συνεδουλεύοντο τὸν Ἀπόλλωνα, μάλιστα δὲ ὅτε ἐπρόκειτο περὶ πολέμου.

Τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν εἶχε φήμην παγκόσμιον. Ὅχι μόνον οἱ Ἕλληνες, ἀλλὰ καὶ ξένοι ἐκ διαφόρων μερῶν ἤρχοντο καὶ ἐλάμβανον χρησμόν, ἐκόμιζον δὲ καὶ πλουσιώτατα δῶρα. Διὰ τοῦτο καὶ τὸ μαντεῖον ἦτο πλουσιώτατον.

§ 21. Ἀμφικτυοναί.

Αἱ ἀμφικτυοναί ἦσαν θρησκευτικοὶ μᾶλλον ἢ πολιτικοὶ σύνδεσμοι, οἱ ὁποῖοι συνέδεον τὰς γειτονικὰς πόλεις. Ἀντιπρόσωποι δὲ τῶν πόλεων τούτων συνήρχοντο κατ' ἔτος εἰς τι κοινὸν ἱερόν, ἐτέλουν ἑορτὰς καὶ πανηγύρεις καὶ συγχρόνως συνεσκέπτοντο καὶ περὶ τῶν πολιτικῶν ὑποθέσεων. Ἀμφικτυοναί ὑπῆρχον πολλαὶ ἐν Ἑλλάδι, ἀλλ' ἡ ἐπισημοτέρα ὄλων ἦτο ἡ λεγομένη «Ἀμφικτυονικὸν συνέδριον». Τοῦ συνεδρίου τούτου μετεῖχον δώδεκα λαοί, Βοιωτοί, Δωριεῖς, Ἴωνες, Φωκεῖς, Θεσσαλοὶ καὶ ἄλλοι. Ἐκαστῆ τῶν πολιτειῶν τῶν ἀποτελουσῶν τὸ συνέδριον τοῦτο ἐπεμπε κατ' ἔτος δύο ἀντιπρόσωπους, τῶν ὁποίων ὁ εἰς ἐλέγετο πύλαγόρας διὰ τὰς πολιτικὰς ὑποθέσεις, ὁ δὲ ἄλλος ἱερομνήμων διὰ τὰς θρησκευτικὰς ὑποθέσεις.

Τὸ συνέδριον τοῦτο συνήρχετο δις τοῦ ἔτους, τὸ μὲν ἕαρ εἰς

τοὺς Δελφούς, τὸ δὲ φθινόπωρον εἰς τὴν πλησίον τῶν Θερμοπυλῶν κωμόπολιν Ἀνθήλην ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Δήμητρος. Οἱ Ἀμφικτύονες εἶχον τὴν ἄμεσον ἐφορείαν τοῦ ἐν Δελφοῖς ἱεροῦ, διηύθυνον τοὺς Πυθικοὺς ἀγῶνας καὶ ἐφρόντιζον νὰ λύωσι πᾶσαν διαφορὰν ἀναφυσμένην μεταξὺ τῶν λαῶν, οὔτινες ἀπετέλουσαν τὸ συνέδριον.

§ 22. Πανελληνιοὶ ἀγῶνες.

Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἑλλησιν ὑπῆρχε συνήθεια νὰ τελοῦνται κατὰ διαφόρους ἐποχὰς εἰς τὰς διαφόρους πόλεις θερησκευτικαὶ πανηγύρεις, εἰς αὐτὰς δ' ἐλάμβανον μέρος οἱ κάτοικοι τῆς πανηγυριζούσης πόλεως καὶ οἱ περὶ αὐτῆς κατοικοῦντες. Τὰς πανηγύρεις δὲ ταύτας ἐλάμπρυνον δι' ἀγῶνων μουσικῶν, ποιητικῶν καὶ πρὸ πάντων γυμναστικῶν. Ἀλλὰ τέσσαρες τῶν πανηγύρεων τούτων σὺν τῷ χρόνῳ ἔγειναν πανελληνιοὶ, καὶ συνέβησαν εἰς αὐτὰς πανταχόθεν θεαταί. Αἱ πανηγύρεις αὗται, αἱ ὅσαι ἦσαν ἐκ τῶν κυριωτέρων ἐθνικῶν δεσμῶν, ἦσαν αἱ ἐξῆς: τὰ Πύθια, τὰ Ἴσθμια, τὰ Νέμεια καὶ τὰ Ὀλύμπια.

α') Τὰ Πύθια ἐτελοῦντο εἰς τὸ πλησίον τῶν Δελφῶν Κρισσαῖον πεδῖον πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀπόλλωνος κατὰ τετραετίαν διὰ μουσικῶν καὶ γυμναστικῶν ἀγῶνων καὶ δι' ἄρματοδρομιῶν. Ἀγωνοθέται ἤτοι ἐπιμεληταὶ τῶν ἀγῶνων ἦσαν οἱ Ἀμφικτύονες, εἰς δὲ τοὺς νικητὰς ἐδίδετο ὡς βραβεῖον κλάδος δάφνης.

β') Τὰ Ἴσθμια ἐτελοῦντο εἰς τὸν Ἴσθμὸν τῆς Κορίνθου πρὸς τιμὴν τοῦ Ποσειδῶνος κατὰ πᾶν τρίτον ἔτος, οἱ δὲ νικηταὶ ἐλάμβανον κλάδον πίτυος.

γ') Τὰ Νέμεια ἐτελοῦντο κατὰ διετίαν εἰς τὴν Νεμέαν τῆς Ἀργολίδος πρὸς τιμὴν τοῦ Διός, οἱ δὲ νικηταὶ ἐλάμβανον κλάδον σελίνου.

δ') Τὰ Ὀλύμπια ἦσαν ἡ μεγίστη τῶν πανηγύρεων. Ταῦτα ἐτελοῦντο πρὸς τιμὴν τοῦ Διὸς ἀνὰ πᾶν τέταρτον ἔτος εἰς τὴν

Ὀλυμπίαν ἐν τῇ ἱερῇ ἄλσει, ὅπερ ὠνομάζετο Ἄλτις, τὸν μῆνα Ἰούλιον καὶ διήρουν μέχρι μὲν τοῦ 472 π. Χ. μίαν ἡμέραν, μετὰ δὲ ταῦτα πέντε ἡμέρας. Ἄπασα ἡ Ἑλλάς συνέρρειεν εἰς τὴν μεγίστην ταύτην ἑορτήν· προσέτι δὲ καὶ βάρβαροι πολλοὶ προσήρχοντο ὡς θεαταί. Καθ' ὅλον τὸν μῆνα, καθ' ὃν ἐτελοῦντο οἱ ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες, ἐκηρύσσετο ἐκ χειρὶ ἀριστερῆς, δηλαδὴ διακοπή τῶν πολέμων καὶ τῶν ἐμφυλίων στάσεων, τὸ δὲ διάστημα τοῦτο ὠνομάζετο ἱερομηνία.

Εἰς τοὺς ἀγῶνας μόνον γνήσιοι Ἕλληνες ἐδικαιούντο νὰ λάβωσι μέρος. Τὴν ἐπιτήρησιν τῶν ἀγῶνων εἶχον οἱ Ἡλείοι· δέκα δ' ἐξ αὐτῶν ἐξελέγοντο, ἵνα κρίνωσι τοὺς διαγωνιζομένους, καὶ ὠνομάζοντο Ἑλληνοδίκαί.

Κατ' ἀρχὰς οἱ ἀγῶνες περιωρίζοντο εἰς τὸν ἀπλοῦν δρόμον· βραδύτερον δὲ εἰσῆχθησαν καὶ ἄλλα ἀγωνίσματα: ἡ πάλη, τὸ ἄλμα, τὸ ἀκόντισμα καὶ ἡ δισκοβολία, προσέτι δὲ ἡ πυγμὴ καὶ τὸ παγκράτιον, ἀγῶν πυγμῆς καὶ πάλης συγχρόνως. Πάντα ταῦτα τὰ ἀγωνίσματα ἐτελοῦντο ἐν τῇ σταδίῳ, τὸ ὅποιον ἔκειτο ἔξω τοῦ περιδόλου τῆς Ἄλτεως. Τέλος εἰσῆχθησαν καὶ αἱ ἱπποδρομῖαι καὶ αἱ ἄρματοδρομῖαι, αἱ ὅποιαι ἐγένοντο ἐν τῇ ἱπποδρόμῳ.

Εἰς τοὺς νικητὰς ἐδίδοτο παρὰ τῶν Ἑλληνοδικῶν στέφανος ἐκ κοτίνου ἢ τοι ἀγριελαίας, εὐρισκομένης εἰς τὸ ἄλσος τῆς Ἄλτεως. Οἱ νικηταὶ ὠνομάζοντο ὀλυμπιονίκαί καὶ ὁ κήρυξ ἐνώπιον τοῦ συνηγμένου πλήθους ἐξεφώνει τὸ ὄνομα τοῦ ὀλυμπιονίκου, τοῦ πατρὸς αὐτοῦ καὶ τῆς πατρίδος. Ἀλλὰ τὸ κατ' ἐξοχὴν ἀγώνισμα ἦτο ὁ ἀπλοῦς δρόμος καὶ ὁ νικήσας εἰς τοῦτον ἐθεωρεῖτο ὡς ὁ κυρίως νικητής.

Οἱ ὀλυμπιονίκαί ἐλάμβανον εἰς τὰς πατρίδας τῶν πλείστας τιμὰς. Πολλαὶ πόλεις κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν τῶν ὀλυμπιονικῶν ἐκρήμιζον μέρος τοῦ τείχους, ἵνα εἰσέλθῃ θριαμβευτικῶς ὁ νικητής. Τοῦτο δὲ ἦτο δεῖγμα, ὅτι ἡ πόλις, ἡ ὁποία εἶχε τοιαύτους ἀθλητὰς, δὲν εἶχεν ἀνάγκην τείχους.

Πᾶς ὀλυμπιονίκης μετὰ τρεῖς νίκας εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ στήσῃ τὸν ἀνδριάντα αὐτοῦ ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ ἄλσους τῆς Ἑλλάδος. Εἰς τὸ ἄλσος τοῦτο ὑπῆρχον ἅπειρα καλλιτεχνήματα, οἷον βωμοὶ καὶ ἀγάλματα, μετὰ δὲ αὐτῶν διέπρεπον ὁ Ἑρμῆς τοῦ Πραξιτέλους, ὅστις ἀνευρέθη κατὰ τὸ 1877 μετὰ Χριστὸν μετὰ τῶν ἑρειπίων τῆς Ὀλυμπίας καὶ εὐρίσκεται τῶρα εἰς τὸ αὐτόθι μουσεῖον, κινῶν τὸν θαυμασμὸν τῶν ἐπισκεπτομένων τὴν Ὀλυμπίαν. Εἰς τὸ ἄλσος ὑψοῦτο καὶ ὁ μεγαλοπρεπέστατος ναὸς τοῦ Ὀλυμπίου Διός, ἐντὸς δ' αὐτοῦ ἴστατο τὸ κολοσσαῖον χρυσελεφάντινον ἄγαλμα τοῦ Διός, ἀριστοτέχνημα τοῦ δαιμονίου καλλιτέχνου Φειδίου.

Ἡ ὀλυμπιακὴ τετραετία ὠνομάζετο Ὀλυμπιάς. Ταύτην οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τοῦ 300 π. Χ. μετεχειρίζοντο πρὸς χρονολογίαν τάξαντες ὡς ἀφετηρίαν ἤτοι ἀρχὴν τὸ ἔτος 776 π. Χ., ὅτε ἤρχισαν νὰ καταγράφωνται τὰ ἐνόματα τῶν ὀλυμπιονικῶν.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΣΠΑΡΤΗΣ ΑΠΟ ΤΗΣ ΚΑΘΟΔΟΥ ΤΩΝ ΔΩΡΙΕΩΝ ΜΕΧΡΙ ΤΩΝ ΠΕΡΣΙΚΩΝ ΠΟΛΕΜΩΝ

§ 23. Πολιτεία τῆς Σπάρτης. — Λυκούργος.

Ἀπὸ τῆς δωρικῆς κατακτήσεως οἱ κάτοικοι τῆς Λακωνικῆς διηρέθησαν εἰς τρεῖς τάξεις, τοὺς Σπαρτιάτας, τοὺς Περιεϊκοὺς καὶ τοὺς Ἑλλώτας. Σπαρτιάται ἐλέγοντο οἱ κατακτηταὶ Δωριεῖς ἐκ τῆς πόλεως Σπάρτης, τὴν ὁποίαν κατέκων. Περιεϊκοὶ ἦτοι περίξ οἰκοῦντες, ὠνομάζοντο ἐκεῖνοι τῶν παλαιῶν κατοίκων τῆς Λακωνικῆς, ὅσοι ὑπετάχθησαν θεληματικῶς εἰς τοὺς κατακτητάς. Οὗτοι διετήρησαν τὴν προσωπικὴν των ἐλευθερίαν,

κατόικουν τὰς πέριξ τῆς Σπάρτης κώμας, ἐκαλλιέργουν ἐλευθέ-
 ρως τὰ κτήματά των, καὶ ἐπλήρωνον φόρον τὸ ἥμισυ τῶν προϊ-
 όντων των εἰς τοὺς Σπαρτιάτας. Ἐστεροῦντο πολιτικῶν δικαιο-
 μάτων, ἀλλ' εἰς τὸν πόλεμον ἐλάμβανον μέρος. Εἴλωτες δὲ ὄνο-
 μάσθησαν ὅσοι τῶν παλαιῶν κατοίκων ἠθέλησαν ν' ἀντισταθῶ-
 σιν εἰς τοὺς κατακτητὰς Δωριεῖς, ἀλλὰ νικηθέντες ἐγείναν δοῦ-
 λοι αὐτῶν. Οἱ Εἴλωτες ἔξω καλλιεργοῦντες τὰ κτήματα τῶν
 Σπαρτιατῶν καὶ ἄλλας οἰκιακὰς αὐτῶν ἐργασίας ἐκτελοῦντες,
 ἐν πολέμῳ δ' ἐπολέμου ὡς ψιλοὶ ἦτοι ἐλαφρῶς ὠπλισμένοι
 στρατιῶται.

Ἄλλὰ μεταξὺ τῶν Δωριέων κατακτητῶν ἐνωρὶς ἀνεφύησαν
 ἔριδες ἕνεκα τῆς ἀνισότητος τῶν περιουσιῶν καὶ διὰ τὴν ἔλλειψιν
 νόμων. Αἱ ταραχαὶ δὲν ἔλλειπον. Τὰ δεινὰ ἐκορυφώθησαν. Ἡ ἀνο-
 μία ἐπλεόνασε. Καὶ ἡ πολιτεία διέτρεχε τὸν ἔσχατον κίνδυνον.
 Ἄλλ' ἀνεφάνη ἀνὴρ, ὅστις ἔσωσεν ἐκ τοῦ θλήθρου τὴν σπαρ-
 τιατικὴν πολιτείαν, καὶ ὁ ἀνὴρ οὗτος ἦτο ὁ περιώνυμος Λυκούρ-
 γος, ὁ μέγας νομοθέτης τῆς Σπάρτης.

Περὶ τοῦ βίου τοῦ Λυκούργου οὐδὲν γινώσκομεν βέβαιον καὶ
 ἀσφαλές. Αἱ εἰδήσεις τῶν ἀρχαίων περὶ τοῦ πρώτου καὶ μεγάλου
 τούτου νομοθέτου τῆς Σπάρτης εἶνε συγκεχυμένα. Τινὲς νομί-
 ζουσιν ὅτι τὸ ὄνομα Λυκούργος εἶνε ἐπίθετον τοῦ φωτοδόλου δελ-
 φικοῦ Ἀπόλλωνος, ὑπὸ τὰς ἐμπνεύσεις τοῦ ὁποίου ἱερατικὸν σῶμα
 ἐθέσπισε τοὺς νόμους τῆς σπαρτιατικῆς πολιτείας. Ἄλλὰ παρ'
 ὅλον τὸ σκότος, τὸ ὅποιον περιβάλλει τὸν βίον τοῦ Λυκούργου,
 δὲν δικαιούμεθα ν' ἀρνηθῶμεν τὴν προσωπικὴν ὑπαρξιν αὐτοῦ.
 Ὁ Λυκούργος ἔζησε καὶ ἔδρασε κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ἐνά-
 του π. Χ. αἰῶνος. Λέγεται δὲ ὅτι μετέβη εἰς Κρήτην καὶ διέτρι-
 ψεν ἐκεῖ ἐπὶ μακρὸν χρόνον μελετῶν τὸ πολίτευμα αὐτῆς· προσέτι
 δὲ ὅτι μετέβη εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ὅπου ἐγνώρισε τὰ ἀθά-
 νατα ποιήματα τοῦ Ὅμηρου, τῶν ὁποίων ἀντίγραφα ἔφερεν εἰς
 τὴν Σπάρτην.

§ 24. Νομοθεσία τοῦ Λυκούργου.

ἮΟ Λυκούργος διὰ τῆς νομοθεσίας του τρία τινὰ κυρίως ἐξή-
τησε νὰ ρυθμίση α') τὸ πολίτευμα β') τὴν περιουσίαν καὶ γ') τὴν
ἀγωγὴν τῶν παιδῶν συμφώνως πρὸς τὸν χαρακτήρα τῆς δωρικῆς
φυλῆς καὶ πρὸς τὴν κατάστασιν, τὴν ὁποίαν ἐδημιούργησαν οἱ
κατακτηταὶ ἐν τῇ χώρᾳ.

α') Πολιτικοὶ θεσμοί. — Ἀφ' οὗτο οἱ Δωριεῖς κατέκτησαν τὴν
Λακωνικὴν ὑπῆρχον πάντοτε ἐν Σπάρτῃ δύο βασιλεῖς, οἵτινες
ἐφημίζοντο ὅτι κατήγοντο ἐκ τοῦ Εὐρυσθένοῦς καὶ τοῦ Προκλέους.
ἮΟ Λυκούργος διετήρησε τὸν θεσμόν τῆς διπλῆς βασιλείας, συν-
έστησε δὲ τὴν γερουσίαν. Ἦ γερουσία ἀπετελεῖτο ἐξ εἴκοσιν ὀκτώ
γερόντων ἰσοθίων, οἱ ὅποιοι ἐξελέγοντο ἐκ τῶν ὑπερβάντων τὸ
ἐξηκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας των καὶ ἐχόντων τὸ ἦθος ἀμεμπτον.
Προῆδρευον δὲ τῆς γερουσίας οἱ δύο βασιλεῖς. Ἦ γερουσία μετὰ
τῶν βασιλέων συνεσκέπτετο προηγουμένως περὶ ὅλων τῶν ὑποθέ-
σεων, ὅσαι ἔμελλον νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς τὴν κρίσιν τοῦ λαοῦ, ἐδί-
καζε δὲ ὡς ἀνώτατον ποινικὸν δικαστήριον καὶ ἦτο ἀρχὴ ὅλων
ἀνεύθυνος.

Ἦ ἐκκλησία τοῦ λαοῦ ὠνομάζετο ἀ π ἔ λ λ α καὶ ἀπετελεῖτο
ἐκ Σπαρτιατῶν, οἵτινες εἶχον συμπληρώσῃ τὸ τριακοστὸν ἔτος
τῆς ἡλικίας των. Αὕτη συνήρχετο κατὰ πᾶσαν πανσέληνον ἐν
ὑπαίθρῳ καὶ διὰ βοῆς ν α ἰ ἦ ο ὕ ἐνέκρινεν ἢ ἀπέρριπτε τὰ προ-
τεινόμενα ὑπὸ τῆς γερουσίας καὶ τῶν βασιλέων.

Ἦ ἄλλη τις σπουδαία ἀρχὴ πολιτικὴ, ἣτις ἰδρύθη κατὰ τινὰς
βραδύτερον, ἦτο ἡ τῶν ἐφόρων. Οἱ ἔφοροι ἦσαν πέντε καὶ ἐξελέ-
γοντο κατ' ἔτος ὑπὸ τοῦ λαοῦ. Κατ' ἀρχὰς οὗτοι εἶχον περιωρι-
σμένην ἐξουσίαν, ἀλλὰ σὺν τῷ χρόνῳ ἀπέβησαν παντοδύναμοι
συγκεντρώσαντες πᾶσαν ἐξουσίαν. Ἦδύναντο νὰ παύωσι τοὺς
ἄρχοντας, πλὴν τῶν γερόντων, καὶ νὰ ἐπιβάλλωσιν εἰς αὐτοὺς
πρόστιμον καὶ φυλάκισιν. Ἦπετήρουν τὴν ἀγωγὴν πάντων τῶν

πολιτῶν. Καὶ αὐτοὺς τοὺς βασιλεῖς ἠδύνατο νὰ εἰσάγωσιν εἰς δίκην. Δύο δ' αὐτῶν παρηκολούθουν πάντοτε τὸν ἐκστρατεύοντα ἐκ τῶν δύο βασιλέων. Μόνον οἱ ἔφοροι εἶχον τὸ πλεονέκτημα νὰ μὴ παρακάθηνται εἰς τὰ συσσίτια. X

β') Ἀναδασμὸς τῆς γῆς καὶ διατάξεις περὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ καὶ κοινωνικοῦ βίου. — Ὁ Λυκοῦργος, ἵνα εἰσαγάγῃ τὴν ἰσότητα εἰς τὴν Σπάρτην, προέβη εἰς τὸ τολμηρὸν μέτρον τοῦ ἀναδασμοῦ τῆς γῆς. Διήρσεσεν ἅπασαν τὴν γῆν εἰς ἐννέα χιλιάδας ἴσους κλήρους ἧτοι μερίδια διὰ τοὺς Σπαρτιάτας καὶ τριάκοντα χιλιάδας μικροτέρους διὰ τοὺς Περιοίκους καὶ ὥρισε διὰ νόμου νὰ μὴ δύναται κανεὶς μῆτε Σπαρτιάτης μῆτε Περιοίκος νὰ πωλήσῃ ἢ νὰ διανείμῃ τὸν κλῆρον του. Ὁ κλῆρος μετέβαινε κληρονομικῶς ἀπὸ τοῦ πατρὸς εἰς τὸν πρεσβύτερον υἱόν, ὅστις ὑπεχρεοῦτο νὰ διατρέφῃ ὅλην τὴν οἰκογένειαν.

Ὁ Λυκοῦργος θέλων νὰ καταπολεμήσῃ τὴν φιλοχρηματίαν ἀπηγόρευσε τὰ χρυσὰ καὶ ἀργυρὰ νομίσματα, ἐπέτρεψε δὲ τὴν χρῆσιν μόνον τῶν σιδηρῶν, τὰ ὅποια ἕνεκα τοῦ ὄγκου καὶ τοῦ βάρους δὲν εἶχον καμμίαν ἀξίαν. Ἴνα δὲ ἀποδιώξῃ ἐκ τῆς Σπάρτης τὴν πολυτέλειαν καὶ τὴν τρυφηλότητα καὶ καταστήσῃ τοὺς Σπαρτιάτας ἐγκρατεῖς καὶ ὀλιγαρκεῖς, συνέστησεν ἢ μᾶλλον ἀνενέωσε τὰ συσσίτια. Πάντες δὴλα δὴ οἱ Σπαρτιάται καὶ αὐτοὶ οἱ βασιλεῖς, πλὴν τῶν γυναικῶν καὶ τῶν παιδῶν, ὑποχρεωτικῶς συνήρχοντο καὶ συνέτρωγον εἰς κοινὰς τραπέζας, εἰσφέροντες ἕκαστος κατὰ μῆνα ὠρισμένον ποσὸν ἀλεύρου, οἴνου, τυροῦ καὶ σύκων· προσφιλεῖς δὲ τροφή αὐτῶν ἦτο ὁ μέλας ζυμῶς, ὅστις συνίστατο ἐκ χοιρίου κρέατος, ὄξους καὶ ἄλατος· ἐντὸς δὲ αὐτοῦ ἔβαπτον τὸν κρήθινον ἄρτον.

γ') Ἀγωγή τῶν παιδῶν. — Ὁ Λυκοῦργος θέλων νὰ κατστήσῃ τοὺς Σπαρτιάτας γενναίους ὑπερασπιστὰς τῆς πατρίδος κατέβαλε μεγάλην φροντίδα περὶ τῆς ἀνατροφῆς τῶν παιδῶν. Εὐθύς ὡς ἐγεννᾶτο τὸ παιδίον, ἐξητάζετο ὑπὸ τῶν ἀρχόντων, καὶ ἂν μὲν εὐρίσκετο ἀρτιμελὲς καὶ ὑγιές, ἐδίδοτο εἰς τοὺς γο-

νεις διὰ νὰ τὸ ἀναθρέψωσιν· ἀλλ' ἂν εὐρίσκετο καχεκτικὸν καὶ δύσμορφον, ἐρρίπτετο εἰς τοὺς ἀποθέτας, τόπον βαρβαρῶδη πλησίον τοῦ Ταυγέτου.

Τὰ ὑγιᾶ καὶ εὖρωστα παιδία ἀνέτρεφαν οἱ γονεῖς μέχρι τοῦ ἐβδόμου ἔτους τῆς ἡλικίας των· ἔπειτα δὲ τὰ παρελάμβανεν ἡ πολιτεία καὶ ἐφρόντιζε διὰ τὴν περαιτέρω ἀνατροφὴν των.

Οἱ παῖδες ἀνετρέφοντο ἐν πάσῃ σκληραγωγίᾳ. Συνήθιζον νὰ υποφέρωσιν εὐκόλως τὴν πείναν, τὴν δίψαν, τὸ ψῦχος καὶ τὴν ζέστην. Ἐβάδιζον ἀσκεπεῖς καὶ ἀνυπόδητοί. Ἐφόρουσαν τὸ αὐτὸ ἔνδυμα θέρος καὶ χειμῶνα. Ἐκοιμῶντο ἐπάνω εἰς στρωμνὰς ἐκ καλάμων, τοὺς ὁποίους μόνοι ἔκοπτον εἰς τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ Εὐρώτα. Γράμματα ὀλίγα ἐμάνθανον. Ἐγυμνάζοντο δὲ ἀδιακόπως εἰς τὴν πάλην, εἰς τὸν δρόμον, εἰς τὸ ἀκόντιον καὶ ἐν γένει μετεχειρίζοντο μὲ πολλὴν εὐστροφίαν καὶ τέχνην πᾶν ὄπλον.

Ἐδιδάσκοντο νὰ εἶνε σεμνοὶ τὸ ἦθος, νὰ σέβωνται καὶ νὰ τιμῶσι τοὺς γέροντας, νὰ ἴστανται σιωπηλοὶ καὶ ὡς ἀγάλματα ἐνώπιον τῶν ἀρχόντων, ν' ἀπαντῶσιν εἰς τὰς ἐρωτήσεις τῶν ἀρχόντων καὶ τῶν γερόντων μὲ ὀλίγας λέξεις. Τοῦτο δ' ἐκαλεῖτο λακωνισμὸς ἢ λακωνικὸς ὁμιλεῖν. Ἐμάνθανον προσέτι οἱ παῖδες μουσικὴν καὶ χορὸν στρατιωτικὸν, πυρρίχην. Ἀπεστήθιζον τοὺς νόμους τοῦ Λυκούργου, τὰ ποιήματα τοῦ Ὀμήρου καὶ ἄλλα πολεμικὰ ᾄσματα, τὰ ὁποῖα ἐξύμουν τοὺς ὑπὲρ πατρίδος πεσόντας καὶ ἔψεγον τοὺς δειλοὺς καὶ ἀνάνδρους.

Τοιαύτη ἦτο ἡ ἀνατροφὴ τῶν Σπαρτιατῶν. Ὁ Σπαρτιάτης ἐθεώρει καθήκον του νὰ μάχηται καὶ ν' ἀποθνήσκῃ ὑπὲρ τῆς πατρίδος του. Ὅστις ἐφοβεῖτο εἰς τὴν μάχην καὶ ἐτρέπετο εἰς φυγὴν, ἐθεωρεῖτο ἄτιμος καὶ περιεφρονεῖτο ὑπὸ πάντων οὐδεὶς ἔδιδεν εἰς αὐτὸν οὔτε πῦρ οὔτε ὕδωρ.

Καὶ αἱ παρθένοι τῶν Σπαρτιατῶν ἀνετρέφοντο ὅπως καὶ οἱ παῖδες. Ἠσκούοντο καὶ αὐταὶ εἰς τὴν πάλην, τὸν δρόμον καὶ τὸ ἀκόντιον· οὕτω δὲ καθίσταντο ὑγιεῖς καὶ εὖρωστοι. Ἡ Σπαρτιάτις τὰ πάντα ἐθυσίαζεν ὑπὲρ τῆς πατρίδος. Δίδουσα τὴν ἀσπί-

θα εἰς τὸν υἱὸν τῆς, ὅτε αὐτός μετέβαιναν εἰς τὸν πόλεμον, ἔλεγεν εἰς αὐτὸν Ἡ τὰ ν ἦ ἐ π ἰ τ ᾶ ς, δηλαδὴ ἡ ταύτην νὰ φέρῃς ὀπίσω νικητῆς, ἢ ἐπάνω εἰς αὐτὴν νὰ σὲ φέρωσι νεκρόν.

Ἡ Σπάρτη κατὰ ῥητὸν νόμον τοῦ Λυκούργου ἔμεινεν ἀτείχιστος, διότι ὡς τείχη αὐτῆς ἀπροσμάχητα ἐχρησίμευον ἢ ἀνδρεία καὶ τὰ στήθη τῶν πολιτῶν.

§ 25. Πρώτος μεσσηνιακὸς πόλεμος (743-724).

Διὰ τῶν νόμων τοῦ Λυκούργου ἡ Σπάρτη ἐνισχύθη ἐσωτερικῶς καὶ ἀνυψώθη εἰς μεγάλην δύναμιν, ἐξήτησε δὲ νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν κυριαρχίαν τῆς καὶ ἔξω τῆς Λακωνικῆς. Ὅθεν ἀπέβλεψε κατὰ πρῶτον εἰς τὴν πλουσίαν καὶ εὐφορον γειτονικὴν Μεσσηνίαν. Ἐν ἔτει λοιπὸν 743 οἱ Σπαρτιάται κατέλαβον αἰφνιδίως τὴν ὄχυρὰν πόλιν τῶν Μεσσηνίων Ἀμφειαν, καὶ ἐκ ταύτης ἐρμώμενοι ἐλεηλάτουν τὴν Μεσσηνίαν. Οἱ Μεσσήνιοι κατ' ἀρχὰς ἀπέκρουσαν γενναίως τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Σπαρτιατῶν. Ἀλλὰ τέλος ἡττηθέντες καὶ μὴ δυνάμενοι νὰ διατηρήσωσιν ἐπὶ πλεόν τὴν ὑπαθρον χώραν, ἀπεσύρθησαν καὶ ἐκλείσθησαν μετὰ τοῦ βασιλέως τῶν Εὐφάους εἰς τὸ ὄχυρὸν φρούριον τῆς Ἰθώμης· ἐκεῖθεν δ' ἐξήκολούθησαν ἀνθιστάμενοι. Ἀλλὰ κατὰ τινα ἔφοδον τῶν Σπαρτιατῶν ἐφονεύθη ὁ Εὐφάης, οἱ δὲ Μεσσήνιοι τότε ἐξελέξαν ἁμοφώνως βασιλέα τὸν ἀνδρείον Ἀριστόδημον (729), ἀπόγονον τοῦ Κρεσφόντου, ὅστις πολλὰ ἔτη ἠγωνίσθη διὰ νὰ σώσῃ τὴν πατρίδα του. Κατὰ τινα ἀπίθανον παράδοσιν ὁ Ἀριστόδημος ἐφόνευσεν ἰδίᾳ χειρὶ τὴν θυγατέρα του χάριν τῆς πατρίδος, κατόπιν δὲ ταρασσόμενος καθ' ὕπνον ὑπὸ τοῦ φάσματος τῆς κόρης ἠτύοκτόνησεν ἐπὶ τοῦ τάφου αὐτῆς.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀριστοδήμου ἡ Ἰθώμη περιέπεσεν εἰς τοὺς πολεμίους (724), μετ' αὐτῆς δὲ καὶ ὅλη ἡ χώρα. Τῶν

δὲ Μεσσηνίων ἄλλοι μὲν κατέφυγον εἰς τὴν Ἀρκαδίαν καὶ εἰς τὸ Ἄργος καὶ ἄλλοι εἰς τὴν κάτω Ἰταλίαν καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὸ Ῥήγιον. Ὅσοι δὲ ἠχμαλωτίσθησαν εἰς τὸν πόλεμον ἢ ἄλλως ἔμειναν ἐν τῇ χώρᾳ, ἠναγκάσθησαν νὰ καλλιεργῶσιν ὡς εἴλωτες τὴν γῆν, ἣτις διαιρεθεῖσα εἰς κλήρους διενεμήθη εἰς τοὺς ἀκλήρους τῶν Σπαρτιατῶν. Ἀλλὰ πόλεις τινὲς πιθανῶς μὴ λαβοῦσαι ἐνεργὸν μέρος εἰς τὸν κατὰ τῶν Σπαρτιατῶν ἀγῶνα ὑπεβλήθησαν εἰς τὰς αὐτὰς ὑποχρεώσεις, εἰς τὰς ὁποίας καὶ οἱ Περίοικοι τῆς Σπάρτης.

§ 26. Δεύτερος μεσσηνιακὸς πόλεμος (643-628). Ἐπέκτασις τῆς ἡγεμονίας τῆς Σπάρτης ἐπὶ τὸ πλεῖστον τῆς Πελοποννήσου.

Ἐπὶ ὀγδοήκοντα ἔτη ἐστέναζον οἱ Μεσσήνιοι ὑπὸ τὸν σπαρτιατικὸν ζυγόν. Ἄλλ' ἡ νέα γενεὰ ἔλαβε τὰ ὄπλα ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἐξ Ἀνδανείας νεαροῦ Ἀριστομένους, ὅστις κατήγετο ἐκ βασιλικοῦ αἵματος. Ὁ Ἀριστομένης ἐνίκησε τοὺς Σπαρτιάτας εἰς τινὰ μάχην. Ἴνα δὲ καταπλήξῃ αὐτοὺς, εἰσῆλθεν ἐν καιρῷ νυκτὸς εἰς τὴν Σπάρτην καὶ ἐκρέμασεν εἰς τὸν ναὸν τῆς Χαλκιοῦκου Ἀθηνᾶς ἀσπίδα μὲ τὴν ἐπιγραφὴν «Ἀριστομένης τῆ Ἀθηνᾶ ἐκ τῶν λαφύρων τῶν Λακεδαιμονίων».

Οἱ Σπαρτιάται ἀπώλεσαν τὸ θάρρος των καὶ περιέπεσον εἰς ἐμφυλίους ἐριδας καὶ στάσεις. Ὅσοι εἶχον λάβῃ κλήρους ἐν Μεσσηνίᾳ κατὰ τὸν πρῶτον μεσσηνιακὸν πόλεμον, νῦν ἐστερήθησαν παντὸς πόρου πρὸς συντήρησίν των, διότι οἱ ἐν Μεσσηνίᾳ κληροὶ ἔμειναν ἀκαλλιέργητοι. Πρὸς ἐπανόρθωσιν τῆς ζημίας ταύτης ἀπήτουν νέον ἀναδασμὸν τῆς σπαρτιατικῆς γῆς. Ἡ Σπάρτη λοιπὸν διήνυε σπουδαίαν ἐσωτερικὴν κρίσιν, ἐκ ταύτης δ' ἔσωσεν αὐτὴν ὁ ἐξ Ἀφιδνῶν τῆς Λακωνικῆς ποιητῆς Τυρταῖος.

Ὁ Τυρταῖος διὰ τῶν φλογερῶν πολεμικῶν ἀσμάτων του ἠνώρθωσε τὸ φρόνημα τῶν Σπαρτιατῶν, κατέπαυσε τὰς ἐμφυλίους ἐριδας καὶ ἐξήγειρε τὴν φιλοπατρίαν αὐτῶν μεγάλως. Οὕτω μετὰ τινὰς μάχας ἠνάγκασαν τοὺς Μεσσηνίους ν' ἀποσυρθῶσιν εἰς τὰ ὄρεινά σύνορα τῆς Ἀρκαδίας, ἣ δὲ ἀπότομος καὶ δυσπρόσιτος Εἶρα κατέστη τὸ γενικὸν στρατόπεδον τῶν Μεσσηνίων.

Ἐπὶ ἑνδεκά ἔτη ὁ Ἀριστομένης ὑπερήσπιζε γενναίως τὴν Εἶραν, ἀποκρούων πάσας τὰς προσβολὰς τῶν Σπαρτιατῶν, πολλάκις δ' ἐξερχόμενος μὲ τὸν ἐπίλεκτον στρατὸν του κατέστρεφε τὴν χώραν τῶν πολεμίων. Ἀλλὰ τὸ ἐνδέκατον ἔτος τῆς πολιορκίας οἱ Σπαρτιάται κατώρθωσαν διὰ προδοσίας νὰ γείνωσι κύριοι τῆς Εἶρας καὶ μετ' αὐτῆς ὅλης τῆς Μεσσηνίας. Οἱ τελευταῖοι πρόμαχοι τῆς ἐλευθερίας ἠναγκάσθησαν νὰ ἐγκαταλίπωσι τὴν πατρίδα· καὶ ἄλλοι μὲν μετέδρυσαν καὶ ἐγκατεστάσθησαν εἰς τὴν Ἀρκαδίαν, ἄλλοι δὲ ἀπέκησάν εἰς τὴν ἐν Σικελίᾳ Μεσσήνην, ὀλίγοι δ' ἔμειναν ἐν Μεσσηνίᾳ καὶ ἔγειναν ἔλωτες τῶν Σπαρτιατῶν. Ὁ δὲ ἡρωϊκὸς Ἀριστομένης μετέβη εἰς Ῥόδον, ὅπου καὶ ἀπέθανε πλησίον τοῦ γαμβροῦ του Διαγόρα βασιλέως τῆς νήσου.

Μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Μεσσηνίας οἱ Σπαρτιάται ἔστρεψαν τὰ ὅπλα των κατὰ τῶν Ἀρκάδων· ἀλλὰ μὴ κατορθώσαντες νὰ κυριεύσωσι τὴν Τεγέαν ἠδυνήθησαν ἐπιτηδεύειν νὰ πείσωσι τοὺς Τεγεάτας νὰ προσχωρήσωσιν εἰς τὴν πολιτείαν τῆς Σπάρτης. Ἐπειτα ἐπολέμησαν πρὸς τοὺς Ἀργεῖους καὶ ἀφῆρσαν ἀπ' αὐτῶν τὴν Θυρεάτιν. Ἐκτοτε ἡ δύναμις τῆς Σπάρτης ηὐξήθη καὶ αἱ πλείσται πόλεις ἀνεγνώρισαν τὴν ἡγεμονίαν αὐτῆς.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ ΑΠΟ ΤΗΣ ΔΩΡΙΚΗΣ ΕΙΣΒΟΛΗΣ
ΜΕΧΡΙ ΤΩΝ ΠΕΡΣΙΚΩΝ ΠΟΛΕΜΩΝ

§ 27 Πολιτεία τῶν Ἀθηνῶν. — Βασιλεία. —
Ἄρχοντες. >

Οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς παλαιότερον διηροῦντο εἰς τέσσαρας φυλάς καὶ κατέχουν εἰς δώδεκα αὐτονόμους πόλεις. Ὁ Θησεύς, ὡς εἶπομεν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, ἤνωσε πολιτικῶς τὰς δώδεκα πόλεις ὑπὸ μίαν ἀρχήν, καταστήσας κέντρον καὶ πρωτεύουσαν τῆς Ἀττικῆς τὰς Ἀθήνας.

Ἐπὶ δύο σχεδὸν αἰῶνας ἐβασίλευον ἐν Ἀθήναις οἱ ἀπόγονοι τοῦ Θησέως, ἕως ὅτου ἐλθὼν ἐκ Πύλου ὁ υἱὸς τοῦ Νηλέως Μέλανθος ἤρπασε τὴν βασιλείαν. Τοῦ Μελάνθου υἱὸς ἦτο ὁ Κόδρος. Ὅτε ἐβασίλευεν ἐν Ἀθήναις ὁ Κόδρος, οἱ Δωριεῖς οἱ ὅποιοι κατέλαβον τὴν Ἀργολίδα, ἐκτείναντες τὰς κατακτήσεις των μέχρι τοῦ Ἴσθμοῦ τῆς Κορίνθου διέβησαν καὶ τοῦτον καὶ κυριεύσαντες τὰ Μέγαρα εἰσέβαλον εἰς τὴν Ἀττικὴν, ἵνα κυριεύσωσι καὶ αὐτήν. Ἡ παράδοσις συνδέει τὴν ἀποδίωξιν τῶν Δωριέων ἐκ τῆς Ἀττικῆς μὲ τὸν ἥρωϊκὸν θάνατον τοῦ Κόδρου. Μαθὼν δὴλα δὴ οὗτος ὅτι τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν προσεῖπεν εἰς τοὺς Δωριεῖς, ὅτι θὰ νικηθῶσιν, ἐὰν φονεύσωσι τὸν βασιλέα τῶν Ἀθηναίων, ἐνεδύθη φορέματα χωρικοῦ καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν πολεμίων προσεποιήθη ὅτι συνέλεγε φρύγανα· προκαλέσας δ' ἐπίτηδες φιλονεικίαν πρὸς τινὰ Δωριέα στρατιώτην ἐφονεύθη ὑπ' αὐτοῦ. Οἱ Δωριεῖς μαθόντες ὅτι ὁ φονευθεὶς χωρικὸς ἦτο ὁ Κόδρος ἀνεχώρησαν ἐκ τῆς Ἀττικῆς καὶ ἐπέστρεψαν εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἀρκεσθέντες μόνον εἰς τὴν κατοχὴν τῶν Μεγάρων, ἅτινα οὕτως ἔγειναν πόλις Δωρικὴ.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κόδρου βασιλεὺς τῶν Ἀθηνῶν ἔγεινεν ὁ υἱὸς αὐτοῦ Μέδων. Βραδύτερον δέ, ἐπειδὴ τινες τῶν βασιλέων ἦσαν μαλθακοὶ εἰς τὰ πολεμικά, ἐξελέχθη καὶ δεύτερος ἄρχων, π ο λ έ μ α ρ χ ο ς καλούμενος, ὅστις εἶχε τὴν ἐπιμέλειαν τῶν πολεμικῶν πραγμάτων. Σὺν τῷ χρόνῳ ἐξελέχθη καὶ τρίτος ἄρχων, ὅστις ἐκαλεῖτο ἀπλῶς ἄ ρ χ ω ν.

Ἐντὶ λοιπὸν ἐνὸς βασιλείᾳς ἦσαν τρεῖς ἰσόβιοι ἄρχοντες. Τοῦτων ὁ μὲν πολέμαρχος, ὡς εἵπομεν, ἐπεμελεῖτο τῶν πολεμικῶν πραγμάτων ὁ ἄρχων εἶχεν τὴν ἐποπτείαν τῆς διοικήσεως καὶ ἐκ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἔχρονολογοῦντο τὰ ψηφίσματα καὶ τὰ ἄλλα δημόσια ἔγγραφα, ἔθεν καὶ ἐ π ὶ ν ο μ ο ς ἄ ρ χ ω ν ἐν τοῖς ὑστερον χρόνοις ἐκαλεῖτο ὁ δὲ βασιλεὺς περιωρίσθη εἰς τὰ θρησκευτικὰ μόνον.

Μέχρι τοῦ 752 οἱ τρεῖς ἄρχοντες ἦσαν ἰσόβιοι. Ἐπειτα ἡ ἀρχὴ αὐτῶν περιωρίσθη εἰς δέκα ἔτη. Ἀπὸ δὲ τοῦ 683 ἔγειναν ἐνιαύσιοι καὶ ἀντὶ τριῶν ἐξελέγοντο ἐννέα καὶ οὐχὶ πλέον ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ Κόδρου μόνον, ἀλλ' ἐκ πάντων τῶν εὐπατριδῶν. Τῶν ἐννέα ἀρχόντων οἱ ἕξ τελευταῖοι ἐκαλοῦντο θε σ μ ο θ έ τ α ι, εἶχον δ' ἔργον νὰ φυλάττωσι τοὺς θεσμούς, ἵνα τοὺς προσάγωσιν εἰς τὰς δίκας καὶ κρίνωνται συμφώνως πρὸς αὐτοὺς οἱ παρανομοῦντες.

Πλὴν τῶν ἐννέα ἀρχόντων ὑπῆρχεν ἐν Ἀθήναις καὶ ἄλλη ἀρχὴ μεγίστη, ἡ ἐξ Ἀ ρ εῖ ο υ π ά γ ο υ β ο υ λ ή. Αὕτη ἦτο φύλαξ τῶν νόμων καὶ ἐπετήρει τοὺς ἄρχοντας, ἵνα ἄρχωσι συμφώνως πρὸς τοὺς νόμους. Οἱ Ἀρεοπαγῖται ἦσαν ἰσόβιοι καὶ τοιοῦτοι ἐγίνοντο οἱ ἐννέα ἄρχοντες μετὰ τὴν λήξιν τῆς ἀρχῆς τῶν καὶ ἀφ' οὗ πρῶτον ἐδίδον εὐθύνας ἦτοι λόγον τῶν πράξεων τῶν

§ 28 <Κύλων.>

Οἱ εὐπατρίδαι, ἀφ' οὗ κατῴρθωσαν νὰ καταλύσωσι τὴν μοναρχίαν, μετέβαλον τὸ πολίτευμα εἰς ὀλιγαρχικόν. Ἀπάσας τὰς

ἀρχὰς κατεῖχον αὐτοί, πρὸς δὲ τὸν λαὸν ἐφέροντο σκληρότατα. Ὡσαύτως αὐτοὶ κατεῖχον καὶ ἄλλην τὴν γῆν, οἱ δὲ πένητες εἰργάζοντο τοὺς ἀγροὺς αὐτῶν πληρώνοντες εἰς τὸν κύριον τὰ πέντε ἕκτα τῶν προϊόντων καὶ κρατοῦντες δι' ἑαυτοὺς τὸ ἓν ἕκτον διὰ τὴν ἐργασίαν των, ὠνομάζοντο δὲ πελάται καὶ ἐκτίμοροι. Ἄλλ' ἂν δὲν ἐπλήρωνον πὰς μισθώσεις, ἐγίνοντο δοῦλοι τῶν πλουσίων καὶ αὐτοὶ καὶ τὰ τέκνα αὐτῶν. Ὡσαύτως ἐγίνοντο δοῦλοι καὶ ὅσοι δὲν ἠδύνατο νὰ πληρώσωσι τὰ χρέη των εἰς τοὺς δανειστάς, διότι οἱ δανεισμοὶ ἐγίνοντο ἐπὶ ὑποθήκῃ τῶν σωμάτων. Ἐν γένει δὲ ἡ κατάστασις τοῦ λαοῦ ἦτο ἀθλιωτάτη καὶ τὸ μῖσος κατὰ τῶν πλουσίων μέγιστον.

Ἐκ τῆς καταστάσεως ταύτης ἠθέλησε νὰ ὠφεληθῆ πλούσιός τις Ὀλυμπιονίκης Ἀθηναῖος, ὀνόματι Κύλων, γαμβρὸς τοῦ τυράννου τῶν Μεγάρων Θεαγένους. Βοηθούμενος οὗτος ὑπὸ τῶν ἐν Ἀθήναις ὀπαδῶν του καὶ ὑπὸ τοῦ πενθεροῦ του κατέλαβεν αἰφνιδίως τὴν Ἀκρόπολιν τῇ 636 μὲ τὸν σκοπὸν νὰ γείνη τύραννος. Ἀλλὰ τὸ σχέδιόν του δὲν ἐπέτυχεν. Ὁ κατ' ἐκεῖνο τὸ ἔτος ἄρχων Μεγακλῆς, υἱὸς τοῦ Ἀλκμέωνος, ἐπολιόρησε στενωπῶς τὸν Κύλωνα. Καὶ οὗτος μὲν κατώρθωσε νὰ δραπετεύσῃ καὶ νὰ καταφύγῃ εἰς τὰ Μέγαρα πρὸς τὸν πενθερόν του, οἱ δὲ ὀπαδοὶ αὐτοῦ κατέφυγον ὡς ἰκέται εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀθηνᾶς. Ποιήσαντες δὲ σπονδὰς πρὸς τὸν Μεγακλέα, ὅπως δικασθῶσιν, ἐν ᾧ κατήρχοντο ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως, ἐσφάγησαν οἱ περισσότεροί πρὸ τοῦ βωμοῦ τῶν Εὐμενίδων, πλησίον τοῦ Ἀρείου πάγου.

Ἡ πράξις αὕτη ἐθεωρήθη ὡς ἀσέδημα πρὸς τοὺς θεοὺς καὶ ὠνομάσθη Κυλώνειον ἄγος. Ἐπειδὴ δὲ τότε ἐνέσκηψεν εἰς τὴν πόλιν λοιμικὴ νόσος, ὁ δεισιδαίμων λαὸς ἀπέδωκε ταύτην εἰς τὴν ὀργὴν τῶν θεῶν. Οἱ Ἀλκμεωνίδαι ὡς ἐναγέεις ἦτοι κατηραμένοι εἴλυσαν ἐναντίον των τὸ κοινὸν μῖσος, δι' ὃ ὑπεβλήθησαν εἰς κρίσιν ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου. Καὶ οἱ μὲν ζῶντες κατεδικάσθησαν εἰς ἰσόδιον ἐξορίαν, τὰ δὲ ὄσπᾶ τῶν ἀποθανόντων ἐξεβλήθησαν ἐκ τῶν ταφῶν καὶ ἐρρίφθησαν ἔξω τῆς Ἀττικῆς.

Ἐκ τῶν ταραχῶν τούτων ὠφελούμενοι οἱ Μεγαρεῖς ἀφήρσαν ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων τὴν Σαλαμίνα. Ἐπειδὴ δὲ ἡ δεισιδαιμονία κατεῖχεν ἀκόμη τὴν πόλιν, προσεκλήθη ἐκ Κρήτης ὁ σοφὸς γέρων Ἐπιμενίδης, ὅστις διὰ θυσιῶν ἐκαθάρισεν αὐτήν.

§ 29. Δράκων.

Ἡ μερίς ἡ ἀρχουσα ἐν Ἀθήναις ἐξηκολούθει νὰ πιέζη κατὰ διαφόρους τρόπους τὸν λαόν, ὅστις ἕνεκα τούτου ἐστασίαζε συχνάκις. Τὸ κακὸν ἐπετείνετο καὶ διότι οἱ εὐπατρίδαι κατέχοντες καὶ τὴν δικαστικὴν ἐξουσίαν ἐδίκαζον κατὰ παλαιούς καὶ ἀγράφους νόμους, πάντοτε δ' ἀπέδιδον τὸ δίκαιον εἰς τοὺς πλουσίους. Ὁ λαὸς ἐξεγερθεὶς ἀπήτησε γραπτοὺς νόμους, οἱ δ' εὐπατρίδαι ἐπὶ τέλους ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσωσι καὶ ἀνέθηκαν εἰς τὸν Δράκοντα τῷ 621 νὰ συγγράψῃ νόμους, διὰ τῶν ἁποίων ἠλπίζετο ν' ἀποκατασταθῇ ἡ τάξις καὶ ἡ ἡσυχία ἐν τῇ πόλει.

Ὁ Δράκων συνέγραψε νόμους ποινικοὺς καὶ πολιτικοὺς. Διὰ τῶν πρώτων ὥρισε τὰς ποινὰς τῶν ἐγκλημάτων, διὰ δὲ τῶν δευτέρων ὥρισε τὰ πολιτικὰ δικαιώματα τῶν πολιτῶν. Καὶ τὰς μὲν ποινὰς ὥρισεν ὡς ἐξῆς. Ὁ ἐκ προμελέτης ἀνθρωποκτόνος ἐτιμωρεῖτο μὲ θάνατον καὶ ἡ περιουσία αὐτοῦ ἐδημεύετο· ὁ ἐξ ἀμελείας ἀνθρωποκτόνος κατεδικάζετο εἰς ἀειφυγίαν καὶ ἐπετρέπετο εἰς πάντα πολίτην νὰ φονεύσῃ ἀτιμωρητὴ αὐτόν, ἐὰν ἐτόλμα νὰ διαμείνῃ ἐντὸς τῆς Ἀττικῆς. Μὲ θάνατον ἐτιμωροῦντο καὶ οἱ κλέπται. Τὰ δὲ λοιπὰ ἐγκλήματα ἐτιμωροῦντο αὐστηρότατα μὲν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ μὲ θάνατον. Ἐν γένει ἡ ποινικὴ νομοθεσία τοῦ Δράκοντος ἦτο αὐστηροτάτη.

Τὰ δὲ δικαιώματα τῶν πολιτῶν ἐκανόνισεν ὁ Δράκων ὡς ἐξῆς. Τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν εἶχεν ἡ ἐκκλησία τοῦ δήμου καὶ ἡ βουλή. Τῆς πρώτης μετεῖχον πάντες, ὅσοι ἠδύνατο νὰ ὑπηρετῶσιν ἐν τῇ στρατῷ ἐξοπλιζόμενοι δι' ἰδίων ἐξόδων. Ἡ δὲ βουλή ἀπετελεῖτο ἐκ τετρακοσίων καὶ ἐνὸς μελῶν. Καὶ οἱ βουλευταὶ κατ'

αί ἄλλαι ἀρχαὶ ἐξελέγοντο διὰ κλήρου ἐκ τῶν ἐχόντων ἡλικίαν ἄνω τῶν τριάκοντα ἐτῶν. Δις δὲ ὁ αὐτὸς δὲν ἠδύνατο νὰ ἀρξῇ μηδεμίαν ἀρχήν, πρὶν κληρωθῶσιν ἅπαντες. Ὁ Ἄρειος Πάγος διετήρησε τὴν ἐξουσίαν, τὴν ὁποίαν καὶ πρότερον εἶχεν.

§ 30. Σόλων.

Ὁ Σόλων κατήγετο ἐκ τοῦ γένους τοῦ Κόδρου. Ὅτε ἦτο νέος, ἐπεχείρησε πολλὰ ταξίδια χάριν ἐμπορίου, ἴσως δὲ καὶ διὰ νὰ γνωρίσῃ ξένους τόπους καὶ ἀποκτήσῃ μεγαλειτέραν πείραν, διότι ἦτο φιλομαθέστατος. Καὶ ὅτε ἔγεινε πρεσβύτης, ἔλεγε «Γηράσκω ἀεὶ διδασκόμενος».

Ὁ Σόλων προσέφερε μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὴν πατρίδα του διὰ τῆς πείρας καὶ τῆς πολιτικῆς του συνέσεως. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐπολέμουν πολὺν χρόνον πρὸς τοὺς Μεγαρεῖς περὶ ἀνακτίσεως τῆς Σαλαμίνας. Ἐπειδὴ δὲ ἀπηύδησαν ἐκ τοῦ πολέμου, ἔθεσαν νόμον, κατὰ τὸν ὅποιον ἐτιμωρεῖτο μὲ θάνατον ἐκεῖνος, ὅστις ἤθελε προτείνῃ νὰ ἐπαναλάβωσι τὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν Μεγάρων διὰ τὴν Σαλαμίνα.

Ὁ Σόλων ἐλυπεῖτο παρὰ πολὺ βλέπων τὴν ὠραίαν ταύτην νῆσον κατεχομένην ὑπὸ τῶν Μεγαρέων. Διὰ ν' ἀποφύγῃ λοιπὸν τὴν ἐκ τοῦ νόμου τιμωρίαν, προσεποιήθη ἡμέραν τινα τὸν παράφρονα, ἐπήδησεν ἔξω ἀπὸ τὴν οἰκίαν του, ἦλθεν εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ ἤρχισεν ἀπαγγέλλων ἐνθουσιῶδες ποίημα ἐπιγραφόμενον «Σαλαμῖς». Ὁ λαὸς ἐνθουσιῶν λαμβάνει τὰ ὄπλα καὶ ἐκλέξας στρατηγὸν τὸν Σόλωνα ἐκστρατεῖει κατὰ τῶν Μεγαρέων, νικᾷ αὐτοὺς καὶ ἀνακτᾷ τὴν Σαλαμίνα. Οὕτω τὸ ὄνομα τοῦ Σόλωνος διεφημίσθη.

Οἱ θεσμοὶ τοῦ Δράκοντος οὐδέποτε εἶχον βελτιώσει τὴν κατάστασιν τοῦ λαοῦ. Οἱ πολλοὶ ἐξηκολούθουν νὰ δουλεύωσιν εἰς τοὺς ὀλίγους. Οἱ δανεισμοὶ ἐγίνοντο ἐπὶ ὑποθήκῃ τῶν σωματίων καὶ ἡ γῆ ὅλη ἀνήκεν εἰς τοὺς ὀλίγους. Ὅθεν καὶ πάλιν ἐστάσιασεν ὁ

δήμος κατά τῶν πλουσίων, αἱ δὲ δύο φατρίαι ἐπὶ πολὺ ἴσταντο ἀντιμέτωποι ἀλλήλων. Τότε ἀπὸ κοινοῦ ἐξέλεξαν συμφιλιωτὴν τὸν Σόλωνα τῷ 594 καὶ ἐπέτρεψαν εἰς αὐτὸν νὰ μεταρρυθμίσῃ τὴν πολιτείαν κατὰ τρόπον συμβιβάζοντα τὰς δύο ἀντιμαχομένας φατρίας. Ὡς δὲ ἦτο γενναῖος στρατηγὸς καὶ ἐξοχος ποιητὴς ὁ Σόλων, οὕτω καὶ ὡς νομοθέτης ὑπῆρξε μέγας.

§ 31. Νομοθεσία τοῦ Σόλωνος.

Ἀφοῦ ἀνέλαβε τὴν ἀρχὴν ὁ Σόλων, κατὰ πρῶτον ἠλευθέρωσε τὸν δῆμον, ἀπαγορεύσας τοῦ λοιποῦ νὰ δανείζονται οἱ πολῖται ἐπὶ ὑποθήκῃ τῶν σωμάτων. ὅσοι δὲ διὰ χρέη εἶχον γείνη δοῦλοι ἠλευθερώθησαν. Ὡσαύτως καὶ ὅσοι εἶχον πωληθῆ ἔξω τῆς Ἀττικῆς ὡς δοῦλοι ἐξηγοράσθησαν καὶ ἠλευθερώθησαν. Ἐπειτα ἔκαμεν ἀποκοπὰς ἐκ πάντων τῶν χρεῶν, ἰδιωτικῶν καὶ δημοσίων. Αἱ ἀποκοπαὶ αὗται ὠνομάσθησαν σεισάχθεια, διότι δι' αὐτῶν ἀπεσείσθη τὸ ἀφόρητον βᾶρος, ὅπερ ἐπίεζε τὸν λαόν. Ἴνα δὲ μὴ ζημιωθῶσιν οἱ πλούσιοι, ἠῤῥξε τὴν τιμὴν τοῦ νομίσματος. Οὕτως ἡ μὲν ἀντὶ ἐβδομήκοντα τριῶν δραχμῶν, ὡς ἐτιμᾶτο πρότερον, ἐτιμᾶτο νῦν ἑκατὸν δραχμῶν.

Τὰ δὲ τῆς πολιτείας ὁ Σόλων διέταξεν ὡς ἑξῆς. Διετήρησε τὴν προϋπάρχουσαν διαίρεσιν τῶν πολιτῶν εἰς πεντακκοσιομεδίμνους, ἵππεις, ζευγίτας καὶ θήτας. Καὶ πεντακκοσιομέδιμνοι μὲν ὠνομάζοντο ὅσοι εἶχον εἰσόδημα ἐκ τῶν ἀγρῶν τῶν πεντακκοσίους μεδίμνους σίτου καὶ κριθῆς ἡ μετρητὰς (1) οἴνου καὶ ἐλαίου ἢ συναμφότερα. Ἴππεις δὲ ὅσοι εἶχον εἰσόδημα τριακκοσίους μεδίμνους ἢ μετρητὰς καὶ ἠδύναντο νὰ τρέφωσι πολεμικὸν ἵππον. Ζευγίται δὲ ὅσοι εἶχον εἰσόδημα

1) Ὁ ἀττικὸς μεδίμνος ἦτο μέτρον ξηρῶν καρπῶν (σίτου, κριθῆς) καὶ εἶχε βᾶρος τριάκοντα ἕξ περίπου ὀκάδων, ὁ δὲ μετρητὴς ἦτο μέτρον ὑγρῶν ἴσον πρὸς τρία τέταρτα τοῦ μεδίμνου.

διακοσίους μεδίμνους ἢ μετρητάς καὶ ἔτρεφον ζευγος γεωργικῶν βοῶν. Θῆτες δὲ ὅσοι εἶχον εἰσόδημα ὀλιγώτερον τῶν διακοσίων μεδίμνων ἢ μετρητῶν.

Πᾶσαι αἱ ἀρχαὶ ἐξελέγοντο ἐκ τῶν τριῶν πρώτων τάξεων. Οἱ θῆτες οὐδεμιᾶς ἀρχῆς μεταίχον καὶ ἦσαν ἀπηλλαγμένοι φόρων· ἀλλ' ἐλάμβανον μέρος εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου καὶ εἰς τὰ δικαστήρια.

Ὁ Σόλων διετήρησε καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ Δράκοντος κατασταθεῖσαν βουλήν, ὥρισε δὲ τοὺς βουλευτάς εἰς τετρακοσίους, ἑκατὸν ἐξ ἐκάστης φυλῆς. Οἱ βουλευταὶ ἐξελέγοντο κατ' ἔτος διὰ κλήρου ἐκ τῶν ἔχόντων ἡλικίαν ἄνω τῶν τριάκοντα ἐτῶν. Ἡ βουλή συνεζήτει προηγουμένως πᾶν ζήτημα, τὸ ὅποιον ἐμελλε νὰ εἰσαχθῆ εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου, καὶ ἐξέφερεν ἐπ' αὐτοῦ τὴν γνώμην τῆς, ἐκαλεῖτο δὲ αὕτη προβούλευμα. Τὸ προβούλευμα τοῦτο ὑπεβάλλετο εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου καὶ ἦτο αὕτη κυρία νὰ ἐγκρίνη ἢ ν' ἀπορρίψῃ αὐτό.

Κυρίαρχον δὲ τῆς πολιτείας κατέστησεν ὁ Σόλων, τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου. Ἡ ἐκκλησία τοῦ δήμου ἀπετελεῖτο ἐκ πάντων τῶν πολιτῶν τῶν ἔχόντων ἡλικίαν ἄνω τῶν εἴκοσιν ἐτῶν. Αὕτη ἐψήφισε τοὺς νόμους, ἐξέλεγε τοὺς ἀρχοντας καὶ τοὺς δικαστάς, ἐζήτηε παρ' αὐτῶν εὐθύνας ἦτοι λόγον τῶν πράξεων τῶν μετὰ τὴν λήξιν τῆς ἀρχῆς τῶν, ὥριζε τοὺς φόρους, ἀπεφάσιζε περὶ πολέμου καὶ εἰρήνης ὡς καὶ περὶ συμμαχιῶν.

Ἡ βουλή τοῦ Ἀρείου πάγου διετήρησε τὴν ἐποπτεῖαν τῶν νόμων καὶ τῆς πολιτείας, τὴν ὅποιαν εἶχε καὶ πρότερον. Ἀλλ' ὁ Σόλων ἔδωκεν εἰς αὐτὴν εὐρυτέραν ἐξουσίαν. Ἐπιτρέπει αὕτη τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν νέων, τὰ ἦθη τῶν πολιτῶν καὶ τὴν θρησκείαν, τιμωροῦσα τοὺς ἀργούς, τοὺς ἀσώτους καὶ τοὺς ἀσεβεῖς· ἐδίκαζε τὰς φονικὰς καὶ τὰς περὶ ἐμπρησμοῦ δίκας, ὡς καὶ τὰς περὶ ἀποπείρας καταλύσεως τῆς δημοκρατίας.

Ὁ Σόλων κατέστησε μέγα δικαστήριον· ὠνομάζετο δὲ τοῦτο Ἡλιαία. Τὸ δικαστήριον τοῦτο περιελάμβανεν ἐξ χιλιάδας

δικαστάς (ήλιαστάς), οἵτινες ἐξελέγοντο κατ' ἔτος ἐκ τῶν συμπληρωσάντων τὸ τριακοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας. Διηρεῖτο δὲ εἰς δέκα τμήματα, καὶ ἕκαστον αὐτῶν περιεῖχε πεντακοσίους δικαστάς. Οἱ ὑπολειπόμενοι χίλιοι ἦσαν ἀναπληρωματικοί.

Βλέπων ὁ Σόλων ὅτι ἡ πόλις πολλάκις ἐταράσσετο ὑπὸ στάσεων, τινὲς δὲ τῶν πολιτῶν ἕνεκα ῥαθυμίας ἔμενον ἀδιάφοροι, ἔθηκε νόμον, διὰ τοῦ ὁποῖου ἐκηρύσσετο ἄτιμος, τοῦτ' ἔστιν ἔσπερεῖτο τῶν πολιτικῶν του δικαιωμάτων, ἐκεῖνος, ὅστις ἐν καιρῷ στάσεως ἔμεινεν οὐδέτερος, ἦται δὲν ἐλάμβανε τὰ ὅπλα οὔτε ὑπὲρ τῆς μιᾶς οὔτε ὑπὲρ τῆς ἄλλης φατρίας· καὶ τοῦτο διὰ νὰ μὴ ἐγκαταλείπηται ἡ πολιτεία εἰς τὴν διάκρισιν τῶν πονηρῶν.

Καὶ περὶ βιομηχανίας καὶ περὶ ἐμπορίου ἔλαβε πρόνοιαν ὁ Σόλων· ὡσαύτως καὶ περὶ ἀνατροφῆς τῶν παιδῶν, ὑποχρέωσας τοὺς Ἀθηναίους νὰ διδάσκωσι τοὺς παιδᾶς των τὰ γράμματα, τὴν μουσικὴν καὶ τὴν γυμναστικὴν. Ἀπὸ τοῦ ἐβδόμου ἔτους μέχρι τοῦ δεκάτου ἐβδόμου οἱ παῖδες ἐγυμνάζοντο εἰς τὰς παλαίστρας καὶ εἰς τὰ γυμναστήρια διὰ νὰ γίνωνται ῥωμαλέοι καὶ γενναῖοι ὑπερασπισταὶ τῆς πατρίδος. Ὅπως οἱ Σπαρτιάται, οὕτω καὶ οἱ Ἀθηναῖοι τὸν ὑπὲρ πατρίδος θάνατον ἐθεώρουν ὡς τὸν ἐνδοξότατον, τοὺς δ' ἐν πολέμῳ πεσόντας ἔθαπτεν ἡ πατρις μετὰ μεγάλων τιμῶν.

Ἄφ' οὗ ὁ Σόλων ἐπεράτωσε τοὺς νόμους του, ὠρκίσθησαν πάντες οἱ πολῖται νὰ τηρῶσιν αὐτούς. Ἄλλ' ἡ διάρκεια δὲν προεμηνύετο μακρά. Ὁ μὲν δῆμος ἠλπιζεν ἀναδασμὸν ὅλης τῆς γῆς, ἀλλὰ δὲν ἐπέτυχε τοῦτο· οἱ δ' εὐπατρίδαι ἐδυσφόρουν διὰ τὸν περιορισμὸν τῶν πολιτικῶν των δικαιωμάτων καὶ διὰ τὴν μείωσιν τῆς δυνάμεώς των. Ἐνεκα τούτων ὁ Σόλων καθ' ἑκάστην παρηνωχλεῖτο. Ἴνα λοιπὸν ἀποφύγη τὰς ἐνοχλήσεις καὶ ἵνα μὴ ἀναγκασθῇ νὰ μεταβάλλῃ τι τῶν κειμένων νόμων, ἀπεδήμησεν ἐξ Ἀθηνῶν καὶ μετέβη εἰς Αἴγυπτον, Κύπρον καὶ Μικρὰν Ἀσίαν, ἡ δὲ ἀποδημία του αὕτη διήρκεσε δέκα ἔτη.

§ 32. Παράλιοι, Πεδινοί, Διάκριοι.

Ἐπὶ τέσσαρα ἔτη μετὰ τὴν ἀποδημίαν τοῦ Σόλωνος οἱ Ἀθηναῖοι διῆγον ἐν ἡσυχίᾳ. Ἀλλὰ κατόπιν αἱ στάσεις ἐπανελήφθησαν καὶ κατὰ μικρὸν προσέλαβον τοπικὸν χαρακτήρα. Οὕτως οἱ Ἀθηναῖοι διηρέθησαν εἰς τρεῖς πολιτικὰς μερίδας, τὴν τῶν Παραλίων, τὴν τῶν Πεδινῶν καὶ τὴν τῶν Διακρίων. Ὀνομάσθησαν δ' αἱ τρεῖς αὗται πολιτικαὶ μερίδες ἐκ τῶν μερῶν, εἰς τὰ ὅποια κατέκουν ἢ εἶχον τὰ κτήματά των. Καὶ οἱ μὲν Παράλιοι ἔκουν τὴν νοτιονατολικὴν παραλίαν τῆς Ἀττικῆς καὶ ἡσχοῦντο εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν ναυτιλίαν, ἔχοντες δ' ἀρχηγὸν τὸν Μεγακλέα ἦσαν κεκηρυγμένοι ὑπὲρ τοῦ πολιτεύματος τοῦ Σόλωνος. Οἱ δὲ Πεδινοὶ εἶχον τὰ κτήματά των εἰς τὰ πεδινὰ μέρη τῆς Ἀττικῆς, τὰ πρὸς τὴν Ἐλευσίνα καὶ τὴν Μεγαρίδα. Εἰς τούτους ἀνήκον οἱ πλοῦσιοι καὶ οἱ κτηματῆται, οἱ ὅποιοι ἔχοντες ἀρχηγὸν τὸν Λυκοῦργον ἐζήτουν κυβέρνησιν ὀλιγαρχικὴν. Οἱ δὲ Διάκριοι κατέκουν τὰ πρὸς βορρᾶν καὶ ἀνατολὰς ὄρεινὰ μέρη τῆς Ἀττικῆς, ἅτινα ἐκαλοῦντο Διακρία. Εἰς τούτους ἀνήκον οἱ πενέστεροι, οἵτινες ἔχοντες ἀρχηγὸν τὸν Πεισίστρατον ἐζήτουν ἀναδασμὸν τῆς συμπάσης γῆς.

§ 33. Πεισίστρατος.

Ὁ Πεισίστρατος ἦτο συγγενὴς τοῦ Σόλωνος, εἶχε δὲ διαπρέψῃ εἰς τὸν κατὰ τῶν Μεγαρέων πόλεμον. Ἦτο εὐγλωττος, φιλόανθρωπος καὶ εὐπροσῆγορος. Διὰ τῶν προτερημάτων του τούτων ἐφείλκυσε τὴν εὐνοίαν καὶ τὴν ἀγάπην τοῦ λαοῦ. Ἐνθαρρυνθεὶς δ' ἐκ τούτου ἐπεχείρησε νὰ γείνη τύραννος τῶν Ἀθηνῶν καὶ τὸ κατώρθωσε, καταλαβὼν τὴν Ἀκρόπολιν τῇ 560. Ἀλλ' οἱ πολιτικοὶ ἀντίπαλοί του Λυκοῦργος καὶ Μεγακλῆς δημοφρονήσαντες ἐξ-

εδίωξαν αὐτόν. Μετά τινα χρόνον συμφιλιωθεὶς πρὸς τὸν Μεγακλέα ἐπανήλθε καὶ κατέλαβε τὴν ἀρχήν. Ἄλλ' ἡ φιλία αὐτῆ πρὸς τὸν Μεγακλέα δὲν διήρκεσε πολλὸν χρόνον καὶ ὁ Πεισίστρατος ἐξεδλήθη δευτέραν φοράν ἐκ τῆς ἀρχῆς καὶ ἔμεινεν ἔνδεκα ἔτη μακρὰν τῆς Ἀττικῆς.

Ἄλλὰ τὸ ἐνδέκατον ἔτος βοηθούμενος ὑπὸ τῶν Ἐρετριέων, τῶν Θηβαίων καὶ τοῦ ἐκπτώτου τυράννου τῆς Νάξου Λυγδάμιος ἐπανήλθε καὶ πάλιν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ κατέλαθεν ἐκ τρίτου τὴν ἀρχήν· διετήρησε δ' αὐτὴν μέχρι τέλους τοῦ βίου. Ἡ κυδέρνησις τοῦ Πεισιστράτου ὑπῆρξεν ἡπία, δικαία καὶ φιλόανθρωπος. Ἐκυβέρνησεν οὗτος συμφώνως πρὸς τοὺς νόμους. Ἐνίσχυσε τὸ ἐμπόριον. Ἦτο φίλος τῶν γραμμάτων. Πρῶτος ἴδρυσεν ἐν Ἀθήναις δημοσίαν βιβλιοθήκην. Συνέλεξε καὶ κατέγραψε τὰ ποιήματα τοῦ Ὀμήρου καὶ διέταξε ν' ἀπαγγέλλωνται δλόκληρα κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Παναθηναίων. Ἐκόσμησε τὴν πόλιν μὲ διάφορα κτίρια. Ἔθηκε τὰ θεμέλια τοῦ μεγαλοπρεποῦς ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διός, τὸν ὁποῖον μετὰ πολλοὺς αἰῶνας (129 μ. Χ.) ὤκοδόμησεν ὁ Ῥωμαῖος αὐτοκράτωρ Ἀδριανός. Ἐν γένει ὁ Πείσιστρατος ἀνύψωσε τὰς Ἀθήνας καὶ κατέστησεν αὐτὰς κέντρον τῆς ἑλληνικῆς παιδείας. Διὰ τοῦτο δικαίως θεωρεῖται ὡς θεμελιωτῆς τοῦ μεγαλείου τῶν Ἀθηνῶν. Ἀπέθανε δὲ τῷ 527.

§ 34. Πεισιστρατίδα.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πεισιστράτου ἔλαβε τὴν ἀρχὴν ὁ πρεσβύτερος αὐτοῦ υἱὸς Ἴππίας, ἔχων συνάρχοντα τὸν νεώτερον ἀδελφὸν Ἴππαρχον. Ἀμφότεροι οἱ ἀδελφοὶ ἐκυβέρνησαν κατ' ἀρχὰς πολὺ καλὰ, ὅπως ὁ πατήρ των. Ἄλλ' ὁ Ἴππαρχος ἐκδικούμενος προσωπικὸν πάθος κατὰ τινος εὐγενοῦς νέου, ὀνομαζομένου Ἀρμοδίου, ἀπηγγόρευσε εἰς τὴν ἀδελφὴν αὐτοῦ νὰ κανηφορήσῃ μετ' ἄλλων παρθένων, τοῦτ' ἔστι νὰ φέρῃ κἀνίστρον ἀνθέων κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Παναθηναίων. Τὴν οἰκογενειακὴν ταύτην ὕβριν

δὲν ἠνέχθη ὁ Ἀρμόδιος. Ὅθεν μετὰ τοῦ στενοῦ φίλου του Ἀριστογείτονος καὶ ἄλλων παρεσκεύασε συνωμοσίαν πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ καταλύσῃσιν τὴν τυραννίδα· ἐμελλε δὲ ἡ κατάλυσις νὰ γείνη κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν μεγάλων Παναθηναίων. Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἑορτὴν ταύτην οἱ συνωμόται μόνον τὸν Ἴππαρχον κατώρθωσαν νὰ φονεύσῃσιν· ἐφονεύθησαν δ' ὅμως καὶ ὁ Ἀρμόδιος καὶ ὁ Ἀριστογείτων, ὁ μὲν πρῶτος εὐθὺς μετὰ τὸν φόνον τοῦ Ἴππαρχου ὑπὸ τῶν δορυφόρων τούτου, ὁ δὲ Ἀριστογείτων μετὰ τινὰς ἡμέρας κατὰ διαταγὴν τοῦ Ἰππίου.

Ἐκτοτε ὁ Ἰππίας κατέστη σκληρότατος. Πολλοὺς τῶν πολιτῶν ἐφόνευσεν καὶ ἄλλους ἐξώριζε καὶ τὰς περιουσίας αὐτῶν ἐδήμειεν. Ὅθεν καὶ τὸ μῖσος τοῦ λαοῦ κατ' αὐτοῦ ἐκορυφώθη. Τότε οἱ Ἀλκιμεωνίδαι, οἰκογένεια πλουσιωτάτη καὶ ἰσχυροτάτη, βοηθούμενοι ὑπὸ τοῦ Κλεισμένου, βασιλέως τῆς Σπάρτης, ἐπολιόρκησαν τὸν Ἰππίαν ἐν τῇ Ἀκροπόλει καὶ ἠνάγκασαν αὐτὸν νὰ συνθηκολογήσῃ καὶ ἀπέλθῃ ἐξ Ἀθηνῶν· μετέβη δὲ εἰς τὸν μέγαν βασιλέα τῶν Περσῶν. Οὕτως αἱ Ἀθηναὶ ἠλευθερώθησαν ἀπὸ τῆς τυραννίδος.

§ 35. Μεταρρύθμισις τοῦ πολιτεύματος ὑπὸ τοῦ Κλεισθέους.

Μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς τυραννίδος ἐστασίαζον πρὸς ἀλλήλους ὁ Ἰσαγόρας, φίλος τῶν τυράννων, καὶ ὁ Κλεισθένης, υἱὸς τοῦ Μεγακλέους. Ὑπερισχύσας δὲ ὁ Κλεισθένης, μετερρύθμισε τὸ πολίτευμα τοῦ Σόλωνος καὶ κατέστησεν αὐτὸ δημοκρατικώτερον τοῦ 508.

Καὶ πρῶτον διήρесе τοὺς Ἀθηναίους εἰς δέκα φυλάς. Ἐκάστη δὲ αὐτῶν περιελάμβανε πολίτας ὅλων ἀδιακρίτως τῶν τάξεων. Ἐπειτα διήρесе τὴν χώραν εἰς δήμους, ἐκάστου δὲ δήμου προέστατο εἰς δῆμαρχος. Τὴν δὲ βουλὴν τῶν τετρακοσίων

ἠϋξῆσεν εἰς πεντακοσίους, ἐκλεγομένων πενήκοντα βουλευτῶν ἐξ ἐκάστης φυλῆς.

Ὁ Κλεισθένης ἔθηκε καὶ τὸν περὶ ὀστρακισμοῦ νόμον διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν πολιτείαν ἀπὸ τῆς τυραννίδος. Πᾶς πολίτης καθιστάμενος ἐπικίνδυνος εἰς τὴν πολιτείαν εἴτε διὰ τὸν πλοῦτόν του εἴτε διὰ τὴν πολιτικὴν του δύναμιν ἐξωστρακίζετο ἐκ τῆς πόλεως ἐπὶ δέκα ἔτη. Ἀλλὰ βραδύτερον ἐξωστρακίζοντο καὶ πολιτικοὶ ἄνδρες, τῶν ὁποίων τὸ πολιτικὸν πρόγραμμα ἀπεδοκίμαζεν ἡ πόλις. Διὰ νὰ ἐξοστρακισθῇ τις ἔπρεπε νὰ μετέχῃ τῆς ψηφοφορίας τὸ ὀλιγώτερον ἐξ χιλιάδας ἄλλως δὲν ἐπραγματοποιεῖτο ὁ ἐξοστρακισμός.

Ἡ πολιτεία τοῦ Κλεισθένους ἔλαβε καὶ στρατιωτικὸν διοργανισμόν. Ἀπ' ἐκείνου τοῦ χρόνου ἐξελέγοντο κατ' ἔτος δέκα στρατηγοί, εἰς ἐξ ἐκάστης φυλῆς. Οὗτοι ἐν εἰρήνῃ μὲν ἐφρόντιζον νὰ παρασκευάζωσι τὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις τῆς χώρας καὶ διηύθυνον τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν αὐτῆς, ἐν δὲ πολέμῳ εἶχον τὴν στρατηγίαν ἐναλλάσσοντες αὐτὴν καθ' ἐκάστην.

ΑΚΜΗ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΟΙ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΠΕΡΣΑΣ ΑΓΩΝΕΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

§ 36. Αἷτια καὶ ἀφορμαὶ τῶν περσικῶν πολέμων. — Ἰωνικὴ ἐπανάστασις.

Ἡ περίοδος τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας, εἰς τὴν ὁποίαν τώρα μεταβαίνομεν, εἶνε ἡ λαμπροτάτη πασῶν, διότι κατ' αὐτὴν οἱ Ἕλληνες ἠγωνίσθησαν τοῖς ἐνδοξοτέροις ἀγῶνας κατὰ τῆς ἀσιατικῆς βαρβαρότητος. Κατ' αὐτὴν ἡ ἐλευθερία ἐθριάμβευσεν ἐναντίον τοῦ δεσποτισμοῦ.

Ἡ ἀληθῆς αἰτία, ἣ προκαλέσασα τὴν γιγαντώδη πάλιν μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Περσῶν, ἦτο ἡ ἀπληστία τῶν μοναρχῶν τῆς Περσίας. Οὗτοι, ἀφ' οὗ ἐξέτειναν τὴν κυριαρχίαν των ἐφ' ὅλης τῆς δυτικῆς Ἀσίας, ἐπὶ τῆς Αἰγύπτου καὶ ἐπὶ τῆς Θράκης, ἠθέλησαν γὰρ ὑποτάξωσι καὶ τὴν Ἑλλάδα. Παρέσχε δ' εὐλογον ἀφορμὴν εἰς τοῦτο ἡ Ἰωνικὴ ἐπανάστασις.

Αἱ κατὰ τὰ παράλια τῆς Μικρῆς Ἀσίας ἑλληνικαὶ ἀποικίαι λίαν ἐνωρὶς προήχθησαν διὰ τοῦ ἐμπορίου εἰς μεγάλην ἀκμὴν. Ἄλλ' ἐπειδὴ δὲν εἶχον πολιτικόν τινα δεσμόν, δὲν ἠδυνήθησαν γὰρ διατηρήσωσι τὴν ἀνεξαρτησίαν των· καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ὑπετάχθησαν εἰς τὸν βασιλέα τῶν Λυδῶν Κροῖσον τῷ 560, ἔπειτα δὲ εἰς τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν Κύρον. Ὁ Κύρος καταστήσας αὐτὰς φόρου ὑποτελεῖς ἀντὶ ὀλιγαρχικοῦ ἢ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος ἐπέβαλεν εἰς αὐτὰς τυράννους ἐκ τῶν ἐγχωρίων ἀριστοκρατικῶν.

Τοιαύτη ἦτο ἡ κατάστασις τῶν ἐν Ἀσίᾳ ἑλληνικῶν ἀποικιῶν, ὅτε ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν Δαρεῖος ὁ Ἰστάσπουρος, δραστήριος μὲν καὶ ἰκανώτατος, ἀλλ' εἰς ἄκρον φιλόδοξος, ἐπεχείρησε μεγάλην ἐκστρατείαν κατὰ τῶν ἐν Εὐρώπῃ Σκυθῶν τῷ 513. Διαβάς τὸν ποταμὸν Ἰστρον (Δούναβιν) εἰσέβαλεν εἰς τὴν Σκυθίαν, τὴν σημερινὴν μεσημβρινὴν Ῥωσίαν, πρὸς φύλαξιν δὲ τῆς γεφύρας τοῦ ποταμοῦ ἀφήκε τοὺς τυράννους τῶν ἑλληνικῶν ἀποικιῶν, οἵτινες εἶχον ἀκολουθήσῃ αὐτὸν εἰς τὴν ἐκστρατείαν.

Εἰς τὴν ἐκστρατείαν ταύτην ὁ Δαρεῖος ἔπαθε πολλὰς ζημίας ὑπὸ τῶν Σκυθῶν καὶ ἠναγκάσθη γὰρ ὑποχωρήσῃ. Τότε μία ἴλη ἵππικῶν τῶν Σκυθῶν ἔσπευσεν εἰς τὴν γέφυραν καὶ ἐπρότεινεν εἰς τοὺς φυλάττοντας αὐτὴν Ἕλληνας γὰρ τὴν διαλύσωσιν, ἵνα οὕτω καταστραφῇ ὀλοσχερῶς ὁ Δαρεῖος.

Τὴν πρότασιν ταύτην ὑπεστήριξεν ὁ Ἀθηναῖος Μιλτιάδης, τύραννος τῆς Θρακικῆς χερσονήσου, ἀνὴρ τολμηρὸς καὶ στρατηγικός· ἀλλ' ἀντέκρουσεν αὐτὴν ὁ Ἰστιαῖος, τύραννος τῆς Μιλήτου. Ἡ γνώμη τοῦ Ἰστιαίου ὑπερίσχυσε, καὶ ὁ Δαρεῖος

ἐπόθη. Ὁ Δαρεῖος ἀνταμείβων τὸν Ἰστιάιον ἐδώρησεν εἰς αὐτὸν πλουσίαν χώραν παρὰ τὸν Στρυμόνα ποταμὸν, ἐν τῇ ὁποίᾳ ὁ Ἰστιάιος ἔκτισε τὴν πόλιν Μύρκιον καὶ ὠχύρωσεν αὐτήν. Ἄλλ' ὁ στρατηγὸς τῶν Περσῶν Μεγάβαζος παρέστησεν εἰς τὸν Δαρεῖον ὅτι ἦτο ἐπικίνδυνον νὰ κατέχη Ἕλληνα τὴν πλουσιωτάτην ἐκείνην χώραν. Τότε ὁ Δαρεῖος προσεκάλεσε τὸν Ἰστιάιον εἰς τὰ Σούσα καὶ τὸν ἐκράτει πλησίον τοῦ ὡς σύμβουλον. Τύραννον δὲ τῆς Μιλήτου κατέστησε τὸν γαμβρὸν τοῦ Ἰστιάιου Ἀρισταγόραν.

Ὁ Ἰστιάιος βλέπων ὅτι ἡ ἐν Σούσαις διαμονὴ τοῦ ὠμοίαζε πρὸς ὀχληρὰν αἰχμαλωσίαν, ἐζήτηε ν' ἀπαλλαγῆ αὐτῆς. Ὄθεν ἔγραψε πρὸς τὸν γαμβρὸν τοῦ Ἀρισταγόραν νὰ κινήσῃ εἰς ἐπανάστασιν τοὺς Ἴωνας, ἐλπίζων ὅτι ὁ Δαρεῖος ἤθελε πέμψῃ αὐτόν, ἵνα καταπνίξῃ τὴν ἐπανάστασιν. Ὁ Ἀρισταγόρας ἐδέχθη προθύμως τὴν πρότασιν τοῦ πενθεροῦ του. Εὐθὺς λοιπὸν παρασκευάζει τὰ πάντα πρὸς ἐπανάστασιν καὶ μεταβαίνει εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ νὰ ζητήσῃ ἐπικουρίας.

Κατ' ἀρχὰς μετέβη εἰς Σπάρτην· ἀλλ' ἀπέτυχεν. Ἐπειτα μετέβη εἰς Ἀθήνας. Οἱ Ἀθηναῖοι συμπαθοῦντες πρὸς τοὺς ἀποϊκοῦς τῶν Ἴωνας ἀπέστειλαν πρὸς βοήθειαν τῶν ἐπαναστατῶν εἴκοσι τριῆρεις μετ' ἀναλόγου στρατοῦ, εἰς ταύτας δὲ προσετέθησαν καὶ πέντε τῶν Ἐρετριέων. Οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Ἐρετριεῖς ἐλθόντες εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ ἐνωθέντες μετὰ τῶν ἐπαναστατῶν ἐβάδισαν κατὰ τῶν Σάρδεων, πρωτεύουσος τῆς Λυδίας· ἐκυρίευσαν δ' αὐτάς εὐκόλως καὶ ἐπυρπόλησαν. Ἄλλ' ἐπελθὼν πολυάριθμος περσικὸς στρατὸς ἠνάγκασε τοὺς Ἕλληνας νὰ υποχωρήσωσι. Μετὰ ταῦτα γενομένης μάχης περὶ τὴν Ἐφεσον, οἱ Ἕλληνες ἐνίκηθησαν, καὶ οἱ μὲν Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Ἐρετριεῖς ἐπέστρεψαν οἴκαδε, οἱ δὲ Ἴωνες ἐξηκολούθησαν τὸν ἀγῶνα.

Ὅτι πρᾶξέλεπεν ὁ Ἰστιάιος, αὐτὸ καὶ συνέβη. Ὁ Δαρεῖος ἔπεμψεν αὐτὸν ἵνα καταπνίξῃ τὴν ἐπανάστασιν· ἀλλ' οὗτος ἠνώθη μὲ τοὺς ἐπαναστάτας. Οἱ Πέρσαι δ' ὁμοῦς ἐνίκησαν πανταχοῦ καὶ

δισκορπίσαν τούς ἐπαναστάτας. Οἱ πρωταίτιοι τῆς ἐπαναστάσεως Ἀρισταγόρας καὶ Ἰστιαῖος ἐγκατέλιπον τούς Ἕλληνας εἰς τὴν τύχην των, καὶ ὁ μὲν Ἀρισταγόρας καταφυγὼν εἰς τοὺς Θρᾶκας ἐφρονεῖθη ὑπ' αὐτῶν, ὁ δὲ Ἰστιαῖος μετὰ πολλὰς περιπετειᾶς συνελήφθη ὑπὸ τῶν Περσῶν καὶ ἀνεσκολοπίσθη.

Οἱ Ἴωνες ἀντέστησαν ἀκόμη· ἀλλ' ἐπὶ τέλους κατετροπώθησαν ἐν μεγάλῃ ναυμαχίᾳ παρὰ τὴν Ἀθήνην πρὸ τῆς Μιλήτου. Μετὰ ταῦτα οἱ Πέρσαι πολιορκήσαντες τὴν Μίλητον, ἣ ὁποῖα τελευταία ἀντέστη, ἐκυρίευσαν αὐτὴν ἐξ ἐφόδου τῷ 494· καὶ τῶν ἀνδρῶν τοὺς πλείστους κατέσφαξαν, τὰς δὲ γυναῖκας καὶ τὰ παιδία ἐξηνδραπόδισαν. Ὡσαύτως καὶ τὰς ἄλλας πόλεις, αἱ ὁποῖαι ἐκ νέου ὑπετάχθησαν, ἐτιμώρησαν αὐστηρῶς.

Τοιοῦτον θλιβερὸν τέλος ἔλαβεν ἡ ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἐπανάστασις τῶν Ἑλλήνων, ἣτις ὑπῆρξεν ἡ ἀφορμὴ τῶν Περσικῶν πολέμων.

§ 37. Ἐκστρατεία τοῦ Μαρδονίου κατὰ τῆς Ἑλλάδος.—Νεαὶ παρασκευαὶ τοῦ Δαρείου.

Ὁ Δαρεῖος μαθὼν τὴν πυρπόλησιν τῶν Σάρδεων ὠργίσθη μεγάλως ἐναντίον τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν Ἐρετριέων, καὶ ἀπεφάσισε νὰ τιμωρήσῃ αὐτούς. Καὶ τῷ ὄντι, εὐθύς ὡς κατέστειλε τὴν Ἴωνικὴν ἐπανάστασιν, ἀπέστειλε τὸν γαμβρὸν τοῦ Μαρδόνιον μετὰ στρατοῦ καὶ στόλου ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος καὶ ἰδίως ἐναντίον τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν Ἐρετριέων, τῷ 493. Ἄλλ' ὁ μὲν στόλος, ἐν ᾧ παρέπλεε τὸν Ἄθω, κατελήφθη ὑπὸ τρικυμίας σφοδρᾶς καὶ κατεστράφη. Ὁ δὲ στρατός, τοῦ ὁποῦ ἡγήετο αὐτὸς ὁ Μαρδόνιος, ἐν ᾧ διήρχετο τὴν Μακεδονίαν, προσεβλήθη ὑπὸ τῶν αὐτόθι κατικούντων Βρύγων, οἵτινες ἦσαν θρακικὸν φύλον, καὶ ἔπαθε μεγάλην φθοράν. Ὡστε ὁ Μαρδόνιος ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ ὀπίσω ἄπρακτος.

Ὁ Δαρείος ἠρεθίσθη ἀκόμη περισσότερο ἐκ τῆς ἀποτυχίας ταύτης καὶ ἐπέμεινε εἰς τὴν ἰδέαν νὰ τιμωρήσῃ τοὺς Ἀθηναίους καὶ τοὺς Ἑρετριεῖς καὶ νὰ ὑποτάξῃ προσέτι καὶ ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Ἔδωκε λοιπὸν διαταγὰς νὰ παρασκευασθῇ νέος στρατὸς καὶ στόλος. Συγχρόνως δ' ἐπέμψε, κατὰ περσικὴν συνήθειαν, κήρυκας εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ νὰ ζητήσωσι γῆν καὶ ὕδωρ, σημεῖα ὑποταγῆς. Πολλὰί πόλεις ἔδωκαν τὰ σημεῖα ταῦτα τῆς ὑποταγῆς, καὶ αὐτὴ ἀκόμη ἦ ἰσχυρὰ Αἴγινα. Ἄλλ' οἱ Ἀθηναῖοι ἔρριψαν τοὺς κήρυκας ἐντὸς βαράθρου, εἰς τὸ ὅποιον ἔρριπτον τοὺς κακούργους. Ὡσαύτως καὶ οἱ Σπαρτιᾶται τοὺς ἔρριψαν ἐντὸς φρέατος, εἰπόντες εἰς αὐτοὺς εἰρωνικῶς νὰ λάβωσιν ἀπὸ ἐκεῖ γῆν καὶ ὕδωρ καὶ νὰ φέρωσιν αὐτὰ εἰς τὸν βασιλέα των.

§ 38. Δευτέρα ἐκστρατεία τῶν Περσῶν κατὰ τῆς Ἑλλάδος. — Ἡ ἐν Μαραθῶνι μάχη.

Ἐν τῇ μεταξὺ ὁ Δαρείος ἠτοίμασεν ἑκατὸν χιλιάδας στρατὸν καὶ δέκα χιλιάδας ἵππέων καὶ στόλον ἑξακοσίων πλοίων καὶ πολλῶν φορτηγῶν· ἀρχηγούς δὲ τῆς ἐκστρατείας διώρισε τὸν Δάτιν καὶ τὸν Ἀρταφέρνην, ἀνεψιὸν του. Ὁλος ὁ στρατὸς καὶ ὁ στόλος συνεκεντρώθη εἰς τὴν Σάμον τὸ ἔαρ τοῦ 490. Ἀπὸ ἐκεῖ ὁ Δάτις καὶ ὁ Ἀρταφέρνης ἔπλευσαν καὶ διηυθύνθησαν πρῶτον κατὰ τῆς Ἑρετρίας, καὶ ἐκυρίευσαν αὐτὴν μετὰ ἐξαήμερον πολιορκίαν. Μετὰ ταῦτα κατὰ συμβουλήν τοῦ Ἰππίου, ὅστις πάρηκολούθει αὐτοὺς ὡς ὀδηγός, ἀπέδησαν εἰς τὸν Μαραθῶνα τῆς Ἀττικῆς καὶ ἐστραπέδευσαν ἐν αὐτῷ.

Οἱ Ἀθηναῖοι, εὐθύς ὡς ἔμαθον ὅτι οἱ Πέρσαι ἀπέδησαν εἰς τὸν Μαραθῶνα, ἠτοιμάσθησαν ν' ἀποκρούσωσι τὸν κίνδυνον· συγχρόνως δ' ἐπέμψαν εἰς Σπάρτην τὸν ταχὺν πεζοπόρον Φειδιππίδην διὰ νὰ ζητήσωσι τὴν συνδρομὴν αὐτῆς. Οἱ Σπαρτιᾶται ἐφάνησαν μὲν πρόθυμοι νὰ βοηθήσωσι τοὺς Ἀθηναίους, ἀλλ' ἔνεκα θρη-

σκευητικοῦ ἐθίμου δὲν ἠδύναντο νὰ ἐκστρατεύωσι, πρὶν γείνη παν-
σέληνος. Ἦτο δὲ τότε ἡ σελήνη ἐννέα ἡμερῶν. Ὁ Φειδιππίδης
ἐπιστρέφει καὶ φέρει τὴν ἀπόκρισιν τῶν Σπαρτιατῶν. Εὐθὺς μετὰ
τοῦτο οἱ δέκα στρατηγοὶ τῶν Ἀθηναίων συνήλθον εἰς πολεμικὸν
συμβούλιον, ἵνα σκεφθῶσι περὶ τοῦ πρακτέου. Ἐτέθη τὸ ζήτημα
ἄν ἔπρεπε ν' ἀφήσωσι τοὺς Πέρσας νὰ προχωρήσωσιν εἰς τὴν πό-
λιν καὶ νὰ περιμένωσιν αὐτοὺς ἐν Ἀθήναις, κλειόμενοι ἐντὸς τῶν
τειχῶν καὶ περιορίζοντες τὸν ἀγῶνα εἰς ἄμυναν, ἢ ἔπρεπε νὰ ἐξ-
έλθωσι καὶ ἀντιμετωπίσωσι τὸν ἐχθρὸν ἔξω τῶν Ἀθηνῶν. Ἄν
ἔπραττον τὸ πρῶτον, θὰ παρείχετο εἰς τὸν Ἰππιᾶν εὐκαιρία νὰ
προσεταιρισθῇ τοὺς ὑπολειπομένους τῶν ἐν Διακρίᾳ φίλων του.
Ὁ Μιλτιάδης κατανοῶν τὸν κίνδυνον τοῦτον ἐπρότεινε τὴν ἐξ-
οδον. Ἄλλ' αἱ ψῆφοι τῶν στρατηγῶν διηρέθησαν. Τέσσαρες τῶν
στρατηγῶν ἐκηρύχθησαν ὑπὲρ τῆς γνώμης τοῦ Μιλτιάδου, πέντε
δὲ κατ' αὐτῆς. Ἄλλ' ὁ Μιλτιάδης πείθει ἰδιαίτερος τὸν πολέ-
μαρχον Καλλίμαχον, ὅστις εἶχε ψῆφον ἐν τῇ συμβουλίᾳ, καὶ
οὕτως ἀποφασίζεται ἡ τολμηρὰ ἐξοδος.

Τὴν 7 Σεπτεμβρίου τοῦ 490 ἐννέα χιλιάδες Ἀθηναῖοι,
τῶν ὁποίων ἕκαστος ἠκολοθεῖτο ὑφ' ἑνὸς δούλου, ἔσπευσαν εἰς
Μαραθῶνα καὶ ἐστρατοπέδευσαν παρὰ τὸ Ἡράκλειον. Μετὰ δύο
ἡμέρας προσήλθον καὶ χίλιοι Πλαταιεῖς, οἵτινες ἀπρόσκλητοι
ἔσπευσαν ἵνα συμπολεμήσωσι μετὰ τῶν Ἀθηναίων ὑπὲρ τῆς
ἐλευθερίας.

Ἐκαστος τῶν δέκα στρατηγῶν εἶχε τὴν ἀρχιστρατηγίαν ἀνὰ
μίαν ἡμέραν· ἀλλ' ὁ Ἀριστείδης ἀναγνωρίζων τὴν ἱκανότητα καὶ
τὴν πολεμικὴν ὑπεροχὴν τοῦ Μιλτιάδου παρεχώρησεν εἰς αὐτὸν
τὴν ἡμέραν τῆς ἀρχιστρατηγίας του. Τὸν Ἀριστείδην ἐμιμήθη-
σαν καὶ οἱ ἄλλοι στρατηγοὶ, καὶ οὕτως ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ πάντων
ἀρχιστράτηγος ὁ Μιλτιάδης.

Ὁ Μιλτιάδης κατήγετο ἐξ ἐπιφανοῦς ἀθηναϊκῆς οἰκογενείας.
Εἶχε διακριθῆ ὡς τύραννος τῆς Θρακικῆς χερσονήσου. ἠκολού-
θησεν, ὡς προείπομεν, τὸν Δαρεῖον εἰς τὴν κατὰ τῶν Σκυθῶν ἐκ-

στρατείαν καὶ ὑπεστήριξε τὴν πρότασιν τῶν Σκυθῶν περὶ διαλί-
σεως τῆς γεφύρας τοῦ Δουνάβηως. Ἀλλὰ φοβούμενος ἔπειτα τὴν
ἐκδίκησιν τοῦ Δαρείου ἐπανῆλθεν εἰς Ἀθήνας.

Ὁ Μιλτιάδης παρέταξε τὸν στρατὸν ἐπὶ τῶν ὕψωματων τοῦ
Πεντελικοῦ, ἀνωθεν τοῦ Ἡρακλείου, καὶ τὸ μὲν δεξιὸν κέρας
κατὰ νόμον ἔδωκεν εἰς τὸν πολέμαρχον Καλλίμαχον, τὸ δὲ ἀρι-
στερὸν χάριν τιμῆς ἔδωκεν εἰς τοὺς Πλαταιεῖς. Εἰς τὸ μέσον
παρέταξε τὰς ἄλλας φυλάδας.

Ὅτε ὁ Μιλτιάδης ἔδωκε τὸ σημεῖον, ἀμέσως ἀντήχησεν
ὁ παίαν, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ὤρμησαν μετὰ κραυγῶν ἐναντίον
τῶν ἐχθρῶν, οἵτινες ἦσαν παρατεταγμένοι ἐν τῇ πεδιάδι παρὰ
τὴν θάλασσαν. Ἡ σύγκρουσις ὑπῆρξε φοβερά. Δὲν παρήλθον πολ-
λαὶ ὥραι καὶ οἱ Πέρσαι τρέπονται εἰς αἰσχρὰν φυγὴν, ἀφήσαντες
πλείστους νεκρούς. Οἱ Ἀθηναῖοι καταδιώκουσιν αὐτοὺς παντα-
χόθεν· πλησιάσαντες δ' εἰς τὴν θάλασσαν ζητοῦσι μετὰ κραυγῶν
πῦρ διὰ νὰ καύσωσι τὰ πλοῖα. Ἐκεῖ, πλησίον τῶν πλοίων, συν-
ήφθη νέος ἀγὼν πεισματωδέστατος. Οἱ Πέρσαι ἔντρομοι ρίπτον-
ται εἰς τὰ πλοῖα καὶ φεύγουσιν. Οἱ Ἀθηναῖοι συνέλαβον ἑπτὰ
πλοῖα. Ἐκεῖ παρὰ τὴν θάλασσαν ἐφονεύθησαν ὁ πολέμαρχος
Καλλίμαχος, ὁ στρατηγὸς Στησίλαος καὶ ἄλλοι. Ὁ δὲ
ἀτρόμητος Κυναίγειρος, ἀδελφὸς τοῦ ποιητοῦ Αἰσχύλου, εὖ-
ρεν ἡρωϊκώτατον θάνατον, θελήσας νὰ ἐμποδίσῃ πλοῖον περσικὸν
ἔτοιμον ν' ἀποπλεύσῃ. Τῶν Περσῶν ἐφονεύθησαν ἕξ χιλιάδες τε-
τρακόσιοι, τῶν δὲ Ἑλλήνων ἑκατὸν ἐνενήκοντα δύο Ἀθηναῖοι,
πλὴν δὲ τούτων ἐφονεύθησαν καὶ δοῦλοι καὶ Πλαταιεῖς. Πλοῖα
δὲ λάφυρα περιήλθον εἰς τοὺς νικητάς.

Οἱ Πέρσαι φεύγοντες ἔκαμψαν τὸ Σούνιον ἀκρωτήριον καὶ
διηρθύνθησαν εἰς Φάληρον μὲ τὸν σκοπὸν νὰ κυριεύσωσι τὰς
Ἀθήνας, τὰς ἐποίας ὑπελόγιζον ὅτι θὰ εὕρωσιν ἐρήμους στρα-
τιωτῶν. Ἀλλ' ὁ Μιλτιάδης, ἐννοήσας τὸν κίνδυνον, ἀφῆκεν εἰς
τὸν Μαραθῶνα τὸν Ἀριστείδην μὲ τὴν φυλὴν του πρὸς φύλαξιν
τῶν λαφύρων, αὐτὸς δὲ μεθ' ἔλου τοῦ στρατοῦ ἔσπευσεν εἰς

Ἀθήνας καὶ ἐστρατοπέδευσεν εἰς τὸ Κυνόσαργες πλησίον τοῦ Ἰλισσοῦ. Οἱ Πέρσαι φθάσαντες εἰς Φάληρον καὶ ἰδόντες τοὺς Ἀθηναίους ἐστρατοπεδευμένους ἀνεχώρησαν εἰς τὴν Ἀσίαν.

Τὴν αὐτὴν ἡμέραν καθ' ἣν ἀνεχώρησαν οἱ Πέρσαι, ἦλθον μὲ ἐσπευσμένην πορείαν δύο χιλιάδες Σπαρτιάται, οἱ ὅποιοι μεταβάντες εἰς τὸν Μαραθῶνα καὶ ἰδόντες τοὺς νεκροὺς τῶν βαρβάρων^α συνεχάρησαν τοὺς Ἀθηναίους διὰ τὴν λαμπρὰν νίκην των.

Ἐκ τῶν πλουσίων λαφύρων τὸ δέκατον προσέφερον οἱ Ἀθηναῖοι εἰς τοὺς θεούς, τὰ δὲ λοιπὰ διεμοίρασαν μεταξύ των. Ἐξαιρητικῶς δ' ἐτίμησαν τὸν Μιλτιάδην, διότι εἰς αὐτὸν κατὰ πλεῖστον ὠφείλετο ἡ ἔνδοξος ἐκείνη νίκη.

Τοὺς πεσόντας Μαραθωνομάχους εἰς ἔνδειξιν τιμῆς ἔθαψαν εἰς αὐτὸ τὸ πεδίον τῆς μάχης. Εἰς ἓνα τάφον ἔθαψαν τοὺς Ἀθηναίους καὶ ἐπὶ τοῦ τάφου ἔστησαν δέκα στήλας, ἐπ' αὐτῶν δ' ἐχάραξαν τὰ ὀνόματα τῶν ἡρωϊκῶς πεσόντων κατὰ φυλάς. Ἐν ἰδιαιτέρῳ δὲ τάφῳ ἔθαψαν τοὺς δούλους καὶ ἐν ἰδιαιτέρῳ τοὺς Πλαταιεῖς.

Ἔθνατος τοῦ Μιλτιάδου. — Ὁ Μιλτιάδης μετὰ τὸ ἐν Μαραθῶνι κατόρθωμα δικαίως ἐθεωρεῖτο ὁ πρῶτος ἀνὴρ ἐν Ἀθήναις· ἀλλὰ τὸ τέλος αὐτοῦ ὑπῆρξε θλιβερόν. Ἐζήτησε καὶ ἔλαβε παρὰ τῶν Ἀθηναίων ἑβδομήκοντα τριῆρεις, στρατῶν καὶ χρήματα, ἔχων σκοπὸν νὰ πλεύσῃ κατὰ τῶν Κυκλάδων καὶ ἐξαναγκάσῃ αὐτὰς εἰς πληρωμὴν χρημάτων ἕνεκα τῆς ὑποταγῆς αὐτῶν εἰς τοὺς Πέρσας. Κατὰ πρῶτον ἐπλευσεν ἐναντίον τῆς Πάρου ἐν ᾗ δ' ἐπολιόρκει τὴν πόλιν, ἐπληρώθη εἰς τὸν μῆρὸν καὶ ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὰς Ἀθήνας. Οἱ ἐχθροὶ του τότε τὸν κατηγόρησαν εἰς τὸν δῆμον ὅτι δῆθεν ἕνεκα προσωπικοῦ πάθους κατὰ τινος Παρίου, ὀνόματι Λυσαγόρου, ἐξηπάτησε τὴν πόλιν· ὁ δὲ δῆμος κατεδίκασεν αὐτὸν εἰς πρόστιμον πενήκοντα ταλάντων. Ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν καταδίκην ὁ Μιλτιάδης ἀπέθανεν ἐκ τῆς πληγῆς του.

§ 39. Ἀριστείδης καὶ Θεμιστοκλῆς.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μιλτιάδου δύο ἑξοχοὶ ἄνδρες, ὁ Ἀριστείδης καὶ Θεμιστοκλῆς, ἐναλλάξ διηύθυνον τὰ πολιτικὰ πράγματα τῶν Ἀθηνῶν.

Ὁ Ἀριστείδης, υἱὸς τοῦ Λυσιμάχου, ἦτο ἀνὴρ χρηστός, φιλαλήθης καὶ δίκαιος. Ὑπηρέτει τὴν πατρίδα μετὰ προθυμίας, χωρὶς ν' ἀποδέλην εἰς δόξαν ἢ εἰς χρήματα. Παροιμιώδης κατέστη ἢ δικαιοσύνη του ἔθεν καὶ δίκαιος ἐπωνομάσθη. Καίτοι διεχειρίσθη τὰ δημόσια χρήματα ἐπὶ πολλὰ ἔτη καὶ ἠδύνατο νὰ γείνη πλούσιος, ἂν ἤθελεν, ἐν τούτοις ἔμεινε πτωχὸς μέχρι τέλους τοῦ βίου.

Ἀντίθετος πρὸς τὸν Ἀριστείδην κατὰ τὸν χαρακτήρα ἦτο ὁ Θεμιστοκλῆς, υἱὸς τοῦ Νεοκλέους. Ὁ Θεμιστοκλῆς ἦτο εἰς ἄκρον φίλαρχος καὶ φιλοδόξος. Ἐπεζήτει τὴν ἀρχὴν διὰ παντὸς μέσου, ἔστω καὶ ἀδίκου, ἵνα δι' αὐτῆς μεγαλοουργήσῃ. Ἰδίως δ' ἐζήθη, ἢ φιλοδοξία τοῦ Θεμιστοκλέους μετὰ τὸ ἐν Μαραθῶνι τρόπαιον τοῦ Μιλτιάδου, περὶ τοῦ ὁποῦ ἀναφέρεται ὅτι συχνάκις ἔλεγεν εἰς τοὺς φίλους του Οὐκ ἔα με καθεύδειν τὸ τοῦ Μιλτιάδου τρόπαιον.

Ὁ Θεμιστοκλῆς εἶχε μέγα προορατικόν. Ἐν ᾧ πάντες οἱ Ἀθηναῖοι ἐνόμιζον ὅτι οἱ Πέρσαι μετὰ τὸ ἐν Μαραθῶνι πάθημά των δὲν θὰ τολμήσωσι πλέον νὰ ἔλθωσιν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος, μόνος ὁ Θεμιστοκλῆς ἔλεγεν, ὅτι ἡ ἐν Μαραθῶνι μάχη ἦτο ἀρχὴ μεγαλειτέρων ἀγώνων. Διὰ τοῦτο δὲ συνεβούλευε τοὺς Ἀθηναίους νὰ παρασκευασθῶσι. Καὶ ἐπειδὴ ἐφρόνει ὅτι οἱ Ἕλληνες μόνον διὰ θαλάσσης θὰ ἠδύνατο ν' ἀποκρούσωσι τὸν ἐκ τῆς Περσίας κίνδυνον, κατέπεισε τοὺς Ἀθηναίους νὰ κατασκευάσωσιν ἐκ τῶν προσόδων τῶν μεταλλείων τοῦ Λαυρείου ἄλλας ἑκατὸν τριήρεις, αἵτινες μετὰ τῶν ὑπαρχουσῶν ἐγένοντο ἐν ὄλῳ διακόσμαι. Εἰς τοὺς τολμηροὺς τούτους νεωτερισμοὺς τοῦ Θεμιστοκλέους.

ἤμαντιοῦτο ὁ μέγας πολιτικὸς ἀντίπαλος αὐτοῦ Ἀριστείδης. Ὁ Θεμιστοκλῆς, ἵνα μὴ ἀπαντᾷ προσκόμενα εἰς τὰ σχέδιά του, ἐνήργησε καὶ ἐξωστρακίσθη ὁ Ἀριστείδης. Ὅτε δ' ἀνεχώρει ἐξ Ἀθηνῶν ὁ Ἀριστείδης, ὕψωσε τὰς χεῖρας καὶ ἠυχθήθη εἰς τοὺς θεοὺς νὰ μὴ λάβῃ τὴν ἀνάγκην του ἢ πατρίδος.)

§ 40. Ἐκστρατεία τοῦ Ξέρξου κατὰ τῆς Ἑλλάδος.

Ὅ,τι προέβλεπεν ὁ Θεμιστοκλῆς, τοῦτο καὶ συνέβη. Ὁ Δαρεῖος, μαθὼν τὴν ἤτταν τοῦ στρατοῦ του εἰς τὸν Μαραθῶνα, ὠργίσθη παρὰ πολὺ καὶ ἀπεφάσισε νὰ ἐκστρατεύσῃ αὐτοπροσώπως κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλ' ἐν ᾧ προητοιμάζετο, ἀπέθανε· διεδέχθη δὲ αὐτὸν ὁ υἱὸς του Ξέρξης, ὅστις ἦτο κοῦφος καὶ ἀλαζῶν.

Ὁ Ξέρξης ἀπεφάσισε νὰ ἐκτελέσῃ αὐτὸς τὸ σχέδιον τοῦ πατρὸς του, δηλαδὴ νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Ὄθεν διέταξε γενικὴν στρατολογίαν καθ' ἕλον τὸ ἀχανὲς κράτος του καὶ προετοιμασίαν ἕλων τῶν ἀπαιτουμένων διὰ τὴν μακρινὴν ταύτην ἐκστρατείαν. Μετὰ τέσσαρα δ' ἔτη τὰ πάντα ἦσαν ἔτοιμα, ἔν ἑκατομμύριον ἐπταχόσαιοι χιλιάδες πεζικὸς στρατός, ὀγδοήκοντα χιλιάδες ἵππεις, χίλια διακόσια ἑπτὰ πολεμικὰ πλοῖα, καὶ τρεῖς χιλιάδες φορηγά. Ἀπασαὶ αἱ πεζικαὶ καὶ ἵππικαὶ δυνάμεις συνηθροίσθησαν εἰς τὰ Κρίταλλα τῆς Καππαδοκίας καὶ ἐκεῖθεν ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τοῦ Ξέρξου ἤλθον καὶ διεχειμάσαν εἰς τὰς Σάρδεϊς.

Τὸ ἔαρ τοῦ 480 ὁ Ξέρξης ἐξεκίνησεν ἐκ Σάρδεων μεθ' ἕλου τοῦ στρατοῦ του καὶ διηυθύνθη πρὸς τὸν Ἑλλήσποντον, ὅπου εἶχε συναθροισθῆ καὶ ὁ στόλος. Ἐκεῖ διέταξε νὰ κατασκευάσωσι δύο γεφύρας μεταξὺ Ἀβύδου καὶ Σηστοῦ διὰ νὰ διαβῇ ὁ στρατός. Ἀλλ' ἐπῆλθε σφοδρὰ τρικυμία καὶ αἱ γέφυραι κατεστράφησαν. Τότε ὁ κοῦφος καὶ ἀλαζῶν Ξέρξης ἔγεινεν ἔξω φρενῶν καὶ

διέταξε νὰ μαστιγώσῃ τὸν Ἑλλησποντον διὰ τὴν αὐθάδειάν του καὶ τὴν ἀπειθειαν πρὸς τὸν μέγαν βασιλέα. Νέαι γέφυραι κατασκευάσθησαν καὶ ὁ στρατὸς ἤρχισε νὰ διαβαίῃ. Ἀφ' οὗ διεπεραιώθη εἰς τὴν Εὐρώπην ὁ Ξέρξης, ἐβάδιζε μὲ ὄλον τὸν στρατὸν του διὰ τῆς Θράκης, τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θεσσαλίας, χωρὶς μηδαμοῦ ν' ἀπαντήσῃ ἀντίστασιν. Ὁ δὲ στόλος του τὸν παρακολούθει παραπλέων.

Ἐν Ἑλλάδι πρῶτοι οἱ Ἀθηναῖοι, ὅτε ἔμαθον τὴν παρασκευαζομένην ἐκστρατείαν τοῦ Ξέρξου, ἔσπευσαν νὰ ἐρωτήσῃ τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν τί πρέπει νὰ πράξωσιν. Ἡ Πυθία ἐρησμοδότησεν ὅτι τὰ ξύλινα τεῖχη θὰ σώσωσιν αὐτούς. Ὁ χρησμός οὗτος προῦκάλεσε πολλὰς συζητήσεις ἐν Ἀθήναις. Ἀλλ' ὁ Θεμιστοκλῆς ἐξήγησεν αὐτὸν ὀρθῶς, εἰπὼν ὅτι ξύλινα τεῖχη ἢ Πυθία ἐνόει τὰ πλοῖα. Ἀπεφασίσθη λοιπὸν ὅλοι οἱ Ἀθηναῖοι, ὅσοι ἠδύναντο νὰ φέρωσιν ὅπλα, νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὰ πλοῖα καὶ ν' ἀντιμετωπίωσιν τὸν ἐπερχόμενον κίνδυνον.

Ταῦτοχρόνως συνήλθεν ἐν τῷ Ἴσθμῷ τῆς Κορίνθου σύνοδος τῶν Ἑλλήνων. ἔλαβον δὲ μέρος εἰς αὐτὴν οἱ Σπαρτιαταὶ μετὰ τῶν ἄλλων Πελοποννησίων, οἱ Ἀθηναῖοι, οἱ Αἰγινῆται, οἱ Κορίνθιοι καὶ ἄλλοι Ἕλληνας, ἵνα συσκεφθῶσι πῶς θ' ἀποκρούσωσι τὸν κίνδυνον. Ἐκεῖ ἀπεφάσισαν ὁ μὲν βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Λεωνίδας μετὰ τριακοσίων Σπαρτιατῶν καὶ ἄλλων Ἑλλήνων, ἐν ὀλίγῃ ἑπτὰ χιλιάδων, νὰ καταλάβῃ τὸ στενὸν τῶν Θερμοπυλῶν διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν πρὸς τὰ πρόσω πορείαν τοῦ Ξέρξου, ὁ δ' ἑλληνικὸς στόλος νὰ πλεύσῃ εἰς Ἀρτεμίσιον, ἀκρωτήριο πρὸς βορρᾶν τῆς Εὐβοίας, διὰ ν' ἀντιταχθῇ κατὰ τοῦ περσικοῦ στόλου.

§ 41. Ἡ ἐν Θερμοπύλαις μάχη (Ἰούλιος 480).

Ὁ Ξέρξης, ὅτ' ἔφθασεν εἰς Θερμοπύλας, ἔμαθεν ὅτι ὁ βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Λεωνίδας μετ' ὀλίγων Ἑλλήνων κατέχει τὸ

στενόν μὲ σκοπὸν νὰ ἐμποδίσῃ τὴν περαιτέρω πορείαν αὐτοῦ. Ἦτο δὲ τὸ στενὸν τῶν Θερμοπυλῶν πάροδος μεταξὺ τῆς ἀποτόμου καὶ δυσβάτου ἀνατολικῆς πλευρᾶς τῆς Οἴτης καὶ τοῦ Μαλιακοῦ κόλπου, τόσο στενή, ὥστε εἰς τινὰ μέρη μόνον μία ἄμαξα ἠδύνατο νὰ περάσῃ. Περὶ δὲ τὸ μέσον τῆς παρόδου ταύτης ὑπῆρχον θερμαὶ πηγαί· ὅθεν καὶ τὸ ὄνομα Θερμοπύλαι. Ἦσαν δὲ αἱ Θερμοπύλαι ἡ μόνη δίοδος, ἣτις ἔφερεν ἐκ τῆς Θεσσαλίας εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα.

Ὁ Ξέρξης ἤλπιζεν ὅτι καὶ μόνη ἡ θέα τῶν ἀναριθμῆτων στρατευμάτων του ἤθελε τρέψῃ εἰς φυγὴν τοὺς ὀλίγους ἐκείνους Ἕλληνας. Ἄλλ' ἠπατάτο. Ἐπερίμενε τέσσαρας ἡμέρας μὲ τὴν ἰδέαν ὅτι οἱ Ἕλληνες θὰ σκεφθῶσι καλλίτερον καὶ θ' ἀπέλθωσιν. Ἀλλὰ μάτην. Οἱ Ἕλληνες ἔμειναν εἰς τὰς θέσεις των. Ἐν τῇ μεταξὺ χωρὶς τις ἔσπευσεν εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ εἶπεν εἰς αὐτοὺς ὅτι τὰ στρατεύματα τοῦ Ξέρξου ἦσαν τόσο πολλὰ ὥστε τὰ δόρατα αὐτῶν βριπτόμενα θὰ καλύπτωσι τὸν ἥλιον. Τόσον τὸ καλλίτερον, ἀπήντησεν ὁ γενναῖος Σπαρτιάτης Διηνέκης· θὰ πολεμῶμεν ὑπὸ σκιάν.

Τὴν πέμπτην ἡμέραν ὁ Ξέρξης ἔστειλε καὶ ἐζήτησεν ἀγερώχως νὰ τῷ παραδώσῃ τὰ ὄπλα. Ἄλλ' ὁ Λεωνίδας ὑπερηφάνως καὶ λακωνικῶς ἀπήντησε· Μολὼν λαβέ. Ὁ μέγας βασιλεὺς ὠργίσθη καὶ ἔπεμψε τοὺς Μήδους, ὅπως συλλάβωσι τοὺς αὐθάδεις Ἕλληνας καὶ φέρωσιν αὐτοὺς ἐνώπιόν του Ἄλλ' οἱ Μῆδοι, καίτοι ἠγωνίσθησαν γενναίως, ἀπεκρούσθησαν, ἀφ' οὗ ἔπαθον μεγάλην φθοράν. Ὁ Ξέρξης καταληφθεὶς ὑπὸ λύσσης ἔπεμψε τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν τὸ σῶμα τῶν ἀθανάτων, αἵτινες ἀπετέλουν τὴν βασιλικὴν φρουράν. Ἀλλὰ καὶ οὗτοι ὑπέστησαν πολλὰς ζημίας καὶ ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσωσι.

Τότε πλέον ὁ ὑπερήφανος Ξέρξης κατελήφθη ὑπὸ τρόμου. ἤρχισε νὰ θεωρῇ τοὺς Ἕλληνας ἀηττήτους καὶ ἡ ἀμηχανία του ἔφθασεν εἰς τὸ κατακόρυφον. Ἄλλ' εἰς τὴν δεινὴν ἐκείνην περίστασιν τὸν ἔσωσεν ἡ προδοσία. Παρουσιάσθη ἐνώ-

πίον του προδότης τις, ὀνόματι Ἐφιάλτης, ἐκ τῆς πλησίον πόλεως Τραχίνας, καὶ ὑπεσχέθη νὰ ὀδηγήσῃ τὰ περσικὰ στρατεύματα διὰ τινος ἀτραποῦ τοῦ ἔρους Οἴτης εἰς τρόπον ὥστε νὰ καταλάβωσι τὰ νῶτα τῶν Ἑλλήνων. Ὁ Ξέρξης ἠσθάνθη μεγάλην χαρὰν ἐπὶ τούτῳ καὶ ἔδωκε πλοῦσια δῶρα εἰς τὸν προδότην.

Ὅτ' ἐνόκτωσεν, ἐξεκίνησεν ὁ στρατηγὸς Ὑδάρνης μὲ τὸ σῶμα τῶν ἀθανάτων, ὀδηγούμενος ὑπὸ τοῦ Ἐφιάλτου. Ὁ Λεωνίδα ἔμαθε τὴν προδοσίαν. Βλέπων δὲ ὅτι δὲν ὑπῆρχε καμμία ἐλπίς σωτηρίας, ἐκάλεσε τοὺς Ἕλληνας καὶ προέτρεψεν αὐτοὺς νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὰς πατρίδας διὰ νὰ χρησιμεύσωσιν ἀλλαχοῦ· αὐτὸς δὲ μὲ τοὺς τριακοσίους Σπαρτιάτας εἶπεν ὅτι δὲν ἠδύνατο ν' ἀπέλθῃ, διότι ἐστάλη ἐκεῖ μὲ τὴν ἐντολήν νὰ φυλάξῃ τὸ στενόν. Καὶ οἱ μὲν ἄλλοι Ἕλληνες ἀπήλθον· ἔμεινε δὲ ὁ Λεωνίδα μὲ τοὺς τριακοσίους Σπαρτιάτας, προσέτι δὲ καὶ μὲ ἑπτακοσίους Θεσπιεῖς, οἵτινες δὲν ἐπέισθησαν μὲ κανένα τρόπον ν' ἀπέλθωσι.

Τὴν πρῶτῃν ὁ Λεωνίδα προσεκάλεσε τοὺς συμπολεμιστὰς του νὰ γευματίσωσιν, εἰπὼν ὅτι τὴν ἐσπέραν θὰ δειπνήσωσιν εἰς τὸν Ἄδην. Ἐπειτα δὲ βλέπων ὅτι δὲν μένει εἰς αὐτὸν καὶ εἰς τοὺς στρατιώτας του ἄλλο παρὰ ν' ἀποθάνωσι, δὲν περιωρίσθη εἰς ἀπλὴν ἄμυναν, ἀλλ' ἐξώρμησε μὲ τοὺς στρατιώτας του καὶ ἐπέπεσε μὲ ἀκράτητον ὄρμηγὴν ἐναντίον τῶν στρατευμάτων τοῦ Ξέρξου. Μάχη γιγαντώδης συνάπτεται. Οἱ Ἕλληνες ὄρμων ὡς λέοντες, ἐνσπείροντες τὸν θάνατον εἰς τὰ ἀπειράριθμα πλήθη τῶν Περσῶν. Ὁ χῶρος ἐπληρώθη περσικῶν πτωμάτων. Ἄλλὰ τὰ βαρβαρικὰ στίφη ἦσαν ἀνεξάντλητα. Τὰ δόρατα τῶν Ἑλλήνων ἐθραύσθησαν ἐπὶ τέλους. Τότε δ' ἔσυραν τὰ ξίφη, ὄρμησαν λυσσαλέοι κατὰ τῶν βαρβάρων καὶ κατέκοπτον αὐτούς. Ἄλλ' εἰς τὴν γιγαντώδη ταύτην πάλην πίπτει ὁ Λεωνίδα καὶ πολλοὶ ἄλλοι μετ' αὐτοῦ. Ἐν ᾧ δ' ἐξηκολούθει ὁ ἀγὼν, ἐφάνη ἐκ τῶν ὀπισθεν ὁ Ὑδάρνης μὲ τὸν στρατὸν του. Οἱ ὀλίγοι ἐπιζῶντες Σπαρτιάται καὶ Θεσπιεῖς ἀποσύρονται ἐντὸς τῶν πυ-

λῶν ἐπὶ λόφου τινὸς καὶ ἔκει περικυκλωθέντες πίπτουσι πάντες ἐν μέσῳ σωροῦ ἔχθρικῶν πτωμάτων.

Εἰς τὴν μάχην ταύτην ἐφονεύθησαν εἴκοσι χιλιάδες Πέρσαι καὶ δύο ἀδελφοὶ τοῦ Ξέρξου. Βραδύτερον, ὅτε οἱ βάρβαροι ἐξεδιώχθησαν ἐκ τῆς Ἑλλάδος, οἱ Ἕλληνες ἀνήγειραν μνημεῖον εἰς τοὺς ἐν Θερμοπύλαις πεσόντας ἥρωας, καὶ ἐλάξευσαν ἐπ' αὐτοῦ τὸ ἐξῆς ἐπίγραμμα.

ἽΩ ξεῖν' ἀγγέλλειν Λακεδαιμονίοις ὅτι τῆδε
κεῖμεθα, τοῖς κείνων ρήμασι πειθόμενοι.

§ 42. Ναυμαχία παρὰ τὸ Ἀρτεμίσιον. Πυρπόλησις τῶν Ἀθηνῶν.

Ὁ ἑλληνικὸς στόλος ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Σπαρτιάτου Εὐρυβιάδου συνηγητῆθη παρὰ τὸ Ἀρτεμίσιον μετὰ τοῦ περσικοῦ στόλου. Ἐκεῖ ἔγειναν ναυμαχίαι καὶ οἱ Ἕλληνες ἐκυρίευσαν τρίακοντα τριήρεις περσικὰς καὶ ἄλλας ζημίας προῤῥήνησαν εἰς τοὺς ἐχθρούς. Ἄλλ' ἐπειδὴ τὸ πέλαγος ἦτο ἀνοικτόν, δὲν ἠδύναντο νὰ καταφέρωσι καίριον κτύπημα κατὰ τῶν Περσῶν. Διὰ τοῦτο, ὅτε ἤλθε καὶ ἡ εἶδησις ὅτι ὁ Λεωνίδας ἐφονεύθη καὶ ὅτι ὁ Ξέρξης διέβη τὰς Θερμοπύλας, οἱ Ἕλληνες ὑπεχώρησαν εἰς τὸ στενὸν τῆς Σαλαμίνας, πλὴν τῶν Ἀθηναίων οὔτινες παρέμειναν ἐν Φαλήρῳ.

Ὁ Ξέρξης διαβὰς τὰς Θερμοπύλας διηυθύνθη κατὰ τῶν Ἀθηνῶν. Ἐν τῇ μεταξὺ ἅπαντες οἱ Ἕλληνες ἀπεσύροντο εἰς τὸν Ἴσθμὸν καὶ ἐτείχιζον αὐτόν. Οἱ Ἀθηναῖοι βλέποντες ὅτι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ὑπερασπίσωσι τὴν πόλιν των, κατὰ συμβουλήν τοῦ Θεμιστοκλέους ἀπεφάσισαν νὰ ἐγκαταλείπωσι αὐτὴν καὶ νὰ μεταφέρωσι τὰς γυναῖκας, τὰ παιδιά καὶ τοὺς γέροντας εἰς τὴν Σαλαμίνα, τὴν Αἴγινα καὶ τὴν Τροιζῆνα. Συγχρόνως δὲ τῇ προτάσει τοῦ Θεμιστοκλέους ἀνεκλήθησαν διὰ ψηφίσματος πάντες οἱ ἐξόριστοι, ἐν οἷς καὶ ὁ Ἀριστείδης. Ἀφ' οὗ μετηνέχθησαν ἅπασαι

αἱ οἰκογένειαι τῶν Ἀθηναίων, ὁ στόλος αὐτῶν ἤλθε καὶ ἠνώθη μετὰ τοῦ ἄλλου ἑλληνικοῦ στόλου ἐν Σαλαμῖνι. Ἀνήρχετο δὲ ὅλος ὁ ἑλληνικὸς στόλος εἰς τριακοσίας ἑβδομήκοντα ὀκτῶ τριήρεις. Τούτων αἱ διακόσιαι ἦσαν ἀθηναϊκαί.

Ὁ Ξέρξης φθάσας εἰς τὰς Ἀθήνας εὗρεν αὐτὰς ἐρήμους. Μόνον ὀλίγοι γέροντες, κατὰ γράμμα ἐξηγοῦντες τὰ ξύλινα τεῖχη τοῦ χρησμοῦ, ἔμειναν καὶ ἐκλείσθησαν ἐντὸς τοῦ ξυλίνου τείχους τῆς Ἀκροπόλεως. Οἱ Πέρσαι κυριεύσαντες τὴν Ἀκρόπολιν ἐφόνευσαν τοὺς ἐν αὐτῇ ὀλίγους γέροντας. Ἐπειτα δέ, ἀφ' οὗ ἐσύλησαν τοὺς ναοὺς καὶ τὰς οἰκίας τῶν πλουσίων, κατέκαυσαν τὴν πόλιν καὶ ἠρήμωσαν τὴν Ἀττικὴν. Τότε καὶ ὁ στόλος ὁ περσικὸς εἶχε καταπλεύσῃ εἰς Φάληρον.

§ 43. Πολεμικὰ συμβούλια τῶν Ἑλλήνων ἐν Σαλαμῖνι.

Οἱ ναύαρχοι τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου συνήλθον εἰς πολεμικὸν συμβούλιον διὰ νὰ σκεφθῶσι ποῦ ἔπρεπε νὰ ναυμαχήσωσιν. Ἐν τῷ συμβουλίῳ οἱ Πελοποννήσιοι ἐπρότειναν νὰ πλεύσωσιν εἰς τὸν Ἴσθμόν, ὅπου ἦτο καὶ ὁ περσικὸς στρατός, καὶ ἐκεῖ νὰ περιμείνωσι τοὺς ἐχθρούς. Ἀλλ' ὁ Θεμιστοκλῆς ὑπεστήριζεν ὅτι ἔπρεπε νὰ ναυμαχήσωσιν εἰς τὸ στενὸν τῆς Σαλαμῖνος, ὅπου εὐκόλως ἠδύναντο νὰ νικήσωσι τοὺς Πέρσας, διότι δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ λάβωσι συγχρόνως μέρος εἰς τὴν ναυμαχίαν ὅλα τὰ ἐχθρικά πλοῖα, καὶ ὅσα θὰ ἐλάμβανον μέρος, ἐπειδὴ ἦσαν βαρέα, δυσκόλως θὰ ἐκινουῦντο εἰς τὸν στενὸν ἐκεῖνον χώρον.

Ἡ συζήτησις ἐγένετο μὲ τόσῃν σφοδρότητι, ὥστε ὁ δεξιόθυμος Εὐρυδιάδης ἐσήκωσε τὴν βάρδον τοῦ διὰ νὰ κτυπήσῃ τὸν Θεμιστοκλέα. Ὁ Θεμιστοκλῆς δ' ὅμως μὲ μεγάλην ἀταραξίαν τῷ εἶπε Πάταξον μὲν, ἄκουσον δέ. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἔδλεπεν ὅτι οἱ Ἕλληνες εἶχον σκοπὸν ν' ἀναχωρήσωσιν, ὅτε διελύθη τὸ

πολεμικὸν συμβούλιον καὶ ἐπῆλθε νύξ, κατέφυγεν εἰς τὸ ἐξῆς στρατήγημα.

Εἶχε πιστόν τινα δοῦλον, ὀνόματι Σίκιννον, παιδαγωγὸν τῶν τέκνων του, ὅστις ἐγίνωσκε τὴν περσικὴν γλῶσσαν. Τοῦτον ὁ Θεμιστοκλῆς ἔπεμψε κρυφίως εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Περσῶν διὰ νὰ εἶπῃ εἰς τὸν Ξέρξην, ὅτι ὁ Θεμιστοκλῆς εἶνε μυστικὸς φίλος του, ἀγγέλλει δ' εἰς αὐτὸν ἐμπιστευτικῶς, ὅτι οἱ Ἕλληνες εὐρίσκονται εἰς διχονοίας μεταξύ των καὶ ὅτι ἐτοιμάζονται νὰ φύγῃσι ταύτην τὴν νύκτα. Εἶνε λοιπὸν καλλίστη εὐκαιρία νὰ σπύσῃ καὶ νὰ κλείσῃ αὐτοὺς εἰς τὸ στενὸν τῆς Σαλαμῖνος, ὅπου διὰ μιᾶς δύναται νὰ τοὺς ἐξολοθρεύσῃ.

Ὁ Ξέρξης ἔπεσεν εἰς τὴν παγίδα, τὴν ὁποίαν τῷ ἔστησεν ὁ Θεμιστοκλῆς. Τὴν ἰδίαν νύκτα διέταξε τὸν στόλον του νὰ περικυκλώσῃ τοὺς Ἕλληνας, ἀπόσπασμα δὲ περσικοῦ στρατοῦ κατέλαβε τὴν Ψυττάλειαν, νησίδα κειμένην μεταξύ τοῦ Πειραιῶς καὶ τῆς Σαλαμῖνος.

Ὁ Ἀριστείδης ἐκ τῆς Αἰγίνης, ὅπου εὐρίσκετο ἐξόριστος, ὡς εἶδε τὰς κινήσεις τοῦ περσικοῦ στόλου, ἐπέβη λέμβου καὶ διασχίσας μὲ κίνδυνον τῆς ζωῆς του τὴν γραμμὴν τῶν περσικῶν πλοίων, ἔφθασεν εἰς Σαλαμίνα περὶ τὸ μεσονύκτιον, ἐν ᾧ ἀκόμη τὸ συμβούλιον τῶν ναυάρχων, συγκληθὲν καὶ πάλιν, συνεζήτει θορυβωδῶς περὶ τοῦ πρακτέου. Ἀγγέλλεται εἰς τὸν Θεμιστοκλέα ὅτι ζητεῖ τις αὐτὸν ἔξω. Ἐξέρχεται ὁ Θεμιστοκλῆς καὶ βλέπει ἔκπληκτος ἐνώπιόν του τὸν Ἀριστείδην, τὸν ἐχθρόν του, ὅστις τῷ λέγει τοὺς ἐξῆς θαυμασίους λόγους. «Ὁ Θεμιστόκλεις, ἄς ἀφήσωμεν τὰς ἐχθρας καὶ ἄς φροντίσωμεν νὰ σώσωμεν τὴν πατρίδα, σὺ μὲν ἄρχων καὶ στρατηγῶν, ἐγὼ δὲ ὑπακούων καὶ συμβουλευῶν». συγχρόνως δὲ ἀναγγέλλει εἰς αὐτὸν ὅτι ὁ περσικὸς στόλος τοὺς περιεκύκλωσεν. Ὁ Θεμιστοκλῆς ἐξηγεῖ μὲ ὀλίγας λέξεις τὸ στρατήγημά του εἰς τὸν Ἀριστείδην καὶ παρακαλεῖ αὐτὸν νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν συμβούλιον καὶ ἀναγγεῖλῃ εἰς τοὺς ναυάρχους τὴν κύκλω-

σιν. Τοῦτο καὶ ἐγένετο. Οὕτως οἱ Ἕλληνες θέλοντες καὶ μὴ θέλοντες ἠναγκάσθησαν ν' ἀγωνισθῶσι τὸν ὑπὲρ τῶν ἔλων ἀγῶνα.

§ 44. Ἡ ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχία

(20 Σεπτεμβρίου 480)

Ἀνέτειλεν ὁ ἥλιος τῆς μεγάλης ἐκείνης ἡμέρας, καθ' ἣν ἔμελλε ν' ἀποφασισθῇ ἡ τύχη τῆς Ἑλλάδος.

Οἱ δύο στόλοι ἐπὶ τινα χρόνον ἔμειναν ἀκίνητοι. Οἱ Πέρσαι περιέμενον τοὺς Ἕλληνας νὰ κάμωσιν ἀρχὴν πρῶτοι. Οἱ δὲ Ἕλληνες, οἵτινες πρότερον ἤθελον ν' ἀναχωρήσωσιν, νῦν ἐδείκνυον μεγάλην προθυμίαν καὶ ἀνυπομονησίαν ν' ἀρχίσωσι τὴν ναυμαχίαν. Ἄλλ' ὁ Θεμιστοκλῆς, ὅστις ἦτο πλέον καὶ ὁ διευθύνων τὴν ναυμαχίαν, ἀνεχαίτιζεν αὐτοὺς, περιμένων τὴν ὥραν καθ' ἣν ἔπνεε συνήθως ἄνεμος λίαν εὐνοϊκὸς εἰς τὰς κινήσεις τῶν ἑλληνικῶν πλοίων. Ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν ἐκάθητο ἐπὶ ἀργυρόποδος θρόνου εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ἀπέναντι τῆς Σαλαμῖνος κειμένου ὄρους Αἰγάλεω διὰ νὰ θεωρῇ τὴν ναυμαχίαν· πέριξ δ' αὐτοῦ ἴσαντο γραμματεῖς διὰ νὰ σημειώωσι τὰ ὀνόματα τῶν ἀριστευόντων.

Ἦλθε τέλος ἡ εὐλογημένη ὥρα. Ἡ σάλπιγξ τοῦ Εὐρυδιάδου ἔδωκε τὸ σημεῖον καὶ οἱ Ἕλληνες ψάλλοντες τὸν πολεμικὸν παιᾶνα ὄρμησαν κατὰ τῶν βαρβάρων. Ἐντὸς ὀλίγου ἡ ναυμαχία ἐγενικεύθη καθ' ἑλλην τὴν γραμμὴν. Οἱ Πέρσαι περιέπιπτον εἰς σύγχυσιν καὶ ταραχὴν. Δὲν ἠδύναντο νὰ τηρήσωσι καμμίαν τάξιν, διότι καὶ ὁ χώρος ἦτο στενὸς καὶ τὰ πλοῖα τῶν πολλὰ καὶ δυσκίνητα, ἐν ᾧ τούναντίον οἱ Ἕλληνες ἐπολέμουν μὲ μεγάλην δεξιότητα καὶ τέχνην καὶ μὲ ἀνδρείαν ἀπαράμιλλον, πρὸ πάντων δὲ οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Αἰγινῆται.

Καὶ οἱ ἐχθροὶ ἔδειξαν ἐν ἀρχῇ ἡρωϊσμόν, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἤρχισαν νὰ τρέπωνται εἰς φυγὴν.

Ἡ βασίλισσα τῆς Καρίας Ἀρτεμισία ἠκολούθησε τὸν

Ξέρξην εἰς τὴν ἐκστρατείαν ταύτην, εἰς δὲ τὴν ναυμαχίαν ἔλαβε μέρος ἢ ἰδίᾳ καὶ ἔδειξε μεγάλην γενναϊότητα. Ὅτε οἱ βάρβαροι ἤρχισαν νὰ τρέπωνται εἰς φυγὴν, ἡ Ἀρτεμισία καταδιωκομένη ὑπὸ ἀθηναϊκῆς τριήρους καὶ κινδυνεύουσα νὰ συλληφθῇ, ἐφορμᾷ κατὰ τινος πρὸ αὐτῆς περσικοῦ πλοίου καὶ βυθίζει αὐτό. Ὁ Ἀθηναῖος τριήραρχος νομίσας ὅτι τὸ πλοῖον τῆς Ἀρτεμισίας ἦτο ἐλληνικὸν ἢ ὅτι ἠὺτομόλησεν ἐκ τῶν βαρβάρων, ἔπαυσε νὰ καταδιώκῃ αὐτό, καὶ οὕτως ἐσώθη ἡ Ἀρτεμισία.

Εἰς διάστημα ὀλίγων ὥρων ὄλον τὸ στενὸν τῆς Σαλαμίως ἐπληρώθη περσικῶν ναυαγίων. Ὁ περσικὸς στόλος φύρδην μίγδην ἔφυγε καταδιωκόμενος ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν Αἰγινήτων. Ἐν τῷ μέσῳ δὲ τῆς φυγῆς ἐκείνης καὶ τοῦ θορύβου ὁ Ἀριστείδης παραλαβὼν Ἀθηναίους ὀπλίτας καὶ ἀποδὰς εἰς τὴν Ψυττάλειαν κατέσφαξε τοὺς ἐν αὐτῇ εὕρισκομένους Πέρσας.

Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ περιδότης ναυμαχία καὶ ἡ νίκη τῆς Σαλαμίως, ἡ ὁποία ὀφείλεται εἰς τὴν σύνεσιν καὶ τὴν στρατηγικὴν ἱκανότητα τοῦ Θεμιστοκλέους.

§ 45. Φυγὴ τοῦ Ξέρξου ἐκ τῆς Ἑλλάδος.—

Τιμὰὶ ἀπονεμηθεῖσαι εἰς τὸν Θεμιστοκλέα.

Ὁ Ξέρξης ἀπαυδήσας ἐκ τοῦ πολέμου ἀπεφάσισε νὰ φύγῃ, εἰς τοῦτο δὲ προέτρεψεν αὐτὸν καὶ ὁ Μαρδόνιος, ὅστις ὑπεσχέθη νὰ ὑποτάξῃ αὐτὸς τὴν Ἑλλάδα διὰ τριακοσίων χιλιάδων ἐκλεκτοῦ στρατοῦ.

Ὁ Ξέρξης διέταξε τὸν ἐν Φαλήρῳ εὕρισκόμενον στόλον του νὰ πλεύσῃ διὰ νυκτὸς εἰς τὸν Ἑλλήσποντον· ἀφήσας δὲ εἰς τὸν Μαρδόνιον τὰς ζητηθείσας τριακοσίας χιλιάδας ἀνδρῶν, ἦτοιμάζετο αὐτὸς ν' ἀπέλθῃ μετὰ τοῦ ἄλλου στρατοῦ του.

Ὁ Θεμιστοκλῆς, ἵνα ἐπιταχύνη τὴν φυγὴν τοῦ Ξέρξου, ἀπέ-

στειλε πρὸς αὐτὸν τὸν ἴδιον πιστόν του δοῦλον Σίκιννον καὶ τῷ εἶπεν ὅτι δῆθεν οἱ Ἕλληγες διανοοῦνται νὰ πλεύσωσιν εἰς τὸν Ἑλλάσποντον καὶ διαλύσωσι τὰς γεφύρας, ἀλλ' αὐτός, ὁ Θεμιστοκλῆς, ὡς φίλος του ἄριστος προσπαθεῖ νὰ τοὺς ἐμποδίσῃ.

Καθὼς ἤκουσε ταῦτα ὁ Ξέρξης, ἔσπευσε νὰ φύγῃ. Εἰς διάστημα τεσσαράκοντα πέντε ἡμερῶν ἔφθασεν εἰς τὸν Ἑλλάσποντον, ὅπου εὔρε τὰς γεφύρας διαλελυμένας ὑπὸ τῆς τρικυμίας· δι' ἐπιναγκάσθη νὰ περάσῃ τὸν Ἑλλάσποντον ἐπὶ τινος πλοιαρίου.

Οἱ Ἕλληγες μετὰ τὴν φυγὴν τοῦ Ξέρξου διεμοίρασαν μεταξὺ τῶν τὰ πλοῦσια λάφυρα· ἔπειτα δ' ἐπλευσαν εἰς τὸν Ἴσθμόν καὶ ἐκεῖ ἀπένειμαν τὰ βραβεῖα εἰς τοὺς ἀριστεύσαντας. Τὸ πρῶτον βραβεῖον τῆς ἀνδρείας ἔλαβον οἱ Αἰγινήται καὶ τὸ δεύτερον οἱ Ἀθηναῖοι. Προκειμένου δὲ νὰ δοθῇ τὸ βραβεῖον τῆς συνέσεως καὶ τῆς δεξιότητος, ἕκαστος τῶν στρατηγῶν ἔκρινεν ἄξιον αὐτοῦ πρῶτον μὲν ἑαυτὸν, δεύτερον δὲ τὸν Θεμιστοκλέα, ὅπερ ἐσήμαινεν ὅτι εἰς τὸν Θεμιστοκλέα ἀνῆκε πράγματι τὸ βραβεῖον τοῦτο.

Τὸ ὄνομα τοῦ Θεμιστοκλέους διεφημίσθη καθ' ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα. Ὅτε μετ' ὀλίγον μετέβη οὗτος εἰς Σπάρτην, ἔτυχεν ἐκτάκτου ὑποδοχῆς. Οἱ Σπαρτιάται ἔδωκαν εἰς αὐτὸν στέφανον ἐλαίας καὶ τῷ ἐδώρησαν τὸ ὠραιότερον τῶν ἀρμάτων. Ὅτε δὲ ἀνεχώρησε, τριακόσιοι ἐκλεκτοὶ Σπαρτιάται τὸν συνώδευσαν μὲχρι τῶν συνόρων τῆς Λακωνικῆς.

Ἀλλὰ τὴν μεγαλειτέραν τιμὴν ἔλαβεν ὁ Θεμιστοκλῆς εἰς τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας τοὺς τελεσθέντας πρώτῃν φορὰν καὶ πάλιν μετὰ τὴν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίαν. Ὅτε ὁ Θεμιστοκλῆς εἰσῆλθεν εἰς τὸ στάδιον, ὄλοι οἱ θεαταὶ ἀφήκαν τοὺς ἀγωνιζομένους καὶ παρετήρουν τὸν Θεμιστοκλέα, δεικνύοντες αὐτὸν εἰς ἀλλήλους. Ὁ Θεμιστοκλῆς, εὐχαριστηθεὶς διὰ τὴν ἐξαιρετὸν ταύτην τιμὴν, ἔλεγεν εἰς τοὺς περὶ αὐτὸν ὅτι κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἀπέλαυε τοὺς καρποὺς τῶν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος κόπων του.

§ 46 Προτάσεις τοῦ Μαρδονίου πρὸς τοὺς Ἀθηναίους.

Ὁ Μαρδόνιος διεχείμασεν εἰς τὴν Θεσσαλίαν. Τὸ δὲ ἔαρ τοῦ 479, πρὶν ἐπαναλάβῃ τὸν ἀγῶνα πρὸς ὑποδούλωσιν τῆς Ἑλλάδος, προσεπάθησε νὰ προσελκύσῃ τοὺς Ἀθηναίους. Ἐπεμφε λοιπὸν πρὸς αὐτοὺς τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας Ἀλέξανδρον Α' καὶ τοῖς ἐπρότεινε ν' ἀνοικοδομήσῃ τὴν πόλιν των καὶ τοὺς ναοὺς, νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν αὐτονομίαν των καὶ νὰ τοῖς δώσῃ καὶ ἄλλην χώραν, ἂν ἤθελον συμμαχήσῃ μὲ τοὺς Πέρσας.

Οἱ Σπαρτιατὰι μαθόντες τὴν ἀποστολὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ γινώσκοντες ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ἔνεκα τῆς παντελοῦς καταστροφῆς καὶ ἐρημώσεως τῆς χώρας των εὐρίσκοντο ἐν μεγίστῃ ἀμνηχανίᾳ, ἐφοβήθησαν μήπως δεχθῶσι τὰς προτάσεις τοῦ Μαρδονίου, ὅτε ἀναμφιβόλως ἅπανα ἢ Ἑλλάς εὐκόλως ἠδύνατο νὰ ὑποδουλωθῇ. Ἐπεμψαν λοιπὸν ἀμέσως καὶ αὐτοὶ πρέσβεις εἰς Ἀθήνας διὰ νὰ ἐμποδίσωσι τοὺς Ἀθηναίους νὰ δεχθῶσι τὰς προτάσεις τοῦ Μαρδονίου.

Γενομένης ἐκκλησίας, ὁ Ἀριστείδης ἐξ ὀνόματος τῶν Ἀθηναίων εἶπε τοὺς ἐξῆς θαυμασιωτάτους καὶ ὠραισιτάτους λόγους. Πρὸς μὲν τὸν Ἀλέξανδρον τῆς Μακεδονίας εἶπεν· «Ἐν ὅσῳ ὁ ἥλιος ἀκολουθεῖ τὴν συνήθη πορείαν του, οὐδέποτε οἱ Ἀθηναῖοι θὰ συμμαχήσωσι μὲ τοὺς Πέρσας· ἀλλ' ἔχοντες τὰς ἐλπίδας των εἰς τοὺς θεοὺς καὶ τοὺς ἥρωας, τῶν ὁποίων τὰ ἱερὰ αὐτοὶ ἐβεβήλωσαν, θὰ ἐξακολουθήσωσιν ἀγωνιζόμενοι ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας». Εἰς δὲ τοὺς πρέσβεις τῶν Σπαρτιατῶν εἶπεν ὅτι δὲν ὑπάρχει ἐπὶ τῆς γῆς τόσος χρυσὸς οὔτε χώρα τόσον ὠραία καὶ εὐφορος, τῶν ὁποίων ἢ προσφορὰ ἠδύνατο νὰ πείσῃ τοὺς Ἀθηναίους νὰ συνεργασθῶσι μὲ τοὺς Πέρσας πρὸς ὑποδούλωσιν τῆς Ἑλλά-

δος. Παρεκάλεισε δὲ τοὺς Σπαρτιάτας νὰ σπεύσωσι ν' ἀποστείλωσι βοήθειαν, διότι ὁ Μαρδόνιος ταχέως θὰ ἐπέλθῃ κατ' αὐτῶν.

§ 47. Ἡ ἐν Πλαταιαῖς μάχη καὶ ἡ ἐν Μυκάλῃ.

Ὁ Μαρδόνιος, εὐθὺς ὡς ἔμαθε τὴν ἀπόκρισιν τῶν Ἀθηναίων, εἰσέβαλεν εἰς τὴν Βοιωτίαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ ἤρχισε νὰ λεηλατῇ αὐτήν. Προὐχώρησε δὲ μέχρι τῶν Ἀθηνῶν, ἀλλ' εὗρεν αὐτὰς ἐρήμους, διότι οἱ Ἀθηναῖοι καὶ πάλιν εἶχον ἐγκαταλείπει τὴν πόλιν καὶ εἶχον μεταφέρει τὰς γυναῖκας, τὰ παιδιὰ καὶ τοὺς γέροντας εἰς τὴν Σαλαμῖνα. Ὁ Μαρδόνιος, ἀφ' οὗ ἐδήλωσεν ἐντελῶς τὴν Ἀττικὴν, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Βοιωτίαν καὶ ἐστρατοπέδευσε πλησίον τοῦ Ἀσωποῦ ποταμοῦ.

Οἱ Ἕλληγες, ἐν ὄλῳ ἑκατὸν δέκα χιλιάδες ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Σπαρτιάτου Πausανίου, ἦλθον καὶ ἐστρατοπέδευσαν κατ' ἀρχὰς εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ Κιθαιρώνος. Ὁ Μαρδόνιος πέμπει κατ' αὐτῶν τὸ ἵππικόν του. Ἀλλ' οἱ Ἕλληγες νικῶσι τὸ ἵππικὸν τῶν βαρβάρων καὶ φονεύουσι τὸν ἀρχηγὸν αὐτοῦ Μασίστιον. Μετὰ τὴν νίκην ταύτην οἱ Ἕλληγες λαβόντες θάρρος κατέδησαν εἰς τὴν πεδιάδα καὶ προχωρήσαντες πρὸς τὰς Πλαταιὰς, ἔπου τὸ σημερινὸν χωρίον Κόκλα, ἐστρατοπέδευσαν ἀπέναντι τῶν Περσῶν. Ἐνταῦθα συνεχροτήθη μάχη σπουδαιοτάτη, καθ' ἣν οἱ Πέρσαι ἔπαθον πανωλεθρίαν. Περὶ τὰς ἑκατὸν χιλιάδας ἐφονεύθησαν, ἐν οἷς καὶ ὁ Μαρδόνιος. Τῶν δ' Ἑλλήνων ἔπεσον περὶ τὰς δέκα χιλιάδας.

Ἄπειρα ἦσαν τὰ λάφυρα τῶν νικητῶν. Τὸ καλλίτερον μέρος αὐτῶν προσέφερον εἰς τοὺς θεοὺς. Ἐπίσης καὶ εἰς τὸν ἀρχιστράτηγον Πausανίαν ἔδωκαν μέγα μέρος. Τὰ δὲ λοιπὰ διεμοίρασαν μεταξὺ τῶν.

Περὶ τὸν αὐτὸν ἑκαῖνον χρόνον, καθ' ὃν οἱ Ἕλληγες ἐνίκη-

σαν τὸ Μαρδόνιον εἰς τὰς Πλαταιάς, ὁ ἑλληνικὸς στόλος κατετρόπωσε τοὺς Πέρσας παρὰ τὴν Μυκάλην, ἀκρωτήριον τῆς Ἰωνίας.

Μετὰ τὸ ἐν Σαλαμῖνι κατόρθωμα ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἐναυλόχει ἐν Δήλῳ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ βασιλέως τῆς Σπάρτης Λεωτυχίδου καὶ τοῦ Ἀθηναίου Ξανθίππου. Ἐνταῦθα ἤλθον πρέσβεις ἐκ τῆς Σάμου καὶ παρεκάλεσαν τοὺς Ἕλληνας νὰ ἔλθωσιν εἰς βοήθειαν τῶν κατὰ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν ἑλληνικῶν πόλεων καὶ νήσων, ὅπως ἀποτινάξωσι τὸν περσικὸν ζυγόν. Ὁ Λεωτυχίδης καὶ ὁ Ξάνθιππος ἔπλευσαν εἰς Σάμον, ὅπου εὗρίσκετο ὁ περσικὸς στόλος. Οἱ Πέρσαι μὴ τολμῶντες νὰ ναυμαχήσωσιν ἔπλευσαν εἰς Μυκάλην, ὅπου ἦσαν ἐστρατοπεδευμένοι ἐξήκοντα χιλιάδες Πέρσαι ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Τιγράνου, ἐκεῖ δ' ἀνεγκύσαντες τὰς ναῦς των ἀνήγειραν περιτείχισμα ἐκ λίθων καὶ ξύλων. Μετ' ὀλίγον ἔφθασεν ἐκεῖ καὶ ὁ ἑλληνικὸς στόλος. Οἱ Ἕλληνες περὶ τὰς εἴκοσι πέντε χιλιάδας ἀποδισταθέντες προσέβαλον τοὺς Πέρσας, ἀνερχομένους εἰς πλείονας τῶν ἑκατὸν χιλιάδων, καὶ κατετρόπωσαν αὐτούς, συγχρόνως δὲ κατέκαυσαν καὶ τὸν στόλον αὐτῶν.

Ἡ σχεδὸν σύγχρονος διπλῆ αὕτη νίκη τῶν Ἑλλήνων ἐν Πλαταιαῖς καὶ ἐν Μυκάλῃ ἔθηκε τέρμα εἰς τὰς ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος ἐκστρατείας τῶν Περσῶν.

§ 48. Ὁχύρωση τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Πειραιῶς.

Τὸ ἐνδοξον τέλος τῶν μεγάλων καὶ φοβερῶν ἀγῶνων κατὰ τῶν Περσῶν κατέστησε καὶ πολὺ δικαίως, τοὺς Ἕλληνας υπερηφάνους. Ἀλλ' εὐθὺς μετὰ ταῦτα ἤρχισαν οὗτοι νὰ διχονοῶσι. Τὰ πρῶτα δ' ἐπικίνδυνα συμπτώματα τῆς διχονοίας ἀνεφάνησαν μεταξὺ Ἀθηναίων καὶ Σπαρτιατῶν.

Οἱ Ἀθηναῖοι μετὰ τὴν ἐν Πλαταιαῖς μάχην ἐπανελθόντες εἰς τὰ ἴδια ἀνηφοδόμησαν τὴν πόλιν των, ἣ ὅποια εἶχε μετα-

βληθῆ εἰς ἐρείπια ὑπὸ τῶν Περσῶν, καὶ κατὰ συμβουλήν τοῦ Θεμιστοκλέους ἤρχισαν νὰ περιβάλωσιν αὐτὴν μὲ ὄχυρόν τεῖχος. Οἱ Σπαρτιᾶται μαθόντες τοῦτο ἐπεμφαν πρέσβεις εἰς Ἀθήνας, ἵνα ἐμποδίσωσι τὴν ἀνέγερσιν τοῦ τεύχους, προφασιζόμενοι ὅτι ἦτο ἐπικίνδυνον νὰ ὑπάρχωσιν ἐκτὸς τοῦ Ἴσθμοῦ πόλεις ὠχυρωμένοι· διότι οἱ Πέρσαι ἐπανερχόμενοι ἠδύναντο νὰ καταλάβωσιν αὐτάς καὶ νὰ τὰς μεταχειρισθῶσιν ὡς ἐρμητήρια. Ἀλλ' ἡ ἀληθὴς αἰτία ἦτο ὅτι οἱ Σπαρτιᾶται ἐφοβοῦντο μήπως οἱ Ἀθηναῖοι, οἵτινες τότε εἶχον μεγάλην ναυτικὴν δύναμιν, γείνωσι καὶ κατὰ ξηρὰν ἰσχυροί.

Ὁ Θεμιστοκλῆς ἐνόησε τοὺς ἀληθεῖς σκοποὺς τῶν Σπαρτιᾶτων. Μεταθὰς δ' ὁ ἴδιος εἰς Σπάρτην ὡς πρέσβυς ἐξηπάτησεν αὐτοὺς διὰ τῆς εὐφυΐας του καὶ οὕτως ἔδωκε καιρόν, ὥστε νὰ συντελεσθῆ τὸ τεῖχος τῶν Ἀθηνῶν.

Ἀλλ' ἡ ὀχύρωσις τῶν Ἀθηνῶν θὰ ἦτο ἀτελής, ἂν δὲν συνεπληροῦτο διὰ τῆς ὀχυρώσεως τοῦ Πειραιῶς. Ὁ λιμὴν τοῦ Φαλήρου ἦτο μὲν πλησιέστερος πρὸς τὰς Ἀθήνας, ἀλλὰ πολὺ μικρόν, ἐν ᾧ ὁ Πειραιεὺς εἶχε τρεῖς λαμπροὺς καὶ ἀσφαλεστάτους λιμένας. Ὁ Θεμιστοκλῆς λοιπὸν ὠχύρωσε καὶ τὸν Πειραιᾶ καὶ μετέφερεν εἰς αὐτὸν τὰ ναυπηγεῖα καὶ τοὺς ναυστάθμους, καὶ οὕτω κατέστησε τὰς Ἀθήνας τὴν πρώτην ναυτικὴν πόλιν τῆς Ἑλλάδος.

§ 49. Ἐπιθετικαὶ πόλεμοι τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Περσῶν. — Προδοτικὰ σχέδια τοῦ Πausανίου καὶ θάνατος αὐτοῦ.

Ἐν ἔτος μετὰ τὴν ἐν Πλαταιαῖς μάχην (478) ὁ ἑλληνικὸς στόλος ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Πausανίου ἐπλευσε κατὰ τῆς Κύπρου καὶ ἐξεδίωξεν ἐξ αὐτῆς τοὺς Πέρσας. Ἐπειτα οἱ Ἕλληνες

ἐπῆλθον κατὰ τοῦ Βυζαντίου καὶ ἐκυρίευσαν αὐτό, ἡχμαλώτισαν δὲ καὶ πολλοὺς Πέρσας εὐγενεῖς καὶ πλουσίους.

Ὁ ἥρωας τῶν Πλαταιῶν Πausανίας τόσοσ πολὺ ἐθαμβώθη ἐκ τοῦ πλοῦτου καὶ τῆς πολυτελείας τῶν Περσῶν, ὥστε συνέλαβε τὴν ἰδέαν νὰ προδώσῃ τὴν πατρίδα του. Ἀπέλυσε λοιπὸν κρυφίως τινὰς τῶν ἐπισήμων Περσῶν ἀχμαλώτων, ἰσχυρισθεὶς ὅτι ἐδραπέτευσαν, καὶ δι' αὐτῶν ἔστειλεν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Ξέρξην, δι' ἧς ὑπέσχετο εἰς αὐτὸν νὰ τῷ ὑποτάξῃ ὅλην τὴν Ἑλλάδα, ἂν ἤθελε νὰ τὸν κάμῃ γαμβρὸν ἐπὶ θυγατρὶ καὶ νὰ τὸν διορίσῃ σατράπην ὅλης τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ Ξέρξης ἐδέχθη προθύμως τὴν πρότασιν τοῦ Πausανίου καὶ ἤρχισε τὰς συνεννοήσεις μετ' αὐτοῦ. Ὁ Πausανίας, νομίσας ὅτι τὸ σχέδιόν του ἐπέτυχεν, ἤρχισε νὰ ἐνδύηται πολυτελῆ ἐνδύματα περσικά, νὰ ζῆ βίον ἄσωτον καὶ ἀκόλαστον, νὰ ἐξέρχεται ἀκολουθούμενος ὑπὸ δορυφόρων, καὶ νὰ φέρηται σατραπικῶς πρὸς τοὺς συμμάχους. Ἀλλὰ κατηγορηθεὶς ὑπὸ τῶν συμμάχων ἐπὶ προδοσίᾳ ἀνεκλήθη εἰς τὴν Σπάρτην καὶ ὑπεβλήθη εἰς ἀπολογία (476). Καὶ ἠθρώθη μὲν τότε, διότι δὲν ὑπῆρχον ἱκαναὶ μαρτυρίαι περὶ τῆς προδοσίας του, ἀλλ' ἀφηρέθη ἀπ' αὐτοῦ ἡ στρατηγία.

Μένων ἐν Σπάρτῃ ὁ Πausανίας δὲν ἔπαυσε νὰ ἐργάζεται πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν προδοτικῶν του σχεδίων καὶ εἶχε τακτικὴν ἀλληλογραφίαν μὲ τὸν σατράπην τῆς Βιθυνίας Ἀρτάβαζον, δι' αὐτοῦ δὲ συνενεῖτο μὲ τὸν Ξέρξην. Ἀλλὰ μία τῶν πρὸς τὸν Ἀρτάβαζον ἐπιστολῶν τοῦ Πausανίου περιήλθε εἰς χεῖρας τῶν ἐφόρων καὶ ἐξ αὐτῆς ἀπεδεικνύετο ἡ προδοσία αὐτοῦ. Ὁ Πausανίας τότε κινδυνεύων νὰ συλληφθῆ κατέφυγεν ὡς ἰκέτης εἰς τὸν ναὸν τῆς Χαλκιοῖκου Ἀθηνᾶς, ἐκ τοῦ ὁποίου δὲν ἦτο ἐπιτετραμμένον νὰ τὸν ἐξαγάγῃσι διὰ τῆς βίας. Τότε οἱ ἔφοροι ἀφῆρσαν τὴν στέγην τοῦ ναοῦ καὶ ἔκτισαν τὰς θύρας αὐτοῦ. Τόσῃ δὲ ἦτο ἡ κοινὴ ἀγανάκτησις, ὥστε αὐτὴ ἡ μήτηρ τοῦ

Παυσανίου Θεανὼ ἔθεσε τὸν πρῶτον λίθον. Τὸν ἀφήκαν δὲ ν' ἀποθάνῃ ἐκ τῆς πείνης καὶ τοῦ ψύχους.

§ 50. Ἡ ἡγεμονία τῶν Ἀθηνῶν. Ὁ φόρος τῶν συμμάχων.

Ὅτε ὁ Παυσανίας ἐν Βυζαντίῳ ἤρχισε νὰ φέρῃται σατραπικῶς πρὸς τοὺς συμμάχους, οἱ μὲν Αἰγινήται καὶ οἱ Πελοποννήσιοι ἀπῆλθον οἴκαδε, οἱ δὲ νησιῶται καὶ οἱ ἐξ Ἴωνίας σύμμαχοι, πρὸ πάντων δὲ οἱ Σάμιοι, οἱ Χίοι καὶ οἱ Λέσδιοι, παρεκάλεσαν τοὺς τότε ἐν Βυζαντίῳ στρατηγούς τῶν Ἀθηναίων Ἀριστείδην καὶ Κίμωννα ν' ἀναλάβωσι τὴν ἡγεμονίαν αὐτῶν. Ὁ Ἀριστείδης καὶ ὁ Κίμων διὰ τῆς συνέσεως καὶ τῆς μετριοπαθείας τῶν κατώρθωσαν νὰ ἐφελύσωσι τὴν ἀγάπην τῶν συμμάχων. Οὕτως ἡ κατὰ θάλασσαν ἡγεμονία τῆς Ἑλλάδος περιήλθεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους.

Πρὸς ἐξακολούθησιν τοῦ πολέμου κατὰ τῶν Περσῶν ἀπεφασίσθη ἔλαι αἱ σύμμαχοι πόλεις νὰ πληρώνωσιν ἐτήσιον φόρον εἰς τοὺς Ἀθηναίους. Τὸν φόρον τοῦτον προσδιώρισεν ὁ Ἀριστείδης μὲ τὴν μάλιστα δικαιοσύνην, ὥστε δὲν ἠκούσθη κανὲν παράπονον παρ' οὐδενὸς συμμάχου. Ἀνήρχετο δὲ κατ' ἔτος ὁ φόρος οὗτος τῶν συμμάχων τὸ κατ' ἀρχὰς εἰς τετρακόσια ἐξήκοντα τάλαντα. Τὸ ταμεῖον τῶν συμμαχικῶν χρημάτων ἦτο τότε εἰς τὴν Δῆλον· ἔπειτα δ' ἐπὶ Περικλέους μετηνέχθη εἰς Ἀθήνας. Οἱ δὲ διευθύνοντες τὸ ταμεῖον τοῦτο ἦσαν Ἀθηναῖοι καὶ ὀνομάζοντο Ἑλληνοταμίαι.

§ 51. Ἐξορία καὶ θάνατος τοῦ Θεμιστοκλέους. — Θάνατος τοῦ Ἀριστείδου.

Ὁ Θεμιστοκλῆς ὑπῆρξε πολὺ διάφορος τοῦ Παυσανίου.

Ὁ Θεμιστοκλῆς προσέφερεν, ὡς εἶδομεν, σπουδαίας ὑπηρεσίας

εἰς τὴν πατρίδα· ἀλλ' ἕνεκα τῆς μεγάλης δόξης του, ἐν μέρει δὲ καὶ τοῦ ὑπερηφάνου χαρακτήρου του, εἶχεν ἀποκτήσῃ πολλοὺς ἐχθροὺς ἐν Ἀθήναις, καὶ οὗτοι ἐνωθέντες κατώρθωσαν νὰ τὸν ἐξορίσωσιν.

Ἐν ᾧ δὲ ὁ Θεμιστοκλῆς διέτριβεν ἐξόριστος ἐν Ἄργει, οἱ Σπαρτιᾶται κατηγόρησαν αὐτὸν εἰς τοὺς Ἀθηναίους ὅτι δῆθεν μετείχεν εἰς τὰ προδοτικὰ σχέδια τοῦ Πausανίου. Οἱ Ἀθηναῖοι πεισθέντες εἰς τὴν κατηγορίαν ἐπεμψαν ἀνθρώπους εἰς τὸ Ἄργος διὰ νὰ συλλάβωσι τὸν Θεμιστοκλέα. Ἀλλ' οὗτος, λαθὼν ἐγκαίρως γινώσκων τὸ πρᾶγμα, ἀνεχώρησεν ἐξ Ἄργους· καταδιωκόμενος δὲ ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων κατέφυγεν εἰς τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν Ἀρταξέρξην, υἱὸν καὶ διάδοχον τοῦ Ξέρξου.

Ὅτ' ἐφθασεν εἰς Σούσα, ἔγραψε πρὸς τὸν βασιλέα Ἀρταξέρξην ἐπιστολὴν περιέχουσαν τὰ ἐξῆς·

«Εἰμαι Θεμιστοκλῆς ὁ Ἀθηναῖος, ὁ ὅποιος πολλὰ κακὰ ἔπραξα εἰς τὸν πατέρα σου, ἀλλὰ καὶ πολλὰ καλὰ, διότι εἰδοποίησα αὐτὸν ὅτι οἱ Ἕλληγες διεννοοῦντο νὰ πλεύσωσιν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον καὶ νὰ διαλύσωσι τὰς γαβύρας· καὶ οὕτω τὸν ἔσωσα. Ἀλλὰ τώρα καταδιωκόμενος ὑπὸ πάντων τῶν Ἑλλήνων καταφεύγω πρὸς σὲ καὶ ζητῶ τὴν προστασίαν σου».

Ὁ βασιλεὺς ἐθαύμασε τὸ φρόνημα τοῦ ἀνδρός. Τόσην δὲ χάριν ἠσθάνθη, διότι μετέβη παρ' αὐτῷ ὁ Θεμιστοκλῆς, ὥστε πολὺ καὶ καθ' ὑπνον ἐφώναζεν. Ἐχὼ Θεμιστοκλέα τὸν Ἀθηναῖον. Εἰς ἔνδειξιν μάλιστα τιμῆς ἐχάρισεν εἰς τὸν Θεμιστοκλέα τρεῖς πόλεις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τὴν Μαγνησίαν, τὴν Λάμψακον καὶ τὸν Μυσοῦντα.

Ἀλλ' ὅτε μετὰ τινα χρόνον ὁ βασιλεὺς ἐκάλεσε τὸν Θεμιστοκλέα νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ὁ Θεμιστοκλῆς ἐπειδὴ δὲν ἠθέλε νὰ γείνη προσδότης τῆς πατρίδος του, οὔτε πάλιν νὰ φανῇ ἀχάριστος πρὸς τὸν εὐεργέτην του Ἀρταξέρξην, ἔπιδηλῆται καὶ ἀπέθανεν ἐν ἡλικίᾳ ἐξήκοντα τεσσάρων ἐτῶν (459). Βραδύτερον οἱ συγγενεῖς του μετέφερον, ὡς πιστεύεται,

κρυφῶς τὰ ὄσπᾶ του εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰ ἔθαψαν εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ λιμένος Πειραιῶς ἀντικρὺ τῆς Σαλαμίνας.

Ὅλιγα ἔτη πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ Θεμιστοκλέους ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις ὁ μέγας πολιτικὸς αὐτοῦ ἀντίπαλος Ἀριστείδης τιμῶμενος καὶ ἀγαπώμενος ὑπὸ πάντων τῶν συμπολιτῶν του· ἀπέθανε δὲ πενέστατος (466). Ἡ πατρίς ἐκτιμῶσα τὰς ἀρετὰς καὶ τὰς πρὸς αὐτὴν ὑπηρεσίας τοῦ Ἀριστείδου ἔθαψεν αὐτὸν δημοσίᾳ δαπάνῃ καὶ ἐπροίκισε τὰς δύο ἀγάμους θυγατέρας του.

§ 52. Οἱ χρόνοι τοῦ Κίμωνος.

Μετὰ τὴν ἐξορίαν τοῦ Θεμιστοκλέους καὶ τὸν θάνατον τοῦ Ἀριστείδου διέπρεπεν ἐν Ἀθήναις ὡς πολιτικὸς καὶ ὡς στρατηγὸς ὁ Κίμων, ὁ υἱὸς τοῦ Μιλτιάδου.

Ὁ Κίμων εἶχε πολλὰ καὶ ἔξοχα προτερήματα. Νέος ὢν ἐπολέμησε γενναίως εἰς τὴν Σαλαμίνα· εἰς δὲ τὸ Βυζάντιον, ὡς εἶδομεν, ἦτο μετὰ τοῦ Ἀριστείδου στρατηγὸς τοῦ ἀθηναϊκοῦ στόλου. Ὅτε μετὰ τὴν προδοσίαν τοῦ Πausανίου ἢ κατὰ θάλασσαν ἡγεμονία περιήλθεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους, ὁ Κίμων περιπλέων μὲ τὸν συμμαχικὸν στόλον τὰ παράλια τῆς Θράκης ἐκυρίευσεν τὴν παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Στρυμόνος ποταμοῦ ὄχυρὰν Ἠϊόνα, τὴν ὁποίαν κατεῖχον οἱ Πέρσαι. Ἐπειτα δὲ κατέλαβε τὴν νῆσον Σκυρον (470), τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι Δόλοπες ἦσαν φοβεροὶ πειραταί. Καὶ τούτους μὲν ἐξηνδραπόδισεν, εἰς δὲ τὴν νῆσον ἔφερε καὶ κατήκισε κληρούχους Ἀθηναίους. Εἰς τὴν Σκυρον εὗρεν ὁ Κίμων, ὡς πιστεύεται, καὶ τὰ ὄσπᾶ τοῦ Θησεῦς, καὶ ἐκόμισεν αὐτὰ εἰς Ἀθήνας· Ταῦτα οἱ Ἀθηναῖοι ἔθαψαν μετὰ μεγάλης πομπῆς καὶ ἀνήγειραν πρὸς τιμὴν τοῦ Θησεῦς ναόν, ὅστις ὠνομάσθη Θησεῖον.

Τῷ 466 ὁ Κίμων λαθῶν διακοσίας ἀθηναϊκὰς τριήρεις καὶ ἑκατὸν συμμαχικὰς ἔπλευσεν εἰς τὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

καὶ ἐξεδίωκε τοὺς Πέρσας ἐκ πολλῶν πόλεων τῆς Καρίας καὶ τῆς Λυκίας. Εἰς τὴν Παμφυλίαν, πλησίον τῶν ἐκβολῶν τοῦ Εὐρυμέδοντος ποταμοῦ, συναντήσας τὸν περσικὸν στόλον ἐκ τριακοσίων πεντήκοντα πλοίων, ἐπέπεσε κατ' αὐτοῦ καὶ τὸν κατέστρεψεν. Ἀμέσως ἔπειτα, ἄνευ ἀναβολῆς, ἀποβιβάσας τοὺς ἄνδρας εἰς τὴν ξηρὰν ἐπετέθη κατὰ τοῦ περσικοῦ στρατοῦ, ὅστις ἦτο παρατεταγμένος εἰς τὴν παραλίαν ὡς ἐπίκουρος τοῦ στόλου, καὶ τὸν διεσκόρπισε. Κατόπιν δὲ μαθὼν ὅτι ὀγδοήκοντα φοινικικαὶ τριήρεις ἔπλεον περὶ τὴν Κύπρον ἐρχόμεναι πρὸς βοήθειαν τῶν Περσῶν, διευθύνεται ἐναντίον αὐτῶν, τὰς συναντᾷ καὶ ἐπιπεσὼν καταστρέφει αὐτάς.

Ἡ τριπλῆ αὕτη νίκη τοῦ Κίμωνος ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ θεωρεῖται ὡς τὸ λαμπρότερον κατόρθωμα τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Περσῶν.

Τὰ πολεμικὰ ταῦτα κατορθώματα τοῦ Κίμωνος τόσο πολὺ κατέπληξαν τοὺς Πέρσας, ὥστ' ἕκτοτε οὐδὲν περσικὸν πλοῖον ἔπλεεν εἰς τὰς ἑλληνικὰς θαλάσσας ἀπὸ τῶν Κυανέων πετρῶν, κειμένων κατὰ τὸν βόρειον εἰσπλουν τοῦ Θρακικοῦ Βοσπόρου μέχρι τῶν Χελιδονίων νήσων τῆς Λυκίας, ἐπιστεύθη δὲ κακῶς ὅτι συνωμολογήθη πρὸς τοῦτο εἰρήνη μεταξὺ Κίμωνος καὶ μεγάλου βασιλέως, Κιμώνειος Εἰρήνη ἐνομαζομένη.

Ὁ Κίμων ἐπέστρεψεν εἰς τὰς Ἀθήνας νικητὴς καὶ τροπαίουχος, κομίζων ἄπειρα λάφυρα. Ὡς στρατηγὸς ἐλάμβανε τὸ δέκατον τῶν λαφύρων, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἔγεινε πλουσιώτατος. Ἀλλὰ τὸν πλοῦτον του μετεχειρίσθη μὲ μεγάλην ἐλευθεριότητα. Ἀφῆρεσε τοὺς φράκτας ἐκ τῶν λαμπροτάτων κήπων του, ὥστε νὰ δύνανται οἱ πολῖται νὰ εἰσέρχωνται καὶ νὰ λαμβάνωσιν ἐλευθέρως ὀπώρας. Ἐν τῇ οἰκίᾳ του ὑπῆρχε πάντοτε ἐστρωμένη τράπεζα πλήρης λιτῶν φαγητῶν καὶ οἱ πτωχοὶ μετέβαινον καὶ ἔτρωγον. Ὅτε ἐξήρχετο ἐκ τῆς οἰκίας του, τὸν ἠκολούθουν πάντοτε δοῦλοι καλῶς ἐνδεδευμένοι, οἵτινες ἀντήλλασσον τὰ ἐνδύματά των

μὲ γέροντας πενιχρῶς ἐνδεδυμένους, τοὺς ὁποίους συνήντων καθ' ὁδόν.

Ἄλλὰ καὶ ὁ δῆμος τῶν Ἀθηναίων ἔγεινε πλουσιώτατος ἐκ τῶν λαφύρων, τὰ ὅποια ὁ Κίμων ἐκόμισεν ἐκ τῶν ἐνδόξων ἐκστρατειῶν του. Ἐκ τούτων δαπανῶν ὁ Κίμων ἔκτισε τὸ νότιον τεῖχος τῆς Ἀκροπόλεως, τὸ καλούμενον Κιμωνεῖον· ἐδεδροφύτευσε τὴν Ἀκαδημειαν καὶ μετέβαλεν αὐτὴν εἰς ἄλλος κατάρρυτον μὲ συσκίους περιπάτους· ἠκοδόμησε τὰ μακρὰ τεῖχη (βόρειον καὶ νότιον σκέλος), τὰ ὅποια συνέδεον τὰς Ἀθήνας μὲ τὸ Πειραιᾶ καὶ μὲ τὸ Φάληρον, καὶ ἄλλα δημόσια ἔργα ἔκαμον.

§ 53. Τρίτος μεσσηνιακὸς πόλεμος — Ἐξορία τοῦ Κίμωνος.

Τὸ 464 συνέβη καταστρεπτικώτατος σεισμὸς εἰς τὴν Σπάρτην. Ἐκ τῆς συμφορᾶς ταύτης ὠφελούμενοι οἱ Ἐλλῶτες καὶ οἱ Μεσσηνιοὶ ἐπανεστάτησαν καὶ καταλαβόντες τὸ ὄχυρον φρούριον τῆς Ἰθώμην ἠπειλοῦν τὴν Σπάρτην. Ὁ πόλεμος οὗτος ὠνομάσθη τρίτος μεσσηνιακός.

Οἱ Σπαρτιάται ἐξήτησαν τὴν βοήθειαν τῶν Ἀθηναίων, οἵτινες ἐθεωροῦντο δεινοὶ τειχομάχοι. Ὁ Κίμων, ὅστις ἕνεκα τῶν ἀριστοκρατικῶν φρονημάτων του ἠγάπα τοὺς Σπαρτιάτας, παρὰ τὴν γνώμην τοῦ Περικλέους ἔπεισε τοὺς Ἀθηναίους καὶ ἐπεμφαν τέσσαρας χιλιάδας ἄνδρας ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν αὐτοῦ τοῦ Κίμωνος. Φθάσας ὁ Κίμων εἰς Ἰθώμην προσέβαλε τὸ φρούριον. Ἀλλ' ἡ ἔφοδος ἀπέτυχε. Τότε προέβη εἰς τὴν πολιορκίαν αὐτοῦ. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ πολιορκία παρετίνετο, οἱ Σπαρτιάται φοβηθέντες μήπως ὁ Κίμων ἔλθῃ εἰς συνεννόησιν μὲ τοὺς Ἐλλῶτας καὶ τοὺς Μεσσηνίους, εἶπον εἰς αὐτὸν ὅτι δὲν ἔχουσι πλέον ἀνάγκην τῆς βοήθειας αὐτοῦ. Ὁ Κίμων τότε ἐπανῆλθεν εἰς Ἀθήνας. Ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι ὀργισθέντες διὰ τὴν προσβολὴν ταύτην, ἐξώρισαν τὸν Κί-

μωνα. Οἱ Μεσσήνιοι καὶ οἱ Ἐλλωτες μετὰ δεκαετῆ πόλεμον ἠναγκάσθησαν νὰ καταθέσωσι τὰ ὄπλα (455), οἱ δὲ Μεσσήνιοι ἐξῆλθον ἐκ τῆς Πελοποννήσου μετὰ γυναικῶν καὶ παίδων. Εἰς τούτους οἱ Ἀθηναῖοι ἔδωκαν πρὸς κατοικίαν τὴν Ναύπακτον.

§ 54. Ἀνάκλησις τοῦ Κίμωνος ἐκ τῆς ἐξορίας καὶ θάνατος αὐτοῦ.

Μετὰ τινα χρόνον οἱ Ἀθηναῖοι περιτλήθον εἰς πόλεμον πρὸς τοὺς Σπαρτιάτας Ἐν ᾧ δὲ οἱ δύο στρατοὶ ἦσαν ἀντιπαροταταγμένοι ἐν Τανάγρα τῆς Βοιωτίας (457) ἔτοιμοι νὰ συνάψωσι μάχην, ὁ ἐξόριστος Κίμων προσήλθεν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Ἀθηναίων καὶ ἐζήτησε νὰ πολεμήσῃ ὡς ἀπλοῦς στρατιώτης, ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι στρατηγοὶ δὲν ἐδέχθησαν αὐτόν. Τότε ὁ Κίμων ἀναχωρῶν ἀφήκε τὴν πανοπλίαν του εἰς ἑκατὸν φίλους του. οὔτοι δὲ γενναίως μαχόμενοι ἐν τῇ πρώτῃ γραμμῇ ἐφονεύθησαν πάντες. Οἱ Ἀθηναῖοι θαυμάσαντες τὴν φιλοπατρίαν τοῦ Κίμωνος ἀνεκάλεσαν αὐτὸν ἐκ τῆς ἐξορίας τῇ προτάσει τοῦ Περικλέους.

Ὁ Κίμων ἐπανελθὼν εἰς τὰς Ἀθήνας ἐφρόντισε κατὰ πρῶτον νὰ συμφιλίωσῃ τοὺς Ἀθηναίους μὲ τοὺς Σπαρτιάτας, ἐπιτυχῶν πενταετῆ ἀνακωχῆν. Ἐπειτα λαβὼν διακοσίας τριῆρεις ἦλθεν ἐναντίον τῆς Κύπρου καὶ ἐξεδίωξε τοὺς Πέρσας ἐκ τῶν περισσοτέρων αὐτῆς πόλεων. Ἀλλ' ἐν ᾧ ἐπολιόρκει τὴν πόλιν αὐτῆς Κίτιον, πληγωθεὶς βαρέως ἀπέθανε τῷ 449. Μικρὸν πρὸ τοῦ θανάτου συνεδούλευσε τοὺς ὑφ' ἑαυτὸν νὰ λύσωσι τὴν πολιορκίαν καὶ ἀποπλεύσωσιν εἰς τὴν πατρίδα, τηροῦντες μυστικὸν τὸν θάνατόν του. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι συνεμορφώθησαν πρὸς τὴν συμβουλὴν τοῦ Κίμωνος. Κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν των συνήντησαν παρὰ τὴν Σαλαμίνα τῆς Κύπρου περσικὸν στόλον, καὶ ἐπετέθησαν κατ' αὐτοῦ. Οἱ Πέρσαι νομίζοντες ὅτι τοὺς Ἀθηναίους ὠδήγει ὁ Κίμων, ἐτράπησαν εἰς φυγὴν, ὑποστάντες πολλὰς ζημίας. Οὕτω λοιπὸν συνέβη ὥστε καὶ νεκρὸς ὁ Κίμων νὰ νικήσῃ τοὺς ἐχθρούς.

Μετὰ ταῦτα ὁ στόλος τῶν Ἀθηναίων κατέπλευσεν εἰς Πειραιᾶ. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἔθαψαν τὸν Κίμωνα μετὰ μεγάλης πομπῆς.

ΑΚΜΗ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

§ 55. Περικλῆς καὶ κυδέρωνσις αὐτοῦ.

Ὁ Περικλῆς κατήγετο ἐξ ἐπιφανεστάτης οἰκογενείας. Ἦτο υἱὸς τοῦ Ξανθίππου, ὅστις ἐνίκησε τοὺς Πέρσας εἰς τὴν Μυκάλην, καὶ τῆς Ἀγαρίστης, ἀνεψιάς τοῦ Κλεισθένους, ἐγεννήθη δ' ἐν Ἀθήναις τῷ 496.

Ὁ Περικλῆς ἦτο πεπρωκισμένος ὑπὸ τῆς φύσεως μὲ τὰ κάλλιστα πνευματικὰ καὶ ψυχικὰ προτερήματα. Ἦτο μεγαλόφυκος, μεγαλόφρων, εὐγενής, ἀτάραχος, εὐγλωττος καὶ γενναῖος. Πλὴν τῶν φυσικῶν τούτων προτερημάτων ἔλαβε καὶ ἀνατροφὴν καὶ ἐκπαίδευσιν σπανίαν. Ἐπαιδεύθη ὑπὸ τῶν ἀρίστων τῆς ἐποχῆς του διδασκάλων καὶ μάλιστα ὑπὸ τοῦ ἐξόχου φιλοσόφου Ἀναξαγόρου, ὅστις διεμόρφωσε τὸν νοῦν καὶ τὸν χαρακτήρα τοῦ Περικλέους, ἀπαλλάξας αὐτὸν ἀπὸ πολλῶν προλήψεων, αἵτινες ἐπεκράτουν τότε παρὰ τοῖς Ἕλλησιν.

Ὁ Περικλῆς, ὅτε ἦτο νέος, ἔλαβε μέρος εἰς πολλὰς ἐκστρατείας, καὶ διεκρίθη εἰς αὐτὰς διὰ τὴν γενναϊότητα καὶ τὸ φιλοκίνδυνον ἀπὸ δὲ τοῦ τριακοστοῦ τρίτου ἔτους τῆς ἡλικίας του ἤρχισε νὰ πολιτεύηται. Μέγας πολιτικὸς ἀντίπαλος αὐτοῦ ἦτο ὁ Κίμων, ὅστις προῖστατο τῶν ἀριστοκρατικῶν, ἐν ᾧ ὁ Περικλῆς ἐγένειεν ἀρχηγὸς τῆς δημοκρατικῆς μερίδος.

Ὁ Περικλῆς σπανίως ἐνεφανίζετο εἰς τὸ πλῆθος. Συνήθως διέτριβεν ἐν τῇ οἰκίᾳ του, δεχόμενος τοὺς σοφοὺς καὶ τοὺς καλλιτέ-

χνας, μετὰ τῶν ὁποίων συνεζήτει περὶ διαφόρων ἐπιστημονικῶν καὶ καλλιτεχνικῶν ζητημάτων. Τὰς συναναστροφὰς δὲ ταύτας τῶν σοφῶν καὶ τῶν καλλιτεχνῶν ἐστόλιξε καὶ ἡ περιφήμος διὰ τὸ κάλλος καὶ τὸ ἔξοχον πνευμά της Ἀσπασία ἡ Μιλησία, σύζυγος τοῦ Περικλέους.

Ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ δήμου σπανίως ἠγόρευεν ὁ Περικλῆς καὶ μόνον ἐπὶ σπουδαίων ὑποθέσεων. Καὶ δὲν ἦτο μόνον πολιτικὸς μέγας, ἀλλὰ καὶ ῥήτωρ δεινότατος. Ὅτε ἠγόρευεν ἀπὸ τοῦ βήματος, ἦ στραπτεν, ἐθρόντα, συνεκύκα (συνετάρασσε) τὴν Ἑλλάδα. Οἱ Ἀθηναῖοι παρωμοιάζον αὐτὸν πρὸς τὸν Δία διὰ τοῦτο δὲ καὶ Ὀλύμπιος Περικλῆς ἐπωνομάζετο.

Καὶ ἐφ' ὅσον μὲν ἔζη ὁ Κίμων, τὰ πολεμικὰ ἐκείνου κατορθώματα ἐπεσκίαζον κάπως τὴν πολιτικὴν δόξαν τοῦ Περικλέους. Ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κίμωνος ἅπασα ἡ διεύθυνσις τῶν πολιτικῶν πραγμάτων τῶν Ἀθηνῶν περιήλθεν εἰς χεῖρας τοῦ Περικλέους καὶ κατὰ ταύτην ἀνεδείχθη αὐτὸς ὁ μέγιστος τῶν πολιτικῶν τῆς ἀρχαιότητος.

Ὁ Περικλῆς ἐκυβέρνησεν ἐπὶ εἵκοσιν ἔτη τὸν ἀσταθῆ καὶ δυσδιοίκητον ἀθηναϊκὸν λαόν, καὶ τὸν ἐκυβέρνησε χωρὶς ποτε νὰ τὸν κολακεύσῃ. Τούναντίον πολλὰκις ἐδεικνύετο πρὸς αὐτὸν ἀσπηρὸς καὶ πολλὰκις τὸν ἐπετίμα. Ὡστε ὀνόματι μόνον ὑπῆρχε δημοκρατία, πράγματι δὲ μοναρχία.

Ἡ σχεδὸν μοναρχικὴ ἐξουσία τοῦ Περικλέους δὲν ἀντέκειτο εἰς τοὺς νόμους τῆς πολιτείας. Ἐκλεγόμενος οὗτος κατ' ἔτος στρατηγὸς μετ' ἄλλων ὁμοφρόνων του εἶχεν εἰς χεῖράς του ὄχι μόνον τὴν κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν ἀρχηγίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῆς χώρας καὶ τὸ δικαίωμα τῆς συγκλήσεως ἢ διαλύσεως τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου. Οὕτω λοιπὸν νοεῖται ἡ μοναρχικὴ ἐξουσία τοῦ Περικλέους.

Διὰ ψηφίσματος τοῦ Ἀριστείδου εἶχον χορηγηθῆ ἴσα πολιτικὰ δικαιώματα εἰς πάντας ἀδιακρίτως τοὺς πολίτας καὶ τῶν τεσσάρων τάξεων. Ἀλλ' ἀφ' ὅτου τὸ κράτος τῶν Ἀθηναίων ἐπεξ-

επέστη, αἱ ὑποχρεώσεις τῶν πολιτῶν πρὸς τὴν πολιτείαν κατέστησαν βαρύτεραι. Διὰ τοῦτο ὁ Περικλῆς, ἔν' ἀνακουφίσῃ τοὺς πολίτας ἀπὸ τῶν ὑποχρεώσεων τούτων, εἰσήγαγε πρῶτος τοὺς μισθοὺς. Καὶ πρῶτον ὤρισε διὰ νόμου νὰ λαμβάνωσι μισθὸν οἱ δικασταὶ καὶ οἱ βουλευταί. Ἐπειτα δ' ἀποβλέπων ὄχι μόνον εἰς τὴν ὕλικὴν εὐημερίαν τῶν πολιτῶν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν πνευματικὴν μόρφωσιν αὐτῶν, εἰσήγαγε τὸν θεωρικὸν μισθόν, ἧται ὤρισε νὰ δίδονται ἐκ τοῦ δημοσίου ταμείου χρήματα εἰς τοὺς ἀπόρους διὰ νὰ λαμβάνωσιν εἰσιτήριον καὶ μεταβαίνωσιν εἰς τὸ θέατρον, τὸ ὁποῖον τότε ὄχι μόνον ἔτερεπεν, ἀλλὰ καὶ ἐδίδασκεν.

Ἐπὶ Περικλέους ἀπεστάλησαν πολλαὶ κληρουχίαι. Πόλεις δὴλα δὴ ἦ χῶραι καταλαμβανόμεναι διὰ πολέμου διενέμοντο διὰ κλήρου εἰς Ἀθηναίους, οἵτινες ὠνομάζοντο κληροῦχοι. Διὰ τοῦ μέτρου τούτου ἀφ' ἑνὸς μὲν παρείχετο πόρος ζωῆς εἰς τοὺς ἀπόρους, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀνεκουφίζοντο καὶ αἱ Ἀθηναὶ ἐκ τῆς πολλῆς συρραῆς ἀνθρώπων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀργῶν. Ἐχρησίμευον δ' αἱ κληρουχίαι καὶ ὡς φρουραὶ πρὸς ἀποτροπὴν πάσης ἀποστασίας τῶν συμμάχων.

Πρὸς ἐπίδειξιν τῆς ναυτικῆς δυνάμεως τῶν Ἀθηνῶν ὁ Περικλῆς ἔπεμπε κατ' ἔτος ἐξήκοντα τριήρεις, ἐπ' αὐτῶν ἐπέβαινον πολλοὶ τῶν πολιτῶν καὶ ἐπὶ ὀκτῶ μηνῶν ἐξησκούντο εἰς τὰ πολεμικά. Αἱ τριήρεις αὗται περιέπλεον τὰ παράλια τῶν συμμαχικῶν πόλεων καὶ εἰσέπραττον τοὺς φόρους, ἐτιμῶρουν δὲ σκληρότατα πᾶσαν δυστροποῦσαν εἰς τὴν πληρωμὴν. Ἀνῆρχοντο δ' ἐπὶ Περικλέους αἱ ἐκ τῶν συμμάχων πρόσοδοι εἰς ἑξακόσια τάλαντα καὶ ὀλίγον βραδύτερον εἰς χίλια.

Ὁ Περικλῆς φρονῶν ὅτι τὰ μακρὰ τεῖχη (τὸ βόρειον καὶ τὸ φαληρικόν), τὰ ὑπὸ τοῦ Κίμωνος οἰκοδομηθέντα, δὲν ἠδύνατο ἕνεκα τῆς μεγάλης ἀπ' ἀλλήλων ἀποστάσεως νὰ ὑπερασπίσωσιν ἀρχοῦντος τὰς Ἀθήνας καὶ τὴν Πειραιᾶ, ᾠκοδόμησε τὸ διὰ μέσου τεῖχος. Τοῦτο ἀρχόμενον ἀπὸ τῶν Ἀθηνῶν ἀπέληγεν εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τοῦ Πειραιῶς.

§ 56. Καλλιτεχνικός καὶ πνευματικός βίος ἐν Ἀθήναις ἐπὶ Περικλέους.

Ὁ Περικλῆς, ἂφ' οὗ κατέστησε τὰς Ἀθήνας ἰσχυράς, ἐπεχείρησε, δαπανῶν ἐκ τῶν συμμαχικῶν χρημάτων, νὰ καλλωπίσῃ αὐτὰς διὰ μεγαλοπρεπῶν οἰκοδομημάτων καὶ ἄλλων καλλιτεχνικῶν ἔργων, διότι ἐπεθύμει νὰ καταστήσῃ τὰς Ἀθήνας τὴν λαμπροτάτην τῶν Ἑλληνίδων πόλεων. Διὰ τῶν ἔργων δὲ τούτων καὶ πόρος ζωῆς παρείχετο εἰς τὴν πενεστέραν τάξιν καὶ ἡ τέχνη καὶ ἡ βιομηχανία προήγετο. Τὴν γενικὴν δ' ἐποπτείαν καὶ διεύθυνσιν πάντων τῶν ἔργων ἀνέθηκεν ὁ Περικλῆς εἰς τὸν δαιμόνιον καλλιτέχνην Φειδίαν.

Τὰ σπουδαιότερα τῶν ἔργων, τὰ ὅποια κατεσκευάσθησαν ἐπὶ Περικλέους, ἦσαν ἐν τῇ Ἀκροπόλει α') ὁ Παρθενών, ναὸς τῆς παρθένου Ἀθηνᾶς, ἐκ πεντελικοῦ μαρμάρου, ἀμίμητον ἀριστούργημα τῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Ὁ ναὸς οὗτος ἐξωτερικῶς ἐκοσμεῖτο δι' ἀπαραμίλλων ἀναγλύφων, ἐντὸς δ' αὐτοῦ ἴστατο τὸ χρυσελεφάντινον ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς, θαυμάσιον ἔργον τοῦ μεγαλοπρεποῦς καλλιτέχνου Φειδίου β') Τὰ Προπύλαια, τὰ ὅποια ἦσαν μεγαλοπρεπῆς εἴσοδος εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, ἐφάμιλλα τοῦ Παρθενῶνος κατὰ τὸ κάλλος γ') Τὸ Ἐρέχθειον, χαριέστατον οἰκοδόμημα, περατωθὲν βραδύτερον ἐπὶ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου δ') Χαλκοῦν ἄγαλμα τῆς Προμάχου Ἀθηνᾶς, ἐστημένον μεταξὺ Παρθενῶνος, Προπυλαίων καὶ Ἐρέχθειοῦ. Πρὸ τοῦ Περικλέους εἶχεν ἰδρυθῆ ἔν τῇ Ἀκροπόλει καὶ ὁ καμψότατος ναῦσκος τῆς Ἀθηνᾶς Νίκη τῆς ἐπονομαζομένης Ἀπτέρου.

Καὶ ἔξω τῆς Ἀκροπόλεως κατεσκευάσθησαν πολλὰ ἀρχιτεκτονικὰ ἔργα, οἷον τὸ Ὠδεῖον πλησίον τοῦ Διονυσιακοῦ θεάτρου, κυκλοτερέες οἰκοδόμημα διὰ μουσικούς ἀγῶνας.

Ἐπὶ Περικλέους ἠχοδομήθη ὁ ἐν Σουνίῳ ναὸς τοῦ Ποσειδῶνος, ὅστις ἐξελαμβάνετο μέχρι πρό τινων ἐτῶν ὡς ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς, καὶ ὁ μέγας ναὸς τῆς Δήμητρος ἐν Ἐλευσίνι. Προσέτι δὲ καὶ τὸ ἐπίνειον τῶν Ἀθηνῶν, ὁ Πειραιεύς, ἐρρυμοτομήθη ὑπὸ τοῦ Μιλησίου ἀρχιτέκτονος Ἴπποδάμου.

Πάντα ταῦτα ἔχουσι μεταβληθῆ εἰς ἐρείπια ὑπὸ τοῦ χρόνου, ὑπὸ τῶν πολέμων καὶ ὑπὸ τῶν βαρβάρων. Ἀλλὰ καὶ ἐρείπια ὄντα κινουσι τὸν θαυμασμὸν ἀπάντων τῶν θεωμένων αὐτὰ καὶ διὰ τῆς φαντασίας ἀναδημιουργούντων τὸ ἀρχαῖον αὐτὸ κάλλος.

Ἀλλὰ διὰ τὰ ἔργα ταῦτα ἐδαπανήθησαν πολλὰ ἑκατομμύρια, οἱ δὲ ἀντίπαλοι τοῦ Περικλέους κατηγοροῦσαν αὐτὸν εἰς τὸν δῆμον ὡς σπαταλῶντα τὰ συμμαχικὰ χρήματα εἰς καλλωπισμὸν τῆς πόλεως, ἐν ᾧ ταῦτα ἦσαν προωρισμένα δι' ἄλλους σκοπούς. Ἀλλ' ὁ Περικλῆς ἀντικρούων τοὺς κατηγοροὺς τοῦ ἔλεγεν ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ δίδωσι λόγον εἰς τοὺς συμάχους περὶ τῆς χρήσεως τῶν χρημάτων, ἀφ' οὗ εἰς πᾶσαν περίστασιν σπεύδουσι καὶ ὑπερασπίζουσιν αὐτοὺς κατὰ παντὸς ἐχθροῦ.

Καὶ ὄχι μόνον αἱ τέχναι προήχθησαν ἐπὶ Περικλέους καὶ ἔφθασαν εἰς μεγίστην ἀκμὴν, ἀλλὰ καὶ αἱ ἐπιστήμαι καὶ ἡ φιλοσοφία. Τότε ἔζησαν οἱ μεγαλειότεροι ἄνδρες, οἱ ὅποιοι ἐλάμπρυναν καὶ ἐδόξασαν τὸ ἑλληνικὸν ὄνομα, οἷον οἱ μεγάλοι φιλόσοφοι Ἀναξαγόρας καὶ Σωκράτης, οἱ τραγικοὶ ποιηταὶ Σοφοκλῆς καὶ Εὐριπίδης, ὁ πατὴρ τῆς ἱστορίας Ἡρόδοτος, ὁ μέγιστος τῶν ἱστορικῶν Θουκυδίδης, ὁ πατὴρ τῆς ἱατρικῆς Ἴπποκράτης, ὁ ἀστρονόμος Μέτων, οἱ ἀρχιτέκτονες Ἴκτινος, Καλλικράτης καὶ Μνησικλῆς καὶ ὁ δαιμόνιος Φειδίας. Ὀλίγον δὲ μετὰ ταῦτα ἤχημασεν ὁ θεῖος φιλόσοφος Πλάτων, ὁ ἔξοχος κωμικὸς Ἀριστοφάνης, ὁ ἱστορικὸς Ξενοφῶν καὶ ἄλλοι. Διὰ τοῦτο ἡ ἐποχὴ τοῦ Περικλέους ὠνομάσθη χρυσοῦς αἰὼν τῶν Ἀθηνῶν, αἱ δὲ Ἀθηναὶ μητροπόλις τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἐπιστημῶν καὶ παιδείουσις πῆς Ἑλλάδος.

ΠΑΡΑΚΜΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΕΝΕΚΑ ΤΩΝ ΕΜΦΥΛΙΩΝ ΠΟΛΕΜΩΝ.
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ.

§ 57. Αἷτια καὶ ἀφορμαὶ
τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου.

Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Περικλέους τὸ ἥμισυ σχεδὸν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους εἶχεν ἐνωθῆ ὑπὸ τὸ κράτος τῶν Ἀθηναίων. Αἱ Ἀθηναὶ ἐκυριάρχουν μυριάδων Ἑλλήνων, τῶν ὁποίων δὲν δυνάμεθα νὰ ὀρίσωμεν ἀκριβῶς τὸν ἀριθμὸν. Ὁ Περικλῆς διενεόθη νὰ συγκαλέσῃ εἰς τὰς Ἀθήνας πανελλήνιον συνέδριον, προπαρασκευάζων οὕτω τὴν συμμαχίαν σύμπαντος τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. Ἀλλὰ τὸ μεγαλεπίβολον τοῦτο σχέδιον τοῦ ἀνδρὸς ἐματαιώθη ἔνεκα τῆς ἀντιδράσεως τῶν Λακεδαιμονίων καὶ λοιπῶν Πελοποννησίων. Καὶ ὄχι μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Περικλέους τὸ μέγα κράτος τῶν Ἀθηναίων ἤρχισε νὰ καταρρέῃ.

Ἐν ἔτει 445 εἶχον συνομολογηθῆ μεταξὺ Ἀθηναίων καὶ Σπαρτιατῶν τριακονταετείς σπονδαί. Ἀλλ' αἱ σπονδαὶ αὗται δὲν ἦτο δυνατόν νὰ διαρκέσωσιν ἐπὶ πολὺ. Οἱ Σπαρτιαταὶ ἐδλεπον μὲ ζήλοτυπίαν καὶ φθόνον τὴν αὔξησιν τῆς δυνάμεως τῶν Ἀθηναίων καὶ ἐζήτουν κατάλληλον στιγμήν νὰ περιορίσωσιν αὐτήν. Ἐξ ἄλλου μέρους καὶ οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἐφέροντο πλέον πρὸς τοὺς συμμαχοὺς τῶν ὡς ἴσοι πρὸς ἴσους, ἀλλὰ τὴν ἐπ' αὐτῶν ἡγεμονίαν τῶν μετέβαλον εἰς ἀθάϊρετον δεσποτείαν. Ἐντεῦθεν πικρὰ παράπονα ἠκούοντο κατὰ τῶν Ἀθηναίων ἐκ μέρους τῶν συμμάχων. Ἐν ᾧ δὲ τοιαύτη ἦτο ἡ κατάστασις τῶν πραγμάτων, μικρὸς σπινθὴρ ἤρκει ν' ἀνάψῃ τὴν φλόγα τοῦ πολέμου. Καὶ δὲν ἐβράδυνε νὰ συμβῆ τοῦτο. Μετ' ὀλίγον ἐξερράγη ὁ μέγας Πελοποννησιακὸς πόλεμος, ὅστις διαρκέσας εἶκοσιν ἑπτὰ ἔτη

(431-404) διήρσεσε πάντας τοὺς Ἕλληνας εἰς δύο ἀντίπαλα στρατόπεδα καὶ ᾠδήγησε τὴν Ἑλλάδα εἰς τὸν ὄλεθρον καὶ τὴν καταστροφήν.

Ἀφορμαὶ εἰς τὴν ἔκρηξιν τοῦ πολέμου τούτου ὑπῆρξαν α') ἡ μεταξὺ Κορίνθου καὶ Κερκύρας ἔρις ἕνεκα τῆς Ἐπιδάμου καὶ β') ἡ ἀποστασία τῆς Ποτειδαίας ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων.

α') Εἰς τὴν Ἐπιδάμον, νῦν Δυρράχιον, ἦτις ἦτο ἀποικία τῶν Κερκυραίων εἰς τὰ παράλια τῆς Ἰλλυρίας, ἐξερράγη στάσις μεταξὺ ἀριστοκρατικῶν καὶ δημοκρατικῶν· καὶ οἱ μὲν ἀριστοκρατικοὶ ἐπεκαλέσθησαν τὴν βοήθειαν τῶν Κερκυραίων, οἱ δὲ δημοκρατικοὶ τὴν βοήθειαν τῶν Κορινθίων. Ἦτο δὲ ἡ Κόρινθος μητρόπολις τῆς Κερκύρας. Ἐκ τούτου προέκυψε πόλεμος μεταξὺ Κερκυραίων καὶ Κορινθίων. Εἰς τὸν πόλεμον τούτον ἔλαβον μέρος καὶ οἱ Ἀθηναῖοι κατὰ παράβασιν τῶν ὑφισταμένων συνθηκῶν. Οἱ Κορινθιοὶ ἐνίκηθησαν καὶ ἡ Ἐπίδαμος πολιορκηθεῖσα ἠναγκάσθη νὰ παραδοθῆ εἰς τοὺς Κερκυραίους τῷ 434.

β') Οἱ Κορινθιοὶ ἐκδικούμενοι τοὺς Ἀθηναίους ἐκίνησαν εἰς ἀποστασίαν τὴν Ποτειδαίαν, ἦτις ἦτο μὲν ἀποικία τῶν Κορινθίων ἐν τῇ Χαλκιδικῇ χερσονήσῳ, ἀλλὰ σύμμαχος τῶν Ἀθηναίων. Οἱ Ἀθηναῖοι μαθόντες τὴν ἀποστασίαν τῆς Ποτειδαίας ἐπέμφαν στρατὸν καὶ στόλον καὶ ἐπολιόρκησαν αὐτὴν κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν.

Συνέδριον ἐν Σπάρτῃ. — Τότε οἱ Κορινθιοὶ πέμψαντες πρέσβεις εἰς τὴν Σπάρτην κατηγόρουν τοὺς Ἀθηναίους ὡς λύσαντας τὰς τριακονταετείς σπονδὰς. Κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τῶν Κορινθίων συνεκλήθη ἐν Σπάρτῃ συνέδριον ἐξ ἀντιπροσώπων τῆς δωρικῆς συμμαχίας, καὶ ἡ πλειονοψηφία αὐτοῦ ἐκηρύχθη ὑπὲρ τοῦ πολέμου κατὰ τῶν Ἀθηναίων.

ΠΡΩΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ
ΔΕΚΑΕΤΗΣ ἢ ΑΡΧΙΔΑΜΕΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ (431-421)

§ 58. **Πρώτον καὶ δεύτερον ἔτος τοῦ πολέμου. Λοιμὸς ἐν Ἀθήναις.—Θάνατος τοῦ Περικλέους.**

Οἱ Σπαρτιᾶται καὶ οἱ σύμμαχοι, ἐν ὄλῳ ἐξήκοντα χιλιάδες, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ βασιλέως τῆς Σπάρτης Ἀρχιδάμου εἰσέβαλον εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ ἤρχισαν νὰ δενδροτομῶσι καὶ νὰ ἐρημώνωσιν αὐτήν. Οἱ κάτοικοι τῶν ἀγρῶν κατὰ συμβουλήν τοῦ Περικλέους εἰσεκόμισαν πάντα τὰ κινητὰ των πράγματα εἰς τὴν πόλιν καὶ ἤλθον καὶ κατόκησαν ἐντὸς τῶν μακρῶν τειχῶν. Ἐν ᾧ δὲ ὁ Ἀρχίδαμος κατέστρεψε τὴν Ἀττικὴν, ὁ Περικλῆς ἔπεμψε στόλον εἰς τὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου καὶ κατέστρεφεν αὐτά. Τούτου ἕνεκα καὶ ἐπειδὴ ἐξέλιπον καὶ αἱ τροφαί, οἱ Πελοποννήσιοι ἀνεχώρησαν ἐκ τῆς Ἀττικῆς.

Τὸ ἐπόμενον ἔτος (430) ὁ Ἀρχίδαμος εἰσέβαλε καὶ πάλιν εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ ἐδήλου αὐτήν. Ἀλλὰ τότε ἐνέσκηψεν εἰς τὰς Ἀθήνας φοβερὸς λοιμὸς, ἕνεκα δ' αὐτοῦ ὁ Ἀρχίδαμος ἔσπευσε ν' ἀπέλθῃ ἐκ τῆς Ἀττικῆς, μείνας ἐν αὐτῇ τεσσαράκοντα μόνον ἡμέρας. Ὁ λοιμὸς οὗτος ἐλέγετο ὅτι ἤλθεν ἐξ Αἰθιοπίας τῆς πέραν τῆς Αἰγύπτου, διήρκεσε δ' ἐπὶ τριετίαν καὶ ἐπροξένησε μεγάλην φθοράν.

Ὁ Περικλῆς, ἂν καὶ ἀπώλεσε τοὺς περισσοτέρους συγγενεῖς του ἐκ τοῦ λοιμοῦ, ὅμως διετήρησεν ἀνμαῖον τὸ φρόνημα καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς ψυχῆς του. Τέλος δὲ προσβλήθεις καὶ αὐτὸς ἐκ τοῦ λοιμοῦ ἀπέθανε τὸ φθινόπωρον τοῦ 429.

Ὁ θάνατος τοῦ Περικλέους ὑπῆρξε μέγα καὶ ἀνεπανόρθωτον δυστύχημα διὰ τὰς Ἀθήνας. Ἐκτοτε ἡ διοίκησις τῆς πόλεως παρεδόθη εἰς χεῖρας ψαύλων καὶ ἀσυνειδήτων δημαγωγῶν, οἷος ἦτο ὁ Κλέων, οἵτινες ἐξῆπτον ἐπι μᾶλλον τὰ πάθη τοῦ λαοῦ καὶ ἐξώθουν αὐτὸν εἰς ἀπονεννημένα διαβήματα.

§ 59. Ἀλωσις τῶν Πλαταιῶν. — Ἀποστασία τῆς Λέσβου.

Τὸ τρίτον ἔτος τοῦ πολέμου οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐστράτευσαν ὑπὸ τὸν Ἀρχίδαμον ἐναντίον τῶν Πλαταιῶν καὶ μετὰ μακρὰν πολιορκίαν ἐκυρίευσαν αὐτάς (427).

Ἐν τῷ μεταξῷ, ἦτοι τῷ 428, ἀπεστάτησεν ἡ Λέσβος, ἣτις εἶχε ναυτικὸν καὶ δύναμιν ἀξιόλογον. Πάραυτα οἱ Ἀθηναῖοι ἐπεμφαν τεσσαράκοντα τριήρεις ὑπὸ τὸν Πάχητα, ἐπολιόρησαν τὴν Μυτιλήνην κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν καὶ ἠνάγκασαν αὐτὴν νὰ παραδοθῇ. Οἱ πρωταίτιοι τῆς ἀποστασίας ἀνερχόμενοι εἰς χιλίους ἐφονεύθησαν, τὰ τεῖχη τῆς πόλεως ἐκρημνίσθησαν, αἱ νῆες παρεδόθησαν εἰς τοὺς Ἀθηναίους, οἱ δὲ ἄγροί τῶν Λεσβίων παρεδόθησαν εἰς τρεῖς χιλιάδας κληρούχους Ἀθηναίους.

§ 60. Κατάληψις τῆς Πύλου.

Ἐν ἔτει 425 ναυτικὴ μοῖρα τῶν Ἀθηναίων ὑπὸ τοὺς στρατηγούς Εὐρυμέδοντα καὶ Σοφοκλῆ ἔπλεεν εἰς Σικελίαν. Ἐν τῷ δὲ περιέπλεε τὴν Μεσσηνίαν, ὁ ἔξοχος στρατηγὸς Δημοσθένης, ὅστις τότε ἐπέβαινε τοῦ στόλου ὡς ἀπλοῦς ἰδιώτης κατέλαβε μετὰ πέντε πλοίων τὴν Πύλον καὶ ἐτείχισεν αὐτήν. Οἱ Σπαρτιάται, μαθόντες τοῦτο, ἐπεμφαν στόλον καὶ προσέβα-

λον τὸν Δημοσθένη ἀπὸ ξηρᾶς καὶ ἀπὸ θαλάσσης, συγχρόνως δ' ἀπεβίβασαν τετρακοσίους εἴκοσιν ὀπλίτας ἐκ τῶν ἀρίστων ἐπὶ τῆς ἔμπροσθεν τοῦ λιμένος κειμένης νήσου Σφακτηρίας.

Ἡ μικρὰ φρουρά τοῦ Δημοσθένους ἀντέταξε κραταιὰν ἄμυναν, ὅτε πλεύσασαι ἐγκαίρως πεντήκοντα ἀθηναϊκαὶ τριήρεις ἐκ Ζακύνθου ἐπετέθησαν κατὰ τῶν ἐχθρικῶν νεῶν καὶ ἄλλας μὲν αὐτῶν ἐκυρίευσαν, ἄλλας δ' ἐξώθησαν εἰς τὴν ξηράν. Ἐπειτα δ' ἐπολιορκήσαν καὶ τοὺς ἐν τῇ Σφακτηρίᾳ τετρακοσίους εἴκοσι Σπαρτιάτας. Βλέποντες τότε οἱ Σπαρτιάται ὅτι δὲν ὑπῆρχε καμμία ἐλπίς σωτηρίας διὰ τοὺς ἀποκεκλεισμένους ἐν τῇ νήσῳ, ἔκαμαν προτάσεις περὶ εἰρήνης εἰς τοὺς Ἀθηναίους. Ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι κατ' εἰσήγησιν τοῦ δημαγωγοῦ Κλέωνος ἀπέρριψαν αὐτάς.

Ἀλλ' ἡ πολιορκία τῶν ἐν Σφακτηρίᾳ παρετίνατο καὶ καθίστατο ἐπίπονος εἰς τοὺς ἐν Πύλῳ Ἀθηναίους ἕνεκεν ἐλλείψεως τροφῶν καὶ ὕδατος. Διὰ τοῦτο οἱ ἐν Ἀθήναις ὠργίζοντο κατὰ τοῦ Κλέωνος ὡς αἰτίου τῆς ἀπορριφθῆς ἢ πρότασις τῶν Σπαρτιᾶδων περὶ εἰρήνης. Ὁ Κλέων κατηγοροῦσε τοὺς ἐν Ἀθήναις στρατηγούς ὡς δειλοὺς καὶ ἀνικάνους. Οἱ Ἀθηναῖοι τότε ἀνέθεσαν τὴν στρατηγίαν εἰς τὸν Κλέωνα, ὅστις μάλιστα ἐκαυχῆθη ὅτι ἐντὸς εἴκοσιν ἡμερῶν θὰ φονεύσῃ ἢ θὰ φέρῃ ζῶντας τοὺς ἐν Σφακτηρίᾳ.

Ἡ τύχη ἠνέβησε τὸν Κλέωνα, ὥστε νὰ δυνηθῆ οὗτος νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἀλαζονικὴν ὑπόσχασίν του· διότι κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας πυρκαϊὰ ἐκραγεῖσα κατέκαυσε μέγα μέρος τοῦ δάσους τῆς Σφακτηρίας, ὃ δὲ Δημοσθένης εἶχε παρασκευάσῃ πάντα τὰ ἀπαιτούμενα διὰ τὴν ἔφοδον. Ὅτ' ἔφθασεν εἰς Πύλον ὁ Κλέων, ἐνωθεὶς μετὰ τοῦ Δημοσθένους ἐπέβη ἐπὶ τῆς Σφακτηρίας. Οἱ Σπαρτιάται οὔτινες ἦσαν ἀποκεκλεισμένοι ἐν αὐτῇ, προσβληθέντες πανταχόθεν ἠναγκάσθησαν νὰ παραδοθῶσιν. Ἐκ τῶν τετρακοσίων εἴκοσιν ἐφονεύθησαν ἑκατὸν εἴκοσιν ὀκτώ καὶ διακόσιοι ἐνεγκόντα δύο ἀπήχθησαν εἰς Ἀθήνας, ὅπου ἐκρατήθησαν ὡς ὄμηροι.

§ 61. Θάνατος Βρασίδου καὶ Κλέωνος. Νικίειος εἰρήνη.

Μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Σφακτηρίας ὁ γενναῖος στρατηγὸς τῶν Σπαρτιατῶν Βρασίδης, θέλων ν' ἀπομακρύνῃ τοὺς Ἀθηναίους ἐκ τῆς Πελοποννήσου, ἀπεφάσισε νὰ μεταφέρῃ τὸν πόλεμον εἰς τὴν Χαλκιδικὴν χερσόνησον, ὅπου ὑπῆρχον πολλαὶ πόλεις σύμμαχοι τῶν Ἀθηναίων. Οὕτως ἐν ἔτει 424 διὰ τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος καὶ Θεσσαλίας ἦλθεν εἰς Μακεδονίαν καὶ ἐνωθεὶς μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Περδίκκου ἀπέσπασεν ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων πλείστας πόλεις τῆς Χαλκιδικῆς χερσονήσου· τελευταῖον δ' ἐκυρίευσεν καὶ τὴν Ἀμφίπολιν, κειμένην παρὰ τὸν Στρώμονα ποταμόν.

Κατὰ τοῦ Βρασίδου ἀπεστάλη ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ὁ Κλέων, ὅστις πλησίον τῆς Ἀμφιπόλεως ἐνικήθη καὶ αἰσχροῦς φεύγων ἐφρονεύθη. Ἀλλὰ καὶ ὁ Βρασίδης ἔπεσεν ἐν τῇ μάχῃ γενναίως μαχόμενος, ἐτάφη δὲ μετὰ μεγάλων τιμῶν ἐν τῇ ἀγορᾷ τῆς Ἀμφιπόλεως.

Ἀφ' οὗ ἀπέθανον οἱ δύο οὗτοι φιλοπόλεμοι ἄνδρες, Βρασίδης καὶ Κλέων, οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Σπαρτιάται ἐξαντληθέντες ἐκ τοῦ μακροῦ πολέμου συνωμολόγησαν τῷ 421 πεντηκονταετῇ εἰρήνην διὰ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Ἀθηναίου στρατηγοῦ Νικίου, ἧτις διὰ τοῦτο καὶ Νικίειος εἰρήνη ὠνομάσθη. Συμφώνως πρὸς αὐτὴν ἀπεδόθησαν ἀμοιβαίως οἱ αἰχμάλωτοι καὶ αἱ κυριευθεῖσαι πόλεις.

ΔΕΥΤΕΡΑ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

§ 62. Ἐκστρατεία τῶν Ἀθηναίων εἰς Σικελίαν (413).

Ἡ Νικίειος εἰρήνη ὀλίγον χρόνον διήρκεσεν. Ἐν Ἀθήναις ὑπῆρχε φιλοπόλεμος φατρία, ἡ ὁποία ἐκ παντός τρόπου ἐπεζήτηε τὴν ἐπανάληψιν τοῦ πολέμου. Τῆς φατρίας δὲ ταύτης ἀρχηγὸς ἦτο ὁ Ἀλκιβιάδης, υἱὸς τοῦ Κλεινίου καὶ ἀνεψιὸς τοῦ Περικλέους. Ὁ Ἀλκιβιάδης τὰ πάντα ἐμηχανάτο διὰ νὰ ἐπιφέρῃ σύγχυσιν εἰς τὴν Νικίειον εἰρήνην. Τὴν ὀριστικὴν δὲ διάλυσιν τῆς Νικιείου εἰρήνης ἐπέφερεν ἢ εἰς Σικελίαν ἐκστρατεία τῶν Ἀθηναίων, ἣτις εἶνε τὸ μέγιστον καὶ σπουδαιότατον ὄλων τῶν γεγονότων τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου. Εἰς τὴν ἐκστρατείαν ταύτην ἔδωκαν ἀφορμὴν οἱ ἐν Σικελίᾳ Ἐγεσταῖοι.

Οὗτοι, πολεμούμενοι ὑπὸ τῶν Σελινουντίων, τοὺς ὁποίους ἐδοθήθουν καὶ οἱ Συρακούσιοι, ἐπεμψαν πρέσβεις εἰς Ἀθήνας καὶ ἐζήτησαν βοήθειαν. Οἱ Ἀθηναῖοι παρακινούμενοι ὑπὸ τοῦ φιλοδόξου καὶ ἀνησύχου Ἀλκιβιάδου ἀπεφάσισαν νὰ βοηθήσωσι τοὺς Ἐγεσταίους, τοσοῦτῳ μᾶλλον καθ' ὅσον εἰς τὴν περίστασιν ταύτην διενουοῦντο καὶ ἐπόθουν νὰ κατακτήσωσι τὴν μεγάλην καὶ ὠραίαν νῆσον Σικελίαν.

Μετὰ μεγίστης λοιπὸν σπουδῆς ἐξώπλισαν στόλον ἑκατὸν τριάκοντα τεσσάρων τριήρων, ὧν τὰ πληρώματα ἀνήρχοντο εἰς εἴκοσι πέντε χιλιάδας τετρακοσίους ἐξήκοντα, καὶ στρατὸν

πέντε χιλιάδων ἑκατὸν ὀπλιτῶν καὶ χιλίων τριακοσίων ψιλῶν ἦτοι ἐλαφρῶς ὤπλισμένων. Στρατηγούς δὲ διώρισαν τὸ Ἀλκιβιάδην, τὸν Νικίαν καὶ τὸν Λάμαχον. Ἄλλ' ἐν ᾧ πάντα ἦσαν ἔτοιμα πρὸς ἀπόπλουν, πρῶταν τινὰ εὐρέθησαν κεκομμέναι αἱ κεφαλαὶ τῶν Ἑρμῶν. Ἦσαν δὲ οἱ Ἑρμαὶ μικροὶ τετράγωνοι κίονες, οὔτινες ἔφερον εἰς τὸ ἄνω ἄκρον κεφαλὴν θεοῦ ἢ ἥρωος καὶ ἦσαν τοποθετημένοι εἰς τὰς δημοσίας ὁδοὺς καὶ πρὸ τῶν οἰκιῶν.

Ἡ ἀσεβὴς αὕτη πράξις ἐτάραξε τοὺς Ἀθηναίους θεωρηθεῖσα ὡς κακὸς οἰωνός, καὶ ἀνεζητήθησαν ἀμέσως οἱ δράσται αὐτῆς. Οἱ ἐχθροὶ τοῦ Ἀλκιβιάδου ἤρχισαν νὰ διαδίδωσιν ὅτι οὗτος καὶ ἄλλοι φίλοι του, ἐν κραιπάλῃ διατελοῦντες περιήρχοντο τὴν νύκτα ἐκείνην τὴν πόλιν καὶ ἔθραυσαν τὰς κεφαλὰς τῶν Ἑρμῶν προσέτι δὲ ὅτι ἐν συμποσίῳ ἠσέβησαν εἰς τὰ Ἐλευσίνια μυστήρια. Ὁ Ἀλκιβιάδης ἀκούσας τὰς κατηγορίας ταύτας ἐζήτησε νὰ δικασθῆ πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς του. Ἄλλ' οἱ ἐχθροὶ του φοβούμενοι μήπως ὁ δῆμος ἀπαλλάξῃ αὐτὸν πάσης κατηγορίας, διότι ὁ στρατὸς διέκειτο εὐνοϊκῶς πρὸς τὸν Ἀλκιβιάδην, ἐνήργησαν ὥστε νὰ μὴ ἀναβληθῆ ὁ ἔκπλους τοῦ στόλου, ἀλλὰ νὰ γείνη ἢ δίκῃ βραδύτερον.

Τὸν Ἰούλιον τοῦ 415 ἀπέπλευσεν ὁ στόλος ἐκ Πειραιῶς καὶ διηυθύνθη εἰς Κέρκυραν, ὅπου συνηθροίσθησαν καὶ οἱ ἄλλοι σύμμαχοι. Ἐκ Κερκύρας διηυθύνθησαν εἰς τὴν κάτω Ἰταλίαν. Ἐν ᾧ δ' ἔπλεον πρὸς τὴν Κατάνην τῆς Σικελίας, αἰφνης κατέφθασεν ἡ ἱερὰ ναὺς Σαλαμινία διὰ νὰ παραλάβῃ τὸν Ἀλκιβιάδην καὶ φέρῃ αὐτὸν εἰς Ἀθήνας, ὅπως ἀπολογηθῆ εἰς τὴν γνωστὴν κατηγορίαν τῆς ἀκρωτηριάσεως τῶν Ἑρμῶν καὶ τῆς ἀσεβείας εἰς τὰ Ἐλευσίνια μυστήρια.

Ὁ Ἀρκιβιάδης κατ' ἀρχὰς ὑπήκουσε προθύμως καὶ ἐπιβάς εἰς τὴν ἰδικὴν του τριήρη ἠκολούθη τὴν Σαλαμινίαν. Ἄλλ' ὅτε ἔφθασαν εἰς Θουρίους τῆς κάτω Ἰταλίας, ἔδραπέτευσεν. Ἡ Σαλαμινία ἐπανελθοῦσα εἰς Ἀθήνας ἀνήγγειλε τὰ συμβάντα, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι κατεδίκασαν τὸν Ἀλκιβιάδην ἐρήμην εἰς θάνατον.

Μετ' ὀλίγον φθάσας ὁ Ἀλκιβιάδης εἰς τὸ Ἄργος καὶ μαθὼν τὴν καταδίχην του εἶπε μετὰ πικρίας «Ἐγὼ θὰ δεῖξω εἰς τοὺς Ἀθηναίους ὅτι ζῶ ἀκόμη», καὶ ἀμέσως μετέβη εἰς Σπάρτην.

§ 63. Ἡ ἐν Σικελίᾳ πανωλεθρία τῶν Ἀθηναίων.

Οἱ δύο ἄλλοι στρατηγοὶ Νικίας καὶ Λάμαχος ἐξηκολούθησαν τὸ πλοῦν καὶ ἔφθασαν εἰς Συρακούσας, νικήσαντες δὲ τοὺς Συρακοσίους προέβησαν ἔπειτα εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς πόλεως. Κατὰ τινὰ ἔφοδον ἐφονεύθη ὁ Λάμαχος γενναίως μαχόμενος. Οἱ Συρακοῦσαιοι στενοχωρηθέντες ἐκ τῆς πολιορκίας ἔστειλαν εἰς τὴν Σπάρτην πρέσβεις καὶ ἐζήτησαν βοήθειαν. Ὅτε αἱ πρέσβεις ἔφθασαν εἰς τὴν Σπάρτην, ἦλθεν ἐκεῖ καὶ ὁ Ἀλκιβιάδης, ὅστις συνεβούλευε τοὺς Σπαρτιάτας νὰ πέμψωσιν εἰς Συρακούσας βοήθειαν, προσέτι δὲ νὰ ὀχυρώσωσι καὶ τὴν Δεκελίαν, νῦν Τατόι, ὁπόθεν ὀρμώμενοι νὰ δηῶσι τὴν Ἀττικὴν.

Οἱ Σπαρτιάται ἐπεμψαν τότε τὸν ἐμπειροπλόημον Γυλίππον μὲ τρεῖς χιλιάδας ἀνδρας. Οὗτος ἔφθασεν εἰς Συρακούσας κατ' ὄν χρόνον αἱ Συρακοῦσαιοι ἦσαν ἔτοιμοι νὰ παραδοθῶσιν εἰς τὸν Νικίαν. Ἀλλ' ἡ ἔγκαιρος ἄφιξις τοῦ Γυλίππου μετέβαλε καθ' ὀλοκληρίαν τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων. Ὁ Νικίας ἠττηθεὶς ἐπανειλημμένως καὶ περιελθὼν εἰς στενοχωρίαν ἐζήτησεν ἐξ Ἀθηνῶν ἐπικουρίας.

Οἱ Ἀθηναῖοι ἐπεμψαν τὸν Εὐρυμέδοντα μὲ δέκα τριήρεις καὶ κατόπιν τὸν Δημοσθένη μὲ ἑβδομήκοντα τρεῖς τριήρεις, πέντε χιλιάδας ἀνδρας καὶ πολὺ πλῆθος ψιλῶν. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐπικουρία αὕτη οὐδὲν ἀποτέλεσμα ἔφερον. Ὁ στόλος τῶν Ἀθηναίων κατεστράφη εἰς τέσσαρας ναυμαχίας, ὁ δὲ πεζὸς στρατὸς ἠναγκάσθη ν' ἀποσυρθῆ εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς νήσου. Καταδιωχθεὶς δὲ ὑπὸ τῶν

Συρακουσίων ἐν μέρει μὲν ἐξωλοθρεύθη, ἐν μέρει δὲ ἡχμαλωτίσθη κατὰ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 413. Μεταξὺ τῶν αἰχμαλώτων ἦσαν καὶ οἱ δύο στρατηγοὶ Δημοσθένης καὶ Νικίας, οἵτινες παρὰ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ Γυλίππου ἐφονεύθησαν ὑπὸ τῶν Συρακουσίων· οἱ δὲ ἄλλοι αἰχμάλωτοι ἀνερχόμενοι εἰς ἑπτὰ χιλιάδας ἐρρίφθησαν εἰς τὰς λατομίας. Ἐκεῖ ἄστεγοι καὶ ἐκτεθειμένοι εἰς τὸν καύσωνα τῆς ἡμέρας καὶ εἰς τὸ ψῦχος τῶν φθινοπωρινῶν νυκτῶν προσεβλήθησαν ἐκ διαφόρων ἀσθενειῶν, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ πλείστοι ἀπέθανον, οἱ δ' ἐπιζήσαντες ἐπωλήθησαν ὡς δοῦλοι.

Τοιοῦτον τραγικὸν τέλος ἔλαβεν ἡ μετὰ τσοσούτων ἐλπίδων ἐπιχειρηθεῖσα κατὰ τῆς Σικελίας ἄφρων ἐστρατεία τῶν Ἀθηναίων.

ΤΡΙΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

§ 64. Δεκελεικὸς πόλεμος.— Ἀποστασία συμμάχων.

Πρὶν ἐπέλθῃ τὸ τέλος τοῦ ἐν Σικελίᾳ δράματος, ὁ βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Ἄγις κατὰ συμβουλὴν τοῦ Ἀλκιβιάδου ἦδη ἀπὸ τοῦ 435 ὠχύρωσε τὴν Δεκέλειαν καὶ ἀφήκεν ἐν αὐτῇ φρουράν. Αὕτη ἐπὶ ἐννέα ἔτη παραμείνασα ἐλεηλάτει τὴν Ἀττικὴν ἀδιαλείπτως καὶ εἶχεν ἀποκεκλεισμένας τὰς Ἀθήνας διὰ ξηρᾶς. Ὅτε ἡ περὶ ταύτης ἀγγελία ἔφθασεν εἰς Ἀθήνας καὶ ἐβεβαιώθη, οἱ Ἀθηναῖοι ἔμειναν κατάπληκτοι, συλλογιζόμενοι ὅποια ἀπώλεσαν καὶ εἰς ποίαν θεινὴν θέσιν περιήλθεν ἡ πατρίς των, ἥτις ἔμεινεν ἄνευ χρημάτων, ἄνευ πλοίων, ἄνευ ἀνδρῶν.

Μετ' ὀλίγον ἔρχεται ἡ εἶδησις ὅτι οἱ Χίοι ἀπεστάτησαν. Μετὰ τούτους ἀποστατοῦσι κατὰ σειρὰν ἡ Εὐβοία, ἡ Λέσβος, αἱ ἐν Ἰωνίᾳ Ἐρυθραί, αἱ Κλαζομεναί καὶ αὐτὴ ἡ Μίλητος. Ἐπὶ πλέον δὲ οἱ Σπαρτιάται, τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ σατράπου Τιςσα-

φέρνους, συνεμάχησαν μετὰ τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν ὑπὸ τὸν ὄρον οἱ μὲν Σπαρτιᾶται ν' ἀναγνωρίσωσι τὴν περσικὴν κυριαρχίαν ἐπὶ τῶν ἐν Ἀσίᾳ ἑλληνικῶν πόλεων, ὁ δὲ Τισσαφέρνης νὰ μισθοδοτῇ τὰ πληρώματα τοῦ πελοποννησιακοῦ στόλου.

§ 65. Μεταβολὴ τοῦ πολιτεύματος ἐν Ἀθήναις. — Ἀνάκλησις τοῦ Ἀλκιβιάδου καὶ κάθοδος αὐτοῦ.

Μετὰ τὴν ἐν Σικελίᾳ πανωλεθρίαν τῶν Ἀθηναίων οἱ ἔφοροι τῆς Σπάρτης ἀπέστειλαν τὸν Ἀλκιβιάδην εἰς τὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας διὰ νὰ κινήσῃ εἰς ἀποστασίαν τὰς Ἴωνικὰς πόλεις. Ἐν ᾧ δὲ ὁ Ἀλκιβιάδης εὕρισκετο εἰς τὴν Ἴωνίαν, ἐπειδὴ ἔγεινεν ὑποπτος εἰς τοὺς Σπαρτιᾶτας, κατέφυγεν εἰς τὸν Τισσαφέρνην καὶ ἔδωκεν εἰς αὐτὸν τὰς ὀλεθριωτάτας διὰ τὴν Ἑλλάδα συμβουλὰς. Παρέστησε δὴλα δὴ εἰς αὐτὸν ὅτι δὲν συμφέρει ἢ ἐντελής ταπεινώσις τῶν Ἀθηναίων καὶ ἢ ἀπόλυτος ὑπεροχὴ τῆς Σπάρτης, ἀλλὰ τοῦναντίον ἔπρεπε ν' ἀφήσῃ τοὺς Λακεδαιμονίους καὶ τοὺς Ἀθηναίους νὰ κατατρίβωνται ὑπὸ τοῦ πολέμου. Εἰς δὲ τοὺς ἐν Σάμῳ στρατηγούς τῶν Ἀθηναίων ἐμήνησε κρυφίως ὅτι δύναται ν' ἀποσπάσῃ τὸν Τισσαφέρνην ἀπὸ τῆς συμμαχίας τῶν Λακεδαιμονίων καὶ καταστήσῃ αὐτὸν φίλον τῶν Ἀθηναίων, ἐὰν οἱ στρατηγοὶ κατορθώσωσι τὴν κάθοδον αὐτοῦ εἰς Ἀθήνας. Ἀλλὰ πρὸ τούτου παρέστησεν ὅτι ἦτο ἀναγκαία ἡ μεταβολὴ τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος εἰς ὀλιγαρχικόν.

Οἱ στρατηγοὶ τῶν Ἀθηναίων ἐδέχθησαν τὰς προτάσεις τοῦ Ἀλκιβιάδου· μεταβὰς δὲ ὁ Πείσανδρος εἰς Ἀθήνας μετὰ πολλὰ κατώρθωσε γὰρ μεταβληθῆ τὸ πολίτευμα (411), ἦτοι ἀντὶ τῆς βουλῆς τῶν πεντακοσίων ἐξελέχθησαν τετρακόσιοι, εἰς αὐ-

τοὺς δ' ἀνετέθη ἀμισθί ἅπασα ἡ διοίκησις τῆς πόλεως, ἀντι δὲ τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου ἐξελέχθησαν πεντακισχίλιοι ἄνδρες, ἐκ τῶν εὐπωρωτέρων.

Ἄλλ' ἡ διοίκησις τῶν τετρακοσίων ἀπέβη μετ' οὐ πολὺ τυραννική. Οὐδέποτε οὗτοι συνεκάλεσαν τοὺς πεντακισχιλίους, πολλοὺς δὲ τῶν πολιτῶν ἐφόνευσαν, ἄλλους ἐξώρισαν καὶ ἄλλους ἔρριψαν εἰς τὰς φυλακάς. Διὰ τοῦτο ὁ λαὸς ἀγανακτήσας συνηλθε μετὰ τέσσαρας μῆνας εἰς τὴν Πνύκα καὶ κατέλυσε τὴν ἀρχὴν τῶν τετρακοσίων, παρέδωκε δὲ τὴν διοίκησιν τῆς πόλεως εἰς τοὺς πεντακισχιλίους καὶ ἐψήφισε τὴν κἀθοδὸν τοῦ Ἀλκιβιάδου.

Ὁ Ἀλκιβιάδης, ἀφ' οὗ προηγουμένως ἐνίκησε κατ' ἐπανάληψιν τοὺς Λακεδαιμονίους καὶ ἐκυρίευσεν τὴν Κύζικον καὶ πολλὰς παρὰ τὸν Ἑλλησποντον πόλεις καὶ τέλος τὸ Βυζάντιον καὶ τὴν Χαλκηδῶνα, ἔπλευσεν εἰς Πειραιᾶ τῷ 408 μετὰ ὀκτῶ ἐτῶν ἀπουσίαν, κομίζων ἄπειρα λάφυρα καὶ σύρων ὀπισθὲν του πολλὰς ἐχθρικὰς ναῦς. Ἄπας ὁ λαὸς τῶν Ἀθηναίων κατέβη εἰς Πειραιᾶ καὶ ὑπεδέχθη τὸν Ἀλκιβιάδην. Ὁ Ἀλκιβιάδης ἐν μεγάλῃ τιμῇ ἀνέβη εἰς Ἀθήνας καὶ διηυθύνθη εἰς τὴν Πνύκα. Ἐκεῖ ἐνώπιον τοῦ δήμου ἀπελογήθη εἰς τὴν ἐπὶ ἀσεβείᾳ κατηγορίαν καὶ ἀπέδωκε τὸ πᾶν εἰς φθονερόν τινα δαίμονα. Ὁ δήμος ἐστεφάνωσεν αὐτὸν διὰ χρυσοῦ στεφάνου καὶ ἐξέλεξε στρατηγὸν μὲ ἀπεριόριστον ἐξουσίαν.

§ 66. Καθαίρεσις τοῦ Ἀλκιβιάδου.

Μετὰ τρεῖς μῆνας ὁ Ἀλκιβιάδης λαθὼν ἑκατὸν τριήρεις ἔπλευσεν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ προσωρμίσθη εἰς τὸ Νότιον, ἐπίνειον τοῦ Κολοφῶνος. Ὀλίγον πρότερον εἶχεν ἀποσταλῆ νάυαρχος τῶν Λακεδαιμονίων εἰς τὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ὁ Λύσανδρος, ἀνὴρ πανουργὸς καὶ δόλιος. Προσέτι δὲ τὸν Τισσαφέρην, τὸν ὅποιον ὁ Ἀλκιβιάδης εἶχε διαθέσει κατὰ

τῶν Λακεδαιμονίων, διεδέχθη Κύρος ὁ νεώτερος, ὅστις ἐκηρύχθη ἀμέσως ὑπὲρ τῶν Λακεδαιμονίων.

Ὁ Ἀλκιβιάδης, ἔχων ἀνάγκην χρημάτων, ἀπεμακρόνθη ἐπὶ μικρὸν ἀπὸ τοῦ στόλου του, ἀνέθηκε δὲ τὴν προσωρινὴν ἀρχηγίαν εἰς τὸν κυβερνήτην τοῦ Ἀντίοχου καὶ παρήγγειλεν εἰς αὐτὸν νὰ μὴ ἐπιχειρήσῃ τι ἐν τῇ ἀπουσίᾳ του κατὰ τῶν Λακεδαιμονίων. Ἄλλ' ὁ Ἀντίοχος, ἐπιθυμῶν νὰ ἐπιδείξῃ ἀνδραγαθίαν, προεκάλεσε τὸν Λύσανδρον εἰς ναυμαχίαν· οὗτος δέ, χωρὶς νὰ χάσῃ καιρὸν, ἐφορμᾷ καὶ νικᾷ τοὺς Ἀθηναίους παρὰ τὸ Νότιον. Ἐν τῇ ναυμαχίᾳ ἐφονεύθη καὶ αὐτὸς ὁ Ἀντίοχος.

Ὁ Ἀλκιβιάδης μαθὼν τὴν ἤτταν σπεύδει ταχέως καὶ προκαλεῖ ἐπανειληγμένως τὸν Λύσανδρον εἰς νέαν ναυμαχίαν. Ἄλλ' ὁ Λύσανδρος νικητὴς ὢν δὲν ἐδέχθη τὴν πρόκλησιν. Τότε οἱ ἐν Ἀθήναις ἐχθροὶ τοῦ Ἀλκιβιάδου κατηγορήσαν αὐτὸν ὡς αἴτιον τῆς ἤττης, ὁ δὲ δῆμος πεισθεὶς καθήρεσε τὸν Ἀλκιβιάδην ἀπὸ τῆς στρατηγίας καὶ ἐξέλεξε δέκα στρατηγοὺς. Μεταξὺ αὐτῶν τὰ πρωτεῖα εἶχεν ὁ Κόνων.

§ 67. Ἡ παρὰ τὰς Ἀργινοῦσας ναυμαχία (406).

Τὸ ἐπόμενον ἔτος (406), ἐπειδὴ ἔληξεν ὁ χρόνος τῆς ναυμαχίας τοῦ Λυσάνδρου, οἱ Σπαρτιάται ἀπέστειλαν ναύαρχον τὸν Καλλικρατίδαν. Ὁ Καλλικρατίδας ἰδὼν τὸν Κόνωνα πλέοντα μὲ ἐβδομήκοντα τριήρεις πρὸς τὴν Σάμον, κατεδίωξεν αὐτὸν μὲ ἐβδομήκοντα ναῦς καὶ τὸν ἠνάγκασε νὰ καταφύγῃ εἰς τὸν λιμένα τῆς Μυτιλήνης. Ἐκεῖ εἰσέπλευσε καὶ ὁ Καλλικρατίδας. Γενομένης δὲ ναυμαχίας, ὁ Κόνων ἀπώλεσε τριάκοντα τριήρεις, τὰς δὲ λοιπὰς τεσσαράκοντα ἀνείλκυσε ὑπὸ τὸ τεῖχος. Τότε ὁ Καλλικρατίδας ἐπολιόρκησε τὸν Κόνωνα κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν.

Οἱ Ἀθηναῖοι μαθόντες τὰ γινόμενα συνήλθον ἀμέσως εἰς ἐκ-

κλησίαν και ἐψήφισαν νὰ ἐτοιμασθῶσιν ἑκατὸν δέκα τριήρεις και νὰ ἐπιβιασθῶσιν εἰς αὐτὰς πάντες οἱ ἔχοντες στρατεύσιμον ἡλικίαν ἐλεύθεροι και δούλοι. Μετὰ τριάκοντα ἡμέρας ὁ στόλος οὗτος ἐπλευσεν εἰς Σάμον, ὅπου ἠνώθησαν μετ' αὐτοῦ δέκα τριήρεις τῶν Σαμίων και τριάκοντα τῶν ἄλλων συμμάχων.

Ὁ Καλλικρατίδας μαθὼν ὅτι ἀθηναϊκὸς στόλος ἐρχόμενος εἰς βοήθειαν τοῦ Κόνωνα εὗρίσκετο ἐν Σάμῳ, ἀφήκε πεντήκοντα πλοῖα ὑπὸ τὸν Ἐτεόνικον διὰ νὰ πολιορκῇ τὸν Κόνωνα, αὐτὸς δὲ μετὰ τὰ λοιπὰ ἑκατὸν εἴκοσι ἐξέπλευσεν εἰς τὸ πέλαγος πρὸς συνάντησιν τῶν Ἀθηναίων. Οἱ δύο στόλοι συνηντήθησαν παρὰ τὰς Ἀργινούσας, νήσους ἀντικρὺ τῆς Λέσβου. Γενομένης δὲ ναυμαχίας (406) ἐνίκηθησαν οἱ Πελοποννήσιοι και ὁ γενναῖος ναύαρχος Καλλικρατίδας πεσὼν ἐκ τοῦ πλοίου ἐξηφανίσθη.

Ὁ Ἐτεόνικος, ὅστις ἐπολιόρκει τὸν Κόνωνα ἐν Μιτυλήνῃ, μαθὼν τὴν ἥτταν και τὸν θάνατον τοῦ Καλλικρατίδου, ἔλυσε τὴν πολιορκίαν και ἀπέπλευσεν εἰς Χίον, ὁ δὲ Κόνων ἐλευθερωθεὶς ἠνώθη μετὰ τοὺς νικητὰς ἐν Ἀργινούσαις, και ὅλος ὁ στόλος τῶν Ἀθηναίων ἐπλευσεν εἰς Σάμον.

Ἀλλὰ τὴν λαμπρὰν ταύτην νίκην ἐκηλίδωσεν ὁ ἐπιπόλαιος ἀθηναϊκὸς λαός. Ἐπειδὴ οἱ στρατηγοὶ ἔνεκεν ἐπισυμβάσης σφοδρᾶς τρικυμιάς δὲν ἠδυνήθησαν νὰ διασώσωσι τοὺς ναυαγούς, οἱ ἐν Ἀθήναις δημαγωγοὶ κατηγοροῦσαν αὐτοὺς ὡς παραμελήσαντας ἱερὸν καθήκον· ὁ δὲ δῆμος ὑπὸ μανίας κατεχόμενος κατεδίκασεν αὐτοὺς εἰς θάνατον πλὴν τοῦ Κόνωνα, ὅστις δὲν ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ναυμαχίαν.

§ 68 Ἡ ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς καταστροφὴ τῶν Ἀθηναίων (405).

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καλλικρατίδου οἱ Χίοι και οἱ ἄλλοι σύμμαχοι τῆς Σπάρτης ἐπεμφαν ἀπὸ κοινοῦ πρέσβεις εἰς Σπάρτην διὰ νὰ ζητήσωσι παρὰ τῶν ἐφόρων ναύαρχον τὸν Λύσανδρον.

Ἄλλ' ἐπειδὴ ὁ νόμος ἀπηγόρευεν ἐν Σπάρτῃ νὰ ναυαρχήσῃ τις ὁ αὐτός, οἱ ἔφοροι ἀπέστειλαν ναύαρχον ἐπὶ ψιλῷ ὀνόματι τὸν Ἄρακον, ἐπιστολέα δέ, ἦτοι ὑποναύαρχον, τὸν Λύσανδρον, καὶ παρέδωκαν εἰς αὐτὸν τὸν στόλον.

Ὁ Λύσανδρος λαβὼν χρήματα παρὰ τοῦ Κύρου, σατράπου τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἐξέπλευσεν ἐκ τῆς Ἐφέσου καὶ διηυθύνθη πρὸς τὸν Ἑλλησποντον. Προσβαλὼν δὲ τὴν ἐπὶ τῆς ἀσιατικῆς ὄχθης τοῦ Ἑλλησπόντου μεγάλην καὶ ἰσχυρὰν πόλιν Λάμψακον, σύμμαχον τῶν Ἀθηναίων, ἐκυρίευσεν αὐτήν. Οἱ Ἀθηναῖοι κατὰ πόδας πλέοντες, εὐθὺς ὡς ἔμαθον τὴν ἄλωσιν τῆς Λαμψάκου, ἔπλευσαν εἰς τὴν Σηστόν καὶ ἐκεῖθεν λαβόντες τροφὰς προσωρμίσθησαν εἰς τοὺς Αἰγὸς ποταμοὺς ἀπέναντι τῆς Λαμψάκου.

Ἐπὶ πέντε ἡμέρας οἱ Ἀθηναῖοι ἐξήρχοντο εἰς τὸ πέλαγος καὶ προεχάλουν τὸν Λύσανδρον εἰς ναυμαχίαν. Ἄλλ' ἐκεῖνος, ἂν καὶ ἦτο καθ' ὅλα ἔτοιμος, ἀπέφευγεν. Οἱ Ἀθηναῖοι περὶ τὴν ἐσπέραν ἐπιστρέφοντες εἰς τοὺς Αἰγὸς ποταμοὺς ἐξήρχοντο ἐκ τῶν πλοίων καὶ διεσκορπίζοντο εἰς τὴν ξηράν. Τὴν πέμπτην ἡμέραν, ἐν ᾗ οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον ἐξέλθῃ ἐκ τῶν πλοίων καὶ ἦσαν διεσκορπισμένοι, ὁ Λύσανδρος μεθ' ὅλου τοῦ στόλου ὤρμησε κατ' αὐτῶν.

Πρῶτος ὁ Κόνων ἀντελήφθη τὸν κίνδυνον καὶ ἔκαμε σημεῖον εἰς τοὺς Ἀθηναίους νὰ τρέξωσιν εἰς τὰ πλοῖα. Ἄλλ' ἦτο πλέον ἀργά. Μόνον ὀκτῶ τριήρεις διεσώθησαν ὑπὸ τὸν Κόνωνα, ὅστις ἀπέπλευσεν εἰς Σαλαμίνα τῆς Κύπρου πρὸς τὸν βασιλέα αὐτῆς Εὐδαγόραν, καὶ ἡ Πάραλος, ἣτις ἔφερε τὴν θλιβερὰν εἶδησιν εἰς τὰς Ἀθήνας. Πάσας τὰς λοιπὰς τριήρεις, ἑκατὸν ἑβδομήκοντα, συνέλαβεν ὁ Λύσανδρος ὡς καὶ τρεῖς χιλιάδας αἰχμαλώτους, καὶ ἀπέσφαξαν αὐτοὺς ἀνγηλεῶς.

§ 69. Πολιορκία καὶ παράδοσις τῶν Ἀθηναίων.—Τέλος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου (404).

Ὅτε ἡ Πάραλος κατέπλευσεν εἰς Πειραιᾶ καὶ ἀνήγγειλε τὴν καταστροφὴν, οἱ Ἀθηναῖοι ἐδυσθίσθησαν εἰς πένθος καὶ ἤρχισαν νὰ εἰσιμάζωνται πρὸς ἄμυναν ἀπὸ τῆς ἀφεύκτου πολιορκίας τῶν Ἀθηναίων. Μετὰ τινα χρόνον ὁ Λύσανδρος κατέπλευσεν εἰς Πειραιᾶ μὲ ἑκατὸν πενήκοντα πλοῖα καὶ ἐπολιορκήσῃ τὰς Ἀθήνας ἀπὸ θαλάσσης. Ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ Πausανίας, ὁ βασιλεὺς τῆς Σπάρτης, ἐνωθεὶς μετὰ τοῦ ἐκ Δακελείας κατελθόντος Ἀγιδος ἐπολιορκήσῃ αὐτὰς ἀπὸ ξηρᾶς.

Οἱ Ἀθηναῖοι κατ' ἀρχὰς ἀντείχον. Ἄλλ' ὅτε αἱ τροφαὶ ἐξέλιπον ἐντελῶς καὶ πολλοὶ καθ' ἑκάστην ἀπέθνησκον ἐκ τῆς πείνης, ἠναγκάσθησαν νὰ συνομολογήσωσιν εἰρήνην μὲ ὄρους βαρυντάτους· α') νὰ κρημνίσωσι τὰ μακρὰ τείχη καὶ τὰ τοῦ Πειραιῶς· β') νὰ παραδώσωσι τὸν στόλον εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους, πλὴν δώδεκα πλοίων· γ') ν' ἀνακαλέσωσι τοὺς ἐξορίστους καὶ δ') νὰ ἔχωσι τοὺς αὐτοὺς ἐχθροὺς καὶ φίλους μὲ τοὺς Λακεδαιμονίους καὶ ν' ἀκολουθῶσιν αὐτοὺς ὅπου καὶ ἂν ἐκστρατεύωσι.

Μετὰ ταῦτα ὁ Λύσανδρος ἤρχισεν νὰ κατασκάπτῃ τὰ τείχη, ἐν ᾧ αἱ ἀθλητρίδες ἐπαιζόν τὸν αὐλόν, οἱ δὲ σύμμαχοι ἐστεφανωμένοι ἐπευφήμουν, νομίζοντες ὅτι ἐκεῖνη ἡ ἡμέρα ἦτο ἀρχὴ τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος.

Τοιοῦτο ἄλιβερόν τέλος ἔλαβεν ὁ ἀπαίσιος Πελοποννησιακὸς πόλεμος, ὅστις κατέρριψε μὲν τὴν δύναμιν τῶν Ἀθηναίων καὶ ὕψωσε τὴν δύναμιν τῆς Σπάρτης, ἀλλ' ἐκλόνησεν ἐκ θεμελίων τὴν Ἑλλάδα καὶ παρεσκεύασε τὸν ὄλεθρον αὐτῆς. Μετὰ ταῦτα ὁ Λύσανδρος, ἀφ' οὗ κατέλυσε τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα καὶ παρέδωκε τὴν διοίκησιν τῆς πόλεως εἰς τριάκοντα ἄνδρας, ἐπανήλθεν εἰς Σπάρτην κομίζων ἄπειρα λάφυρα.

§ 70. Οἱ τριάκοντα ἐν Ἀθήναις καὶ κατά- λυσις αὐτῶν ὑπὸ τοῦ Θρασυδούλου.

Οἱ τριάκοντα ἄνδρες εἰς τοὺς ὁποίους ὁ Λυσάνδρος παρέδωκε τὴν διοίκησιν τῆς πόλεως, κατ' ἀρχὰς ἐκυβέρνηον ἡπίως, ἀλλ' ἔπειτα παρεξέτράπησαν εἰς παντὸς εἴδους παρανομίας καὶ κικουργίας. Ὅθεν καὶ τύραννοι ὠνομάσθησαν.

Διὰ τὴν δύνανται ἀκωλύτως νὰ πράττωσι πᾶν ὅ,τι ἤθελον, ἐνήργησαν διὰ τοῦ Λυσάνδρου καὶ ἀπεστάλη εἰς Ἀθήνας σπαρτιατικὴ φρουρὰ ὑπὸ τὸν ἀρμοστήν Καλλιβίβιον. Ὑπὸ τὴν προστασίαν λοιπὸν τούτου οἱ τριάκοντα ἤρχισαν νὰ καταδιώκωσι καὶ νὰ φονεύωσι πάντας τοὺς χρηστοὺς πολίτας καὶ τοὺς πλουσίους, διὰ νὰ σφετερίζωνται τὴν περιουσίαν αὐτῶν.

Κατὰ τὸ ὀκτάμηνον διάστημα τῆς ἀρχῆς των οἱ τριάκοντα ἐφόνευσαν χιλίους πεντακοσίους πολίτας καὶ πλείστους ἐξώρισαν. Διὰ δὲ τοῦ Λυσάνδρου ἐνήργησαν ὥστε νὰ φονευθῆ ὑπὸ τοῦ σατράπου Φαρναδάζου ἐν Φρυγίᾳ καὶ ὁ Ἀλικιδιαδῆς, διότι ἐφοβοῦντο τὰς ἐνεργείας αὐτοῦ.

Μεταξὺ τῶν ἐξορισθέντων καὶ καταφυγόντων εἰς Θήβας ἦτο καὶ ὁ Θρασύδουλος, ἀνὴρ γενναῖος καὶ φιλόπατρις. Οὗτος, μὴ ἀνεχόμενος νὰ βλέπῃ τὴν πατρίδα του ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῶν τριάκοντα τυράννων, διενόηθη νὰ ἐλευθερώσῃ αὐτήν. Συναθροίσας λοιπὸν περὶ τοὺς ἑβδομήκοντα ἐκ τῶν φυγάδων, τοὺς ἀνδρειστάτους, κατέλαβε τὴν Φυλῆν, φρούριον ὀχυρὸν ἐπὶ τῆς Πάρνηθος. Τούτου γνωσθέντος, οἱ τριάκοντα ὤρμησαν μεθ' ἱκανῆς δυνάμεως ἐναντίον τῆς Φυλῆς. Ἀλλ' ἀποκρουσθέντες ὑπὸ τοῦ Θρασυδούλου ἐπανήλθον εἰς τὰς Ἀθήνας. Οἱ ὀπαδαὶ τοῦ Θρασυδούλου μετὰ τῶν πανταχόθεν συρρευσάντων ἀνήλθον εἰς χιλίους. Μετὰ τούτων ὁ Θρασύδουλος διὰ νυκτὸς ἔρχεται εἰς Πειραιᾶ καὶ ὀχυροῦται ἐν Μουνησίᾳ. Οἱ τριάκοντα ἐπέρχονται καὶ πάλιν κατ' αὐτοῦ. Ἀλλὰ

νικῶνται ἐν πεισματώδει μάχῃ καὶ φονεύονται ἐξ αὐτῶν ὁ Κριτίας καὶ ὁ Ἰππόμαχος. Τότε οἱ ἐν Ἀθήναις καθήρσαν τοὺς τριάκοντα καὶ συνεφιλιώθησαν μὲ τοὺς ἐν Πειραιεῖ. Μετὰ τοῦτο ὁ Θρασύβουλος ἀνήλθεν ἐν θριάμβῳ εἰς Ἀθήνας, ἀπένειμεν ἀμνησίαν εἰς πάντας, πλὴν τῶν τριάκοντα, καὶ ἀνίδρυσε πάλιν τὴν δημοκρατίαν (403).

§ 71. Ἡγεμονία τῆς Σπάρτης.

Μετὰ τὴν πτώσιν τῶν Ἀθηνῶν ἡ Σπάρτη ἔμεινεν ἄνευ ἀντιπάλου ἐν Ἑλλάδι, ἐφέρετο δὲ πρὸς τὰς ὑποδεεστέρας ἑλληνικὰς πόλεις λίαν ἀγερώχως. Οἱ Σπαρτιᾶται καταλύσαντες τὰ δημοκρατικὰ πολιτεύματα τῶν πόλεων, ὅσαι πρότερον ἦσαν ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Ἀθηναίων, ἴδρυσαν ἐν αὐταῖς ὀλιγαρχικὰς κυβερνήσεις καὶ ἐπεμψαν ἰδίους διοικητάς, οἵτινες ὠνομάζοντο ἄρμωσται. Ἄλλ' ἡ διοίκησις τῶν ἄρμωστῶν ἦτο λίαν τυραννικῆ. Δι' ὅ αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις, αἵτινες τοσαύτας θυσίας εἶχον ὑποστῆ ὑπὲρ τοῦ θριάμβου τῆς Σπάρτης, δὲν ἐδράδυναν νὰ αισθανθῶσιν ὅτι εἶχον πολὺ περισσώτεραν ἐλευθερίαν ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Ἀθηναίων παρὰ τῶρα ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῆς Σπάρτης.

§ 72. Ὁ Σωκράτης (470-399).

Κατὰ τοὺς χαλεποὺς τούτους χρόνους ἔχει μόνον ἡ δύναμις τῶν Ἀθηνῶν εἶχε συντριβῆ, ἀλλὰ καὶ τὰ ἦθη τῶν πολιτῶν εἶχον διαφθαρή ὑπὸ τῶν καλουμένων σοφιστῶν. Ἦσαν δὲ οἱ σοφισταὶ ψευδοφιλόσοφοι, οἵτινες ἐπηγγέλλοντο τὸν διδάσκαλον καὶ ἐδίδασκον τοὺς παιδᾶς τῶν Ἀθηναίων πλουσίων, λαμβάνοντες ἀδροτάτους μισθοὺς. Ἄλλ' ἡ διδασκαλία αὐτῶν ἦτο ὀλεθρία, διασαλεύουσα τὰ θεμέλια τῆς θρησκείας, τῆς πολιτείας καὶ τῆς κοινωνίας. Μὲ τὰς λεπτολογίας τῆς διαλεκτικῆς διέστρεφον

τὴν ἀλήθειαν παριστάνοντες αὐτὴν ὡς ψεῦδος καὶ τὸ ψεῦδος ὡς ἀλήθειαν.

Κατὰ τῶν λυμεῶνων τούτων τῆς κοινωνίας ἀντεπεξήλθεν εἰς μέγας ἀνὴρ, ὁ Σωκράτης, ὅστις ἦτο υἱὸς τοῦ λιθοξόου Σωφρονίσκου καὶ τῆς μαίας Φαιναρέτης. Ὁ Σωκράτης ὑπῆρξε μέγας φιλόσοφος καὶ μέγας διδάσκαλος τῆς ἀρετῆς. Ὡς κύριον σκοπὸν τοῦ βίου του εἶχε νὰ διδάσκη τοὺς ἀνθρώπους καὶ νὰ καθοδηγῇ αὐτοὺς διὰ τῆς διδασκαλίας του καὶ τοῦ παραδείγματός του εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς.

Σχολεῖον δὲν εἶχεν ὁ Σωκράτης, οὔτε χρόνον ὠρισμένον πρὸς διδασκαλίαν. Ἐδίδασκε δωρεὰν ἀπὸ πρωίας μέχρι ἐσπέρας εἰς τοὺς περιπάτους, εἰς τὴν ἀγορὰν, εἰς τὰ γυμνάσια καὶ εἰς τὰς παλαιστράς. Πλήθος ἀνθρώπων συνέρρει διὰ τὴν ἀκούσιν τὸν Σωκράτη διδάσκοντα. Ἡ φήμη αὐτοῦ ἦτο μεγίστη. Ἡ Πυθία ὠνόμασεν αὐτὸν ἀνδρῶν ἀπάντων σοφώτατον. Ἡ διδασκαλία τοῦ Σωκράτους περιστρέφετο εἰς τὸ τί εἶνε δίκαιον, τί ἄδίκον, τί καλόν, τί αἰσχρόν, τί εὐσεβές, τί ἀσεβές, καὶ ἐν γένει εἰς τὰ κατῆκοντα τοῦ ἀνθρώπου πρὸς ἑαυτόν, πρὸς τὴν πατρίδα καὶ πρὸς τὸν θεόν.

Ὁ Σωκράτης εἶχε προσωπικοὺς ἐχθροὺς τοὺς σοφιστὰς, καὶ ἐπολέμει τὰς ὀλεθρίας αὐτῶν δοξασίας· εἶχε δὲ καὶ ἄλλους πολλοὺς ἐχθροὺς, διότι διδάσκων ἐξήλεγχε μετὰ θάρρους τὰ ἐλαττώματα καὶ τὴν ἀμάθειαν τῶν ἀνθρώπων καὶ κατέκρινε πᾶσαν κακίαν. Τρεῖς τῶν πολλῶν ἐχθρῶν του, ὁ Μέλητος, ὁ Ἄνυτος καὶ ὁ Λύκιον, ἀπήγγειλαν κατ' αὐτοῦ κατηγορίαν α') ὅτι δὲν πιστοῦει τοὺς θεοὺς τῆς πόλεως, ἀλλ' εἰσάγει νέους καὶ β') ὅτι διαφθείρει τοὺς νέους.

Ὁ Σωκράτης ἐνεφανίσθη εἰς τὸ δικαστήριον καὶ ἀπελογήθη σοβαρῶς, ἀπαθῶς καὶ ἀξιοπρεπῶς. Ἄλλ' ἐπειδὴ δὲν ἔκλαυσε καὶ δὲν ἰκέτευσεν, ὅπως συνήθιζον νὰ κάμνωσιν ἐνίοτε οἱ κατηγορούμενοι, ἀλλὰ μετεχειρίσθη γλῶσσαν σοβαρὰν καὶ ἀξιοπρεπεῖα καὶ ἀπολογούμενος ἐφαίνετο μᾶλλον ὅτι ἐδίδασκε, διὰ τοῦτο οἱ δι-

κασταί ὠργίσθησαν καὶ κατεδίκασαν αὐτὸν εἰς θάνατον. Ὁ Σωκράτης ἔπιε τὸ κώνειον ἀταράχως, καὶ οὕτως ἐτελεύτησεν ὁ μάρτυς οὗτος τῆς ἀληθείας τῷ 399.

§ 73. Κύρου ἀνάβασις καὶ κάθοδος τῶν μυριῶν (401-400).

Διαρκούντος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, ἐβασίλευεν ἐν Περσίᾳ ὁ Δαρειὸς Β'. Οὗτος ἀποθανὼν ἀφήκε δύο υἱούς, τὸν Ἄρταξέρξην, ὅστις διεδέχθη αὐτὸν εἰς τὸν θρόνον, καὶ τὸν Κύρον τὸν νεώτερον, ὅστις ἦτο σατράπης τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ὁ Κύρος μελετῶν νὰ ἐκθρονίσῃ τὸν ἀδελφόν του καὶ νὰ βασιλεύσῃ αὐτὸς ἀντ' ἐκείνου, ἠτοίμασεν ἑκατὸν χιλιάδας περσικὸν στρατὸν καὶ προσέλαβε δέκα τρεῖς χιλιάδας μισθοφόρους Ἑλλήνας ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Λακεδαιμονίου Κλέαρχου καὶ ἄλλων. Περὶ δὲ τὰς ἀρχὰς τοῦ 401 ἐξεστράτευσεν κατὰ τοῦ Ἄρταξέρξου, ὅστις μαθὼν παρὰ τοῦ Τισσαφέρνου τὸ κίνημα τοῦ ἀδελφοῦ ἐπήλθε κατ' αὐτοῦ μετὰ ἑνεακοσίων χιλιάδων ἀνδρῶν. Οἱ δύο στρατοὶ συνηνητήθησαν παρὰ τὰ Κούναξα τῆς Βαβυλωνίας (401). Γενομένης μάχης, οἱ μὲν Ἕλληνες ἐνίκησαν τοὺς ἀπέναντι αὐτῶν παρατεταγμένους Πέρσας καὶ ἔτρεψαν εἰς φυγὴν τὸ δεξιὸν κέρασ τῶν πολεμίων· ἀλλ' οἱ περὶ τὸν Κύρον Ἀσιανοὶ ἐνίκηθησαν καὶ αὐτὸς ὁ Κύρος ἐφρονεύθη. Τότε ὁ περσικὸς στρατὸς τοῦ Κύρου ἠῤτομόλησε πρὸς τὸν Ἄρταξέρξην.

Ὁ βασιλεὺς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κύρου, θεωρῶν ἑαυτὸν μικρῆν, ἐπεμψε καὶ ἀπήτησε παρὰ τῶν Ἑλλήνων τὴν παράδοσιν τῶν ὄπλων. Ἄλλ' ὁ Κλέαρχος ἐξ ὀνόματος ὄλων ἀπήντησεν ὅτι δὲν εἶνε ἴδιον τῶν νικῶντων νὰ παραδίδωσι τὰ ὄπλα. Ὁ πονηρὸς δ' ὁμως Τισσαφέρνης ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς φιλίας κατορθώνει καὶ δολοφονεῖ πάντας τοὺς στρατηγούς. Ἡ εἰδησις περὶ τῆς δολοφονίας τῶν στρατηγῶν ἐβύθησεν εἰς μεγάλην λύπην τοὺς Ἕλληνας καὶ ἔφερον αὐτοὺς εἰς τὴν ἐσχάτην ἀπόγνωσιν. Εὐρίσκοντο

ἄνευ ἀρχηγοῦ ἐν μέσῳ χωρῶν ἀγνώστων, περιστοιχιζόμενοι πανταχόθεν ὑπ' ἐχθρῶν. Τότε ἐνεφανίσθη ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἀπλησισμένων στρατιωτῶν ὁ Ἀθηναῖος Ξενοφῶν, ὅστις ἠκολούθησε τὴν ἐκστρατεῖαν τοῦ Κύρου ὡς ἐθελοντής, καὶ διὰ λόγου μεστοῦ φρονήματος ἐνεθάρρυνεν αὐτούς. Οἱ στρατιῶται ἐνθαρρυνθέντες ἐξέλεξαν νέους στρατηγούς, ἐν οἷς καὶ τὸν Ξενοφῶντα. Τότε ἤρχισεν ἡ ἀξιωμαθμόνευτος ἐκείνη κἀθοδος, ἥτοι ἡ ἐπιστροφή εἰς τὴν πατρίδα, τῶν μυρίων. Ταύτην ἀμμήτως περιγράφει ὁ Ξενοφῶν εἰς τὸ θαυμάσιον αὐτοῦ σύγγραμμα, τὸ ἐπιγραφόμενον Κύρου ἀνάδασις.

Ἐπὶ τέσσαρας μῆνας οἱ Ἕλληνες ἐβάδιζον ἄνευ ὁδηγῶν διὰ μέσου χωρῶν ἀγνώστων. Διήρχοντο ἐρήμους καὶ διέβαινον ὄρη ὑπερήψηλα καὶ χιονοσκεπῆ ἐν μέσῳ χειμῶνος καὶ ψύχους δριμυτάτου, προσβαλλόμενοι ὑπὸ ἀγρίων λαῶν, κακουχούμενοι καὶ ταιλαιπωρούμενοι. Τέλος ἔφθασαν εἰς τὸ παρὰ τὴν Τραπεζοῦντα ὄρος Θήχην. Μόλις ἀντίκρυσαν τὸν Εὐξείνιον Πόντον, ὑπὸ τῆς ἀγαλλιάσεως κατελήφθησαν, ὥστ' ἐρρίφθησαν εἰς τὰς ἀγκάλας ὁ εἰς τοῦ ἄλλου καὶ χύνοντες δάκρυα χαρᾶς ἐφώναζον Θάλασσα, Θάλασσα. Ἐκεῖθεν ἀνερχόμενοι περίπου εἰς ὀκτὼ χιλιάδας ἐξακοσίους, ἐπειδὴ οἱ λοιποὶ εἶχον ἀποθάνει ὑπὸ τοῦ ψύχους, ὑπὸ τῆς πείνης καὶ ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, κατέβησαν εἰς τὴν πρώτην ἑλληνικὴν πόλιν, τὴν Τραπεζοῦντα. Μετὰ τινὰς δὲ ἄλλας περιπετείας ἐξακισχίλιοι ὠδηγήθησαν καὶ παρεδόθησαν ὑπὸ τοῦ Ξενοφώντος εἰς τὸν ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ στρατηγὸν τῶν Λακεδαιμονίων Θίβρωνα, ὅστις ἐπολέμηε ἐναντίον τοῦ Τισσαφέρους.

§ 74. Πόλεμος μεταξὺ Σπάρτης καὶ Περσῶν.— Ἀγησίλαος.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κύρου ὁ Ἀρταξέρξης διώρισε τὸν Τισσαφέρην σατράπην ὅλων τῶν χωρῶν, τῶν ὁποίων πρότερον

ἤρχεν ὁ Κύρος, καὶ διέταξεν αὐτὸν νὰ τιμωρήσῃ τὰς ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἑλληνικὰς πόλεις. αἰτίαι παρέσχον βοήθειαν εἰς τὸν ἀποστατήσαντα Κύρον. Ὁ Τισσαφέρνης ἀπήτησε παρὰ τῶν πόλεων τούτων τελείαν ὑποταγὴν, ἀλλ' αὐταὶ ἀντέστησαν καὶ ἐπεκαλέσθησαν τὴν βοήθειαν Σπάρτης.

Ἡ Σπάρτη κατ' ἀρχὰς ἐπεμφε τὸν Θίβωνα καὶ μετ' αὐτὸν τὸν Δερκυλλίδαν. Ἀλλ' ἐν τῇ μεταξῦ, ἀποθανόντος τοῦ Ἀγιδος, ἀνηγορεύθη βασιλεὺς τῆς Σπάρτης ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἀγησίλαος, εἰς τῶν μεγίστων στρατηγῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος.

Ἡ Σπάρτη ἀνέθηκεν εἰς τὸν Ἀγησίλαον νὰ διεξαγάγῃ τὸν νέον κατὰ τῶν Περσῶν πόλεμον. Ὁ ἀγησίλαος παραλαβὼν δύο χιλιάδας νεοδαμῶδεις, ἧτοι Ἑλλωτας ἀνακτήσαντες τὴν ἐλευθερίαν, των, καὶ ἕξ χιλιάδας συμμάχους ἔπλευσεν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν τῷ 396, προσβαλὼν δὲ τὸν Τισσαφέρνην ἐνίκησεν αὐτὸν κατ' ἐπανάληψιν.

Ὁ μέγας βασιλεὺς μαθὼν τὰς ἤττας τοῦ Τισσαφέρνου, καθήρεσεν αὐτὸν τῆς ἀρχῆς καὶ ἐπεμφε νέον σατράπην, τὸν Τιθραύστην, μὲ τὴν διαταγὴν ν' ἀποκόψῃ τὴν κεφαλὴν τοῦ Τισσαφέρνου καὶ ἀποστείλῃ εἰς αὐτὸν ταύτην, ὅπερ καὶ ἐγένετο. Ὁ Τιθραύστης ἐδείχθη πολιτικώτερος τοῦ Τισσαφέρνου. Βλέπων ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ διεξαγάγῃ ἐπιτυχῶς τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Ἀγησιλάου, συνωμολόγησε πρὸς αὐτὸν ἐξάμνηον ἀνακωχὴν. Ὁ Ἀγησίλαος τότε εἰσβαλὼν εἰς τὴν σατραπείαν τοῦ Φαρναβάζου, τὴν Φρυγίαν, ἠλευθέρωσεν ἐνταῦθα πολλὰς ἑλληνικὰς πόλεις, ἐμελέτα δὲ νὰ καταλύσῃ ὀλοσχερῶς τὴν περσικὴν ἀρχὴν ἐν ὅλῃ τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ.

Ὁ Τιθραύστης βλέπων ὅτι ὁ Ἀγησίλαος δὲν εἶχε σκοπὸν ν' ἀπέλθῃ ἐκ τῆς Ἀσίας, ἐπεμψεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸν Ῥόδιον Τιμοκράτη μὲ ἄφθονον χρυσίον, ἵνα ἐξειγείρῃ εἰς πόλεμον κατὰ τῆς Σπάρτης τὰς διαφόρους πόλεις τῆς Ἑλλάδος.

§ 75. Κορινθιακὸς πόλεμος. — Ἀνταλ- κίδειος εἰρήνη.

Ὁ Τιμοκράτης δὲν ἀπήντησε πολλὰς δυσκολίας εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἀποστολῆς του, ἐπειδὴ ἐν Ἑλλάδι τότε ἐπεκράτει μεγάλη δυσαρέσκεια κατὰ τῆς Σπάρτης ἕνεκα τῆς ἀγερώχου καὶ καταθλιπτικῆς διαγωγῆς αὐτῆς. Οἱ Θηβαῖοι, οἱ Κορίνθιοι καὶ οἱ Ἀργεῖοι ἤρπασαν ἀμέσως τὰ ὅπλα κατὰ τῆς Σπάρτης, προσέτι δὲ καὶ οἱ Ἀθηναῖοι, ἀλλὰ χωρὶς νὰ λάβωσιν οὗτοι χρήματα.

Ἡ Σπάρτη, βλέπουσα ὅτι εὕρισκετο ἐν κινδύνῳ, ἔσπευσε ν' ἀνακαλέσῃ ἐκ τῆς Ἀσίας τὸν Ἀγησίλαον. Εἰς τὴν περίστασιν ταύτην ὁ Ἀγησίλαος ἔδειξεν ἀξιοθαύμαστον πειθαρχίαν. Ἐν ᾧ ἐμελέτα, ὡς εἶπομεν, νὰ καταλύσῃ τὴν περσικὴν ἀρχὴν ἐν ὅλῃ τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ, λαμβάνει τὴν εἶδησιν τῆς ἀνακλήσεως, καὶ ἀμέσως σπεύδει ἐκεῖ, ὅπου τὸν ἐκάλει ἡ φωνὴ τῆς κινδυνευούσης πατρίδος, ἐγκαταλιπὼν ἀνεκτέλεστα τὰ μεγαλεπήβολα σχέδιά του. Διελθὼν δ' ἔσπευσμένως τὴν Θράκην, τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Θεσσαλίαν φθάνει εἰς τὴν Βοιωτίαν, καὶ συναντήσας τοὺς συνηνωμένους ἐχθροὺς παρὰ τὴν Κορώνειαν, συνάπτει μάχην φονικωτάτην, καθ' ἣν ἐνίκησε μὲν τοὺς ἐχθροὺς, ἀλλὰ δὲν κατέβαλεν αὐτοὺς ἔλοσχερῶς, ἔλαθε δὲ καὶ αὐτὸς πολλὰ τραύματα (394).

Ὁ πόλεμος ἐξηκολούθησε καὶ συνεκεντρώθη περὶ τὴν Κόρινθον, ἐξ οὗ καὶ Κορινθιακὸς ὠνομάσθη. Καὶ οἱ μὲν σύμμαχοι κέντρον ἐνεργείας εἶχον τὴν Κόρινθον, οἱ δὲ Σπαρτιαῖται τὴν Σικυῶνα. Καὶ κατὰ ξηρὰν μὲν ἐνίκων οἱ Σπαρτιαῖται, ἀλλὰ κατὰ θάλασσαν ἐνικῶντο.

Ὁ Κόνων ὁ Ἀθηναῖος μετὰ τὴν ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς καταστροφὴν μετέβη, ὡς εἶπομεν, εἰς Κύπρον, πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Σαλαμῖνος Εὐαγόραν. Κατορθώσας δὲ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν περσι-

κὴν ὑπηρεσίαν διωρίσθη ὑπὸ τοῦ Ἀρταξέρξου ναύαρχος τοῦ περσικοῦ στόλου καὶ τῷ 394 κατετρόπωσε τοὺς Λακεδαιμονίους περὶ τὴν Κνίδον. Διὰ τῆς λαμπρᾶς ταύτης νίκης ἀφηρέθη ἀπὸ τῆς Σπάρτης ἡ κατὰ θάλασσαν ἡγεμονία. Ἐπειτα ὁ Κόνων, ἀφ' οὗ ἐξεδίωξεν ἐκ τῶν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἐλληνικῶν πόλεων τοὺς ἄρμυστάς, τοὺς ὁποίους εἶχεν ἐγκαταστήσει ὁ Ἀλέξανδρος, ἐπλευσε μετὰ τοῦ στόλου του καὶ ἐλεηλάτησε τὰ παράλια τῆς Λακωνικῆς. Ἐπανελθὼν δ' εἰς Ἀθήνας ἀνήγειρεν ἐκ νέου διὰ τῶν περσικῶν χρημάτων τὰ μακρὰ τεῖχη καὶ τὰ τοῦ Πειραιῶς.

Οἱ Σπαρτιᾶται βλέποντες ὅτι δὲν ἠδύναντο πλέον νὰ διεξάγῃσι πόλεμον ἐναντίον τοσούτων συνησπισμένων ἐχθρῶν καὶ ὅτι ἡ ἡγεμονία αὐτῶν ἐκλονεῖτο, προσεπάθησαν ἀντὶ πάσης θυσίας νὰ προσελκύσωσι τὴν συμμαχίαν τῶν Περσῶν. Ὅθεν ἐπεμφαν εἰς τὴν Περσίαν τὸν πονηρὸν καὶ πανοῦργον Ἀνταλκίδαν, ὅστις μετὰ πενταετῆ ἐκεῖ διαμονὴν συνωμολόγησε μετὰ τοῦ μεγάλου βασιλέως τῷ 387 ἐπονείδιστον εἰρήνην, ἣτις ἀπ' αὐτοῦ ὠνομάσθη Ἀνταλκίδειος εἰρήνη. Κατὰ ταύτην πᾶσαι αἱ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἐλληνικαὶ πόλεις καὶ ἐκ τῶν νήσων ἡ Κύπρος καὶ αἱ Κλαζομεναὶ ἀφίνοντο εἰς τὸν βασιλέα· αἱ δὲ ἄλλαι ἐλληνικαὶ πόλεις μικραὶ καὶ μεγάλαι ἐκηρύσσοντο αὐτόνομοι πλην τῆς Δήμου, Ἰμβρου καὶ Σκύρου, αἵτινες ἔμμενον εἰς τοὺς Ἀθηναίους. Ἡπεῖλει δὲ ὁ βασιλεὺς ὅτι θὰ τιμωρήσῃ τὰς πόλεις ἐκεῖνας, ὅσαι δὲν ἠθέλον ἀποδεχθῆ τὴν εἰρήνην.

ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΩΝ ΘΗΒΩΝ

§ 76. Κατάληψις τῆς Καδμείας (382).

Ἐν ἔτει 382 ὁ στρατηγὸς τῶν Σπάρτιατῶν Φοιβίδας ἐπορεύετο μετὰ στρατοῦ ἐναντίον τῆς Ὀλύνθου, πόλεως τῆς Χαλκιδικῆς, πρὸς τὴν ὁποίαν οἱ Σπαρτιάται εὐρίσκοντο εἰς πόλεμον. Διερχόμενος δὲ πλησίον τῶν Θηβῶν, κατέλαθεν αἰφνιδίως τὴν ἀκρόπολιν αὐτῆς Καδμείαν κατὰ πρόσκλησιν τοῦ Λεοντιάδου, ἀρχηγοῦ τῶν ὀλιγαρχικῶν. Ἄφ' οὗ δ' ἐγκατέστησεν ἐν τῇ Καδμείᾳ σπαρτιατικὴν φρουράν, τὴν μὲν διοίκησιν τῆς πόλεως ἅπασαν παρέδωκεν εἰς τὸν Λεοντιάδην, τὸν δ' ἀρχηγὸν τῆς δημοκρατικῆς μερίδος Ἴσμηνίαν συλλαβὼν ἔρριψεν εἰς τὸ δεσμοτήριον. Τῶν δημοκρατικῶν τριακόσια περίπου κατέφυγον εἰς Ἀθήνας, ὅπου εὗρον τὴν αὐτὴν φιλοξενίαν, τὴν ὁποίαν πρὸ εἴκοσι δύο ἔτων οἱ Θηβαῖοι εἶχον παράσχῃ εἰς τοὺς Ἀθηναίους φυγάδας.

Ὅτε ἀνηγγέλη εἰς τὴν Σπάρτην τὸ πρᾶγμα, οἱ Σπαρτιάται ἐφάνησαν ὅτι ἠγανάκτησαν· καὶ τὸν μὲν Φοιβίδα κατεδίκασαν εἰς πρόστιμον, ἀλλὰ δὲν ἀπέδωκαν τὴν Καδμείαν, ἦτοι ἐτιμώρησαν μὲν τὸν πράξαντα, ἀλλ' ἐνέκριναν τὴν πράξιν αὐτοῦ· ἐπὶ πλέον δὲ διέταξαν νὰ θανατωθῇ καὶ ὁ Ἴσμηνίας.

§ 77. Ἀπελευθέρωσις τῶν Θηβῶν.

Τέσσαρα ἔτη ἐστέναζον αἱ Θῆβαι ὑπὸ τὸν σπαρτιατικὸν ζυγόν. Μεταξὺ τῶν φυγόντων εἰς Ἀθήνας ἦτο καὶ ὁ Πελοπίδας, νέος ἐξ ἐπιφανοῦς οἰκογενείας, πλούσιος καὶ εἰς ἄκρον φιλό-

πατρίς, ὁ Πελοπίδας μὴ δυνάμενος νὰ βλέπῃ τὴν πατρίδα ὑπὸ ζυγόν, ἀπεφάσισε νὰ ἐλευθερώσῃ αὐτήν, μιμούμενος τὸ παράδειγμα τοῦ Θρασυβούλου. Συνενόηθη λοιπὸν κατ' ἀρχὰς μετὰ τῶν ἐν Θήβαις ὁμοφρόνων. Ἐπειτα κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 379 μετὰ ἔνδεκα ἄλλων φυγάδων ἐξήλθον ἐκ τῶν διαφόρων πυλῶν τῶν Ἀθηναίων ἐνδεδυμένοι ὡς κυνηγοὶ διὰ νὰ μὴ τοὺς ἐννοήσωσι καὶ ἀφ' οὗ συνηθροίσθησαν εἰς τὸ Θριάσιον πεδῖον, ἐβάδιζον ὅλοι ὁμοῦ. Φθάσαντες δὲ τὴν νύκτα εἰς Θήβας, ἐπειδὴ οἱ ἄνθρωποι ἔνεκα τοῦ ψύχους εἶχον ἀποσυρθῆ εἰς τὰς οἰκίας των, εἰσῆλθον ἀπαρατήρητοι εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Χάρωνος, ἐνὸς τῶν συνωμοτῶν. Τὴν ἑσπέραν ἐκείνην ὁ γραμματεὺς τῶν βωιωταρχῶν Φυλλίδασις, μεμυημένος τὰ τῆς συνωμοσίας, μετὰ προηγουμένην συνεννόησιν εἶχε προσκαλέσῃ εἰς συμπόσιον τοὺς κατ' ἐκεῖνο τὸ ἔτος βωιωτάρχας Ἀρχίαν καὶ Φίλιππον.

Ἀλλὰ παρ' ὄλην τὴν μυστικότητα τὸ πρᾶγμα παρ' ὀλίγον νὰ προδοθῆ. Κατὰ τὴν ὥραν τῆς εὐθυμίας ἦλθεν ἀπεσταλμένος ἐξ Ἀθηναίων καὶ ἔφερεν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Ἀρχίαν λέγων εἰς αὐτὸν νὰ τὴν ἀναγνώσῃ ἀμέσως. Διὰ τῆς ἐπιστολῆς ἐκείνης καθίσταντο γνωστὰ τὰς τῆς συνωμοσίας. Ἀλλ' ὁ Ἀρχίας βεβαρημένος ὑπὸ τοῦ οἴνου ἔθεσε τὴν ἐπιστολὴν ὑπὸ τὸ προσκεφάλαιον καὶ εἶπεν Ἐξ αὐρίου τὰ σπουδαία. Μετ' ὀλίγον ἔκρουσαν τὴν θύραν. Ὅτε ἠνοιχθῆ αὕτη, εἰσῆλθον οἱ συνωμοταὶ ἐνδεδυμένοι γυναικεῖα ἐνδύματα καὶ σύραντες τὰ ξίφη των ἐφόνευσαν τοὺς βωιωτάρχας. Μετὰ ταῦτα ὁ Πελοπίδας, μεθ' ἐνὸς ἄλλου συνωμοτοῦ ἐτραῖξαν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Λεοντιάδου, ὅστις κατ' ἐπιθυμίαν τοῦ Ἀρχίου δὲν εἶχε προσκληθῆ εἰς τὸ συμπόσιον. Ἐκεῖ συνήφθη πάλῃ δυνατῆ. Ὁ σύντροφος τοῦ Πελοπίδου ἐφονεύθη, ἀλλὰ καὶ ὁ Πελοπίδας ἐφόνευσε τὸν Λεοντιάδην.

Κατόπιν ἤνοιξαν τὰς φυλακάς, ἠλευθέρωσαν τοὺς φυλακισμένους καὶ διὰ κηρύκων ἐκάλεσαν τὸν λαὸν εἰς ἐλευθερίαν. Τὴν πρωΐαν ὁ λαὸς συνῆλθεν εἰς ἐκκλησίαν καὶ ὑπεδέχθη ὄρθιος τοὺς περὶ τὸν Πελοπίδαν, ὀνομάζων αὐτοὺς λυτρωτὰς καὶ σωτήρας

της πατρίδος. Ἀμέσως δ' ἐξέλεξε βουλευτάρχας τοὺς κορυφαίους τῶν συνωμοτῶν Πελοπίδαν, Μέλωνα καὶ Χάρωνα, οἵτινες πολιορκήσαντες τὴν Καδμείαν ἠνάγκασαν τὴν σπαρτιατικὴν φρουρὰν νὰ συνθηκολογήσῃ καὶ ἀπέλθῃ.

Οὕτως ἠλευθερώθησαν αἱ Θῆβαι. Ἄλλ' ἦτο ἀνάγκη νὰ στηριχθῇ ἡ ἀποκτηθεῖσα ἐλευθερία ἀπέναντι τῆς Σπάρτης, ἥτις ὑπερεῖχε κατὰ τὴν δύναμιν. Αἱ Θῆβαι λοιπὸν ὠχυρώθησαν καὶ ἡ φύλαξις τῆς Καδμείας ἀνετέθη εἰς τὸν Ἴερὸν λόχον. Ὁ Ἴερὸς λόχος, ὅστις κατέστη πολυθρόλυτος, συνεκροτήθη ὑπὸ τοῦ Γοργίδου καὶ τοῦ Ἐπαμεινώνδου καὶ ἀπετελεῖτο ἐκ τριακοσίων ἐπιλέκτων νέων, οἵτινες ἦσαν συνδεδεμένοι δι' ἀρρήκτων δεσμῶν φιλίας, συγγενείας καὶ ἀγάπης καὶ εἶχον ὀρκισθῆναι νὰ μὴ ἐγκαταλίπῃ κανεὶς τὴν τάξιν, ἀλλὰ πάντες ν' ἀποθάνωσι μαχόμενοι. Ὁ δὲ Πελοπίδας καὶ ὁ Ἐπαμεινώνδας, οἵτινες ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας συνεδέοντο διὰ στενωτάτης φιλίας, ἀνέλαβον τὸ ἔργον ν' ἀνυψώσωσι τὰς Θήβας.

§ 78. Ἀνταγωνισμὸς Σπάρτης καὶ Θηβῶν.—

Δευτέρα ἡγεμονία τῶν Ἀθηνῶν.—

Συνέδριον ἐν Σπάρτῃ.

Οἱ Σπαρτιαταὶ βαρέως φέροντες τὸ βράπισμα τῶν Θηβαίων ἀπεφάσισαν νὰ τιμωρήσωσιν αὐτούς. Ὄθεν ἔπεμψαν στρατὸν εἰς Βοιωτίαν πρῶτον μὲν ὑπὸ τὸν Ἀγησίλαον, ἔπειτα δὲ ὑπὸ τὸν Κλεόμβροτον· ἀλλ' ἀμφότεροι οἱ βασιλεῖς οὐδὲν κατῴρθωσαν. Οἱ Θηβαῖοι ἀποφεύγοντες τὴν ἐκ τοῦ συστάδην μάχην περιωρίζοντο εἰς ἀψιμαχίας, καὶ οὕτω τὸ φρόνημα αὐτῶν ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐξηγείρετο.

Ἐξ ἄλλου μέρους οἱ Ἀθηναῖοι στρατηγούμενοι ὑπὸ τοῦ Τιμοθέου, υἱοῦ τοῦ Κόνωνος, κατῴρθωσαν νὰ προσελύσωσι πρὸς ἑαυτοὺς πολλοὺς καὶ σπουδαίους συμμάχους, καὶ οὕτως ἀπετέ-

σαν νέαν ἀθηναϊκὴν συμμαχίαν ἢ ὁμοσπονδίαν ἐξ ἑβδομήκοντα πέντε πόλεων. Μεταξὺ τούτων ἦσαν ἡ Χίος, τὸ Βυζάντιον, ἡ Ρόδος, ἡ Λέσθος, ἡ Χαλκίς καὶ ἄλλαι πόλεις. Βάσις δὲ τῆς ὁμοσπονδίας ἦτο ἡ αὐτονομία ἐκάστης πόλεως. Οὕτω λοιπὸν ἡ κατὰ θάλασσαν ἡγεμονία περιήλθε πάλιν εἰς τοὺς Ἀθηναίους.

Ἐκ τῶν ἐπιτυχιῶν τῶν Θηβαίων ἐνθαρρυνόμενοι αἱ περισσό-
 τεραι βιωτικαὶ πόλεις συνετάχθησαν μετὰ τῶν Θηβαίων καὶ
 οὕτως ἀπετέλεσαν τὴν βιωτικὴν συμμαχίαν. Ἀλλὰ τοῦτο διή-
 γειρε τὸν φθόνον τῶν Ἀθηναίων, οἵτινες ἐνήργησαν νὰ συγκληθῇ
 συνέδριον ἐν Σπάρτῃ περὶ εἰρήνης. Ἐν τῷ συνεδρίῳ τούτῳ αἱ
 δύο μεγάλαι πόλεις, Σπάρτη καὶ Ἀθῆναι, συνεφώνησαν, πᾶσαι αἱ
 πόλεις νὰ εἶνε αὐτόνομοι, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Σπαρτιαῖται
 ν' ἀναγνωρίζωνται ἀμοιβαίως οἱ μὲν πρῶτοι ὡς ἡγεμόνες κατὰ
 θάλασσαν, οἱ δὲ δεῦτεροι ὡς ἡγεμόνες κατὰ ξηράν. Ἀλλὰ κατὰ
 τῆς ἀποφάσεως ταύτης ἀντετάχθη ὁ ἀντιπρόσωπος τῶν Θη-
 βαίων Ἐπαμεινώνδας, ὅστις ἀπήτησε νὰ υπογράψῃ τὴν εἰρήνην
 ὡς ἀντιπρόσωπος τῶν βιωτικῶν πόλεων, ἀφ' οὗ καὶ ὁ Ἀγησί-
 λαος ὑπέγραψεν αὐτὴν ὡς ἀντιπρόσωπος ὄχι μόνον τῆς Σπάρτης,
 ἀλλὰ καὶ τῶν συμμάχων αὐτῆς. Τότε ὁ Ἀγησίλαος ὡς πρόεδρος
 τοῦ συνεδρίου ὀργισθεὶς διέγραψε τὸ ὄνομα τῶν Θηβαίων ἐκ τῆς
 συνθήκης.

§ 79. Ἡ ἐν Λεύκτροις μάχη (371).

Εὐθὺς μετὰ ταῦτα ὁ βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Κλεόμβροτος
 ἄγων δέκα τέσσαρας χιλιάδας πεζοὺς καὶ χιλίους ἑξακοσίους
 ἵππεις εἰσέβαλεν εἰς τὴν Βοιωτίαν. Κατ' αὐτῶν ἐπῆλθον οἱ Θη-
 βαῖοι, ἐν ὄλῳ ἑξ χιλιάδες. Ἀρχιστράτηγος ἦτο ὁ Ἐπαμεινών-
 δας, ὁ δὲ Πελοπίδας ὠδήγηε τὸν ἱερὸν λόχον. Ὅτε ἐξήρχετο ἐκ
 τῆς πόλεως ὁ στρατὸς τῶν Θηβαίων, ἀπαίσιοι οἰωνοὶ ἐτρόμαξαν

αυτόν. Ἄλλ' ὁ Ἐπαμεινώνδας, ὅστις ὑπῆρξεν ὄχι μόνον ὁ ἐξοχώτερος καὶ μεγαλοφυέστερος τῶν στρατηγῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ἀλλ' ἐν ταύτῃ καὶ φιλόσοφος, ἀπηλλαγμένος τοιούτων προλήψεων, ἀνεφώνησεν· «Εἰς οἰωνὸς ἄριστος, ἀμύνεσθαι περὶ πατρῆς», δηλαδὴ εἰς οἰωνὸς εἶνε ἄριστος, τὸ νὰ μάχηταί τις ὑπὲρ τῆς πατρίδος.

Οἱ δύο στρατοὶ συνηγήθησαν εἰς τὰ Λεῦκτρα τῆς Βοιωτίας (371). Ἐκεῖ συνήφθη ἐκ παρατάξεως μάχη πεισματώδης καὶ φονική. Οἱ Σπαρτιάται ἕως τότε ἐθεωροῦντο ἀήττητοι, πλήρεις δ' ἐθνικῆς ὑπερηφανείας κατεφρόνουν τοὺς Θηβαίους. Ἄλλ' ὁ Ἐπαμεινώνδας διὰ τῆς λοξῆς φάλαγγος, τὴν ὁποίαν αὐτὸς ἐπενόησεν, ἐπιπεσὼν ὀρμητικὸς προξενεῖ μεγάλην φθορὰν εἰς τοὺς πολεμίους. Οἱ Σπαρτιάται μάχονται ἀνδρείως· ἀλλὰ μὴ δυνάμενοι νὰ ὑποφέρωσι τὸ βῆρος τῶν πυκνῶν τάξεων τῶν Θηβαίων καὶ τοῦ Ἰεροῦ λόχου ὑποχωροῦσιν ἐπὶ τέλους καὶ διαλυθέντες τρέπονται εἰς φυγὴν. Τέσσαρες χιλιάδες τετρακίσιοι Σπαρτιάται καὶ σύμμαχοι ἐφονεύθησαν καὶ αὐτὸς ὁ βασιλεὺς Κλεόμβροτος. Οὕτως ὁ μεγαλοφυῆς στρατηγὸς Ἐπαμεινώνδας ἀφῆρσεν ἀπὸ τῶν Σπαρτιατῶν τὸ ἀήττητον. Μετὰ τὴν μάχην ταύτην ἡ ἡγεμονία τῆς Ἑλλάδος περιήλθεν εἰς τοὺς Θηβαίους.

§ 80. Πρώτη εἰσβολὴ τοῦ Ἐπαμεινώνδου εἰς τὴν Πελοπόννησον (370).

Μετὰ τὴν ἐν Λεύκτροις μάχην πολλαὶ πόλεις ἀποσπασθεῖσαι ἀπὸ τῆς Σπάρτης συνεμάχησαν μὲ τοὺς Θηβαίους. Πᾶσαι αἱ ἀρκαδικαὶ πόλεις συνενωθεῖσαι ἔκτισαν ἐπὶ τῶν συνόρων τῆς Λακωνικῆς κοινὴν μητρόπολιν, ὀνομάσαντες αὐτὴν Μεγάλην πόλιν· εἰς αὐτὴν δὲ συνερχόμενοι συνεσκέπτοντο περὶ τῶν πραγμάτων τῆς χώρας των. Τότε ὁ Ἐπαμεινώνδας ἀφ' ἐνὸς μὲν διὰ νὰ διατηρήσῃ τὴν ὑπεροχὴν τῶν Θηβαίων, ἀφ' ἐτέ-

φρου δὲ προσκληθεὶς ὑπὸ τῶν συμμάχων, ἐστράτευσε μετὰ τοῦ Πελοπίδου εἰς τὴν Πελοπόννησον.

Διαβὰς τὸν Εὐρώταν ὤρμησε κατὰ τῆς ἀτειχίστου Σπάρτης. Ἀπὸ ἐπτακοσίων ἐτῶν ἦτοι ἀπὸ τῆς δωρικῆς κατακτῆσεως ποῦς ἐχθρικός δὲν εἶχε πατήσῃ τὸ ἔδαφος τῆς Λακωνικῆς. Διὰ τοῦτο οἱ Σπαρτιάται ἔλεγον ὅτι οὐδέποτε γυνὴ Λάκαινα εἶδεν ἐχθρὸν καπνόν. Ἄλλ' εἰς τὴν παρούσαν περίστασιν ἐπὶ τῇ ἐμφανίσει τοῦ ἐχθροῦ αἱ Σπαρτιάτιδες ἤρχισαν νὰ θρηνώσιν ἰσχυρῶς καὶ νὰ κραυγάζωσιν. Ἄλλ' ὅμως ὁ γηραιὸς Ἀγησίλαος ὑπερήσπισε τὴν πόλιν μετὰ πολλῆς συνέσεως καὶ ἀνδρείας, καὶ οὕτως ἐσώθη ἡ Σπάρτη.

Ὁ Ἐπαμεινώνδας προχωρήσας ἔφθασεν εἰς τὴν Μεσσηνίαν· προσκαλέσας δὲ τοὺς διεσκορπισμένους Μεσσηνίους εἰς τὴν πατρίδα των ἔδρυσεν τὴν Μεσσηνίαν ὑπὸ τὸ ὄρος Ἰθώμην καὶ ἐξησφάλισε τὴν αὐτονομίαν τῆς ἀτυχοῦς ἐκείνης χώρας. Ἀφῆσας δ' ἐν Μεσσηνίᾳ φρουρὰν καὶ ὀχυρώσας τὴν Μεγάλην πόλιν ἐπανῆλθε θριαμβευτικῶς εἰς τὰς Θήβας. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἐκράτησε τὴν βουλευτικὴν τέσσαρας μῆνας ἐπὶ πλέον, εἰσῆχθη εἰς δίκην ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν τοῦ αὐτοῦ καὶ ὁ Πελοπίδας· ἀλλὰ μετὰ λαμπρὰν ἀπολογίαὴν ἠθιπώθησαν ἀμφοτέρω πανηγυρικῶς.

§ 81. Οἱ Θηβαῖοι ἐν Θεσσαλίᾳ, — Θάνατος τοῦ Πελοπίδου.

Οἱ Θεσσαλοὶ πιεζόμενοι ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου, τυράννου τῶν Φερῶν, νῦν Βελεστίνου, ἐζήτησαν τὴν βοήθειαν τῶν Θηβαίων. Ὁ Πελοπίδας ἔλθων μετὰ στρατοῦ εἰς Θεσσαλίαν ὑπεχρέωσε τὸν τύραννον νὰ φέρηται ἡπιώτερον πρὸς τοὺς Θεσσαλοὺς. Ἐκείθεν δὲ μεταβὰς εἰς Μακεδονίαν συνεβίβασε τοὺς ἐρίζοντας περὶ τοῦ θρόνου υἱοὺς τοῦ Ἀμύντου Β'. Κατέστησε τὴν Μακεδονίαν σύμμαχον τῶν Θηβαίων καὶ παραλαβὼν τριάκοντα ὁμήρους, ἐν

οἷς καὶ τὸν νεαρὸν Φίλιππον, υἱὸν τοῦ Ἀμύντου Β', τὸν με-
τέπειτα βασιλέα τῆς Μακεδονίας, ἐπανήλθεν εἰς Θήβας.

Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον τὰ πράγματα τῆς Θεσσαλίας διαταράχθη-
σαν. Ὁ Πελοπίδας πεμφθεὶς, ἵνα συμβιβάσῃ αὐτά, συνελήφθη
ὑπὸ τοῦ τυράννου καὶ ἐφυλακίσθη· ἐπελθὼν δ' ὅμως ὁ Ἐπαμει-
νώνδας μετὰ στρατοῦ ἠλευθέρωσεν αὐτόν. Μετὰ τινα χρόνον διε-
βιβάσθησαν καὶ πάλιν εἰς τὰς Θήβας πλείστα παράπονα ἐκ μέ-
ρους τῶν Θεσσαλῶν κατὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ὁ Πελοπίδας ἔχων
ἄριστον σύμμαχον τὸ μῖσός του κατὰ τοῦ τυράννου ἔσπευσε μετὰ
στρατοῦ, ἵνα τιμωρήσῃ αὐτόν διὰ τὴν ἀπιστίαν του. Καὶ κατε-
τρόπως μὲν αὐτὸν παρὰ τὰς Κυνὸς Κεφαλάς (364), ἀλλ' ἔν
τῇ μεγάλῃ ὀρμῇ του ἐφονεύθη καὶ αὐτὸς ὁ Πελοπίδας.

§ 82 Ἡ ἐν Μαντινείᾳ μάχη. — Θάνατος τοῦ Ἐπαμεινώνδου.

Ὁ Ἐπαμεινώνδας τρίς εἰσέβαλεν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἐν
ἔτει 362 εἰσέβαλε καὶ τετάρτην φοράν, διότι σύμμαχοί τινες
τῶν Θηβαίων συνετάχθησαν μὲ τοὺς Σπαρτιάτας. Προχωρήσας
δ' ἤλθε καὶ ἐστρατοπέδευσεν εἰς τὴν Τεγέα τῆς Ἀρκαδίας, ἐν ᾗ
οἱ Σπαρτιάται, οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ ἄλλοι σύμμαχοι αὐτῶν ἦσαν
ἐστρατοπεδευμένοι εἰς τὴν Μαντινείαν.

Ὁ Ἐπαμεινώνδας ἐπετέθη κατὰ τῶν ἠνωμένων ἐχθρῶν ἐν
Μαντινείᾳ. Μάχη κρατερὰ συνήφθη. Ἐκατέρωθεν μάχονται μετὰ
προφανοῦς ἀνδρείας· διὰ τοῦτο ἡ νίκη ἐπὶ πολὺ ἐφαίνετο ἀμφίρ-
ροπος. Ὁ Ἐπαμεινώνδας κρατῶν τὸ ξίφος εἰς τὴν χεῖρα ὀρμᾶ
εἰς τὸ μέσον τῶν ἐχθρῶν ἀκολουθοῦμενος ὑπὸ τοῦ στρατοῦ του.
Οἱ ἐχθροὶ μὴ δυνάμενοι νὰ υποφέρωσι τὸν ὄγκον τῆς λοξῆς φά-
λαγγος ὑποχωροῦσι καὶ τρέπονται εἰς φυγὴν. Ἀλλ' εἰς τὴν κρί-
σιμον στιγμὴν τῆς νίκης ὁ Ἐπαμεινώνδας πληγώνεται θανασί-

μως εἰς τὸ στήθος διὰ δόρατος· θραυσθὲν δὲ τοῦτο ἔμεινεν ἐντὸς τοῦ στήθους. Μεταφέρεται ζωντανὸς ἕξω τῆς μάχης εἰς τὸ στρατόπεδον.

Οἱ ἱατροὶ προσκληθέντες εἶπον ὅτι, ἐὰν ἐξαχθῇ τὸ δόρυ, ὁ θάνατος θὰ ἐπέλθῃ ἀμέσως. Ὁ Ἐπαμεινώνδας ἀκούει μὲ ἀταραξίαν τοὺς λόγους τῶν ἱατρῶν. Ἐρωτᾷ πρῶτον, ἂν ἐσώθῃ ἡ ἀσπίς του, καὶ ὁ ὑπασπιστῆς του δεικνύει αὐτὴν εἰς αὐτόν. Ἐρωτᾷ κατόπιν, ποῖοι ἐνίκησαν. Μαθὼν δὲ ὅτι ἐνίκησαν οἱ Θηβαῖοι, εἶπε «Τώρα εἶνε καιρὸς ν' ἀποθάνω», καὶ διέταξε νὰ ἐξαγάγῃσι τὸ δόρυ. Τὴν στιγμὴν ἐκεῖνην οἱ φίλοι του περιστοιχίζουσιν αὐτὸν κλαίοντες. Εἰς δ' αὐτῶν λέγει μετὰ δακρῶν «Ἐπαμεινώνδα, ἀποθνήσκεις ἄτεκνος». «Ὅχι», ἀπεκρίθη ὁ Ἐπαμεινώνδας, «ἀφίνω δύο ἀθανάτους θυγατέρας, τὴν ἐν Λεύκτροις καὶ τὴν ἐν Μαντινείᾳ νίκη». Μετὰ ταῦτα ἐξήχθη τὸ δόρυ καὶ ἀπέθανεν ἀμέσως ὁ μέγιστος τῶν στρατηγῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ἐν ἡλικίᾳ πενήκοντα ἕξ ἐτῶν, ἐτάφη δ' εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἐπαμεινώνδου κατέπεσε καὶ ἡ βραχεῖα ἡγεμονία τῶν Θηβῶν. Ἡ Ἑλλὰς ἔδειξε πλέον φανερὰ σημεῖα γενικῆς καταπτώσεως. Φοβερὰ παραλυσία ἐπεκράτει ἐν αὐτῇ. Ἐν ᾧ δὲ ταιαύτῃ ἦτο ἡ κατάστασις τῶν πραγμάτων ἐν Ἑλλάδι, ἀνεφάνη εἰς τὰ βόρεια αὐτῆς μέρος, νεαρὰ καὶ ἀκμαῖα δύνამεις, ἡ Μακεδονία, ἣτις ἦτο προωρισμένη νὰ δώσῃ νέαν ζωὴν εἰς τὰ παραλελυμένα μέλη τῆς Ἑλλάδος καὶ νὰ μεγαλοῦρησῃ ἐν τῷ κόσμῳ.

ΚΥΡΙΑΡΧΙΑ ΤΩΝ ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ

§ 83. Ἡ Μακεδονία πρὸ τοῦ Φιλίππου Β'.

Τὸ μακεδονικὸν βασίλειον ἰδρύθη κατὰ τὸν ὄγδοον αἰῶνα πρὸ Χριστοῦ. Ἰδρυτὴς αὐτοῦ ἀναφέρεται ὁ ἐξ Ἄργου Κάρανος (812—772), ἀπόγονος Τημένου τοῦ Ἡρακλείδου.

Ἡ Μακεδονία κατ' ἀρχὰς περιωρίζετο εἰς μικρὰν τινα χώραν, τὴν Ἡμαθίαν. Ἀλλὰ βραδύτερον μικρὰν κατὰ μικρὸν ὑπετάθησαν εἰς αὐτὴν τὰ περίξ μικρὰ ἔθνη. Ὅτε δὲ ἡ Ἑλλάς εὕρισκετο ἐν τῇ ἀκμῇ της, τὰ ὄρια τῆς Μακεδονίας ἐξετείνοντο πρὸς βορρᾶν μέχρι τοῦ ὄρους Σκάρδου, πρὸς νότον μέχρι τοῦ Ὀλύμπου καὶ τῆς θαλάσσης, πρὸς ἀνατολὰς μέχρι τοῦ ποταμοῦ Νέστου καὶ πρὸς δυσμὰς μέχρι τῆς Λυχνιτιδος λίμνης. Καὶ ἦσαν μὲν οἱ Μακεδόνες ἐλεύθεροι· ἀλλ' ὅτε ὁ περσικὸς χεῖμαρρος ἐπὶ Δαρείου τοῦ Α' ἐξεχύθη διὰ τῆς Θράκης καὶ εἰς τὴν Μακεδονίαν, ὁ βασιλεὺς τῶν Μακεδόνων Ἀμύντας Α' ἐγένετο ὑποτελὴς εἰς τὸν μέγαν βασιλέα. Ὁ δὲ υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ Ἀμύντου Ἀλέξανδρος Α', ἂν καὶ ἠγάπα τοὺς Ἕλληνας καὶ συνεδέετο πρὸς τοὺς Ἀθηναίους διὰ φιλίας, ὅμως συνεξεστράτευσεν μετὰ τοῦ Ξέρξου κατὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐκόμισεν, ὡς γινώσκομεν, πρὸς τοὺς Ἀθηναίους προτάσεις τοῦ Μαρδονίου περὶ συμμαχίας. Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐν Πλαταιαῖς πανωλεθρίαν τῶν Περσῶν ἀπετίναξεν τὸν περσικὸν ζυγόν. Τὸν Ἀλέξανδρον ἀποθανόντα διεδέχθη ὁ Περδίκκας Β' καὶ τοῦτον ὁ Ἀρχέλαος Β' (413—399).

Ὁ Ἀρχέλαος διεκρίνετο καὶ διὰ τὰς ἄλλας ἀρετάς του καὶ διὰ τὴν ἀγάπην του πρὸς τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν καὶ τέχνην· μετέφερε δὲ τὴν πρωτεύουσαν τοῦ κράτους του ἐκ τῆς Ἐδέσσης

δπου σήμερον κείνται τὰ Βοδενά, εἰς τὴν Πέλλαν καὶ κατέστη-
σεν αὐτὴν κέντρον ἑλληνικῆς παιδείας καὶ τέχνης.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀρχελάου ἡ Μακεδονία ἐπὶ πολλὸν
χρόνον ἐταράσσετο ὑπὸ φοβερῶν στάσεων καὶ ἐρίδων περὶ τοῦ
θρόνου. Τέλος ὑπερίσχυσε καὶ ἐγένετο βασιλεὺς ὁ Ἀμύντας Β΄,
ἐξάδελφος τοῦ Ἀρχελάου (390-379) Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸν θάνα-
τον τούτου νέαί πάλιν ἐριδες ἀνεφύησαν περὶ τῆς διαδοχῆς. Τὰς
ἐριδας ταύτας διέλυσε ὁ Θηβαῖος Πελοπίδας μεταβὰς εἰς Μα-
κεδονίαν ὡς διαιτητής. Ὁ Πελοπίδας κατέστησεν ἐπὶ τοῦ θρό-
νου τὸν πρεσβύτερον υἱὸν τοῦ Ἀμύντου Ἀλέξανδρον τὸν Β΄, ἐπ-
ανελθὼν δ' εἰς Θήβας ἔφερεν ὡς ὄμηρον τὸν τρίτοτον υἱὸν
Ἀμύντου τοῦ Β΄ Φίλιππον.

Τὸν Ἀλέξανδρον Β΄ ἐφόνευσε μετὰ ἓν ἔτος Πτολεμαῖος ὁ
Ἀλωρίτης, ὅστις ἤρπασε καὶ τὴν βασιλείαν. Ἀλλὰ καὶ τούτον
ἐδολοφόνησε μετὰ τρία ἔτη ὁ δευτερότοκος υἱὸς τοῦ Ἀμύντου
Β΄ Περδίκκας Γ΄ (365).

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Περδίκκου Γ΄ ἔγεινε βασιλεὺς ὁ υἱὸς
αὐτοῦ Ἀμύντας Γ΄. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ Ἀμύντας ἦτο ἀκόμη παι-
δίον, οἱ ἐχθροὶ τῆς Μακεδονίας ἐζήτησαν νὰ ὠφεληθῶσιν ἐκ τῆς
περιστάσεως ταύτης. Οἱ Ἰλλυριοὶ ἐκυρίευσαν μέρος τῆς Μακε-
δονίας. Οἱ Παῖονες ἀδιακόπως ἐλεηλάτουσαν αὐτήν. Ἐπὶ πλέον
δ' ἀνεφάνησαν καὶ δύο μνηστήρες τοῦ θρόνου τῆς Μακεδονίας,
Παυσανίας τις, τὸν ὁποῖον ὑπεστήριζον οἱ ἡγεμόνες τῆς Θρά-
κης, καὶ ὁ Ἀργαῖος, ἔγγονος τοῦ Ἀρχελάου, ὑποστηριζόμενος
ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων. Ἐν γένει δὲ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἡ
Μακεδονία διέτρεξε τὸν μέγιστον τῶν κινδύνων, ἐξ αὐτοῦ δ' ἔσω-
σεν αὐτὴν ὁ Φίλιππος Β΄

§ 84. Φίλιππος Β΄ (359-336).

Ὁ Φίλιππος Β΄ ἦτο τρίτοτοκος υἱὸς τοῦ Ἀμύντου Β΄. Δεκα-
πενταετῆς περίπου τὴν ἡλικίαν ἤχθη ὑπὸ τοῦ Πελοπίδου ὡς ὄμη-

ρος εἰς Θήβας, ὡς προείπομεν. Ἐν Θήβαις ἔμεινε τρία ἔτη, καὶ ταῦτα ὑπῆρξαν δι' αὐτὸν διδακτικώτατα. Ἐδιδάχθη παρὰ τοῦ Ἐπαμεινώνδου τὴν πολεμικὴν καὶ πολιτικὴν τέχνην, ἐγένετο δὲ θαυμαστῆς αὐτοῦ καὶ κατόπιν τὸν ἐμιμήθη εἰς τὰ πολεμικά. Ἀλλὰ τὴν δικαιοσύνην, τὴν μεγαλοψυχίαν καὶ τὴν πραότητα τοῦ μεγάλου ἐκείνου Θηβαίου στρατηγοῦ οὕτε εἶχεν ἐκ φύσεως οὕτ' ἐμιμήθη.

Ὁ Φίλιππος μαθὼν ἐν Θήβαις τοὺς κινδύνους, τοὺς ὁποίους διέτρεχεν ἡ πατρίς του, ἐδραπέτευσε καὶ ἔλθων εἰς τὴν Μακεδονίαν ἐγένετο κατὰ πρῶτον ἐπίτροπος τοῦ ἀγγλικοῦ βασιλέως· ἔπειτα δ' ἐφελεύσας πρὸς ἑαυτὸν τὴν ἀγάπην καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν Μακεδόνων διὰ τῆς καλῆς διαχειρίσεως τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας κατεπάτησε τὰ δικαιώματα τοῦ μικροῦ ἀνεψιοῦ καὶ ἐγένετο αὐτὸς βασιλεὺς ἐν ἡλικίᾳ εἴκοσι τεσσάρων ἐτῶν (359).

Ὁ Φίλιππος δὲν ἀπεδειλίασε πρὸ τῶν κινδύνων, οἵτινες πανταχόθεν ἠπειλοῦν τὸ κράτος του. Ἦσυχλήθη μετὰ δραστηριότητος εἰς τὸ νὰ ὀργανώσῃ τὸν στρατὸν καὶ νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς αὐτὸν πειθαρχίαν καὶ στρατιωτικὴν ἀρετὴν συμφώνως πρὸς τὰ διδάγματα, τὰ ὁποῖα ἔλαβεν εἰς τὰς Θήβας. Συνέστησε τὴν φάλαγγα, ἣτις ἀποτελεῖτο ἐκ πεζῶν βαρέως ὀπλισμένων καὶ φερόντων μακρὰ δόρατα καὶ ἣτις διὰ τὴν πυκνότητά καὶ τὴν εὐκινησίαν ἦτο ἀκαταμάχητον σῶμα. Κατόπιν δ' ἐπιτεθεὶς ἐνίκησε κατὰ πρῶτον τοὺς Παίονας καὶ ἠνάγκασεν αὐτοὺς νὰ ὑποταχθῶσιν εἰς τὴν Μακεδονίαν. Ἐπειτα κατεπολέμησε τοὺς Ἰλλυριοὺς. Καὶ τέλος κατέβαλε τοὺς δύο ἀπαιτητὰς τοῦ θρόνου Πανσανίαν καὶ Ἀργαῖον, καὶ οὕτως ἐξησφάλισε τὴν ἀρχὴν του ἐν Μακεδονίᾳ.

Μετὰ ταῦτα ὁ Φίλιππος ἐπιθυμῶν νὰ συνδέσῃ στενωτέρον τὴν Μακεδονίαν μετὰ τῆς θαλάσσης ἐστράφη πρὸς τὰ παράλια καὶ ἐκυρίευσεν τὴν παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Στρυμόνος ποταμοῦ Ἀμφίπολιν καὶ τὰς πόλεις τῆς Χαλκιδικῆς χερσονήσου

Πύδναν και Ποτειδαιαν. Ἐκυρίευσε προσέτι τὰς Κρηνίδας, και μετωνόμασεν αὐτὰς Φιλίππους. Οὕτω δ' ἐγένετο κύριος ἀπάσης τῆς χώρας μεταξύ Στρυμόνος και Νέστου.

§ 85. Ἀνάμιξις τοῦ Φιλίππου εἰς τὰ πράγματα τῆς Ἑλλάδος. — Ὁ Δημοσθένης.

Ὁ Φίλιππος, ἀφ' οὗ ἑστερεώθη ἐπὶ τοῦ θρόνου και ἐγένετο ἰσχυρός, ἐζήτει εὐκαιρίαν ν' ἀναμιχθῆ εἰς τὰ ἑλληνικὰ πράγματα. Ἦτο δὲ ὁ Φίλιππος ὄχι μόνον ἔξοχος στρατηγός, ἀλλὰ και πολιτικός ἐπιτήδειος και πολυμήχανος. Λέγεται ὅτι, ἐν ᾧ ἐσκέπτετο νὰ ἐπιχειρήσῃ ἐκστρατεῖαν τινά, ζητήσας πρὸ ταύτης χρησιμὸν ἔλαβε τὸν ἀκόλουθον.

Ἄργυραίς λόγχαισι μάχου και πάντα νικήσεις.

Συμφώνως λοιπὸν πρὸς τὸν χρησιμὸν τοῦτον, ὅπου δὲν ἠδύνατο νὰ κατισχύσῃ διὰ τῶν ὅπλων, μετεχειρίζετο τὰς ἀργυράς λόγχας, ταῦτέστι τὸν δι' ἀργυρίου δεκασμὸν. Διανοούμενος δὲ ν' ἀναμιχθῆ εἰς τὰ πράγματα τῆς Ἑλλάδος και νὰ ὑπαγάγῃ αὐτὴν ὑπὸ τὸ σκῆπτρόν του, εἶχεν εἰς πάσης τὰς πόλεις κατασκόπους, και ἐμισθοδοτοῖ αὐτούς ἀδρότατα. Οἱ κατάσκοποι οὗτοι διὰ παντὸς μέσου ἐφρόντιζον νὰ ἐξυπηρετώσι τοὺς κατακτητικούς σκοποὺς τοῦ Φιλίππου. Ἀλλὰ τὰ φιλόδοξα και κατακτητικὰ σχέδια τοῦ Φιλίππου προσεῖδε μετ' ὀξυδερκείας και ἐπολέμησε δι' ὄλων τῶν δυνάμεών του Δημοσθένης ὁ Ἀθηναῖος, ὁ μέγιστος τῶν ῥητόρων ὄλων τῶν ἐθνῶν και ὄλων τῶν αἰώνων.

Ὁ Δημοσθένης ἀπασαν τὴν φλογερὰν εὐγλωττίαν του μετεχειρίσθη κατὰ τοῦ Φιλίππου. Βλέπων ὅτι ὁ Φίλιππος ἐπεζήτει νὰ καθυποτάξῃ πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα και νὰ ἐλαττώσῃ τὴν δύναμιν τῶν Ἀθηναίων, προσεπάθησε παντὶ σθένει ν' ἀποτρέψῃ τὸ κακὸν τοῦτο. Καὶ μολονότι πᾶσα ἡ Ἑλλὰς ἐθαύμαζε τὸν μέγαν ῥήτορα, ἐν τούτοις ὅτι ἐπεδίωκεν ὁ Δημοσθένης δὲν τὸ ἐπέτυ-

χεν. Οἱ Ἀθηναῖοι πρὸς στιγμὴν μόνον καταλαμβάνοντο ὑπὸ ἐνθουσιασμοῦ ἐκ τῶν λόγων τοῦ μεγάλου ῥήτορος. ὕστερον δὲ οὐδὲν γενναῖον ἢ σπουδαῖον ἔπραττον. Ἐκτὸς δὲ τούτου ὑπῆρχεν εἰς τὰς Ἀθήνας μακεδονικὴ φατρία λίαν ἰσχυρά· προΐσταντο δὲ αὐτῆς ὁ Αἰσχίνης, ὁ Φιλοκράτης καὶ ὁ Δημάδης, προσπαθοῦντες ἐκ παντὸς τρόπου νὰ ματαιώσωσι πᾶν μέτρον λαμβανόμενον κατὰ τοῦ Φιλίππου.

§ 86. Φωκικὸς ἢ δευτέρος ἱεροῦ πόλεμος (355-346).—Ἄλωσις Ὀλύθου.

Ὁ Φωκικὸς πόλεμος παρέσχεν εἰς τὸν Φίλιππον τὴν ποθουμένην εὐκαιρίαν νὰ ἐπέμβῃ εἰς τὰ ἐσωτερικὰ πράγματα τῆς Ἑλλάδος. Προεκλήθη δὲ ὁ Φωκικὸς πόλεμος ἐκ τῆς ἐξῆς αἰτίας. Τὸ Ἀμφικτυονικὸν συνέδριον καθ' ὑποκίνησιν τῶν Θηβαίων κατέδίκασεν εἰς πρόστιμον πολλῶν ταλάντων τοὺς Φωκεῖς ἐπὶ τῇ λόγῳ ὅτι ἐσφετερίσθησαν μέρος τῆς Κίρρας, ἱερᾶς γῆς τοῦ δελφικοῦ μαντείου. Οἱ Φωκεῖς μὴ δυνάμενοι νὰ πληρώσωσι τὸ ὑπερογκον πρόστιμον ἀπεφάσισαν ν' ἀμυνθῶσι διὰ τῶν ὅπλων, διότι τὸ Ἀμφικτυονικὸν συνέδριον ἠπέλκει ν' ἀφαιρέσῃ τὴν χώραν αὐτῶν καὶ νὰ τὴν καθοσιώσῃ εἰς τὸν ἐν Δελφοῖς ναόν. Ἐκλέξαντες λοιπὸν στρατηγὸν τὸν Φιλόμηλον καὶ ἐφορμήσαντες ἐκურίευσαν τὸ ἱερὸν τῶν Δελφῶν καὶ διέγραψαν ἐκ τῶν λιθίνων ἐπιγραφῶν τὸ περὶ καταδίκης αὐτῶν ψήφισμα.

Τὸ Ἀμφικτυονικὸν συνέδριον συνελθὼν ἐκ δευτέρου ἐψήφισε πόλεμον κατὰ τῶν ἱεροσύλων Φωκέων (355). Οἱ Θηβαῖοι, οἱ Λοκροὶ καὶ οἱ Θεσσαλοὶ ἐκηρύχθησαν ὑπὲρ τοῦ μαντείου, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι, οἱ Σπαρτιαταὶ καὶ ἄλλοι Πελοποννήσιοι ὑπὲρ τῶν Φωκέων. Τότε ὁ Φιλόμηλος ἤρπασε τοὺς θησαυροὺς τοῦ μαντείου καὶ δι' αὐτῶν συνεκρότησε στρατὸν δέκα χιλιάδων μισθοφόρων. Ὁ πόλεμος οὗτος διήρκεσεν ἐννέα ἔτη. Καὶ κατὰ μὲν τὸ

πρώτον έτος υπέρσχυσαν οί Φωκείς. Αλλά τὸ δεύτερος έτος ἐνικήθησαν, ὁ δὲ στρατηγὸς Φιλόμηλος, ἵνα μὴ πέσῃ ζῶν εἰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν, κατεκρημνίσθη ἔκ τινος ὑψηλοῦ βράχου καὶ ἐφρονεύθη. Ἀντὶ τοῦ Φιλομήλου ἐξελέχθη στρατηγὸς ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ὀνόμαρχος, ὅστις ἔθηκε χεῖρα καὶ ἐπὶ τῶν διαφόρων ἀναθημάτων τοῦ μαντείου.

Οἱ ἐν Λαρίσῃ τῆς Θεσσαλίας Ἀλευάδαι, πιεζόμενοι ὑπὸ τοῦ τυράννου τῶν Φερῶν Λυκόφρονος, προσεκάλεσαν εἰς βοήθειαν τὸν Φίλιππον. Ἀλλὰ καὶ ὁ Λυκόφρων ἐπεκαλέσθη τὴν βοήθειαν τοῦ Ὀνομάρχου, στρατηγοῦ τῶν Φωκέων. Ὁ Ὀνόμαρχος εἰσβαλὼν εἰς Θεσσαλίαν ἐνίκησε δις τὸν Φίλιππον· ἀλλ' ἔπειτα νικηθεὶς ἐφρονεύθη (352). Τότε ὁ Φίλιππος ἐκυρίευσε τὰς Παγασὰς καὶ τὴν Μαγνησίαν· εἰς δὲ τὰς Φεράς, ἀφ' οὗ ἐξεδιώχθησαν οἱ τύραννοι, ἀπέδωκε τὴν αὐτονομίαν. Οὕτως ὁ Φίλιππος βαθυμηδὸν κατέστη κύριος τῆς Θεσσαλίας. Θελήσας δὲ τότε νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῶν Φωκέων ἔσπευσε νὰ καταλάβῃ τὰς Θερμοπύλας. Ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι προκατέλαβον τὸ στενὸν καὶ οὕτως ἐματαιώσαν τοὺς σκοποὺς τοῦ Φιλίππου, ὅστις ἠναγκάσθη νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Μακεδονίαν.

Ὁ Φίλιππος μετὰ μακρὰν ἀνάπαυσιν ἐν Μακεδονίᾳ ἐξεστράτευσε καὶ πάλιν κατὰ τῶν ἐν τῇ Χαλκιδικῇ χερσονήσῳ πόλεων, καὶ ὑπέταξε πολλὰς αὐτῶν. Τῷ δὲ 350 προσέβαλε καὶ ἐπολιόρηκε τὴν μεγίστην καὶ ἰσχυροτάτην τῶν ἐκεῖ πόλεων Ὀλυνθον. Ὁ Δημοσθένης διὰ τῶν φλογερῶν αὐτοῦ Ὀλυνθιακῶν λόγων προσεπάθησε ν' ἀναφλέξῃ τὴν φιλοπατρίαν τῶν Ἀθηναίων καὶ ἐπέτυχε νὰ πέμψωσι οὗτοι στρατὸν καὶ πλοῖα ὑπὸ τὸν Χάρητα καὶ τὸν Χαρίδημον. Ἀλλὰ μάτην· διότι οἱ ἄρχοντες τῆς Ὀλύνθου δωροδοκηθέντες παρέδωκαν τὴν πόλιν εἰς τὸν Φίλιππον (348).

Τὸν Ὀνόμαρχον διεδέχθη ἐν τῇ στρατηγίᾳ ὁ ἀδελφὸς του τοῦ Φάύλλου καὶ τοῦτον ἀποθανόντα ὁ υἱὸς τοῦ Ὀνομάρχου Φάλαικος. Οἱ Θηβαῖοι, ἐπειδὴ ἀπέκαμον ἐκ τοῦ πολέμου, ἐζήτησαν

τὴν βοήθειαν τοῦ Φιλίππου. Οὗτος δὲ ἀσμένως ἐδέχθη τὴν πρότασιν. Ἄλλ' ἵνα ἐμποδίσῃ πᾶσαν βοήθειαν τῶν Ἀθηναίων πρὸς τοὺς Φωκεῖς καὶ πᾶν ἐν γένει κώλυμα ἐκ μέρους αὐτῶν, ἐπρότεινεν εἰρήνην εἰς αὐτούς. Οἱ Ἀθηναῖοι ἀπατηθέντες ἔπεμψαν εἰς Μακεδονίαν δέκα πρέσβεις, μεταξύ δὲ αὐτῶν ἦσαν καὶ ὁ Δημοσθένης καὶ ὁ Αἰσχίνης.

Ὁ Φίλιππος διαφθείρας διὰ χρημάτων πάντας τοὺς πρέσβεις, πλὴν τοῦ Δημοσθένους, παρέτεινε σκοπίμως τὰς περὶ εἰρήνης διαπραγματεύσεις καὶ τέλος συνωμολόγησεν αὐτήν. Ἄλλ' ὅτε οἱ πρέσβεις τῶν Ἀθηναίων ἐπανήρχοντο εἰς τὰ ἴδια, ὁ Φίλιππος ἐξεκίνησε μετὰ τοῦ στρατοῦ του· μετ' ὀλίγας δὲ ἡμέρας διαπερᾶ τὰς Θερμοπύλας καὶ εἰσβάλλει εἰς τὴν χώραν τῶν Φωκέων ἐν ἔτει 346. Ὁ στρατηγὸς τῶν Φωκέων Φάλαικος, δωροδοκῆσθεις ὑπὸ τοῦ Φιλίππου, ἀνεχώρησε μετὰ ὀκτὼ χιλιάδων μισθοφόρων εἰς Πελοπόννησον, καταλιπὼν τὴν πατρίδα του εἰς τὴν τύχην της. Ὁ Φίλιππος, ἂψ' αὐ κατέλαβε τὴν χώραν τῶν Φωκέων, συνεχάλεσεν ἀμέσως τὸ Ἀμφικτυονικὸν συνέδριον, τοῦτο δὲ ἐξέδωκε τὰς ἐξῆς ἀποφάσεις· α') αἱ πόλεις τῆς Φωκίδος νὰ κατασκαφῶσι καὶ οἱ κάτοικοι αὐτῆς νὰ κατοικήσωσιν εἰς κώμας, ἐκάστη δ' αὐτῶν νὰ μὴ ἔχῃ πλείονας πεντήκοντα οἰκιῶν· β') ν' ἀποκλεισθῶσιν οἱ Φωκεῖς ἐκ τοῦ συνεδρίου, αἱ δὲ δύο ψήφοι αὐτῶν νὰ δοθῶσιν εἰς τὸν Φίλιππον καὶ τοὺς διαδόχους αὐτοῦ, προσέτι δὲ νὰ δοθῇ εἰς αὐτὸν καὶ ἡ προεδρία τῶν Πυθίων.

Τοιοῦτον τέλος ἔλαβεν ὁ Φωκικὸς πόλεμος, ὅστις ἀπέβη ὀλεθριώτατος εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ παρεσκεύασεν εἰς τὸν Φίλιππον τὴν ἡγεμονίαν αὐτοῦ ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος.

Οἱ Ἀθηναῖοι μαθόντες τὴν συμφορὰν τῶν φίλων των Φωκέων κατεπλάγησαν, ἀλλὰ τὴν ἀνάγκην φιλοτιμίαν ποιούμενοι ἐτήρησαν τὴν συνομολογηθεῖσαν πρὸς τὸν Φίλιππον εἰρήνην.

§ 87. Ὁ πρὸς τοὺς Ἀμφισσειεὺς πόλεμος
τοῦ Φιλίππου. — Ἡ ἐν Χαιρωνείᾳ
μάχη (338).

Νέα πάλιν ἐδόθη ἀφορμὴ εἰς τὸν Φίλιππον ἵνα ἐπέμβῃ εἰς τὰ ἑλληνικὰ πράγματα, ἀφορμὴ πολὺ καταλληλοτέρα πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν σχεδίων του. Ὁ φιλιππίζων ῥήτωρ Αἰσχίνης, πεμφθεὶς ὡς πυλαγόρας ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων εἰς τὸ Ἀμφικτυονικὸν συνέδριον, κατηγόρησεν ἐν αὐτῷ τοὺς Λοκροὺς τῆς Ἀμφίσσης ὅτι ἐκαλλιεργήσαν γῆν ἱερὰν τοῦ ἐν Δελφοῖς μαντείου· τὸ δὲ Ἀμφικτυονικὸν συνέδριον κατεδίκασεν αὐτοὺς εἰς πρόστιμον. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Ἀμφισσειεὺς ἠρνοῦντο νὰ πληρώσωσι τὸ πρόστιμον, οἱ Ἀμφικτυῶνες ἀνέθηκαν εἰς τὸν Φίλιππον, ὡς προϊστάμενον τοῦ συνεδρίου, νὰ τιμωρήσῃ τοὺς ἱεροσύλους. Τότε ἐξεβράγη ὁ τρίτος ἱερὸς πόλεμος. Ὁ Φίλιππος εἰσέβαλεν ἀμέσως μετὰ τριακότα χιλιάδων πεζῶν καὶ δύο χιλιάδων ἵππεων, καὶ μέρος μὲν τοῦ στρατοῦ του ἐβάδισε κατὰ τῆς Ἀμφίσσης, καὶ ἐκυρίευσεν καὶ κατέστρεψεν αὐτήν, αὐτὸς δὲ μετὰ τῆς κυρίας δυνάμεως κατέλαβεν αἰφνιδίως τὴν Ἐλάτειαν.

Μόλις ἐγνώσθη ὅτι ὁ Φίλιππος κατέλαβε τὴν Ἐλάτειαν, πόλιν ὀχυρὰν κειμένην ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης ἀπὸ Θερμοπυλῶν εἰς Θήβας, ἧς τὴν θέσιν ἐπέχει σήμερον τὸ Δραχμάνη, τρόμος μέγας κατέλαβε τοὺς Ἕλληνας. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐσπευσμένως συνήλθον εἰς ἐκκλησίαν. Ἄλλ' οὐδεὶς τῶν στρατηγῶν καὶ τῶν ῥητόρων ἐτόλμησε ν' ἀναβῇ τὸ εἶμα καὶ νὰ ὁμιλήσῃ. Τοσαύτη ἦτο ἡ κατάπληξις καὶ ὁ φόβος. Μόνος ὁ εὐγενὴς ῥήτωρ Δημοσθένης, ἐμπνεόμενος ἐκ τοῦ μεγέθους τοῦ ἐπικειμένου κινδύνου καὶ ἐκ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ ἐκείνου, μεθ' οὗ πάντοτε ἤλεγχε τοὺς δολιοὺς σκοποὺς τοῦ Φιλίππου, ἀνήλθεν εἰς τὸ βῆμα καὶ διὰ λόγου μεστοῦ φιλοπατρίας ἐνεθάρρυνε τοὺς καταπεπληγμένους Ἀθηναίους καὶ συνεδούλευσεν αὐτοὺς νὰ πέμ-

ψωσιν ἀμέσως πρέσβεις εἰς Θήβας, ἵνα προτείνωσι συμμαχίαν καὶ ἀναλάβωσιν ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν Θηβαίων τὸν ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνα. Οἱ Ἀθηναῖοι ἔπεμψαν αὐτὸν τὸν Δημοσθένην· οὗτος δ' ἔλθων αὐθημερὸν εἰς Θήβας διὰ τῆς πυρίνου εὐγλωττίας του ἐνέπνευσεν εἰς τοὺς Θηβαίους ἔρωτα πρὸς τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἔπεσον αὐτοὺς ἵνα ἀπὸ κοινοῦ ἀναλάβωσι τὸν ὑπὲρ τῶν ἔλων ἀγῶνα.

Ἀμέσως λοιπὸν οἱ Ἀθηναῖοι, ἐνωθέντες μετὰ τῶν Θηβαίων καὶ μετ' ἄλλων συμμάχων, ἐπῆλθον κατὰ τοῦ ἐν Χαιρωνείᾳ ἐστρατοπεδευμένου Φιλίππου. Ἐκεῖ ἐν Χαιρωνείᾳ τῇ 338 συγκροτήθη φονικωτάτη μάχη, καθ' ἣν οἱ Ἀθηναῖοι μετὰ τῶν Θηβαίων καὶ τῶν ἄλλων συμμάχων ἠγωνίσθησαν μὲν γενναίως, ἀλλ' ἠττήθησαν ὀλοσχερῶς. Οἱ ἀποτελοῦντες τὸν Ἱερὸν λόγον τῶν Θηβαίων ἔπεσον πάντες ὁ εἰς πλησίον τοῦ ἄλλου, χωρὶς κανεῖς νὰ στρέψῃ τὰ νῶτα.

Μετὰ τὴν νίκην ὁ Φίλιππος ἐδείχθη λίαν ἐπιεικῆς πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, ἀπολύσας τοὺς αἰχμαλώτους αὐτῶν ἄνευ λύτρων. Τοῦναντίον δὲ πρὸς τοὺς Θηβαίους ἐδείχθη σκληρός. Τῶν αἰχμαλώτων αὐτῶν ἄλλους μὲν ἐφόνευσεν, ἄλλους δ' ἐξηνδραπόδισεν, ἐν δὲ τῇ Καδμείᾳ ἐγκατέστησε φρουρὰν μακεδονικὴν.

Διὰ τῆς ἐν Χαιρωνείᾳ νίκης ὁ Φίλιππος κατέστη κύριος ἑλθῆς τῆς Ἑλλάδος· ἀλλὰ προσηνέχθη ἐπιεικῶς καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους Ἑλληνας, διότι ὁ σκοπὸς του δὲν ἦτο νὰ καταστρέψῃ τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ νὰ ἐνώσῃ πάσας τὰς ἑλληνικὰς πόλεις ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν του καὶ νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῶν Περσῶν. Ὅθεν συνεκάλεσεν ἐν Κορίνθῳ κοινὸν συνέδριον τῶν Ἑλλήνων, καὶ ὑπ' αὐτοῦ ἀνεκηρύχθη ἀρχιστράτηγος τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Περσῶν. Ἐν τῷ συνεδρίῳ ἐκείνῳ ἀντεπροσωπεύοντο πᾶσαι αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις πλὴν τῆς Σπάρτης, ἥτις δὲν ἤθελε κατ' οὐδένα τρόπον ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν ἡγεμονίαν τοῦ Φιλίππου ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ Φίλιππος ἐπανελθὼν εἰς τὴν Μακεδονίαν ἤρρισε νὰ παρα-

σκευάζηται διὰ τὴν μεγάλην κατὰ τῶν Περσῶν ἐκστρατείαν. Ἄλλ' ἀφ' ἧς ἐδολοφονήθη ὑπὸ τινος τῶν σωματοφυλάκων τοῦ ὀνόματι Πανσανίου, ἐκδικουμένου προσωπικῆν ὄβριον.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Ο ΜΕΓΑΣ (336 - 323)

§ 88. Παιδικὴ ἡλικία καὶ ἀγωγή τοῦ Ἀλεξάνδρου. — Καταστροφὴ τῶν Θηβῶν.

Τὸν Φίλιππον Β' διεδέχθη εἰς τὸν μακεδονικὸν θρόνον ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἀλέξανδρος, εἰκοσαετής τὴν ἡλικίαν.

Ὁ Ἀλέξανδρος ὑπῆρξεν ὁ μέγιστος τῶν στρατηγῶν καὶ δορικτητόρων καὶ τοῦ ἀρχαίου καὶ τοῦ νεωτέρου κόσμου. Ἡ φύσις ἐπαινεῖσεν αὐτὸν ἀφθόνως μὲ τὰ λαμπρότερα πνευματικὰ καὶ ψυχικὰ προτερήματα. Τὰ προτερήματα δὲ ταῦτα ἐκαλλιέργησε καὶ ἀνέπτυξε θαυμασίως ὁ μέγας αὐτοῦ διδάσκαλος Ἀριστοτέλης ὁ φιλόσοφος ἐκ Σταγείρων τῆς Μακεδονίας. Ὁ Ἀριστοτέλης προσκληθεὶς ὑπὸ τοῦ Φιλίππου ἀνέλαβε τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ δεκατριετοῦ Ἀλεξάνδρου. Διαμείνας δ' ἐπὶ πολὺ ἐν τῇ μακεδονικῇ αὐτῇ διέπλασε καὶ διεμόρφωσε τὸ ἦθος τοῦ μαθητοῦ τοῦ ἑλληνοπρεπέστατον καὶ μεγαλόφρον καὶ ἐνέπνευσεν εἰς αὐτὸν εὐγενῆ ἔρωτα πρὸς τὰς μεγάλας πράξεις. Τόσην δὲ ἀγάπην καὶ τόσον σέβας ἠσθάνετο ὁ Ἀλέξανδρος πρὸς τὸν διδάσκαλόν του, ὥστε ἔλεγεν Εἰς μὲν τὸν πατέρα μου ὀφείλω τὸ ζῆν, εἰς δὲ τὸν διδάσκαλόν μου τὸ εὖ ζῆν.

Ἐκ παιδικῆς ἡλικίας ἐδεικνύετο ἡ ὑπέροχος φύσις τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἡρώτησάν ποτε αὐτὸν ἂν ἤθελε ν' ἀγωνισθῇ εἰς τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας. Ναί, ἀπεκρίθη, εἰ ἂν ἔχω βασιλεῖς ἀντ-

αγωνισιάς. Ὅσάκις ἦρχετο ἀγγελία τις ὅτι ὁ πατήρ του ἐκυρίευσε πόλιν τινὰ ἢ ἐνίκησε μάχην, ἐν ᾗ οἱ φίλοι του συνέχαιρον αὐτόν, ὁ Ἀλέξανδρος περίλυπος ἔλεγεν· Ὁ πατήρ μου ἔχει σκοπὸν νὰ κατορθώσῃ τὰ πάντα καὶ νὰ μὴ ἀφήσῃ καὶ εἰς ἐμὲ νὰ πράξω μέγα τι καὶ λαμπρὸν ἔργον.

Ὁ Ἀλέξανδρος μερικάκιον ὧν δεκατεσσάρων ἐτῶν παρέσχε λαμπρὸν δεῖγμα τῆς ἐκτάκτου τόλμης του καὶ ἀφοβίας, δαμάσας τὸ ἄγριον θησαυρικὸν ἔππον Βουκεφάλαν, τὸν ὁποῖον οὔτε ὁ πατήρ του οὔτε ἄλλος τις τῶν αὐλικῶν του ἠδυνήθη νὰ ἱππεύσῃ. Εἰς τὴν περίστασιν ταύτην ὁ Φίλιππος δακρύων ἐκ τῆς χαρᾶς ἐνηγκαλίσθη τὸν υἱὸν του καὶ ἀσπαζόμενος αὐτὸν τῷ εἶπε· Ζήτει, υἱέ μου, ἄλλο βασιλείον μεγαλείτερον, διότι ἡ Μακεδονία δὲν σὲ χωρεῖ. Δεκαοκταετῆς δὲ τὴν ἡλικίαν διηθύθουνεν ἐν Χαιρωνείᾳ τὸ ἀριστερὸν κέρασ τῶν Μακεδόνων καὶ κατέκοψε τὸν Ἱερὸν λόχον, συντελέσας κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν μεγάλην ἐκείνην νίκην.

Ἀναβὰς τὸν θρόνον ὁ Ἀλέξανδρος εὐρέθη περιεστοιχισμένος ὑπὸ διαφόρων κινδύνων ἐσωτερικῶν καὶ ἐξωτερικῶν. Καὶ πρῶτον κατέστησεν ἐκποδῶν πάντας ἐκείνους, οἵτινες ἠθέλησαν ν' ἀμφισβητήσωσιν εἰς αὐτὸν τὸν θρόνον. Ἐπειτα δὲ μαθὼν ὅτι οἱ Ἕλληγες ἠτοιμάζοντο νὰ ἐπαναστατήσωσι, περιφρονοῦντες αὐτὸν διὰ τὴν νεότητά του, εἰσέβαλεν ἀμέσως μὲ τὸν στρατὸν του εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ προχωρήσας ἐστρατοπέδευσε πλησίον τῆς Καδμείας.

Ἡ ἀπροσδόκητος αὕτη ἐμφάνισις τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐξέπληξε τοὺς Ἕλληγας, οἵτινες ἄνευ ἀντιστάσεως ὑπέκυψαν εἰς αὐτόν. Μετὰ ταῦτα ὁ Ἀλέξανδρος ἦλθεν εἰς τὸν Ἴσθμὸν τῆς Κορίνθου καὶ συνεχάλεσεν ἐκεῖ κοινήν σύνοδον τῶν Ἑλλήνων, ἥτις ἀνεκήρυξεν αὐτὸν ἀρχιστράτηγον τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Περσῶν. Μόνοι οἱ Σπαρτιάται καὶ πάλιν δὲν ἔπεμψαν ἀντιπροσώπους εἰς τὴν σύνοδον ταύτην. Ὁ Ἀλέξανδρος ἠδύνατο εὐκόλως νὰ τοὺς ἀναγκάσῃ νὰ ὑποκύψωσιν, ἀλλὰ δὲν ἠθελε νὰ μεταχειρισθῇ βίαν.

Ὁ Ἀλέξανδρος ἐπιστρέψας εἰς τὴν Μακεδониάν, πρὶν ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῶν Περσῶν ἠθέλησε νὰ ὑποτάξῃ τοὺς λαοὺς, οἵτινες κατέκουν περὶ τῆς Μακεδονίας, Τριβαλλοὺς, Χαίονας καὶ ἄλλους, καὶ νὰ ἐξασφαλίσῃ οὕτω τὴν ἀρχήν. Ἀλλ' ἐν ᾧ ἐπολέμει πέραν τοῦ Δουνάβειος ἐναντίον τῶν Γετῶν, τοὺς ὁποίους καὶ ὑπέταξε, διεδόθη εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ ψευδὴς φήμη ὅτι ἐφρονεῦθη. Οἱ Ἕλληνες ἐζήτησαν ἀμέσως ν' ἀνακτήσωσι τὴν ἐλευθερίαν των, πρῶτοι δὲ οἱ Θηβαῖοι λαβόντες τὰ ὄπλα κατέκοψαν μέρος τῆς μακεδονικῆς φρουρᾶς.

Ὁ Ἀλέξανδρος μαθὼν τὴν ἐπανάστασιν τῶν Θηβαίων φθάνει ὡς ἀστραπὴ εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ στρατοπεδεύει ἔξωθεν τῶν Θηβῶν. Προσκαλεῖ τοὺς Θηβαίους νὰ καταθέσωσι τὰ ὄπλα, ὑποσχόμενος ἀμνηστίαν· ἀλλ' οὗτοι ἀρνοῦνται. Τότε ὁ Ἀλέξανδρος ὀργισθεὶς διατάσσει ἔφοδον. Ὁ ἀγὼν ὑπήρξε φοβερός. Οἱ Θηβαῖοι ἐπολέμησαν μετ' ἀνδρείας καὶ ἐνθουσιασμοῦ μεγίστου, ἀλλ' ὑπέκυψαν εἰς τὴν ὀρμὴν τοῦ μακεδονικοῦ στρατοῦ καὶ εἰς τὴν ἀκατάσχετον τόλμην τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἡ πόλις ἐκυριεύθη (335) καὶ κατεσκάφη πλὴν τῆς Καδμείας, τῶν ναῶν καὶ τῆς οἰκίας τοῦ ποιητοῦ Πινδάρου. Ἐξ χιλιάδες Θηβαῖοι ἐφρονεῦθησαν· οἱ δὲ λοιποὶ, περὶ τὰς τριάκοντα χιλιάδας, ἠχμαλωτίσθησαν καὶ ἐξηνδραποδίσθησαν.

Τὴν μεγάλην ταύτην σκληρότητα ἔδειξεν ὁ Ἀλέξανδρος πρὸς τοὺς Θηβαίους, θέλων νὰ καταπλήξῃ καὶ τοὺς λοιποὺς Ἕλληνας καὶ νὰ καταστήσῃ ἀδύνατον εἰς τὸ μέλλον πᾶν ἐπαναστατικὸν κίνημα αὐτῶν. Καὶ ἀληθῶς τοσοῦτον ἐτρόμαξαν οἱ ἄλλοι Ἕλληνες καὶ μάλιστα οἱ Ἀθηναῖοι, ὥστε οἱ τελευταῖοι ἔσπευσαν διὰ πρεσβείας νὰ ὁμολογήσωσιν ὑπακοὴν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον.

§ 89. **Ἐκστρατεία τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου κατὰ τῆς Ἀσίας. Ἡ παρὰ τὸν Γρανικὸν ποταμὸν μάχη (334).**

Ἐπιστρέψας ὁ Ἀλέξανδρος εἰς τὴν Μακεδονίαν παρεσκευάσθη, καὶ τὸ ἔαρ τοῦ 344, ἀφήσας ἐν Μακεδονίᾳ ἐπίτροπον τὸν Ἀντίπατρον, ἐξεστράτευσε μετὰ τριάκοντα χιλιάδων πεζῶν καὶ τεσσάρων χιλιάδων πεντακοσίων ἰππέων ἐναντίον τῆς Ἀσίας, τὴν ὅποιαν διενεοῖτο νὰ κατακτήσῃ ὅλην. Εἶχε δὲ μεθ' ἑαυτοῦ τοὺς περιφήμους στρατηγούς Παρμενίωνα, Περδίκκην, Φιλώταν, Κράτερον Κλεῖτον καὶ ἄλλους.

Διαθὰς τὸν Ἑλλησποντον ὁ Ἀλέξανδρον ἦλθε κατὰ πρῶτον εἰς τὴν Τροίαν καὶ ἐτέλεσεν ἀγῶνας πέριξ τοῦ τάφου τοῦ Ἀχιλλέως, τὸν ὅποιον ἐξ ὅλων τῶν ἡρώων κατ' ἐξοχὴν ἐθαύμαζεν.

Ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν Δαρεῖος ὁ Κοδομαννὸς μαθὼν τὴν κατὰ τῆς Ἀσίας ἐκστρατείαν τοῦ Ἀλεξάνδρου διέταξε τοὺς ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ σατράπας καὶ στρατηγούς νὰ προχωρήσωσι πρὸς τὴν ἀκτὴν καὶ νὰ ἐμποδίσωσι τὴν πρὸς τὰ πρόσω πορείαν τῶν Μακεδόνων.

Εἴκοσι χιλιάδες Πέρσαι καὶ εἴκοσι χιλιάδες Ἑλληνες μισθοφόροι παρετάχθησαν παρὰ τὸν Γρανικὸν ποταμὸν, ἀναμένοντες τὸν Ἀλέξανδρον. Ὁ Ἀλέξανδρος, μαθὼν ὅτι οἱ Πέρσαι τὸν ἀνέμενον παρὰ τὸν Γρανικόν, ἀμέσως διηυθύνθη κατ' αὐτῶν. Φθάσας δ' εἰς τὸν ποταμὸν ἐρρίφθη πρῶτος εἰς τὸ ὀρμητικὸν αὐτοῦ ρεῦμα ἔφιππος ἐπὶ τοῦ Βουκεφάλα καὶ ἀκολουθούμενος ὑπὸ τοῦ στρατοῦ του, ἐν ᾧ τὰ περσικὰ βέλη βροχηδὸν ἐρρίπτοντο κατ' αὐτοῦ. Διαθὰς τὸν ποταμὸν ἐπέπεσεν ἀκράτητος. Μάχη πεισματώδης συνάπτεται. Ὁ Ἀλέξανδρος ὡς λέων μάχεται μεταξὺ τῶν προμάχων, ἀλλὰ παρ' ὀλίγον νὰ φονευθῇ. Ὁ σατρά-

της τῆς Ἰωνίας Σπιθριδάτης ὕψωσε τὴν χεῖρά του, ἵνα καταφέρῃ διὰ τοῦ ξίφους κτύπημα κατὰ τῆς κεφαλῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐκ τῶν ὀπισθεν. Ἄλλ' ὁ Κλεῖτος προλαβὼν ἀπέκοψε τὴν χεῖρα τοῦ Σπιθριδάτου, καὶ οὕτως ἐσώθη ὁ Ἀλέξανδρος. Τέλος μετὰ φοινικώτατον ἀγῶνα οἱ Πέρσαι ἐτράπησαν εἰς φυγὴν. Δύο χιλιάδες πεντακόσιοι Πέρσαι ἐφονεύθησαν καὶ μεταξὺ αὐτῶν πολλοὶ στρατηγοί.

Ὁ Ἀλέξανδρος μετὰ τὴν νίκην ἐφρόντισε περὶ τῶν τραυματιῶν. Τὴν ἐπιούσαν ἔθαψε μετὰ πομπῆς τοὺς πεσόντας, καθὼς καὶ τοὺς φονευθέντας στρατηγούς τῶν Περσῶν. Ἀποδίδων δὲ μέρος τοῦ θριάμβου του εἰς τοὺς Ἕλληνας ἔπεμψεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους τριακοσίας ἀσπίδας, ἵν' ἀναρτηθῶσιν εἰς τὸν Παρθενῶνα μετὰ τῆς ἐξῆς ἐπιγραφῆς: Ἀλέξανδρος καὶ οἱ Ἕλληνες πλὴν Λακεδαιμονίων ἀπὸ τῶν τὴν Ἀσίαν οἰκούντων βαρβάρων.

§ 90. Καθυπόταξις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.— Γόρδιος δεσμός.

Ἡ πρώτη αὕτη παρὰ τὸν Γρανικὸν ποταμὸν νίκη κατέστησε τὸν Ἀλέξανδρον κύριον ἀπάσης τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἀπασαί αἱ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἑλληνικαὶ πόλεις μετ' ἀγαλλιᾶσεως ὑπεδέχοντο τοὺς ὁμοφύλους των. Εἰς ταύτας ὁ Ἀλέξανδρος κατήργησε τὰς ὀλιγαρχίας καὶ εἰσήγαγε τὰ δημοκρατικὰ πολιτεύματα καὶ τοὺς πατέριους νόμους. Μόνον δύο πόλεις ἰσχυρόταται, ἡ Μίκητος καὶ ἡ Ἀλικαρνασσός, ἀντέστησαν πεισματώδεστατα. Ἀλλὰ καὶ ταύτας ὁ Ἀλέξανδρος πολιορκήσας ἐκυρίευσεν.

Ἀκολούθως ὁ μὲν Παρμενίων ἐξηκολούθησεν ὑποτάσσων τὴν Φρυγίαν, ὁ δὲ Ἀλέξανδρος ἠσχαλήθη εἰς τὴν κατάκτησιν τῆς Λυκίας, Παμφυλίας καὶ τῆς Πισιδίας. Στραφεὶς δ' ἔπειτα πρὸς βορρᾶν ἔφθασεν εἰς τὸ Γόρδιον, πόλιν τῆς Φρυγίας, ἔπου συνην-

τήθη μετὰ τοῦ Παρμενίωνος. Ἐκεῖ διὰ τοῦ ξίφους τοῦ ἔκοψε τὸν πολυθρύλητον Γόρδιον δεσμόν, περὶ τοῦ ὁποίου ἀρχαῖος χρησμὸς ἔλεγεν ὅτι, ὅστις λύσῃ αὐτόν, θὰ ἄρξῃ ὅλης τῆς Ἀσίας.

Ἐκ Γορδίου ὁ Ἀλέξανδρος ἐπορεύθη πρὸς τὴν Παφλαγονίαν καὶ τὴν Καππαδοκίαν καὶ ὑπέταξεν αὐτάς. Ἐπειτα διέβη τὰ στενὰ τῆς Κιλικίας καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν πόλιν αὐτῆς Ταρόν. Ἐκεῖ θελήσας νὰ λουσθῇ εἰς τὰ ψυχρὰ ὕδατα τοῦ Κύδνου ποταμοῦ, καθιδρώσας ὦν, κατελήφθη ὑπὸ σφοδροῦ πυρετοῦ καὶ ἔπεσε κλινήρης. Ἀλλ' ἔσωσεν αὐτὸν ὁ ἰατρὸς Φίλιππος ὁ Ἀκαρνάν.

§ 91. Ἡ ἐν Ἰσσοῦ μάχη (Νοέμβριος 333).

Ὁ Δαρεῖος ἀνέλαβε νὰ ἐκστρατεύσῃ ὁ ἴδιος ἐναντίον τοῦ Ἀλεξάνδρου. Συναθροίσας λοιπὸν τετρακοσίας χιλιάδας πεζῶν καὶ ἑκατὸν χιλιάδας ἵππέων κατέβαιναν ἐκ τῆς Βαβυλωνίας. Θεωρῶν δὲ τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἀκαταμάχητον καὶ σπεύδων πρὸς τὴν μάχην, δὲν ἐπερίμενε τὸν Ἀλέξανδρον εἰς τὰς ἀναπεπταμένας πεδιάδας, ἀλλ' ἀπερισκέπτως ἐπροχώρει πρὸς τὰς στενάς διόδους τῆς Κιλικίας. Φθάσας δὲ εἰς τὴν στενὴν παράλιον πεδιάδα τῆς Ἰσσοῦ, τὴν διαρροομένην ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Πινάρου, ἐστρατοπέδευσε ἐκεῖ.

Ὁ Ἀλέξανδρος εὐρίσκετο εἰς τὴν πόλιν Μυρίανδον, ἑκατὸν στάδια μακράν. Μαθὼν δὲ τὴν προσέγγισιν τοῦ Δαρείου, ἔσπευσε εἰς τὴν Ἰσσόν, παρέταξε τὸν στρατὸν τοῦ καὶ ἐπῆλθε κατὰ τῶν ἐχθρῶν. Ὅτ' ἐπλησίασε μέχρι τοξεύματος, ἐν τῇ μέσῳ τοῦ ἀλαλαγμοῦ τῶν στρατιωτῶν μὲ ἀκατάσχετον ὄρμην ἐρρίφθη εἰς τὸν ποταμόν. Μὲ γυμνὸν τὸ ξίφος ἐπήδησεν εἰς τὴν ἀπέναντι ὄχθην τοῦ ποταμοῦ ἀκολουθούμενος ὑπὸ τοῦ στρατοῦ του.. ἐπιπεσὼν δ' ὡς κεραυνὸς διέρρηξε τὰς τάξεις τῶν Περσῶν. Ὁ Δαρεῖος καταληφθεὶς ὑπὸ πανικοῦ τρέπεται εἰς φυγὴν. Οἱ

Ἄλεξανδρος καταδιώκει αὐτόν. Ἄλλ' ἐπελθούσης τῆς νυκτός, ἠναγκάσθη νὰ παύσῃ τὴν καταδίωξιν.

Μετὰ τὴν φυγὴν τοῦ Δαρείου τὸ ἀποτέλεσμα τῆς μάχης ἦτο πρόδηλον. Ἄπας ὁ περσικὸς στρατὸς διελύθη καὶ ἐτράπη εἰς ἄτακτον φυγὴν, καταδιωκόμενος καὶ κατακοπτόμενος πανταχόθεν. Ἄπαν τὸ στρατόπεδον κατελήφθη ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου. Τὸ ἄρμα, ἡ ἀσπίς καὶ τὸ τόξον τοῦ Δαρείου περιήλθον εἰς τὸν νικητὴν.

Μεταξὺ τῶν αἰχμαλώτων ἦτο καὶ ἡ οἰκογένεια τοῦ Δαρείου, ἡ μήτηρ του, ἡ σύζυγός του, δύο θυγατέρες του καὶ ὁ μικρὸς υἱός του. Ὁ Ἀλέξανδρος μόνον ἅπαξ ἐπεσκέφθη τὴν οἰκογένειαν τοῦ Δαρείου καὶ τὴν παρηγόρησε, ἀφ' οὗ προηγουμένως διὰ τοῦ στρατηγοῦ Λεοννάτου ἀνήγγειλεν εἰς αὐτὴν ὅτι ὁ Δαρείος ζῆ. Διέταξε δὲ ν' ἀποδίδωνται εἰς τὴν σύζυγον τοῦ Δαρείου βασιλικαὶ τιμαί.

§ 92. Καθυπόταξις Φοινίκης, Παλαιστίνης καὶ Αἰγύπτου.

Μετὰ τὴν ἐν Ἴσση μάχην ὁ μὲν Παρμενίων ἐβάδισε κατὰ τῆς Δαμασκοῦ, ἣτις ἦτο πρωτεύουσα τῆς Κοίλης Συρίας, ὅπου εὐρίσκοντο πολλοὶ θησαυροὶ τοῦ Δαρείου, καὶ ἐκυρίευσεν αὐτὴν ἄνευ δυσκολίας. Ὁ δὲ Ἀλέξανδρος μετὰ τῆς κυρίας δυνάμεως διηυθύνθη κατὰ τῆς Φοινίκης, ἣτις ἅπασα ὑπετάχθη εἰς αὐτὸν ἀμαχητὶ μετὰ τῆς μητροπόλεως Σιδῶνος. Μόνη ἡ Τύρος, ἡ ὀνομαζομένη βασιλίς τῆς θαλάσσης, ἠρνήθη νὰ ὑποταχθῆ εἰς τὸν Ἀλέξανδρον· ἀλλὰ καὶ ταύτην ἐκυρίευσεν ὁ Ἀλέξανδρος μετὰ ἐπτάμηνον πολιορκίαν.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς πολιορκίας τῆς Τύρου ὁ Δαρείος ἐπεμψε πρέσβεις πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον καὶ προσέφερον εἰς αὐτὸν δέκα χιλιάδας τάλαντα ὡς λύτρα διὰ τὴν οἰκογένειάν του, προσέτι δὲ μίαν τῶν θυγατέρων του εἰς γάμον καὶ πᾶσαν τὴν χώραν

τὴν ἐντεῦθεν τοῦ Εὐφράτου ποταμοῦ, ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ γείνη, φίλος καὶ σύμμαχος.

Ὁ Παρμενίων ἀκούσας τὰς προτάσεις ταύτας εἶπεν ὅτι ἂν ἦτο Ἀλέξανδρος, θὰ ἐδέχετο αὐτάς. Καὶ ἔγω, ἀπήντησεν ὁ Ἀλέξανδρος, ἂν ἦμην Παρμενίων. Εἶπε δὲ εἰς τοὺς πρέσβεις ὅτι δὲν ἔχει ἀνάγκην τῶν χρημάτων οὔτε συναινεῖ νὰ λάβῃ ἐν μέρος τῆς χώρας, ἀφ' οὗ ἤδη ἔχει ὅλην εἰς τὴν ἐξουσίαν του. Ἐὰν ὁ Δαρεῖος θέλῃ τὴν οἰκογένειάν του, δύναται νὰ ἔλθῃ ὁ ἴδιος νὰ παραλάβῃ αὐτήν, χωρὶς νὰ φοβηθῇ νὰ πάθῃ τι. Μετὰ ταῦτα ὁ Ἀλέξανδρος ὑπέταξεν ἀμαχητὶ καὶ τὴν Παλαιστίνην. Μόνον εἰς τὴν Γάζαν ἀπήντησεν ἀντίστασιν μεγάλην, ἀλλὰ καὶ τὴν πόλιν ταύτην ἐκυρίευσεν μετὰ δίμηνον πολιορκίαν καὶ κατέστρεψεν ἐκ θεμελίων.

Ὁ Ἀλέξανδρος, ἀφ' οὗ ἐγένετο κύριος τῆς Συρίας, τῆς Φοινίκης καὶ τῆς Παλαιστίνης, ἐπορεύετο πλέον ἀκωλύτως κατὰ τῆς Αἰγύπτου καὶ ὑπέταξεν αὐτήν ἀμαχητὶ. Εἰς μνημεῖον δὲ ἀθάνατον τῆς δόξης καὶ τοῦ μεγαλείου του ἔκτισε παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Νείλου τὴν ἐπώνυμον αὐτοῦ Ἀλεξάνδρειαν. Ἡ πόλις αὕτη ἐν βραχεῖ χρόνῳ διὰ τὸ ἐπίκαιρον τῆς θέσεώς της ἐγένετο κέντρον παγκοσμίου ἐμπορίου, ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ ἑλληνικοῦ βίου.

Ἐκείθεν τῷ ἐπῆλθεν ἡ ἰδέα νὰ ἐπισκεφθῇ τὸ περιβόητον μαντεῖον τοῦ Διὸς Ἀμμωνος. Ἐκεῖτο δὲ τοῦτο εἰς τὰς ἐρήμους τῆς Λιβύης, δώδεκα ἡμέρας μακρὰν τῆς Μέμφιδος, πρωτευούσης τῆς Αἰγύπτου, ἣτις ἔκειτο πλησίον τοῦ σημερινοῦ Καΐρου. Πορευόμενος λοιπὸν διὰ μέσου ἀνδρῶν καὶ ἄμμωδῶν ἐρήμων, ὅπου δὲν ὑπῆρχεν οὔτε ὄρος, οὔτε λόφος, οὔτε δένδρον, ἀλλ' ἀπέραντος ἔκτασις ἀμμώδης, ἔφθασεν εἰς τὴν χαρίεσσαν καὶ θελητικὴν ὄασιν Σιβαῖ, ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὁποίας ἦτο ὁ ναός. Εἰσαχθεὶς ὁ Ἀλέξανδρος εἰς τὸν ναὸν ἔστη πρὸ τοῦ βωμοῦ, ὁ δὲ ἱερεὺς ὠνόμασεν αὐτὸν υἱὸν τοῦ Διὸς. Ἐκτοτε ὁ Ἀλέξανδρος ἐφαντάζετο ἑαυτὸν υἱὸν τοῦ Διὸς ἢ, μᾶλλον ἤθελε νὰ

τὸν φαντάζονται οἱ ἄλλοι πρὸς εὐκολωτέραν καθυπόταξιν τῶν δεισιδαιμόνων λαῶν τῆς Ἀσίας.

Ἐν Αἰγύπτῳ ὁ Ἀλέξανδρος διέτριψε πέντε μῆνας· ἔπειτα δὲ τὸ ἔαρ τοῦ 331 ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Φοινίκην καὶ ἠσχολήθη εἰς τὴν διαρρύθμισιν τῶν πραγμάτων τῆς Φοινίκης, τῆς Συρίας καὶ τῆς Ἑλλάδος.

§ 93. **Ἡ παρὰ τὰ Γαυγάμηλα μάχη (Ὀκτώ-
βριος 331).—Κατάληψις Βαβυλώνης,
Σούσων καὶ Περσεπόλεως.**

Ὁ Δαρεῖος, πεισθεὶς ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος εἰς οὐδένα συμβιβα-
σμὸν ἤρχετο, ἀπεφάσισε καὶ πάλιν νὰ δοκιμάσῃ τὴν τύχην τῶν
ἄπλων. Συνήθροισε λοιπὸν ἕν ἑκατομμύριον πεζῶν καὶ τεσσαρά-
κοντα χιλιάδας ἵππέων καὶ ἤρχετο ἐναντίον τοῦ Ἀλεξάνδρου.
Ἄλλὰ καὶ ὁ Ἀλέξανδρος διαβάς τὸν Εὐφράτην καὶ τὸν Τίγρητα
προὔχώρησε πρὸς συνάντησιν τοῦ Δαρείου, ἄγων τεσσαράκοντα
χιλιάρδας πεζῶν καὶ ἑπτὰ χιλιάδας ἵππέων. Ἡ συνάντησις ἐγέ-
νετο παρὰ τὰ Γαυγάμηλα, ὄχι μακρὰν τῶν Ἀρβήλων, πόλεως
τῆς Ἀσσυρίας.

Πρῶτος ἐπετέθη κατὰ τῶν ἐχθρῶν ὁ Ἀλέξανδρος μὲ ἀκατά-
σχετον ὄρμην. Ὁ ἄγων ὑπῆρξε πεισματώδης. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐκ-
τιθέμενος εἰς πάντα κίνδυνον ἐπλήγωσε τὸν ἡνίοχον τοῦ Δαρείου,
ῶρμησε δὲ νὰ φονεύσῃ αὐτὸν τὸν Δαρεῖον. Ἄλλ' οὗτος προλαβὼν
ρίπτεται ἔξω τοῦ ἄρματος, ἀναβαίνει ἐπὶ ἵππου καὶ βοηθούμε-
νος ὑπὸ τοῦ κονιορτοῦ καὶ τοῦ σκότους σφύζεται διὰ τῆς φυγῆς.
Καὶ ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ οἱ Πέρσαι ὑπέστησαν ἀληθῆ πανωλε-
θρίαν. Οὐδεὶς πλέον μέγας στρατὸς περσικὸς συνεκροτήθη, οὔτε
μάχη ἐγένετο.

Μετὰ τὴν παρὰ τὰ Γαυγάμηλα μάχην τὸ κράτος τοῦ Δα-

ρείου κατελύθη, ὁ δὲ Ἀλέξανδρος ἐγένετο πλέον κύριος ὄλου τοῦ περσικοῦ κράτους. Ἡ Βαβυλὼν καὶ τὰ Σούσα ἤνοιξαν τὰς πύλας εἰς τὸν νικητὴν. Ἐν Σούσις εὔρεν ὁ Ἀλέξανδρος τοὺς θησαυροὺς τοῦ Δαρείου, ἀνερχομένους εἰς πεντήκοντα χιλιάδας τάλαντων χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, καὶ πλεῖστα ἄλλα πράγματα ἀμύθητου πλοῦτου καὶ πολυτελείας. Ἐκ Σούσων ἐπορεύθη ὁ Ἀλέξανδρος εἰς Περσέπολιν, ὅπου ὡσαύτως εὔρε παμπληθεῖς θησαυροὺς.

§ 94. Θάνατος τοῦ Δαρείου.—
**Συμπλήρωσις τῆς κατακτήσεως
 τοῦ περσικοῦ κράτους.**

Ἐκ Περσέπολεως ὁ Ἀλέξανδρος διηυθύνθη εἰς τὴν Μηδίαν μεθ' ὄλου τοῦ στρατοῦ του πρὸς καταδίωξιν τοῦ Δαρείου. Φθάσας εἰς τὴν πρωτεύουσαν αὐτῆς Ἐκβάτανα, ἔμαθεν ὅτι ὁ Δαρεῖος διηυθύνθη πρὸς βορρᾶν. Ἀμέσως ἀκολοθεῖ αὐτὸν κατὰ πόδας. Καθ' ὅδον μαθαίνει ὅτι ὁ σατράπης τῆς Βακτριανῆς Β ἤ σ ο σ σ συλλαβῶν τὸν Δαρεῖον ἔσυρεν αὐτὸν δέσιμον καὶ ὅτι ἀνεκήρυξεν αὐτὸν βασιλέα τῆς Ἀσίας.

Ὁ Ἀλέξανδρος πλήρης ὀργῆς σπεύδει εἰς καταδίωξιν τοῦ Βήσσου. Ὁ Βήσσοσ βλέπων ὅτι ἐκινδύνευε νὰ συλληφθῆ ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἐπλήγωσε τὸν Δαρεῖον θανασίμως καὶ καταλιπὼν αὐτὸν ἐν τῇ ὁδῷ ἐπετάχυνε τὴν φυγὴν του. Ὁ Ἀλέξανδρος φθάσας καὶ ἰδὼν τὸν Δαρεῖον νεκρὸν ἐν τῇ βασιλικῇ ἀμάξῃ συνεκινήθη καὶ ἔκλαυσε· καλύψας δὲ αὐτὸν διὰ τῆς χλαμύδος του διέταξε νὰ μετακομισθῆ εἰς Περσέπολιν καὶ νὰ ταφῆ μετὰ βασιλικῶν τιμῶν ἐν τοῖς πατρίοις τάφοις.

Τότε ὁ Ἀλέξανδρος ἀνέβαλε ἐπὶ τινα χρόνον τὴν καταδίωξιν τοῦ Βήσσου καὶ ἠσχολήθη εἰς τὴν κατάκτησιν τῶν παρὰ τὴν Κασπίαν θάλασσαν χωρῶν Ἰρμανίας καὶ Παρθίας. Κατέβαλε δὲ

καὶ τοὺς Μάρδους, οἱ ὅποιοι ἐθεωροῦντο ἀήττητοι, Ἰπέταξεν ὡσαύτως τὴν Ἀρείαν καὶ τὴν Ἀραχωσίαν, τὸ σημερινὸν Ἀφγανιστάν. Μετὰ τοῦτο διαθὰς μετὰ πολλὰς κακουχίας τὸν αἰωνίως χιονοσκεπῆ Παροπάμισον ἢ Ἰνδικὸν Καύκασον εἰσέβαλεν εἰς τὴν Βακτριανήν, ἣτις ὑπετάχθη ἀμαχητί. Ὁ ἐν Βακτριανῇ εὐρισκόμενος Βῆσσοσ, ἅμα ἔμαθε τὴν προσέγγισιν τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἔφυγεν εἰς τὴν Σογδιανήν. Ὁ Ἀλέξανδρος κατεδίωξεν αὐτὸν καὶ συλλαβῶν παρέδωκεν εἰς τοὺς συγγενεῖς τοῦ Δαρείου, οὔτινες, ἀφ' οὗ τὸν ἐθασάνισαν σκληρότατα, ἔπειτα τὸν ἐφόνευσαν.

Μετὰ τὴν σύλληψιν τοῦ Βῆσσοσ ὑπετάχθη καὶ ἡ Σογδιανὴ εἰς τὸν Ἀλέξανδρον. Διὰ τῆς ὑποταγῆς δὲ τῆς Βακτριανῆς καὶ τῆς Σογδιανῆς, τῶν βορειοτέρων καὶ λίαν ὀρεινῶν τούτων ἐπαρχιῶν, ὁ Ἀλέξανδρος συνεπλήρωσε τὴν κατάκτησιν τοῦ ἀπεράντου περσικοῦ κράτους ἐν διαστήματι ἑπτὰ ἐτῶν (334-327). Ἐν Βακτριανῇ δ' εὐρισκόμενος ἐνυμφεύθη τὴν ὠραιότατην Ῥωξάνην, θυγατέρα τοῦ ἐπιφανοῦς Βακτρίου Ὁξυάρτου.

§ 95. Θάνατος Φιλώτα, Παρμενίωνος καὶ Κλείτου.

Ἄλλὰ τὸν λαμπρὸν χαρακτήρα τοῦ Ἀλεξάνδρου ἠμαύρωσαν κατὰ πολὺ ἄτοποι καὶ ἀξιοκατάκριτοι πράξεις, εἰς τὰς ὁποίας οὗτος ἤρχισε νὰ περιπίπτῃ θαμβωθεὶς ἐκ τοῦ μεγαλείου καὶ τῆς ὑπερανθρώπου δυνάμεώς του. Ἀνακαλυφθείσης συνωμοσίας τινὸς κατὰ τῆς ζωῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου, διέταξεν οὗτος νὰ φονεύσῃ τὸν γενναῖον στρατηγὸν Φιλώταν ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι λαβῶν γνῶσιν τῆς συνωμοσίας δὲν κατήγγειλεν αὐτὴν εἰς αὐτόν. Ἄλλὰ καὶ τὸν πατέρα του Φιλώτα, τὸν γηραιὸν Παρμενίωνα, εὐρισκόμενον ἐν Ἐκβατάνοις τῆς Μηδίας ὡς διοικητὴν πόλεως, διέταξε καὶ ἐφόνευσαν.

Μετά τινα δὲ χρόνον ἐφόνευσεν ἰδίᾳ χειρὶ ἐν συμποσίῳ τὴν στρατηγὸν Κλείτον, ὅστις ἄλλοτε, ὡς εἶδομεν, εἶχε σώσει τὴν ζωὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου παρὰ τὸν Γρανικὸν ποταμὸν. Καὶ μετεμелήθη μὲν ἀμέσως καὶ ἔκλαυσε πικρῶς, ἀλλ' οὔτε διὰ τῆς μεταμελείας οὔτε διὰ τῶν δακρῶν ἠδυνήθη νὰ ἐξαλείψῃ ἐκ τοῦ ὄνοματός του τὴν κηλίδα ταύτην.

§ 96. Ἐκστρατεία τοῦ Ἀλεξάνδρου κατὰ τῆς Ἰνδικῆς (327).

Ἡ ἀκόρεστος φιλοδοξία τοῦ Ἀλεξάνδρου δὲν ἄφινεν αὐτὸν νὰ ἡσυχάσῃ. Ὅθεν ἀπεφάσισε νὰ φέρῃ τὰ ὄπλα κατὰ τῆς Ἰνδικῆς, τὴν ὁποίαν οὐδεὶς Εὐρωπαῖος στρατηγὸς εἶχε πατήσῃ. Ἐν ἀρχῇ λοιπὸν τοῦ 327 ἄγων ἑκατὸν εἴκοσι χιλιάδας πεζῶν καὶ δεκαπέντε χιλιάδας ἵππέων διέβη τὸν Ἰνδὸν ἐπὶ γεφυρῶν καὶ εἰσέβαλεν εἰς τὰς χώρας τοῦ βασιλέως Ταξιλοῦ, αἵτινες ἤρχιζον ἀπὸ τῆς ἀνατολικῆς ὀχθῆς τοῦ Ἰνδοῦ καὶ ἔφθανον μέχρι τοῦ ποταμοῦ Ὑδάσπου. Ὁ Ταξιλῆς ὑπετάχθη εἰς τὸν Ἀλέξανδρον καὶ ἐδώρησεν εἰς αὐτὸν πενήκοντα ἐλέφαντας.

Ὁ Ἀλέξανδρος ἀνταμείψας τὸν Ταξιλῆν διὰ τὴν πρόθυμον ὑποταγὴν του ἐξεστράτευσεν ἔπειτα κατὰ τοῦ κραταίου βασιλέως Πῶρου. Τοῦτου τὸ βασίλειον ἔκειτο πέραν τοῦ Ὑδάσπου καὶ ἐξετείνετο μέχρι τοῦ Ὑδραῶτου. Ὁ Πῶρος ἐθεώρησεν αἰσχρὸν νὰ παραδοθῆ ἄνευ πολέμου· ὅθεν ἐκινήθη κατὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου μετὰ πενήκοντα χιλιάδων Ἰνδῶν πεζῶν, τεσσάρων χιλιάδων ἵππέων, μεθ' ἄρμάτων καὶ μετὰ διακοσίων πυργοφόρων ἐλεφάντων. Ἀλλὰ νικηθεὶς καὶ αἰχμαλωτισθεὶς ἤχθη ἐνώπιον τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ὁ Ἀλέξανδρος ἠρώτησεν αὐτὸν πῶς θέλει νὰ τὸν μεταχειρισθῆ. Βασιλικῶς ἀπεκρίθη ὁ Πῶρος. Καὶ τοῦτο μὲν θὰ γείνη, εἶπεν ὁ Ἀλέξανδρος· ἄλλο δὲ τί ζητεῖς; — Εἰς τὸ

Βασιλικῶς πάντα περιέχονται, ἀπήντησεν ὁ Πῶρος. Ὁ Ἀλέξανδρος θαυμάσας τὴν μεγαλοφροσύνην τοῦ Πῶρου ὄχι μόνον τὸ βασιλείον του ἀπέδωκεν εἰς αὐτόν, ἀλλὰ καὶ χώρας ἄλλας τῷ προσέθηκε καὶ μεγίστην ἐμπιστοσύνην ἔκτοτε ἐδείκνυε πρὸς αὐτόν.

Ἄφ' οὗ ὁ Ἀλέξανδρος ἔκτισε παρὰ τὸν Ὑδάσπην τὴν Νίκαιαν εἰς τὸ μέρος ὅπου ἐνίκησε τὸν Πῶρον, εἰς ἀνάμνησιν τῆς νίκης, προὐχώρησεν ἔπειτα εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Ἰνδικῆς καὶ ἔφθασε μέχρι τοῦ ποταμοῦ Ὑφάσιος. Ἐν ᾧ δὲ ἤτοιμάζετο νὰ διαβῇ τὸν ποταμὸν τοῦτον καὶ νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὰς θαυμασίας χώρας τοῦ Γάγγου, αἴφνης πρώτην φοράν οἱ Μακεδόνες, ἀξιωματικοὶ καὶ στρατιῶται, ἀποκαμόντες ἐκ τῶν ἀδιακόπων ἀγώνων καὶ τῶν μεγάλων ταλαιπωριῶν, ἠρνήθησαν ν' ἀκολουθήσωσιν αὐτόν. Ὁ Ἀλέξανδρος προσεπάθησε διὰ διαφόρων μέσων νὰ μεταπείσῃ αὐτούς, ἀλλ' ἐστάθη ἀδύνατον.

§ 97. Ἐπάνοδος τοῦ Ἀλεξάνδρου εἰς τὴν Περσίαν. — Ἐκπολιτιστικὸν ἔργον αὐτοῦ.

Τότε λοιπὸν ὁ πάντοτε ἀήττητος Ἀλέξανδρος ἔστρεψε νὰ ἡττηθῇ ὑπὸ τῶν Μακεδόνων. Πρὶν δ' ἐπιστρέψῃ, ἀνήγειρεν ἐπὶ τῆς δυτικῆς ὀχθῆς τοῦ Ὑφάσιος δώδεκα πυργοειδεῖς βωμοὺς πρὸς τιμὴν τῶν δώδεκα Ὀλυμπίων θεῶν καὶ ὡς ἔσχατον πρὸς ἀνατολὰς ὄριον τῶν δορικτησιῶν του. Ἐπειτα δ' ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Νίκαιαν. Ἐκεῖ ἐπιβίβασθεις μετὰ τοῦ στρατοῦ εἰς τὸν ἐν τῷ μεταξὺ ναυπηγηθέντα στόλον δύο χιλιάδων πλοίων, κατέπλευσε τὸν Ὑδάσπην, τὸν Ἀκασίνην καὶ τὸν Ἰνδόν, καθυποτάσων πάντας τοὺς παραποταμίους λαοὺς καὶ κτίζων πόλεις καὶ ναυπήγια. Κατὰ τὸν κατάπλου αὐτὸν ὑπέταξε καὶ τοὺς Μαλ-
λοῦς, ἔθνος τῆς Ἰνδικῆς πολεμικώτατον, ὅτε διέτρεξε τὸν μέγι-

στον τῶν κινδύνων. Σωθεις ὡς ἐκ θαύματος ἐξηκολούθησε τὸν πλοῦν καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν πόλιν Πάταλα, κειμένην εἰς τὸ μέρος, ὅπου ὁ Ἰνδὸς σχίζεται εἰς δύο βραχίονας καὶ σχηματίζει τὸ Δέλτα. Τὴν πόλιν ταύτην ὠχύρωσεν ὁ Ἀλέξανδρος, ἵδρυσεν ἐν αὐτῇ νεώρια καὶ λιμένας καὶ κατέστησε κέντρον ἐμπορίας.

Ἐκ Πατάλων ὁ Ἀλέξανδρος τὸν μὲν Νέαρχον, τὸν ὅποιον διώρισεν ἡγεμόνα τοῦ στόλου, διέταξε νὰ φέρῃ τὸν στόλον διὰ τοῦ Ἰνδικοῦ ὠκεανοῦ καὶ τοῦ Περσικοῦ κόλπου εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Εὐφράτου, αὐτὸς δ' ἀπεφάσισε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Περσίαν διὰ ξηρᾶς. Κατ' Αὐγούστον τοῦ 325 ἀναχωρήσας ἐκ Πατάλων μετὰ δυσχερῆ καὶ ἀγωνιώδη πορείαν διὰ τῆς ἀμμώδους καὶ ἀνύδρου Γεδρωσίας, τὸν νῦν Βελουχιστάν, καθ' ἣν πορείαν κατεστράφη μέγα μέρος τοῦ στρατοῦ του, ἔφθασε τέλος εἰς τὰ Ποῦρα, πρωτεύουσαν τῆς Γεδρωσίας, ὅπου εὔρε πάντα τὰ πρὸς τοῦ ζῆν ἐν ἀφθονίᾳ. Ἐκεῖθεν διὰ τῆς εὐφόρου Καρμανίας ἔφθασεν εἰς τὴν Περσέπολιν καὶ τέλος εἰς τὰ Σούσα τὸν Φεβρουάριον τοῦ 324. Μετ' ὀλίγον δὲ κατέπλευσε καὶ ὁ Νέαρχος μετὰ τοῦ στόλου.

Ἐν Σούσαις ὁ Ἀλέξανδρος διέτριψε μὴνὰς τινὰς ἀσχοληθεὶς εἰς τὸ μέγα καὶ δύσκολον ἔργον τῆς ἐνώσεως καὶ συγχωνεύσεως τῶν εὐρωπαϊκῶν καὶ ἀσιατικῶν στοιχείων. Προσεκάλεσε πάντας τοὺς μεγιστᾶνας τοῦ ἀπεράντου κράτους τοῦ μετὰ τῶν γυναικῶν καὶ τῶν θυγατέρων των, ἵνα παραστῶσιν εἰς μεγάλην ἐορτὴν, τὴν ὁποίαν παρεσκεύασεν ἐπὶ τῇ ἐνώσει καὶ συγχωνεύσει τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ἀσιανῶν. Πρῶτος ὁ Ἀλέξανδρος ἔδωκε τὸ παράδειγμα τῆς ἐνώσεως ταύτης νυμφευθεὶς τὴν Στάτειραν ἢ κατ' ἄλλους Βαρσίνην, πρεσβυτέραν θυγατέρα τοῦ Δαρείου. Μετ' αὐτὸν δὲ ὀγδοήκοντα τῶν ἐπιφανεστέρων στρατηγῶν καὶ φίλων του ἐνυμφεύθησαν Περσίδας παρθένους ἐκ τῶν εὐγενεστάτων. Οἱ γάμοι οὗτοι ἐπανηγυρίσθησαν διὰ λαμπρῶν ἐορτῶν.

§ 98. Ἐπάνοδος τοῦ Ἀλεξάνδρου εἰς Βαβυλῶνα καὶ θάνατος αὐτοῦ.

Ἐκ Σούσων ὁ Ἀλέξανδρος ἀπῆλθεν εἰς τὰ Ἐκβάτανα, ὅπου ἐτέλεσε πάλιν μεγαλοπρεπεῖς ἀγῶνας καὶ ἐπεδόθη εἰς εὐωχίας καὶ διασκεδάσεις. Ἄλλ' ἐν τῷ μέσῳ τῶν διασκεδάσεων ἀπέθανεν ὁ στρατηγὸς Ἡφαιστείων, τὸν ὁποῖον ὁ Ἀλέξανδρος ὑπὲρ πάντας τοὺς ἄλλους κατ' ἐξοχὴν ἠγάπα. Ἡ θλίψις τοῦ Ἀλεξάνδρου διὰ τὸν θάνατον τοῦ ἐπιστηθίου φίλου του ὑπῆρξεν ἀπερίγραπτος. Ὁ νεκρὸς μετεκομίσθη εἰς Βαβυλῶνα, ὅπου ἐτάφη μετὰ πρωτοφανοῦς λαμπρότητος. Μετ' οὐ πολὺ δὲ ἦλθε καὶ ὁ Ἀλέξανδρος εἰς Βαβυλῶνα, τὴν ὁποίαν ἐμελέτα νὰ καταστήσῃ πρωτεύουσαν τοῦ ἀχανοῦς κράτους.

Ὅτε ὁ Ἀλέξανδρος εὐρίσκετο ἐν Βαβυλῶνι, προσήλθον ἀλλεπαλλήλως πρὸς αὐτὸν πρέσβεις ἐξ ὅλων τῶν μερῶν τῆς οἰκουμένης, ἵνα συγχαρῶσιν αὐτὸν διὰ τὰ κατορθώματά του. Ὁ Ἀλέξανδρος εἶχε πλέον μετεωρισθῆ εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς δόξης καὶ τῆς δυνάμεως. Ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκείνῃ πόλει τῆς Βαβυλῶνος κατεγίνετο δραστηρίως εἰς τὴν διαρρήθμισιν τοῦ ἀχανοῦς κράτους του. Παρεσκευάζετο δὲ προσέτι νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῆς Ἀραβίας, σκοπῶν νὰ ἐνώσῃ αὐτὴν μετὰ τοῦ κράτους του. Ὁσαύτως διενεεῖτο κατόπιν νὰ ὑποτάξῃ τὴν Καρχηδόνα, τὴν Ἰβηρίαν (Ἰσπανίαν) καὶ τὴν Ἰταλίαν καὶ οὕτω νὰ ἐνώσῃ ὅλα τὰ ἔθνη τῆς γῆς ὑπὸ τὸ σκῆπτρόν του.

Ἀλλὰ τὸ μεγαλεπήβολώτατον τοῦτο σχέδιον δὲν ἦτο πεπωμένον νὰ ἐκτελεσθῆ. Ἡ τελευταία ὥρα τοῦ Ἀλεξάνδρου προσήγγιζε. Καταβληθεὶς ἐκ τῶν πολλῶν κακοπαθειῶν, τὰς ὁποίας ὑπέστη εἰς τὰς τεραστίας αὐτοῦ ἐκστρατείας, καὶ ἐκ τῆς ὑπερβολικῆς λύπης, τὴν ὁποίαν ἠσθάνθη διὰ τὸν θάνατον τοῦ προσφιλοῦς του Ἡφαιστίνου, προσέτι δὲ βρασανιζόμενος καὶ ὑπὸ τῶν θλιβερῶν ἀναμνήσεων τοῦ θανάτου τοῦ Φιλῶτα, τοῦ Παρμενίω-

νος καὶ τοῦ Κλείτου, ἠσθένησε βαρέως. Ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἐταλαιπώρει αὐτὸν ὁ πυρετός. Ἡ κατάστασις τοῦ ἐδεινούτο. Οἱ στρατιῶται ἐλθόντες εἰς τὰς θύρας ἐζήτουν νὰ ἴδωσι τὸν βασιλέα των. Αἱ θύραι ἠνοιχθήσαν κατὰ διαταγὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου, καὶ ἅπας ὁ στρατός διήλθεν ἐν παρατάξει διὰ τελευταίαν φερόν ἐνώπιον τοῦ ἀνδρὸς ἐκείνου, ὅστις τασάκις ὠδήγησεν αὐτὸν εἰς τὴν νίκην καὶ εἰς τὴν δόξαν. Ὁ Ἀλέξανδρος ἔμενον ἄφωνος. Ἀλλ' ἀνασηκωθείς ὀλίγον καὶ στηριχθεὶς ἐπὶ τοῦ ἀγκῶνος ἔπεινε μετὰ δυσκολίας τὴν χεῖρα ὡς σημεῖον ἀποχαιρετισμοῦ. Τὴν ὀγδόην ἡμέραν τῆς ἀσθενείας ἀπέθανεν ἐν ἡλικίᾳ τριάκοντα τριῶν ἐτῶν τῷ 323. Ὁ νεκρὸς του ταριχευθεὶς καὶ τεθεὶς ἐντὸς χρυσοῦς λάρνακος μετεκομίσθη μετὰ δύο ἔτη εἰς Ἀλεξάνδρειαν τῆς Αἰγύπτου καὶ ἐτάφη μετ' ἐκτάτου λαμπρότητος ἐν τῇ τεμένει τῇ κατασκευασθέντι ὑπὸ τοῦ βασιλέως Πτολεμαίου.

Ὁ Ἀλέξανδρος ἐβασίλευσε δώδεκα ἔτη καὶ ὀκτὼ μῆνας. Κατὰ τὸ μικρὸν δὲ τοῦτο διάστημα κατώρθωσε τσαυτὰ καὶ τηλικαῦτα κατορθώματα, ὅποια οὐδεὶς ἀνὴρ οὔτε τῶν πρὸ αὐτοῦ οὔτε τῶν μετ' αὐτὸν κατώρθωσε· διὰ τοῦτο ὑπὸ τῆς ἱστορίας ὠνομάσθη **Μέγας**.

§ 99. Διάδοχοι τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου.

Ὁ Ἀλέξανδρος ἀποθνήσκων οὐδένα ὥρισε διάδοχον· ἐρωτηθεὶς δὲ εἰς ποῖον ἀφίνει τὴν βασιλείαν. Εἰς τὸν κράτιστον, εἶπε. Ἀλλὰ κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τῆς ἀσθενείας ἰδὼν ὅτι ἡ κατάστασις του ἐχειροτέρευεν, ἐξήγαγε τὸν σφραγιστῆρα δακτύλιον καὶ ἔδωκεν εἰς τὸν Περδίκκην. Ἐν τούτοις οἱ ἐπιφανέστεροι τῶν στρατηγῶν του, ὁ Περδίκκας, ὁ Λεοννάτος, ὁ Πτολεμαῖος καὶ ἄλλοι, συνήλθον ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἵν' ἀποφασίσωσι περὶ τῆς διαδοχῆς.

Τῶν συγγενῶν τοῦ Ἀλεξάνδρου δὲν ὑπῆρχε κανεὶς, τὸν ὅποιον οἱ Μακεδόνες ἠδύναντο ἀκωλύτως ν' ἀναγνωρίσωσιν ὡς διάδοχον. Ὁ ἐκ τῆς θυγατρὸς τοῦ Ἰδάρειου υἱὸς τοῦ Ἡρακλῆς ἐθεωρεῖτο νόθος ὡς γόνος αἰχμαλώτου· ὁ ἑτεροθαλῆς ἀδελφός του Ἀρριδαῖος ἦτο βλάξ καὶ ἐπομένως ἀνίκανος νὰ ἄρξῃ· ἡ δὲ σύζυγός του Ῥωξάνη ἦτο ἔγκυος. Μετὰ πολλὰς καὶ διαφόρους συζητήσεις κατέληξαν εἰς τὴν ἀπόφασιν ν' ἀναγνωρίσωσιν ὡς κληρονομικὸν βασιλέα τὸ ἐκ τῆς Ῥωξάνης τεχθησόμενον τέκνον, ἂν ἦτο ἄρρεν, νὰ ἐπιτροπεύσῃ δὲ αὐτὸ ἐν Ἀσίᾳ μὲν ὁ Περδίκκας καὶ ὁ Λεοννάτος, ἐν Εὐρώπῃ δὲ ὁ Ἀντίπατρος καὶ ὁ Κράτερος. Ἄλλ' εἰς τὴν ἀπόφασιν ταύτην ἀντετάχθη ὁ ἀρχηγὸς τῆς φάλαγγος Μελέαγρος, ὅστις κατώρθωσε ν' ἀναγνωρισθῆ βασιλεὺς ὁ Ἀρριδαῖος ὑπὸ τὸ προσφιλὲς εἰς τοὺς Μακεδόνας ὄνομα Φίλιππος. Ἐντεῦθεν ἐπῆλθε ῥῆξις μεταξὺ τῶν δύο μερίδων. Ἄλλὰ δι' ἀμοιβαίων ὑποχωρήσεων τὰ πράγματα συνεβιάσθησαν. Καὶ ὁ μὲν Ἀρριδαῖος ἀνεκηρύχθη βασιλεὺς ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ μετάσχη τῆς βασιλείας καὶ τὸ τέκνον τῆς Ῥωξάνης, ἂν ἐγεννᾶτο ἄρρεν, ὁ δὲ Περδίκκας διωρίσθη χιλιάρχος, περιβληθεὶς ἀξίωμα, ὅπερ ἤρχετο μετὰ τὸ τοῦ βασιλέως, καὶ ὁ Μελέαγρος ὑπαρχὸς τοῦ Περδίκκου. Μετὰ τινα χρόνον ἡ Ῥωξάνη ἔτεκεν ἄρρεν, ὅπερ ὠνομάσθη Ἀλέξανδρος.

Ὁ Περδίκκας ἀναλαβὼν τὴν ἀρχὴν ἐφρόντισε πρῶτον ν' ἀπαλλαγῆ τοῦ ἀντιζήλου Μελεάγρου. Κατώρθωσε λοιπὸν καὶ ἔπεισε τὸν ἀσθενῆ τὸν νοῦν Ἀρριδαῖον νὰ φονεύσῃ τὸν Μελέαγρον, αὐτὸς δὲ ὁ Περδίκκας ἐγένετο ἐπιμελητὴς τοῦ βασιλικοῦ οἴκου. Ἴνα δὲ προσοικειωθῆ τοὺς ἐπιφανεστέρους τῶν στρατηγῶν, ἀλλ' ἐν ταύτῃ ἀπομακρύνῃ καὶ διασκορπίσῃ αὐτούς, διένειμεν εἰς αὐτοὺς τὰς σατραπείας τοῦ κράτους. Εἰς μὲν τὸν Πτολεμαῖον ἔδωκε τὴν σατραπείαν τῆς Αἰγύπτου· εἰς τὸν Ἀντίγονον τὴν σατραπείαν τῆς Παμφυλίας, Λυκίας καὶ μεγάλης Φρυγίας· εἰς τὸν Λεοννάτον τὴν σατραπείαν τῆς μικρᾶς Φρυγίας, τῆς παρὰ

τὸν Ἑλλήσποντον· εἰς τὸν Εὐμένην τὴν σατραπείαν τῆς Παφλαγονίας, τῆς Καππαδοκίας καὶ τοῦ Πόντου· εἰς τὸν ταξίαρχον Φιλώταν τὴν σατραπείαν τῆς Κιλικίας καὶ εἰς ἄλλους ἄλλας. Αὐτὸς δὲ ὁ Περδίκκας παρέμεινεν ἐπιμελητὴς τοῦ βασιλικοῦ οἴκου. Ὡς τοιοῦτος εἶχε τὴν ἀνωτάτην ἀρχηγίαν τῶν βασιλικῶν στρατευμάτων καὶ ἔφερε τὴν βασιλικὴν σφραγίδα· ἅπασαι δὲ αἱ ἀρχαὶ τοῦ κράτους, πολιτικαὶ καὶ στρατιωτικαί, παρ' αὐτοῦ ἐλάμβανον διαταγὰς.

§ 100. Ἐξέρογεσις ἐν Ἑλλάδι κατὰ τῆς μακεδονικῆς δυναστείας.— Λαμιακὸς πόλεμος.— Θάνατος τοῦ Δημοσθένους.

Ἡ ἀγγελία περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου συνετάραξεν ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα. Πολλαὶ πόλεις αὐτῆς ὑποκινούμεναι ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους καὶ τοῦ Ὑπερείδου, Ἀθηναίου ῥήτορος, ἔλαβον τὰ ὄπλα κατὰ τῶν Μακεδόνων πρὸς ἀνάκτησιν τῆς ἐλευθερίας των, συμμαχικὸς δὲ στρατὸς τῶν Ἑλλήνων ἐκ τριάκοντα χιλιάδων ἀνδρῶν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἀνδρείου καὶ ἐμπειροπολέμου Ἀθηναίου στρατηγοῦ Λεωσθένους κατέλαθε τὰς Θερμοπύλας. Ὁ Ἀντίπατρος μετὰ δέκα τριῶν χιλιάδων πεζῶν καὶ ἑξακοσίων ἵππέων ἐπέρχεται κατ' αὐτοῦ. Γενομένης μάχης, οἱ Ἕλληνες ἐνίκησαν νίκην λαμπράν, καὶ ὁ Ἀντίπατρος ἤναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς Λαμίαν. Ἐξ αὐτῆς καὶ ὁ πόλεμος οὗτος ἐκλήθη **Λαμιακός**. Ὁ Λεωσθένης ἐπολιόρκησεν ἐν Λαμίᾳ στενώτατα τὸν Ἀντίπατρον. Ἀλλὰ πληρωθεὶς καιρίως εἰς τὴν κεφαλὴν διὰ λίθου ἀπέθανε μετὰ τινὰς ἡμέρας περὶ τὸ τέλος τοῦ 323.

Ὁ θάνατος τοῦ Λεωσθένους, ὅστις ἦτο ἡ ψυχὴ τοῦ πολέμου, ἐνέκρωσε τοὺς συμμαχοὺς. Διάδοχος αὐτοῦ ἐξελέχθη ὁ Ἀντίφι-

λος, ὅστις ἦτο μὲν ἀνδρείος καὶ συνετὸς στρατηγός, ἀλλὰ πολὺ κατώτερος τοῦ Λεωσθένους. Ὁ Ἀντίφιλος, μαθὼν ὅτι στρατὸς εἴκοσι χιλιάδων πεζῶν καὶ δύο χιλιάδων ἵππέων ὑπὸ τὸν σαρτράπην τῆς μικρᾶς, παρὰ τὸν Ἑλλησποντον, Φρυγίας Λεοννάτον ἤρχετο εἰς βοήθειαν τοῦ Ἀντιπάτρου, ἠναγκάσθη νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν τῆς Λαμίας καὶ ν' ἀντιπαραταχθῆ κατὰ τοῦ νέου πολεμίου, πρὶν ἐνωθῶσιν οἱ δύο ἐχθρικοὶ στρατοί. Ἡ συνάντησις ἐγένετο ἐν Θεσσαλίᾳ, ὅπου ἐνίκηθησαν οἱ Μακεδόνες καὶ ὁ Λεοννάτος ἐφονεύθη. Ἄλλ' ἡ νίκη αὕτη δὲν ὠφέλησε πολὺ τοὺς συμμαχοὺς, διότι ὁ Ἀντίπατρος ἐξεληθὼν ἐκ τῆς Λαμίας καὶ ἐνωθεὶς μετὰ τοῦ στρατοῦ τοῦ Λεοννάτου, λαβὼν δὲ καὶ ἐπικουρίαν δέκα χιλιάδων Μακεδόνων ὑπὸ τὸν Κράτερον, ἐπετέθη κατὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐνίκησεν αὐτοὺς ἐν Κραννῶνι τῆς Θεσσαλίας (322).

Οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ συμμαχικοῦ στρατοῦ θεωροῦντες ἀδύνατον τὴν ἐξακολούθησιν τοῦ πολέμου, ἀφ' οὗ οἱ περισσότεροὶ τῶν Ἑλλήνων ἔμενον ἀπλοῖ θεαταὶ τοῦ ἀγῶνος, ἐπεμψαν πρὸς τὸν Ἀντίπατρον πρέσβεις περὶ εἰρήνης. Ἄλλ' ὁ Ἀντίπατρος, θέλων νὰ διασπάσῃ τὴν συμμαχίαν τῶν Ἑλλήνων, εἰσέβαλε μετὰ τοῦ Κρατέρου εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ὑπεχρέωσεν ἐκάστην πόλιν νὰ συνθηκολογήσῃ χωριστὰ μετ' αὐτοῦ. Καὶ πρὸς μὲ τοὺς ἄλλους Ἑλληνας ἐφάνη λίαν μετριοπαθῆς ὁ Ἀντίπατρος. Ἀλλὰ πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, τοὺς ὅποιους ἐθεώρει πρωταιτίους τοῦ πολέμου, ἐδεῖχθη πολὺ αὐστηρός. Ἀπήτησε παρ' αὐτῶν α') νὰ μεταβάλωσι τὸ πολίτευμα εἰς τιμοκρατίαν, τοῦτ' ἔστι μόνον οἱ ἔχοντες περιουσίαν ἄνω τῶν δύο χιλιάδων δραχμῶν νὰ θεωρῶνται πολῖται καὶ αὐτοὶ νὰ ψηφίζωσιν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ· β') νὰ δεχθῶσι μακεδονικὴν φρουρὰν ἐν Μουνιχίᾳ· γ') νὰ παραιτήσωσι τὰς νήσους Ἴμβρον, Λήμνον καὶ Σκύρον, ὡς καὶ τὸν Ὠρωπόν· δ') νὰ πληρώσωσι τὰ ἔξοδα τοῦ πολέμου καὶ ε') νὰ παραδώσωσιν εἰς αὐτὸν τοὺς ῥήτορας Δημοσθένην καὶ Ὑπερείδην.

Οἱ Ἀθηναῖοι ἠναγκάσθησαν νὰ δεχθῶσι τοὺς ὄρους τοῦ Ἀντι-

πάτρου. Ἄλλ' ὁ Δημοσθένης καὶ ὁ Ὑπερείδης προλαβόντες ἔφυγον ἐξ Ἀθηνῶν. Τούτων ὁ μὲν Ὑπερείδης συλληφθεὶς ἐν Αἰγίνῃ καὶ παραδοθεὶς εἰς τὸν Ἀντίπατρον ἐβασανίσθη καὶ ἐθανατώθη· ὁ δὲ Δημοσθένης καταδιωκόμενος κατέφυγεν εἰς τὸν ἐν Καλαυρείᾳ, τῷ σημερινῷ Πόρῳ, ναὸν τοῦ Ποσειδῶνος. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ κατεδίωξεν αὐτὸν ὁ ὑποκριτὴς Ἀρχίας, ὁ ἐπονομασθεὶς φυγαδοθήρας, κατ' ἐντολὴν τοῦ Ἀντιπάτρου. Ἀπειλούμενος δὲ ὁ Δημοσθένης ν' ἀποσπασθῇ διὰ τῆς βίας ἐκ τοῦ ναοῦ, ἔλαβε δηλητήριον, ὅπερ εἶχεν ἐν τῇ γραφίδι, καὶ ἀπέθανε.

§ 101. Πόλεμοι μεταξὺ τῶν διαδόχων. — Ἡ ἐν Ἰψῷ μάχη. — Ἀπαρίθμησις τῶν ἐν Εὐρώπῃ, Ἀσίᾳ καὶ Αἰγύπτῳ ἰδρουθέντων ἢ παραχθέντων ἑλληνομακεδονικῶν κρατῶν καὶ τῶν δυναστειῶν αὐτῶν.

Ἀδύνατον ἦτο νὰ διατηρηθῇ ἐπὶ πολὺ χρόνον ἡ εἰρήνη μεταξὺ τῶν διαδόχων τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Ἡ ἀμοιβαία ἀντιζηλία αὐτῶν προεκάλεσε μετ' ὀλίγον μακροὺς καὶ αἱματηροὺς ἐμφυλίους πολέμους. Καὶ πρῶτον ἐφονεύθη ὁ Παρδίκκας εἰς τινὰ κατὰ τοῦ Πτολεμαίου, σατράπου τῆς Αἰγύπτου, ἐκστρατείαν, καὶ ἐγένετο νέα διαίρεσις τοῦ κράτους. Κατὰ ταύτην ὁ Πτολεμαῖος διετήρησε τὴν Αἴγυπτον ὡσαύτως καὶ ὁ Ἀντίγονος διετήρησε τὰς χώρας, τὰς ὁποίας εἶχεν· ὁ Σέλευκος ἔλαβε τὴν Βαβυλωνίαν καὶ ὁ Πύθων τὴν Μηδείαν· ἐπιμελητὴς δὲ τοῦ βασιλικοῦ οἴκου ἀνεγνωρίσθη ὁ Ἀντίπατρος. Ἀλλὰ καὶ ἡ νέα αὕτη διαίρεσις δὲν διήρκεσε πολὺν χρόνον· Νεοὶ ἐμφύλιοι πόλεμοι ἐξερράγησαν διαρκέσαντες μέχρι τοῦ 301. Τέλος δ' ὅμως διὰ τῆς ἐν Ἰψῷ τῆς Φρυγίας μεγάλης μάχης (301) ἐτέθη τέρμα εἰς τοὺς ἐμφυλίους πολέμους. Ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ ἐνικήθη καὶ ἐφονεύθη ὁ ἐκ τῶν διαδόχων ἰσχυρότατος Ἀντίγονος, καὶ τὸ ἐν Ἀσίᾳ κράτος αὐτοῦ

κατελύθη, οἱ δὲ νικηταὶ τοῦ Ἀντιγόνου Σέλευκος, Κάσσανδρος καὶ Λυσίμαχος μετὰ τοῦ Πτολεμαίου τῆς Αἰγύπτου προέβησαν εἰς νέαν διαίρεσιν τοῦ κράτους τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Διήρρεσαν δὲ τοῦτο εἰς τέσσαρα βασίλεια ἀνεξάρτητα ἀπ' ἀλλήλων α') τὸ τῆς Αἰγύπτου, ὅπερ ἔλαβεν ὁ Πτολεμαῖος· β') τὸ τῆς Συρίας, ὅπερ ἔλαβεν ὁ Σέλευκος γ') τὸ τῆς Θράκης, ὅπερ ἔλαβεν ὁ Λυσίμαχος καὶ δ') τὸ τῆς Μακεδονίας καὶ Ἑλλάδος, ὅπερ ἔλαβεν ὁ Κάσσανδρος, υἱὸς τοῦ Ἀντιπάτρου. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον τὸ βασίλειον τοῦ Λυσιμάχου κατελύθη.

Τὸ ἐκπολιτιστικὸν ἔργον τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου προήγαγον κατ' ἐξοχὴν τὸ βασίλειον τῆς Αἰγύπτου ὑπὸ τοὺς Πτολεμαίους καὶ τὸ βασίλειον τῆς Συρίας ὑπὸ τοὺς Σελευκίδας· ὡσάυτως καὶ τὸ κατόπιν ἰδρυθὲν βασίλειον τοῦ Περγάμου ὑπὸ τοὺς Ἀτταλικούς. Πλὴν τῶν ἀνωτέρω βασιλείων παρήχθησαν βραδύτερον καὶ τὰ ἐξῆς ἑλληνομακεδονικὰ βασίλεια ἐν Ἀσίᾳ, τὸ τῆς Βακτριανῆς, τὸ τῆς Παρθυαίας, τὸ τῆς Βιθυνίας, τὸ τοῦ Πόντου καὶ τὸ τῆς Καππαδοκίας.

§ 102. Αἰτωλικὴ καὶ Ἀχαϊκὴ συμπολιτεία.

Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦτους ἢ κυρίως Ἑλλάς εὐρίσκετο εἰς τελείαν παρακμὴν καὶ σύγχυσιν. Γενικὴ παραλυσία ἐπεκράτει ἐν αὐτῇ. Ληστρικὰ στίφη ὑπὸ τολμηροὺς ἀρχηγοὺς περιέτρεχον τὴν χώραν, καταλύοντα πᾶσαν τάξιν καὶ πάντα νόμον. Πολλὰ πόλεις κατεπιέζοντο ὑπὸ τυραννίσκων· προσέτι δὲ καὶ οἱ πρὸς τοὺς Μακεδόνας πόλεμοι ἐλυμαίνοντο τὴν Ἑλλάδα. Ἐν ταιαύτῃ καταστάσει πραγμάτων ἐσχηματίσθησαν δύο συμπολιτεῖαι, ἡ Αἰτωλικὴ καὶ ἡ Ἀχαϊκὴ. Περὶ αὐτῶν θὰ γείνη λόγος εἰς τὸ ἐπόμενον βιβλίον¹.

¹) Τὸ διὰ τὴν Β' τάξιν τοῦ Ἑλληνικοῦ σχολείου.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ

Ἀποικισμὸς Αἰολέων εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν	1054 π. Χ.
Ἀποικισμὸς Ἰώνων εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν	1044
Διαίρεσις τοῦ Ἑβραϊκοῦ βασιλείου	930
Πρῶτος μεσσηνιακὸς πόλεμος	743-724
Δεύτερος μεσσηνιακὸς πόλεμος	645-628
Κύλων	636
Δράκοντος νομοθεσία	621
Κατάλυσις τοῦ βασιλείου τῶν Μήδων	606
Ὁ Σόλων ἐπώνυμος ἄρχων	594
Πεισίστρατος	560-527
Ἐκστρατεία τοῦ Δαρείου κατὰ τῶν Σκυθῶν	513
Ἄλωσις Μιλήτου ὑπὸ τῶν Περσῶν	494
Ἡ ἐν Μάραθῶν μάχη	490
Ἡ ἐν Θερμοπύλαις μάχη	480
Ἡ ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχία	480
Ἡ ἐν Πλαταιαῖς καὶ ἡ ἐν Μυκάλῃ μάχη	479
Θάνατος τοῦ Ἀριστείδου	466
Θάνατος τοῦ Θεμιστοκλέους	459
Νίκαι τοῦ Κίμωνος παρὰ τὸν Εὐρυμέδοντα	466
Τρίτος μεσσηνιακὸς πόλεμος	466-456
Πελοποννησιακὸς πόλεμος	431-404
Θάνατος τοῦ Περικλέους	429
Ἄλωσις τῶν Πλαταιῶν ὑπὸ τοῦ Ἀρχιδάμου	427
Κατάληψις τῆς Πύλου ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους	425
Νικίειος εἰρήνη	421

Ἡ εἰς Σικελίαν ἐκστρατεία τῶν Ἀθηναίων	415
Ἡ ἐν Σικελίᾳ πανωλεθρία τῶν Ἀθηναίων	413
Μεταβολὴ τοῦ πολιτεύματος ἐν Ἀθήναις	411
Ἡ ἐν Ἀργινοῦσαις ναυμαχία	406
Ἡ ἐν Αἰγῶς ποταμοῖς καταστοφὴ τῶν Ἀθηναίων	405
Κύρου ἀνάβασις καὶ κάθοδος τῶν μυρίων	401-400
Θάνατος τοῦ Σωκράτους	399
Ἀνταλκίδειος εἰρήνη	387
Κατάληψις τῆς Καδμείας ὑπὸ τοῦ Φουβίδου.	382
Ἡ ἐν Λεύκτροις μάχη	371
Ἡ ἐν Μαντινείᾳ μάχη	362
Φίλιππος Β΄ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας	359-336
Φωκικὸς πόλεμος	355-346
Ἡ ἐν Χαιρωνείᾳ μάχη	338
Ὁ Μέγας Ἀλεξάνδρος	336-323
Ἡ παρὰ τὸν Γρανικὸν ποταμὸν μάχη	334
Ἡ ἐν Ἴσσοῦ μάχη	333
Ἡ παρὰ τὰ Γαυγάμηλα μάχη	331
Ἐκστρατεία τοῦ Ἀλεξάνδρου κατὰ τῆς Ἰνδικῆς	327
Θάνατος τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου	323
Λαμιακὸς πόλεμος	323
Θάνατος τοῦ Δημοσθένους	322
Ἡ ἐν Ἰψῷ μάχη	301

ΤΕΛΟΣ

ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΚΥΡΙΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ

Α

- Ἐβραάμ σ. 9.
 Ἐγαμέμνων σ. 22, 23.
 Ἐγησίλαος σ. 107, 108, 112, 113, 115.
 Ἐγίς σ. 95, 101, 107.
 Ἐδραστος σ. 21.
 Ἐδριανὸς σ. 49.
 Ἐθάμας σ. 19.
 Ἐθηνᾶ σ. 17, 18.
 Αἰακὸς σ. 17.
 Αἰγεὺς σ. 19.
 Αἰγισθοσ σ. 23.
 Αἰγύπτιοι σ. 10.
 Αἰήτης σ. 20.
 Αἰῶρα σ. 19.
 Αἴμων σ. 22.
 Αἴολος σ. 16.
 Αἰσχίνης σ. 122, 124, 125.
 Αἰσχύλος σ. 57.
 Αἴσων σ. 19.
 Ἐλέξανδρος Α΄ βασιλεὺς Μακεδονίας σ. 70.
 Ἐλέξανδρος Β΄ βασιλεὺς Μακεδονίας, σ. 119.
 Ἐλέξανδρος ὁ Μέγας σ. 127, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 146, 147.
 Ἐλέξανδρος, υἱὸς τοῦ Μεγάλου Ἐλεξάνδρου σ. 143.
 Ἐλέξανδρος, τύραννος Φερῶν, σ. 115, 116, 118.
 Ἐλευάδαι σ. 123.
 Ἐλυθιάδης σ. 92, 93, 94, 96, 97, 98, 102.
 Ἐλκμέων σ. 42.
 Ἐλκμεωνίδαι σ. 50.
 Ἐλυάττης σ. 12.
 Ἐμύντας Α΄ σ. 118.
 Ἐμύντας Β΄ σ. 115, 116, 119.
 Ἐμύντας Γ΄ σ. 119.
 Ἐναξαγόρας σ. 85.
 Ἐνταλκίδας σ. 109.
 Ἐντιγόνη σ. 20, 22.
 Ἐντίγονος σ. 143, 146, 147.
 Ἐντίοχος σ. 98.
 Ἐντίπατρος σ. 144, 145, 146.
 Ἐντίφιλος σ. 149.
 Ἐνυτος σ. 104.
 Ἐπόλλων σ. 17, 29.
 Ἐρακος σ. 100.
 Ἐργαῖος σ. 119, 120.

- Ἄρης σ. 17, 19.
 Ἀριάδνη σ. 19.
 Ἀρισταγόρας σ. 53, 54.
 Ἀριστείδης σ. 56, 57, 59, 60, 66, 70, 75, 77, 82.
 Ἀριστογείτων σ. 50.
 Ἀριστόδημος σ. 24, 37.
 Ἀριστομένης σ. 38, 39.
 Ἀριστοτέλης σ. 127.
 Ἀριστοφάνης σ. 85.
 Ἀρμόδιος σ. 49, 50.
 Ἀρριδαῖος σ. 143.
 Ἀρτάβαζος σ. 74.
 Ἀρταξέρξης σ. 76, 105, 106, 107.
 Ἀρταφέρνης σ. 54.
 Ἄρτεμις σ. 17.
 Ἀρτεμισία σ. 67, 68.
 Ἀρχέλαος Α' σ. 118, 119.
 Ἀρχίας σ. 111.
 Ἀρχίας ὁ φυγαδοθήρας σ. 146.
 Ἀρχίδαμος σ. 88, 89.
 Ἀσπασία σ. 82.
 Ἀστάρτη σ. 8.
 Ἀστυάγης σ. 12.
 Ἀφροδίτη σ. 17.
 Ἀχαιμενίδαι σ. 12.
 Ἀχαιὸς σ. 16.
 Ἀχιλλεὺς σ. 22, 23, 130.
- Β
- Βάαλ σ. 8.
 Βαρσίνη σ. 140.
 Βῆσος σ. 136, 137.
 Βουκεφάλας σ. 128.
 Βρασίδης σ. 91.
 Βρῆσις σ. 23.
 Βρυῖται σ. 54.
- Γ
- Γεδεών σ. 9.
 Γοργίδης σ. 112.
 Γύδης σ. 12.
 Γύλιππος σ. 94, 95.
- Δ
- Δαναὸς σ. 15.
 Δαρείος ὁ Ὑστάσπους σ. 13, 52, 53, 54, 55, 57, 70.
 Δαρείος Β' σ. 101.
 Δαρείος ὁ Κοδομαννὸς σ. 130, 132, 133, 134, 135, 136.
 Δᾶτις σ. 55.
 Δαυὶδ σ. 10.
 Δερκυλλίδης σ. 105.
 Δηϊόκης σ. 12.
 Δημάδης σ. 122.
 Δημήτηρ σ. 17, 30.
 Δημοσθένης ὁ στρατηγὸς σ. 89, 90, 94, 95.
 Δημοσθένης ὁ ῥήτωρ σ. 121, 123, 124, 125, 126, 144, 145, 146.
 Διαγόρας σ. 39.
 Διηνέκης σ. 62.
 Διομήδης σ. 23.
 Διόνυσος σ. 17.

Δράκων σ. 43, 44, 46.

Δρύορες σ. 14

Δῶρος σ. 16.

E

Ἐβραῖοι σ. 9.

Ἐλλειθια σ. 18.

Ἐκτωρ σ. 23.

Ἐλένη σ. 22, 23.

Ἐλλη σ. 19.

Ἐλλην σ. 14.

Ἐπαμεινώνδας σ. 112, 113,
114, 116, 117.

Ἐπιμενίδης σ. 43.

Ἐρμιῆς σ. 17, 22.

Ἐστία σ. 17.

Ἐτεοκλῆς σ. 20.

Ἐτεόνικος σ. 99.

Ἐθαγόρας σ. 100, 108.

Ἐμένης σ. 144.

Ἐριπίδης σ. 85.

Ἐρυβιάδης σ. 64, 65, 67.

Ἐρυδίου σ. 21.

Ἐρυμέδων σ. 89.

Ἐρυσθένης σ. 19.

Ἐρυσθεὺς σ. 18, 19.

Ἐυφάης σ. 37.

Ἐφιάλτης σ. 63.

Z

Ζεὺς σ. 17, 18, 19, 30, 49, 134.

H

Ἡλιαία σ. 46.

Ἡρα σ. 17, 18, 19.

Ἡρακλῆς σ. 18, 19.

Ἡρακλῆς, υἱὸς τοῦ Μεγάλου
Ἀλεξάνδρου σ. 143.

Ἡρόδοτος σ. 85.

Ἡφαιστίων σ. 141.

Ἡφαιστος σ. 17.

Θ

Θεαγένης σ. 42.

Θεανὼ σ. 74.

Θέμις σ. 17.

Θεμιστοκλῆς σ. 59, 60, 61, 64,
65, 66, 67, 68, 69, 73, 75,
76, 77.

Θέτις σ. 22.

Θησεὺς σ. 18, 19, 40, 77.

Θίβρων σ. 106, 107.

Θουκυδίδης σ. 185.

Θρασύβουλος σ. 102, 103, 111.

I

Ἰακῶβ σ. 9.

Ἰάσων σ. 19, 20.

Ἰεφθάε σ. 10.

Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ σ. 9.

Ἰούδας σ. 10.

Ἰκτίνος σ. 85.

Ἰππαρχος σ. 49, 50.

Ἰππίας σ. 49, 50, 55.

Ἰππόδαμος σ. 85.

Ἰπποκράτης σ. 85.

Ἰππόμαχος σ. 103.
 Ἰσαγόρας σ. 50.
 Ἰσθμια σ. 30.
 Ἰσμήνη σ. 20.
 Ἰσμηνίας σ. 110.
 Ἰσραήλ σ. 9, 10.
 Ἰστιαῖος σ. 52, 53, 54.

κ

Κάδμος σ. 15.
 Καλλιβίος σ. 102.
 Καλλικράτης σ. 85.
 Καλλικρατίδας σ. 98, 99.
 Καλλίμαχος σ. 56, 57.
 Καμβύσης σ. 11, 13.
 Κάρανος σ. 118.
 Κάσσανδρος σ. 147.
 Κέκροψ σ. 19.
 Κίμων σ. 75, 77, 87, 79, 80,
 81, 82, 83.
 Κλέαρχος σ. 105.
 Κλεινίας σ. 92.
 Κλεισθένης σ. 50, 51.
 Κλειτος σ. 130, 131, 138, 142.
 Κλεόμβροτος σ. 112, 113, 114.
 Κλεομένης σ. 50.
 Κλέων σ. 90, 91.
 Κλυταιμνήστρα σ. 23.
 Κόδρος σ. 40, 41, 44.
 Κόνων σ. 98, 99, 100, 108, 109,
 112.
 Κουρήτες σ. 14.

Κραναοὶ σ. 14.
 Κράτερος σ. 138, 143, 145.
 Κρεσφόντης σ. 24, 25, 27.
 Κρέων σ. 21, 22.
 Κριτίας σ. 103.
 Κροῖσος σ. 12, 52.
 Κυαξάρης σ. 8, 12.
 Κύλων σ. 41, 42.
 Κύδνος, σ. 132.
 Κυναίγειρος σ. 57.
 Κύρος ὁ πρεσβύτερος σ. 8, 12,
 13, 52.
 Κύρος ὁ νεώτερος σ. 98, 100,
 105, 106, 107.
 Κύψελος σ. 25.

λ

Λάμαχος σ. 99, 94.
 Λεοννάτος σ. 133, 142, 143, 145.
 Λεοντιάδης σ. 110, 111.
 Λεωνίδα σ. 61, 62, 63, 64.
 Λεωσθένης σ. 144.
 Λεωτυχίδης σ. 72.
 Λύγδαμυς σ. 49.
 Λυδοὶ σ. 12.
 Λυκομήδης σ. 19.
 Λυκούργος, νομοθέτης Σπάρτης
 σ. 30, 33, 34, 35, 38.
 Λυκούργος, ῥήτωρ Ἀθηναῖος,
 σ. 48.
 Λυκόφρων σ. 123.
 Λύκων σ. 104.

Λυσαγόρας σ. 58.
 Λύσανδρος σ. 97, 98, 99, 100,
 101, 102, 109.
 Λυσίμαχος πατήρ τοῦ Ἀριστεί-
 δου, σ. 59.
 Λυσίμαχος, βασιλεὺς Θράκης
 σ. 147.

Μ

Μαρδόνιος σ. 54, 68, 70, 71.
 Μασίστιος σ. 71.
 Μεγάβαζος σ. 53.
 Μεγακλῆς σ. 42, 48, 49, 50.
 Μέδων σ. 41.
 Μέλανθος σ. 40.
 Μελέαγρος σ. 143
 Μέλητος σ. 104.
 Μέλων σ. 112.
 Μενέλαος σ. 22.
 Μερόπη σ. 25.
 Μέτων σ. 85.
 Μῆδοι σ. 12.
 Μηνᾶς σ. 10, 11.
 Μιλτιάδης σ. 52, 56, 57, 58,
 59, 14.
 Μίνως σ. 17, 19.
 Μινώταυρος σ. 25, 19.
 Μνησικλῆς σ. 85.
 Μούσαι σ. 17.
 Μυκερῖνος σ. 11.
 Μωϋσῆς σ. 9.

Ν

Ναβοπολάσσαρος σ. 8, 12.
 Ναβουχοδονόσορ σ. 8.
 Νέαρχος σ. 140.
 Νέμεια σ. 30.
 Νεοκλῆς σ. 59.
 Νέστωρ σ. 22.
 Νηλεὺς σ. 40.
 Νικίας σ. 91, 93, 94, 95.

Ξ

Ξάνθιππος σ. 72.
 Ξενοφῶν σ. 85, 106.
 Ξέρξης σ. 60, 61, 62, 64, 65,
 66, 68, 69, 74, 76.

Ο

Ὀδυσσεὺς σ. 22, 20.
 Οἰδίπους σ. 20.
 Ὀλύμπια σ. 30.
 Ὀμηρος σ. 23, 36, 49.
 Ὀνόμαρχος σ. 123.
 Ὄξυάρτης σ. 137.
 Ὄξυλος σ. 24.

Π

Πάρις σ. 22.
 Παρμενίων σ. 130, 131, 132,
 133, 134, 137, 141.
 Πασαργάδαι σ. 12.
 Πausανίας, στρατηγός, σ. 71,
 73, 74, 75, 76.
 Πausανίας, βασιλεὺς τῆς Σπάρ-
 τῆς, σ. 110.

- Παυσανίας, μνηστήρ τοῦ μακε-
 δονικοῦ θρόνου, σ. 119, 120.
 Παυσανίας, σωματοφύλαξ Φι-
 λίππου τοῦ Β', σ. 127.
 Πάχης, στρατηγός, σ. 89.
 Πείσανδρος σ. 96.
 Πεισίστρατος σ. 48, 49.
 Πελαγοὶ σ. 14.
 Πελίας σ. 19, 20.
 Πελοπίδας σ. 110, 111, 112,
 113, 115, 116, 119.
 Πέλοψ σ. 15.
 Περδίκκας Β' βασιλεὺς τῆς Μα-
 κεδονίας σ. 118.
 Περδίκκας Γ' βασιλεὺς τῆς Μα-
 κεδονίας σ. 91, 119.
 Περδίκκας στρατηγός σ. 130.
 142, 143, 144, 146.
 Περικλῆς σ. 79, 80, 81, 82,
 83, 84, 85, 88, 89.
 Πέρσαι σ. 12.
 Περσεφόνη σ. 17.
 Πηλλεὺς σ. 22.
 Πηνελόπη σ. 23.
 Πίνδαρος σ. 129.
 Πιπθεὺς σ. 19.
 Πλάτων σ. 85.
 Πλούτων σ. 17.
 Πολυναίκης σ. 20, 21.
 Ποσειδῶν σ. 17, 85.
 Πρίαμος σ. 22, 23.
 Προκλῆς σ. 24.
 Πτολεμαῖος δ' Ἀλωρίτης σ. 119.
 Πτολεμαῖος σ. 142, 143, 146, 147
 Πύθια σ. 30.
 Πυθία σ. 29, 61.
 Πύθων σ. 146.
 Πῶρος σ. 138, 139.
- Ρ**
- Ῥαδάμανθους σ. 17.
 Ῥαμεισοῦς σ. 13, 11.
 Ῥωξάνη σ. 143.
- Σ**
- Σαμουήλ σ. 10.
 Σαμφῶν σ. 10.
 Σαοὺλ σ. 10.
 Σέλευκος σ. 146, 147.
 Σίκινοσ σ. 66, 69.
 Σμέρδης σ. 13.
 Σολομῶν σ. 10.
 Σόλων σ. 44, 45, 46, 47, 48, 50.
 Σουμέριοι σ. 7.
 Σοφοκλῆς σ. 85, 89.
 Σπιθριδάτης σ. 131.
 Στησίλαος σ. 57.
 Σωκράτης σ. 85, 103, 104.
- Τ**
- Ταξίδης σ. 138.
 Τελαμών σ. 23.
 Τηλέμαχος σ. 23.

- Τήμενος σ. 24.
 Τιγράνης σ. 72.
 Τιθραύστης σ. 107.
 Τιμόθεος σ. 112.
 Τιμοκράτης σ. 107, 108.
 Τισσαφέρνης σ. 95, 96, 97, 105
 106, 107.
 Τυρταίος σ. 38, 39.
- Υ
- Ύκσως σ. 11.
 Ύπερείδης σ. 144, 145, 146.
- Φ
- Φαιναρέτης σ. 104.
 Φάλαικος σ. 124, 124.
 Φαραὼ σ. 9.
 Φαρνάβαζος σ. 102, 107.
 Φάυλλος σ. 123.
 Φειδίας σ. 32, 83, 85.
 Φειδιππίδης σ. 55, 56.
 Φίλιππος, βιοωτάρχης, σ. 111,
 Φίλιππος, βασιλεὺς τῆς Μακε-
 δονίας σ. 118, 119, 120,
- 121, 122, 123, 124, 125,
 126, 127, 128.
 Φίλιππος ὁ Ἄκαρνάν 132.
 Φιλοκράτης σ. 112.
 Φιλύμηλος σ. 122 123.
 Φιλώτας στρατηγός, σ. 130.
 137, 141.
 Φιλώτας, ταξίαρχος, 144.
 Φοιβίδας σ. 110.
 Φοίνικες σ. 8.
 Φραόρτης σ. 12, 13.
 Φρίξος σ. 19.
 Φυλλίδας σ. 111.
- Χ
- Χαλδαῖοι σ. 7.
 Χάρης σ. 123.
 Χαρίδημος σ. 123.
 Χάρων 111, 112.
 Χέοψ σ. 11.
 Χεφρῆν σ. 11.
- Ψ
- Ψαμμίνιτος σ. 11.
 Ψαμμίτιχος σ. 11.

Βιβλιοπωλείον Γρηγορίου Λάμπρου
Ἐν Ἀθήναις

ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΩΝ

Σελίς	στίχος	ἀντὶ	γραπτέον
5	11	Πελοπονήσου γ	Πελοποννήσου
44	3	ἅπαντες	ἅπαντες
49	14	ὀλόκληρα	ὀλόκληρα
55	14	ἔστραπέδευσαν	ἔστρατοπέδευσαν
64	10	Ναυμαχία	Ναυμαχίαι
67	15	ὄρους	ὄρους
67	24	Ἕλληνες	Ἕλληνες
68	3	εἰς	εἰς
72	1	το	τὸν
73	23	Ἐπιθετικάι	Ἐπιθετικοί
75	14	Ἀθην,ους	Ἀθηναίους
78	31	ἐνδεδευμένοι	ἐνδεδυμένοι
79	17	Ἰθώμη	Ἰθώμης
85	9	αὐτὸ	αὐτῶν
91	11	Στρούμονα	Στρομόνα
93	28	Ἀρκιβιάδης	Ἀλκιβιάδης
93	30	ἔφθρσαν	ἔφθασαν
104	26	πιστοῦει	πιστεύει
107	12	ἀγησίλαος	Ἀγησίλαος
130	5	344	334
130	15	κστὰ	κατὰ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ

φ

5

98

Α Δ ρ

ρ

ΒΙΒΛΙΟΠΛΗΘΗ
Ε. Ν. ΦΑΦΑΝΟΥ
ΑΘΗΝΑΙ